

Obiit Anno M. CC. XII. Regnavit annos XXVI. Vixit LVIII. Sepelitur Conimbricæ in cœnobio S. Crucis, iuxta aram maximam, è regione tumuli Alfonsi patris.

DE ALFONSO II. REGE III.

ALFONSVS II. cognomine Crassus, Sanctii I. filius, vxorem duxit Vrracam filiam Alfonsi IX. Castellæ Regis, & Leonoræ Henrici II. Regis Angliæ filia, ex qua sustulit Sanctium Regni hæredem.

Alfonsum Comitem Bononiæ, postea Regem.

Fernandum Infantem Serpæ dictum, qui habuit vxorem Sanctiam Fernandidem Fernandi Comitis Laræ filiam, ex quibus nata est filia quædam, quam primogenito Regis Daciæ nupsisse dicunt.

Leonoram, quæ Daciæ Regi nupsit.

Fuit Alfonsus in fratres animo non satis fraterno, aut liberali. Sororibus autem oppida testamento patris legata, sine causa voluit adimere. Sed nihil profecit, tam armis Regis Legionensis, qui Tarasiæ fuerat maritus, quam Summi Pontificis interminationibus, & interdictione sacrorum coactus.

Tempore huius Alfonsi, Anno M. CC. XVII. cum ciuitati Olisiponensi multarum nauium classis applicuisset, pelagi tempestatibus acta, quæ ex Hollandia, Phrisia, & Gallia Belgica soluerat in Syriam ad sacrum bellum, Matthæus Episcopus Olisiponensis, vir pius & impiger, classis Præfectos, quos benigne excepit, hortatus est, dum moram in reparanda classe faciebant, Salaciam populi Romani olim Coloniam, nunc vulgo Alcaferem falis dictæ, ad quam æstuario duci poterant, è Sarracenorum potestate liberarent. Se cum Lusitanis militibus, & comœatu affuturum. Assentiuntur illi: & cum viginti militum millibus, quos ex Olisipone & Eboræ collegit, Gallis iuuantibus, oppidum obsidet, & expugnat.

Obiit Conimbricæ anno M. CC. XXIII. Vixit annos XXXVIII. Regnavit XII. Sepelitur in cœnobio Alcobaciensi cum vxore Vrraca.

DE SANCTIO II. REGE IIII.

SANCTIVS II. Alfonsi II. filius nimis remissi, & negligentis fuit animi. Et quod magis ad monasticam vitam, & quietem aptus erat, quam ad Regnum, siue (vt alii volunt) quod caputii aliquo genere, ad instar monachorum utebatur, Capellum eum appellabant. Ita enim nostrates cucullum vocant.

Duxit hic Mitiam Lopidem ab Hara, filiam Diodoci Lupi Cantabriæ Dynastæ: quæ ante nupserat Aluaro Perefio à Castro, filio Petri Fernandi à Castro, quem Castellanos vocabant. Hanc vero tum quod Sanctio propinqua esset, & cum ea coniungi nõ poterat, nisi Summus Pontifex eos legibus soluisset, tum etiã quia sceleratis quibusdam Regis consultoribus fauebat, qui Regnum deprædabantur, Lusitani quidam nobiles è Conimbricâ raptam, in Galleciam traxerunt. Inde in Castellam migravit, vnde amplius in Portugaliã reuerfa non est.

Huic Sanctio propter focordiã & mores Regi non aptos, Innocentius III. in Concilio Lugdunensi, vicarium dedit Alfonsum Comitem Bononiæ, fratrem & legitimum successorem, qui pro eo Regnum gubernaret: illæsa tamen manente Sanctii dignitate, cum Regio cultu, & Regni successione, si liberos procreasset.

Obiit Toleti, & sepultus est in summo templo in Regum conditorio. Anno M. CC. XLVI. Regnavit annos XXII. Postremis autem duobus, rexit pro illo Portugaliã Alfonsus Comes Bononiensis frater.

DE ALFONSO III. REGE V.

ALFONSVS III. Alfonsi II. filius & Sanctii II. frater, vxorem duxit Mathildem Bononiæ Comitissam, filiam Regnaldi Comitis Dampmartini, & Idæ Comitissæ Bononiæ, viduam Philippi Crispi filii Philippi Augusti Regis Gallorum, & Mariæ filia Ducis Morauia: ex qua nullos liberos suscepit.

Huic Innocentii III. Pontificis Max. decreto in Concilio Lugdunensi, interdita Sanctio administratio, quod demisso animo esset, & ad gubernandũ minus idoneus, commissa est. Mortuo vero Sanctio, in Regno successit, vt qui proximus ei erat agnatus. Cum vero Mathildis, ætatis causa, quod iam annosa esset, liberos ei non peperisset, de prole & Regni

Regni successore cœpit cogitare, & Beatricem puellam nondum nubilem, filiam notham Alfonsi X. Castellæ Regis, & Maioris Guillelmæ, duxit uxorem, relicta in Gallia Mathilde. Ex Beatrice autem hos habuit liberos.

Dionysium Regni successorem.

Alfonsum Dominum Portalegrii, Castellæ Virei, Maruani, Arrontii, & multorum oppidorum. Duxit hic Violantē filiam Infantis Emanuelis filii Fernandi III. Castellæ Regis, & Constantiæ filiæ Jacobi I. Aragoniæ Regis: ex qua suscepit Alfonsum Dominum Leiriæ: qui sine liberis decessit. Isabellam, quæ Ioanni Lusco Domino Cantabriæ nupsit. Constantiam, quæ Nonio Gondissaluo à Lara filio Ioannis Nonii à Lara cognomento Boni. Mariâ, quæ Tello filio Alfonsi Molinæ Infantis. Isabellâ alterâ, quæ Ioanni Alfonso Domino Albuquerque filio Alfonsi Sancti, nepoti autem Regis Dionysii. Sepelitur is Alfonso Olisipone in cœnobio S. Dominici, quod Alfonso pater eius fundauit. Hic vero est, quem falso asseriebant, esse Mathildis filium puerum, & Petrum, aut Fernandum vocari.

Blancam, quæ monasticam vitam professa, Louaniensi monasterio præfuit: ex quo in Burgensum magnum illud monasterium Holgarum immigrauit. Hæc ditissima fuit. Patris enim, & aui Alfonsi Castellani Regis testamentis, ampla ei legata relinquuntur: & multorum oppidorum ditio aueta est, tam in Castella ab auo, quam in Portugalia à fratre Dionysio, qui Montem maiorem Veterem, & Campum maiorem oppida ei concessit.

Constantiam, quæ Hispalim cum matre profecta, auum Alfonsum visendi gratia, ibi puella adhuc moritur: & in monasterium Alcobaciense delata est.

Illegitimos habuit Ægidium Alfonsum, qui pater fuit Laurentii Ægidii Bailiui ecclesiæ Sancti Blasii Olisiponenſis ciuitatis, ordinis Hospitalensium: vt ex sepulturæ ipsius epitaphio, in eadem ecclesia constat.

Fernandum Alfonsum equitem Templarium, qui Olisipone, in eadem ecclesia Sancti Blasii sepelitur.

Leonoram à Portugalia, quæ nupsit Comiti Gondissaluo Garfiæ Souzæ, ample ditioſis Dinastæ.

Ex Sarraceni generis muliere Martinum habuit Alfonsum: ad quem Chichorrorum familia genus suum refert. Hunc nonnulli per errorem, Alfonsi II. filium fuisse, dicebant.

Hic Algarbii Regnum à focero Alfonso concessum iure clientelæ, cuius pars à Sarracenis ad id tempus occupabatur, liberum ab eorum iugo reddidit, expugnatis Loulea, Pharo, Aliezurio, & Albofeira. Postea cum clientelam in gratiam nepotis Dionysii, focer remisisset, pro Algarbii symbolo, Portugaliæ Regni insignibus clypeum purpureum addidit, aureis castellis respersum.

Fuit Alfonso Princeps Reipub. suæ utilis, fortis & liberalis. Multis etiam nominibus laudandus, si in Mathildem uxorem, & benemeritam, iniuriam excipias: cum qua uisus est, humilioris, non maioris fortunæ iniuisse societatem.

Obiit Olisipone, Anno M. CC. LXXIX. & ibi in monasterio Diui Dominici, quod ipse extruxit, sepultus, ad Annum M. CC. LXXXIX. quo in Alcobaciense monasterium delatus est. Vixit annos LXX. regnauit XXXII.

DE DIONYSIO REGE VI

DIONYSIVS Alfonsi II. & Beatricis filius, Princeps multis dotibus insignis, tres habuit virtutes, quibus inter omnes sui temporis Principes excelluit, iustitiam, liberalitatem, & veritatis studium. Ante illum cum multa itinera essent latronibus infesta, vt sine magno periculo, homines peregrinari non possent; ita eos conquisiuit, & seuera punitione coercuit, vt non minus de nocte, quam de die, esset tutus incessus. Potentiorum in plebem violentiam repressit: & omnes facinorosos homines, aut vita priuandos, aut deportandos curauit. Ita autem rigorem clementia temperabat, quando opus erat, nec offensus Reipub. sequeretur, vt maiore voluptate in parcendo, quam in vindicando, affici videretur.

Ob hanc iusticiæ opinionem, quam omnes de eo conceperant, & summam prudentiam, arbiter electus est, qui de Regni Castellæ summa, inter Fernandum, & Alfonsum à Lacerda sententiam ferret. De qua re sine partium querela ius dixit.

Tanta liberalitate excelluit, vt quemadmodum hodie, pro liberali homine dicunt Alexandrum, ita suo tempore prouerbio diceretur: Liberalis tanquam Dionysius. Cuius rei fama amabilem eum apud omnes nationes reddidit. Cum in Castellam & Aragoniam arbitrii causa iuisset, nullus fere ex nobilibus vtriusque aulae, indonatus ab eo discessit. Et Iacobo Regi Aragoniae vxoris fratri, magnam auri summam mutuo petenti, mutuum negauit: duplum autem dono dedit. Ab eo autem cum hospes esset, nec xenium quidem voluit accipere. Castellae Regi Fernando genero suo, praesidium ab eo ad belli sumptus poscenti, vltra magnam pecuniae summam, smaragdinum poculum pretii inestimabilis dedit. Cum autem non tantum praesentibus nobilibus donasset, sed & absentibus munera misisset, & in Portugalam reditum pararet, nobilis quidam Castellanus questus est, quod se solum indonatum omitteret: cumq; Rex se excusaret, quod illius notitia non habuisset, argenteam mensam magni ponderis, in qua coenabat, & quae solum ex Regio instrumento supererat, ei obtulit, addens, vt boni consuleret: nihil iam sibi esse reliquum, quo eum honoraret.

Veritatis tam rigidus obseruator fuit, vt promissis facta semper exequauerit. Nec re aliqua, se tam offendi dicebat, quam mendacio.

Quanta fuerit prudentia, vel inde colligi potest, quod in tanta liberalitate, maximas reliquerit diuitias, sine suorum offensione.

Vxorem duxit Isabellam filiam Petri III. Regis Aragoniae, & Constantiae filiae Manfredi Neapolitani, & Siculi Regis, Imperatoris Frederici II. filii. Quae corporis forma cum pulcherrima esset, animi dotibus longe pulchrior fuit: vt quae inter Diuas relata est. De cuius vita & miraculis, multa in chronicis D. Francisci, quae non minori diligentia, quam pietate, Reuerendissimus D. Marcus ab Olisipone Episcopus Portuensis in minoribus agens edidit. Ex ea autem sustulit hos liberos,

Alfonsum Regni successorem.

Constantiam Fernandi IIII. Castellae Regis vxorem.

Ex diuersis concubinis in iuuentute illegitimos habuit Alfonso Sanctium Albuquerquei Dominum, quem ex Aldonza Rodericia sustulit. Hunc valde dilexit: cuius causa, natae sunt simultates inter Alfonso primogenitum & patrem.

Petrum Comitem Barcellensem, quem ex Domina Gratia habuit. Hic de nobilium Portugaliae stemmatibus libros scripsit, qui in precio habentur.

Petrum alium, qui Blancam filiam Petri Ioannis Portelli Domini duxit vxorem. Erat hic Petrus nobilissimo genere, Ioannis Auoini filius, & Constantiae Menendae filiae Menendi Garfiae Sousae.

Ioannem Alfonso.

Fernandum Sanctium, qui Sanctarense sepelitur in Dominicanorum coenobio.

Mariam Ioanni Lacerdae nuptam.

Mariam alteram, quae parthenonis Odiuellensis monacha fuit.

Fuit Dionysius Rex humanissimus, amoenissimi ingenii, & a literarum studiis non abhorrens, eo rudi saeculo. Poetices autem studium maxime dilexit: & fere primus in Portugalia carmina lingua vulgari scripsit, nata non ita pridem huiusmodi poesi versuum similiter cadentium apud Siculos: e quibus ad Lemouices, Aruernos, & Prouinciales, & inde ad Italos, & Hispanos emanauit. Extant hodie multa eius carmina varia mensura, tam de profanis amoribus, quam de laudibus beatissimae Virginis Deiparae: ex quibus apparet, imitatum fuisse Lemouices & Aruernos poetas.

Academiam omnium scientiarum Conimbricam instituit primus: & honestissimis stipendiis eruditos homines vndecumq; acciuit, qui docerent. Oppida multa aedificauit, alia diruta reparauit. Leges iustissime fanciuit, quas omnium primus obseruabat: alias emendauit, & dispersas in libros & methodum coegit. Iudiciorum ordinem in melius reformauit. Militiam Iesu Christi ex bonis Templariorum instituit. Ordinem Sancti Iacobi ab Vclensi Magistro exemit, & a Magistro Portugaliae propriis statutis gubernari fecit. Agriculturam maxime curauit: & agricolas vocabat neruos Reipub. Vnde eo tempore, nulli homines otiosi, nullus ager vacuus, & annona semper vilior: & ob id Agricola dictus est. Multa denique vtilia egit, pro quibus nomen patris patriae, ei merito conueniret.

Obiit Sanctarense magno suorum desiderio, anno M. CCC. XXV. Ianuarii die VII. Vixit annos LXIII. Regnavit XLVI. Sepultus est in monasterio Odiuellarum ordinis D. Benedicti, quod ipse fundauit in agro Olisiponensi. VI. ab vrbe lapide.

DE ALFONSO IIII. REGE VII.

ALFONSVS IIII. Dionysii filius à morum austeritate, & animi robore dictus est Ferox. Vxorem habuit Beatricem filiam Sanctii Ferocis Castellæ Regis, & Mariæ filiæ Alfonsi Infantis dicti à Molina: ex qua liberos habuit,

Alfonsum, qui puer obiit Penellæ, & Sanctarenz dicunt sepeliri in cœnobio Diui Dominici.

Dionysium, qui anniculus decessit, & in Alcobacienli fano sepelitur, ad pedes Regis
10 Alfonsi proau.

Ioannem, qui puer obiit, vt ex eius effigie & monumento apparet in cœnobio Odiuellenli, iuxta tumulum aui Dionysii Regis.

Mariam, quæ Alfonso XI. Castellæ Regi nupsit, & Petrum Crudelem peperit.

Petrum, qui patri in Regno successit.

Leonoram Petri IIII. Aragoniæ Regis vxorem secundam. Hæc puella admodum mortua est, relicta infantula Beatrice: quæ allata in Portugaliã post mortem Alfonsi, intrapupillarem adhuc ætatem, obiit. Cuius ossa Regina Beatrix auia, cum suis in eodem loco condi iussit, Olisipone in summo templo.

Fuit Alfonso animi fortissimi, vnde illi nomen. Cum Castellæ Rege Alfonso XI.
20 nepote ex sorore & genero, magnas gessit simultates, tum quod ille spreta Maria vxore, ipsius Alfonsi filia, quam pessime tractabat, Leonoram Noniam concubinam Reginiæ honore haberet, tum quod Constantiam nurum, filiam Ioannis Emmanuelis, in Portugaliã venire non sineret ad Petrum Regni hæredem, cui pacta erat. Inuidebat enim Petro, quod Constantia esset potiturus, quam ipse olim amauerat, & cum qua sponsalia cõtraxerat, quibus inuitus ferè & à suis persuasus renunciauerat. Hæ tamen causæ non obstitere, quo minus generum iuuaret in prælio illo ad Salatam flumen, in quo Regem Granatæ fudit, & in fugam vertit, magna Sarracenorum facta clade.

Multa præterea domi forisque fortiter gessit, rebus omnibus laudandus, si iuuentutis tempus impietate in patrem & in fratrem, & senectutis sæuitia in nurum non maculasset. Nam aduersus patrem, quod Alfonso Sanctium filium nothum, virum optimum, & sibi obsequentissimum diligeret, inuidia motus arma sæpe sumpsit, multa que machinatus est, magna eius offensione, quo Alfonso ut odisset, aut e Regno exterminaret. Que res Dionysium inter felices Principes alioqui numerandum, in senectute mire afflixit. Agneti etiam à Castro, quam filius Petrus ardentè amabat, & vxorem duxisse ferebatur, & e qua pulcherrimam sobolem sustulerat, crudeliter vitam ademit. Leges multas Reipub. vtilis tulit, & iustissime populos gubernauit. Attentio rem illum fuisse aiunt.

Obiit Olysi pone anno M. CCC. LVII. ætatis suæ anno LXVII. Regnavit annos XXXI. menses V. dies XX. Sepultus est in vrbis summo templo, iuxta aram maximam, cum Beatrice vxore.

DE PETRO REGE VIII.

PETRVS Alfonsi IIII. filius, qui dictus est Crudelis, vxorem duxit Constantiam filiam Ioannis Emmanuelis Infantis, Emmanuelis filii, Fernandi vero III. Castellæ Regis nepotis, ex qua liberos suscepit,

Ludouicum, qui in cunis fato concessit.

Fernandum, qui Regni fuit successor.

Mariam vxorem Fernandi Aragoniæ Infantis, Marchionis Tortosæ, Regis Alfonsi
30 IIII. & Reginiæ Leonoræ filii.

Ex Agnete vero à Castro filia Petri Fernandi à Castro, sanguine sibi propinqua, quam post illius mortem vxorem professus est, filios sustulit,

Alfonsum, qui in cunis obiit.

Ioannem, & Dionysium, qui in Castellam immigrarunt, & ibi mortui sunt.

Beatricem quæ nupsit Sanctio Comiti Alburquerqui, notho Alfonsi XI. Castellæ Regis: ex qua nata est Leonora, quæ Fernando Castellæ Infanti, Duci Penasienli, post eã Aragoniæ Regi, locata est.

Propter ingenitum naturæ rigorem, & quod in puniendo crudelitatem magis, quam iustitiam exercebat, Crudelis nomen adeptus est. Pœnas enim maiores irrogabat, quam

legibus essent sancitæ, & indicta causa, sententias plerunque ferebat. Multa delicta antiqua, quorum memoria aboleuerat, peiori exemplo puniuit, quam quo cõmissa sunt. Nul- lum etiam apud illum, circa punitionem, discrimen inter profanos homines, sacerdotes, monachos, aut Pontifices. Cum enim nonnulli sacris initiati, de sui iudicii incompetencia exciperent, suspendi laqueo, aut decapitari iubebat: & ad Christum suum competentem iudicem, eos remittere dicebat. Sæpe manu propria, culpa deprehensos, aut diffamatos flagellabat, flagellumq; semper secum gerebat.

Tres vno tempore Petri Crudeles regnabant in Hispania: Hic in Portugalia, alter in Castella, tertius in Aragonia, & Carolus II. in Nauarra: vt non ita casu facti, sed pacto conuenisse omnes viderentur, ad iniurias subditis inferendas

Hanc tamen Petri Lusitani asperitatem, seu crudelitatem nulla auaritiæ species comitabatur: quin imo bona, quæ ad fiscum erant deferenda, aliis donabat. Nec in aliquem, nisi in criminosos, aut quos pro criminosos habebat sæuitiam exercuit. Aliis benignus & liberalis. Vnde plures illum iustitiarium vocabant, quam Crudelem. Illud sæpe iactabat, indignum sibi videri Regis nomine eo die, quo nihil cuiquam præstitisset. Aulicis diaria, aut menstrua, quæ loco cibariorum soluebantur, ob auctum pretium victualium, auxit. Illud etiam sæpe dicebat cubiculariis, cingulum sibi laxarent, ne corpore presso, non posset manum extendere: indicans scilicet, Regem debere esse largum.

Quadriennio post mortem patris, publice testatus est, Agnetem sibi iustam fuisse vxorem: & filios ex ea legitime natos habendos esse. Sed nihil apud Pontificem profecit, quo ad filiorum statum. Illam vero vt Reginam coli mortuam, & ita vocari, præcepit. Regia etiam pompa eam ex cœnobio Sanctæ Claræ Conimbricensi, ad Alcobaciense, lectica ornatissima transferri curauit, deductibus eam Episcopis, Clero, & omnium ordinum hominibus, atque illustrium matronarum comitatu. Cumque Alcobacia distet à Conimbrica LXVIII. millibus passuum, toto illo itinere, inter ardentes tædas, ab vtroq; latere cadauer incessit, multis hominum millibus ad id dispositis. Et in nobilissimo marmoreo tumulo collocauit, Agnetis effigie Regio diademate insignita.

Petro vero Coelio, & Aluaro Gõdissaluo, qui necis Agnetis authores extitere, è Castella, permutatiõne fontum Castellanos facta cum Petro Crudeli, Sanctarenam allatis, corda viuentibus extrahi iussit. Coelio à pectore, Aluaro autem à tergo, eosque exurifecit: quasi hoc sacrificio Agneti parentaret. Quod non tanta crudelitate horum Regum perpetratum fuit, quam perfidia. Petrus enim Lusitanus fidem illis fregit, quibus iureiurando pepercerat: Castellanus eos prodidit, qui ad illum tanquam ad asylum confugerant, & suæ fidei & tutelæ se commiserant.

Obiit Petrus Estremotii, anno M. CCC. LXVIII. vixit annos XLVII. menses IX. dies VIII. Regnauit annos X. menses VII. dies XX. Sepelitur Alcobaciæ iuxta Agnetem.

DE FERNANDO REGE IX.

FERNANDVS Petri & Constantiæ filius vxorem duxit Leonoram Telliam, filiam Martini Alfonsi Tellij, nuptam Ioanni Laurentio Cugnæ viro antiqua nobilitate, & iam ex eo matrem. A viro autem eam abduxit eo prætextu, quod matrimonium inter illos constare affinitatis ratione non poterat: cum tamen Ioannes Laurentius à Summo Pontifice legibus fuisset solutus. Metu vero tanti rivalis, Ioannes in Castellam se contulit. Erat autem Leonora eximia pulcritudine, & venustate prædita, & mira sermonis & morû elegancia. Quam cum Rex in domo Beatricis sororis vidisset, miserè deperit: & contra Regni procerum sententiam, vxorem duxit.

Ex eo matrimonio, seu potius adulterio, nata est Beatrix, quam cum pater multis despondisset, Ioanni tandem I. Castellæ Regi locauit. Fuit Beatrix summa pudicitia, & multis virtutibus admiranda. Quæ cum iuuenis adhuc à viro relicta esset, & multi Principes eius matrimonium ambirent, respondit: Bene moratas mulieres, non solere bis nubere: eo magis ob id laudanda, quod filia Leonoræ esset. Nati Fernando sunt & pueri duo, qui in cunis obièrunt.

Illegitimam habuit Isabellam, quæ Alfonso Comiti Gigionensi Norognæ Domino, filio illegitimo Henrici II. Castellæ Regis nupsit. Ex quibus Norognarum familia in Portugalia nobilissima procedit.

Succesit Fernandus in magnas patris diuitias, quas pessimo consilio dissipauit. Interfecto enim Petro Castellæ Rege ab Henrico fratre illegitimo, qui Regnum occupauit, vt hominum natura varia est, nec cum rebus humanis tam præclare agatur, vt plures me-

liora fequantur, fuere multi, qui non tam Regis omnium crudeliffimi defiderio, quam no-
uarum rerum ftudio ab Henrico Rege optimo & tyrannicida, potius quam parricida de-
feuerunt, & necem Petri vindicandam cenfuerint. Multi igitur ad Fernandum confugē-
re, tanquam ad proximum Petri cognatum, eius opem implorantes, vt occifi Regis manes
vindicaret, & auiti Regni ius perfequeretur, quod fibi deberi dicebant.

Erant huius fententiæ, vltra magnum nobilium numerum, qui ad Fernandum vene-
re, Alfonsus Epifcopus Ciuitatenfis: qui ei arces Hinofofa & Vmbralis tradidit, Comes
Fernandus à Caftro, & Aluarus Perefius à Caftro fratres, Melenus Suarius Alcantarenfis
militiæ Magifter, Suarius Ioannes Parada Galleciæ Præfectus, Ioannes Fernandus Ande-
rius, qui Comes fuit Aurenensis, Dia Sanctius Præfectus Cazorlæ, Petrus Giron qui titu-
lum Magiftri Calatrauz vsurpabat. Ciuitates & Caftro, quæ Henrico parere nolebant, &
in Fernandum propendebant, Zamora, Carmona, Ciuitas, quam Rodericiam appellant,
Cauria, Legesma, Alcantara, Valentia. In Gallecia ciuitates Compostellana, Tudenfis, O-
renfis, Lucenfis. Oppida Patro, Brigantium, quæ aliter Corugna, Saluaterra, Baiona, Al-
laritium, Milmanda, Araufium, Ripa Auia.

Fernandus, qui in ætatis flore erat, gloriæ cupidiffimus, & animi inquieti, nec fatis
prudens, multis etiam diuitiis affluens: quæ femper aliquid iniquum fuadent, occasionem
non afpernatus, de Regno Caftellæ cum Henrico cœpit contendere, & fe & fuos innume-
rabilibus exposuit laboribus, diuturno bello iactatus. Quare rebus non bene cedentibus,
externum ex Anglia acciuit militem, qui infestior fuit Portugaliæ, quam fuiffet hostis.

Fuit Fernandus per omnes ætatis gradus forma eximia, & tanta Regiæ maiestatis spe-
cie, vt ignotus inter multa hominum millia eiusdem cultus, Rex existimaretur. Fuit fuaui-
ffimis moribus, crudelitatis & vindictæ inimiciffimus, & vltra modum liberalis. Alfonsus
cuidam à Moxica Caftellano, ex his, qui ab Henrico ad eum defciuerant, vna die loco cō-
giarii mifit XXX. equos: XXX. mulas: XXX. thoracas cum tota panoplia: XXX. mil-
le libras argenti signati, quæ efficiebant mille CCC. marchas: quatuor ingentes mulos ta-
petibus, & lectorum ftragulis vestibibus onuftos: & Regium diploma, quo illi nobiliffimum
Turrium Veterum oppidum perpetuo iure donauit. Hinc effectum est, quod cum tota
Portugalia ipfius Fernandi culpa, & inconstantia, in maximas calamitates, & damna tam
ab hoste, quam à milite externo, domi illata incidiffet, nemo illum odio profequebatur.
Tam efficax est, ad hominum animos demerendos, manfuetudo, & benignitas.

In valetudinem diutinam incidit: ex qua obiit Olifipone, animo sanctiffimis facris
expiato, & magna errorum pœnitentiæ fignificatione, anno M. CCC. LXX XIII. æ-
tatis fuæ XL III. menf. X. dierum XVIII. Regnauit annos XVI. menses IX. Sepelitus
Sanctarenæ in cœnobio Franciscanorum, iuxta matrem Constantiam.

DE IOANNE I. REGE X.

IOANNES I. qui ob multa memorabiliter ab eo gefa, Rex bonæ memoriæ cognomi-
natus est, filius fuit illegitimus Petri Regis. Natus anno M. CCC. LVII. XI. Aprilis die
Infans domi cuiusdam ciuis Olifiponenfis enutritus. Puer traditus est instituendus No-
nio Freirio Andradio Christi militiæ Magiftro. Septenni pater Magistratum Auifienfis
militiæ contulit. In prima adolefcentia creatus eques, militiæ tyrociniū non sine lau-
de fecit.

Mortuo fratre Fernando, & gubernante Leonora Regina, cum omnes tæderet au-
thoritatis, qua Comes Ioannes Anderius apud illam valebat, cuius nutu omnia fiebant,
& qui viuente Fernando, adulterium cum illa (vt fama erat) commiferat, tanta clarita-
te, vt crederent Regem confcium fuiffe, & difsimulaffe, fuere qui Ioannem adhorta-
rentur, vt iniuriam fratri & fibi illatam vindicaret, & hominem fibi inimicum de medio
tolleret. Confilio enim Regiæ & Anderii, Fernandus Ioannem hunc fratrem vinculis
afferuari fecit: & imitato chirographo Regis, Leonora nocte quadam fubito eum deca-
pitari iubebat, Regē in fciō, nifi custos carceris Martinus Alfonsus Melius, homo nobilis
& cordatiffimus fufpectas literas credens, pœnam diftuliffet.

His incensus, Ioannem Anderium in Regiæ aula obruncauit: eoquē in periculo
tota ciuitas Olifiponenfis affuit Ioanni, & incolumem domum reduxit: illum affertorem
& vindicem publicæ libertatis proclamans. In cuius amorem tam propenfi ciues erant,
quam Regiæ infenfi. Regina, relicta vrbe, Gerabricam contendit. Ciues autem Ioan-
nem Ducem & defenforem elegerunt, qui Portugaliā ab iniuria Regis Caftellæ defen-
deret, quod contra pacta conuenta, & iureiurando firmata veniret. Actum enim erat inter

illum & Fernandum focerum, & proceres Regni vtriusque, vt vsque ad Regni hæredem nasciturum ex Beatrice, eamque adultum, Portugalenses suis rectoribus, suis legibus gubernarentur, & Portugaliæ signis & nota, monera cuderetur. Ioannes vero Castellæ Rex pactis non acquiescens, & meliora suorum non audiens consilia, in Portugaliam contendit: & Olisiponem Regni caput terra mariq; obsedit. Pestilentia deinde coactus, qua magnam exercitus partem amisit, eo tempore quo iam obsessi fame miserrime premebantur, re infecta discessit. Multis tamē Regni proceribus, & arcium Præfectis eum Regem agnoscentibus.

Hoc Regis Castellæ discessu, Ioannes Lusitanus animos fumens, Conuentus Conimbricæ celebrat, quo Episcoporum aliqui conuenere, & ij pauci nobiles, quos libertatis amor, aut studium rerum nouarum mouebat: vt sit in Repub. vacua. Maior enim & præcipua pars procerum, in Castellæ Regem veluti in potentiolem propendebant: vt qui feuda, & bona Regi iuris possidebant, quibus nolebant spoliari. Fuere in Comitij diuersa partium studia, cum tamen omnes in hoc conuenirent, vt Rex declararetur. Alii enim Ioannem Infantem Regis Petri & Agnetis à Castro filium, qui in Castella asseruabatur, Regem volebant. Alii hunc, quem defensolem fecerant, & Ducem. Tandem ipsum Ioannem Magistrum Auiliensem Regem salutarunt.

Incitatus his Ioannes Castellæ Rex in Portugaliam rediit, cum numeroso exercitu, collecto equitatu ex præcipua Hispaniæ nobilitate, & Gallorum auxiliis, quo iterum Olisiponem obsidere terra parabat: quam iam obsessam ingenti habebat classe. Capta enim Regni metropoli, totum Regnum debellatum credebat. Ioannes autem nouus Portugaliæ Rex cum Nonio Aluaro Pereira, quem Comestabilem crearat, & qui in ea re strenuā nauauit operā, euntem exercitum inter portum molarum, & vicum Aljubarotam, aggressus perpaucis, quos colligere potuit, collatis signis, in latissima illa planicie dimicauit: & paucarum horarum spatio Lusitani Castellanos fuderunt, magna eorum strage edita, multis etiam captis, reliqui in fugam versi.

Ioannes autem Rex Castellæ, qui quartana laborabat, & eo die febris accessio fuerat, equo incenso, quāto maximo potuit cursu, Scalabim, vulgo Sanctarenam, ea nocte peruenit: & inde clanculum Olisiponem petens, nauem suæ classis ingressus, Hispalim delatus est, tanto animi mœrore, vt nullum solatium admitteret: non tam quod victus fuisset, (vt ipse dicebat) quam quod victus à Lusitanis illis tam paucis, quos ipse nihili faciebat: & quod florem Hispaniæ nobilitatis, & omnes fere Gallos socios amisisset. Hac victoria parta, reliquæ Regni ciuitates & oppida in deditiolem venerunt.

Sublato de medio Ioanne, cum filio Henrico III. & Ioanne postea II. fœdera iniuit vtili & honesta conditione.

Anno vero M. CCC. LXXXVII. vxorem duxit Philippam filiam Ioannis Ducis Lancastrensis filii Eduardi VI. Regis Angliæ: qui in Portugaliam venit, Castellæ Regnum recuperaturus, quod sibi deberi, ratione Constantiæ vxoris filix Petri Crudelis dicebat: super quo cum Ioanne possessore transigit. Ex ea autem hos suscepit liberos.

Blancam, quæ puella obiit.

Alfonsum primogenitum, qui vixit annos X. Sepelitur Bracharæ in summo templo. Obiit anno M. CCC. Die XXII. Nouembris.

Eduardum Regni successorem, qui proauum maternum nomine retulit, Eduardum scilicet VI.

Petrum Ducem Conimbricensem, virum bello & pace clarissimum, & prudentem, vt qui multas Europæ, Asiæ, & Africæ vidit vrbes in longissima illa peregrinatione, qua Sigismundum Imperatorem iuuit aduersus fidei hostes. Fuit hic nō solum militari disciplina excellens, sed & literarum studiis deditissimus, & multarū artium callens. Scripsit multa profa & versu, & nonnulla è patrio sermone in Latinum vertit: Cuius hodie extant carmina de moribus, doctrinæ & prudentiæ plena. Vxorem duxit Isabellam filiam Iacobi Vrgelensis Comitis, & Isabellæ filix Petri III. Aragoniæ Regis. Ex ea sustulit Petrum illum à Cathalanis Regem Aragoniæ electum, in odium Ioannis II. qui breui beneficio obiit mortem. Ioannem Conimbricensem, qui Carlottam Ioannis Regis Cypri filiam hæredem vxorem duxit, & viuente socero moritur. Iacobum Cardinalem Sancti Eustachii Archiepiscopum Olisiponensem, iuuenem animi modestia, grauitate, ingenii acumine, & eruditione præstantissimum, & continentissimum. Qui cum omnis libidinis expertus esset, & in grauissimum morbum incidisset, à quo liberari posse medici dicebant, si fornicariæ accederet, magno animo, & maiori puritate respondit: Malle se mori, quam pollui. Obiit Florentiæ & ibi sepelitur honorificentissime in æde S. Miniati. Isabellam etiam sustulit Reginam

Portugalia, Alfonsi V. ex fratre nepotis vxorem. Beatricem: quæ cum in Burgundia apud amitam Isabellam esset, Adolpho Rauastano Dynastæ Cliuensis Ducis filio, matrimonio locata est. Philippam, quæ Odiuensis parthenonis monacha vixit. Hic autem, dum iuste Regnum gubernat pro Alfonso Rege puero, in inuidiam multorum incurrit, quorum cupiditatem non expleuerat, & suorum etiam machinatione apud adolescentulū Regem delatus periit, anno M. CCCC. XLIX. XX. die Maij.

Henricum Ducem Viseensem, & IESV CHRISTI militiæ Magistrum, cuius in Septensi expugnatione enituit virtus. Fuit hic Geographiæ studiis deditissimus, & cui acceptæ ferendæ sunt, tam ad orientem, quam ad occidentem Hispanorum navigationes. Oblata enim occasione ex ea Septensi expeditione, latius euagandi, & cupiditate incensus terras ignotas explorandi, classes parauit, quibus non solum Africæ litora, & eas maritimas regiones, quæ extra fretum Herculeum ad Austrum spectant, lustrarent, sed longius etiam progredierentur. Cuius opera factum est, vt tam hominum industria, quam tempestatis euentu, Africæ bona pars, quæ ad Æthiopiā pertinebat, & Insulæ multæ Oceani Lusitanorum ditioni cederent. Vt vero hæc commodius efficeret, in Algarbii Regno, Lusitaniam parte secretiore, vbi Sagris oppidum est, ad Sacrum promontorium, Sedem constituit, vt inde classes emitteret, & orientis viam aperiret. Morte autem prohibitus est, ne eo perueniret, anno ætatis suæ LXVII. salutis vero humanæ M. CCCC. LX. Nullos hic liberos reliquit, præter adoptiuum Fernandum nepotem ex fratre Rege Eduardo, vt qui

coelibem, & ab libidine alienam vitam egerit. Ioannem S. Iacobi militiæ Magistrum, ac Portugaliæ Comestabilem, virum prudentem & pium, & Reipub. amantissimum. Duxit hic Isabellam filiam fratris Alfonsi Comitis Barcellensis, primi Brachantiæ Ducis: ex qua habuit Iacobum, qui ei in Magistratu S. Iacobi & Comestabilis dignitate successit, & adolescens moritur. Isabellam, quæ Ioanni II. Castellæ Regi locata peperit magnam illam Isabellam Reginam Catholicam, & Alfonsum, qui procerum quorundam defectione, Castellæ Rex electus est, viuente adhuc fratre Henrico, XII. annum agens, & veneno necatus est. Sustulit & Beatricem, quæ Fernando eius nepoti ex Eduardo Rege fratre nupsit: ex quibus Emmanuel Rex nascitur. Habuit & Philippam, quæ in calibatu vixit. Obiit Ioannes ætate XLII. annorum, mensium IX. anno vero salutis M. CCCC. XLII. Isabella autem eius vxor moritur Areuali, dum Isabellam filiam Reginam Castellæ viduam inuisit, anno M. CCCC. LXV.

Fernandum Magistrum militiæ Auisiensis Cisterciensis ordinis, virum mira probitate, & vitæ sanctimonia. Obses hic datur Sarracenorum Duci Salæ Aben Salæ, donec Septensis ciuitas ei traderetur, iuxta pacta inita in funesta illa expeditione Tingensi. Mortuo autem Rege Eduardo fratre, qui redemptionem eius contra procerum vota procurabat, & testamento cavit, in captiuitate mansit sexennium, in qua vitam morte commutauit, tantas perpeffus ærumnas, & tanto pietatis Christianæ exemplo, vt merito videatur inter martyres referendus. Obiit anno M. CCCC. XLIII. Anno ætatis suæ XLI. Allata sunt eius ossa ex Africa in monasterium Batallense, vbi iuxta patrem sepelitur.

Isabellam, quæ Philippo III. Burgundiæ Duci Flandriæ, Hannoniæq; Comiti, multarumq; prouinciarum Domino tertia fuit vxor. Nuptias huius maiori latitiæ demonstratione, & magnificentiori apparatu Philippus celebrauit, quam cæterarum, tam propter societati maiestatem, quam nouæ nuptiæ, quæ tam masculi fuit animi, & tanta prudentia prædita, vt sine eius consilio, nihil Philippus inchoauerit, nihil perfecit. Nec minoris fuit apud subditos, quam vir. Ex hoc matrimonio natus est Carolus pater Mariæ Maximiliani I. Casaris vxoris qui in prælio ad Nancæum occubuit. In gratiâ vero Isabellæ, & primo nuptiarum diē, instituit Philippus celebrem illam aurei velleris militiam, sub D. Andreæ patrocinio, quam ab aureo Argonautæ Iasonis vellere, voluit appellari: vt ex diplomate ipsius institutionis constat: denotans eo insigni, expeditionem longinquam parare, ad bellum scilicet transmarinum.

Illegitimum habuit Alfonsum Ducem Brachantiæ primum, qui Beatricem filiâ hæredem Nonii Aluari Pereiræ Comestabilis duxit vxorem. Ex his natus est Alfonsus, qui fuit Comes Aurenensis, postea Marchio Valentis, & viuo patre obiit Tomarii, anno M. CCCC. LX. Fernandus etiam Comes Arraiolensis Marchio Villæ Vitiosæ, qui in Ducatu patri successit. Isabella, quæ Ioanni Ioannis Regis filio locata est. Obiit Alfonsus anno M. CCCC. LXI. Sepelitur Aquis Flauis ditionis suæ oppido.

Sustulit etiam Ioannes Beatricem illegitimam, quæ Comiti Harondelli Regis Angliæ propinquo nupsit.

Vbi pax parta est, & data à bellis cum finitimis quies, ne in senectute quicquā de glo-

riæ studio remittere videretur, & filiis aliquod disciplinæ militaris documentum daret, ad fidei hostes animum conuertit: & maxima instructa classe, contra Hollandiæ Ducem ire fingens, quem per simulationem prouocauerat, ob iniurias ab eius classibus illatas Lusitanis, Septem Mauritanie Tingitanæ urbem maximam, & opulentissimam, atq; munitissimam in ora Gaditani freti sitam petiuit, & vno die expugnavit, magna Sarracenorum strage, anno M. CCCC. XV. die XXI. Augusti. Erat ea vrbs Africae specula, atq; propugnaculum Hispaniæ oppositum, atq; obiectum, è cuius portu classes emittebantur quibus sæpe clades nostris illata est, & ingens illa Sarracenorum multitudo ad nos transfretabat. Vnde non immerito Hispaniæ clavis Septa appellatur. Hodie Episcopali dignitate fungitur.

Nec inter arma leges, quas iustissime tulit, siluere. Florebat enim tunc in Portugalia ¹⁰ Ioannes ab Aregis, togæ militariæq; clarus, & iuris scientissimus, qui Bartoli auditor fuerat. Huius opera instituit Rex, Codicem Iustiniani in patrium sermonem verti, additis nonnullis Accursii & Bartoli doctrinis, opus vtile & optime concinnatum: quod legum Regiarum vigorem habere edixit.

Ecclesiam Olisiponensem Cathedralē, quæ olim suberat Emeritenſi, postea Bracharenſi, Metropolitanam fieri curauit.

Magnanimitatem Ioannis testantur etiam ædificia, in quibus authoritas, & magnificentia cum elegantia structuræ certant. Eius enim opera sunt cœnobium illud Regium Batallense Virgini matri dicatum, S. Dominici instituti. Quod eo loco fundauit, quo memorabilem illam de Rege Castellæ victoriam adeptus est. Testantur & Regiæ domus, Sin- ²⁰ træ, Olisiponis, Sanctarenæ, Almeirini, & alia multa.

Deniq; fuit Princeps ille non virtutis tantum militaris, & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam religionis, magnanimitatis, liberalitatis, & clementiæ præstantissimus. Nonnullis enim, qui in eius caput coniurauerant, non pepercit modo, sed muneribus etiam postea affectit. Vnde illi, inter cæteros Reges, durat adhuc bonæ memoriæ honorificam cognomen.

Obiit anno M. CCCC. XXXIII. Vixit annos LXXVI. menses IIII. Regnavit XLVIII. mens. IIII. dies IX. Cum admirabili pompa, & ad illud tempus insolita, perductus in triumphali curru ab omnium ordinum hominibus, comitantibus filiis, in monasterium Batallense. ³⁰

DE EDVARDO REGE XI.

EDVARDVVS Ioannis I. filius vxorem duxit Leonoram Fernandi I. Aragoniæ & Siciliae Regis filiam. Ex ea sustulit.

Alfonsum, qui in Regno ei successit.

Fernandum Ducem Viseensem militiarum Christi & Sancti Iacobi Magistrum, & Regni Comestabilem, qui Beatricem Ioannis patruſi filiam duxit vxorem: ex qua nati Leonora, quæ Regi Ioanni II. fratri suo patruſi nupserat. Isabella, quæ Fernando II. Brachantiæ Duci. Catharina, quæ puella obiit. Ioannes, qui patri in Ducatu successit. Iacobus, qui Ioanni fratri. Eduardus, Dionysius, & Symon, qui pueri sunt extincti. Emmanuel, qui ⁴⁰ Rex fuit Portugaliæ. Obiit Fernandus Cetobricæ XVIII. die Septembris, Anno M. CCCC. LXX. Sepelitur Pace Iulia. Vixit annos XXXVI.

Philippam, quæ XII. annum agens, pestilentiae morbo obiit Olisipone.

Leonoram, quæ ætate XVI. annorum Federico III. Romanorum Imperatori locata est. Hæc sub custodia Alfonsi Marchionis Valentiae, Ludouici Coutignij Episcopi Conimbricensis, Lupi Almeide, qui primus Abrantensis Comes fuit, & Guio maræ Villæ Regalis Comitissæ, in Italiam ad sponsum, eo è Germania venturum, delata est. Quam Senis honorificentissime exceptam (vt marmoreus lapis hodie testatur, quem Senepſes in eius rei memoriam erexere.) Federicus Romam deduxit, comitantibus Ladislao Hungariæ Rege, & Alberto Archiduce Austriæ: vbi manu Pontificis inter missæ solennia, ea in vxor- ⁵⁰ em accepta, vntionis & coronationis vtriusq; sacra peracta sunt. Inde ad Alfonso auunculum Neapolim deducitur. Quo salutato in Germaniam tendit. Ex Federico & Leonora Maximilianus Cæsar Princeps laudatissimus nascitur, proauus PHILIPPI Catholici Regis nostri.

Catharinam, quæ cum Carolo Nauarræ Principi Ioannis auunculi sui filio pacta esset, & post hunc Eduardo III. Angliæ Regi, cælèbs tandem moritur Olisipone in parthenone D. Claræ XII. die Iunii, anni M. CCCC. LXIII. & in cœnobio S. Eligii sepelitur.

Ioannam Reginam Castellæ vxorem Henrici III. matrem Ioannæ Reginæ designatæ, quæ Alfonso V. Portugaliæ Regi auunculo desponsata, Regno spoliata est ab Isabella

Catholica, & Fernādo viro eius, quod adulterio concepta diceretur. Vnde magna illa disceptatio inter Alfonso & Fernandum de Castellę Regno, ingenti vtriusq; Regni calamitate: & prælium illud celebre apud Taurum, quo Lusitani fusi sunt, excepto Principe Ioanne, qui ab statione sua non recessit.

Fuit Eduardus multis animi dotibus præstantissimus. Equitandi, venandi, & luctandi artem adolescens ita exercuit, vt omnibus sui temporis præstaret. Literarum doctrina tantum valuit, vt non modo multa cognorit, sed & literis mandauerit. Librum ad vxorem scripsit, de fido consiliario. Composuit & de arte equitandi volumen. Et inter alia, quæ de moribus edidit, fragmenta extant hodie de Iustitia

10 Humanitate & eloquentia tantum valuit, vt omnium animos ad se traheret. Religionis Christianæ fuit vigilantissimus obseruator. Cibi & potus parcissimus. Doctorum hominum maximus fautor. In eo deniq; Principe nihil erat, quod posset desiderari, nisi fortuna melior. Multa enim tristitia suo acciderunt tempore. Nam quinquennio toto illo, quo regnavit, pestilentia adeo grassata est, vt semper fuerit iactatus, nec in vno loco consistere potuerit. Captiuitas etiam Fernandi fratris, qui obles datus est Sarracenis, pro Septæ restitutione, eum magno affecit mœrore. Aut enim ei carendum erat fratre optimo, & amantissimo, & inter crudelissimos hostes relinquendo, aut totius Hispaniæ propugnaculum fidei inimicis, in perniciem Reipub. Christianæ, tradendum. Testamento tamen cautum reliquit, vt Septa redderetur pro fratre.

10 Illud etiam Eduardi infelicitati adnumerari potest, quod cum quatuor haberet fratres viros optimos & fortissimos, vxori Leonoræ summam rerum regendam, suprema voluntate demandarit, contra fratrum expectationem, & populi votum. Vnde magna nata sunt dissidia & calamitates, quales sub puero Rege contingunt, & ipsius Reginæ exilium, & intempestiua mors. Agre ferebant enim Principes illi, a foemina externa, & aliorum arbitrio pendenti, Regnum paternum gubernari, & in interitum duci.

Primus hic Regum Portugaliæ, filium primogenitum Principem vocari instituit.

Cum pestilentia non Olisiponem modo, sed plerasq; Regni partes affligeret, & varias sedes coactus esset mutare, Nabantiā, quam vulgo Tomarium vocant, Augusto mense petiuit, & ibi gliscentis morbi contagione, ex epistola (vt aiunt) accepta obiit anno M. CCC. XXXVIII. Septembris die IX. quā magnā solis fuit defectio. Vixit annos XXXVII. Regnavit V. dies XXV. Sepelitur iuxta patrem in Batallensi cœnobio.

DE ALFONSO V. REGE XII.

ALFONSVS V. à patre Eduardo sexennis relictus est sub tutela matris. Erat autem ea infensa Petro Infanti, ob occultas odii causas. Has nonnulli referebāt ad inimicitias, quas Iacobus Vrgellensis Comes Petri socer, & eius vxor gessere cum Fernādo Aragoniæ Rege Leonoræ patre, ob Regni successionem, cuius sententia perduellionis damnatus est Iacobus, & in vinculis ad mortem vsque asseruatus, & bona eius fisco addicta. Contendebat enim Iacobus, ad se Regnum Aragoniæ pertinere, quod arbitrorum sententia Fernandus obtinuit. Accedebat quod Petrus cæteris fratribus defuncti Regis maior, erat 40 vir prudens, & Reipub. administrandæ peritus, & propter morum integritatem populo nimis gratus. Regina autem præterquam quod mulier inconstans, rei administrandæ satis gnara, in Petri aduersarios, Comitem scilicet Barcellensem, fratrem nothum Petri, & Comitem Aurensem eius filium, Petrum Norognam Archiepiscopum Olisiponensem, & alios, propendebat. Vnde magna inter vtrosq; odia, & seditiones. Populus autem Olisiponenſis Petrum ipsum fere inuitum, & renuentem, tutorem Regis, & Regni defensorem creat, ablegata Reginæ, pueri Regis educandi cura. Cui multæ Regni ciuitates, & oppida consenserunt, Reginamq; tutela interdicunt. Quod illa non ferens, in Castellam se contulit, vbi miserrime vitam finiuit.

30 Inter has Petri & Alfonso Comitum Barcellensis discordias, Rex pupillarem excessit aetatem, & Regni administrationem cepit. Loco autem gratiæ, quam referre debuerat Petro socero, & tutori, ob rem bene administratam, exulare eum coegit: & ob calumnias tam fratris Alfonso, quam aliorum, venienti Sanctarenā vbi Rex erat, vt se purgaret, quod defendendi sui causa, armorum cohorte stipatus veniret, si vis aliqua ab aduersariis ei inferretur, Rex cum exercitu obuiam it, & inito cum eo prælio, Petrus interficitur, & insensibilis triduo iacuit inter vilissimorum hominum cadauera. Postea vero vt quilibet gregarius miles humatur.

Huius Petri filiam Isabellam duxerat Alfonso vxorem anno M. CCC. XLVIII. ex qua Ioannem primogenitum sustulit, qui in cunis decessit.

Ioannam, quę in monasterio IESV Aueriensis oppidi, ordinis S. Dominici, clausa vitam egit.

Ioannem alterum, qui in Regno patri successit.

Fuit Alfonso animi inuicti, sed magis ad belli quā ad pacis artes aptus. Fretum Herculeum traiecit, & multas de Sarracenis adeptus est victorias, vnde illi Africani cognomen. Tingim urbem nobilissimam, & antiquissimam, vt quam ab ipso Anteo conditam dicunt, Zelen, quam Arzillam nunc appellant, Alcafferem Seguerium, & alia oppida debellauit & ditioni suę adiecit. Domi remissi fuit animi, & negligenter iustitiam exercuit. Vnde nobiles suo tempore insolētiore redditi. Quorum mores dum subito compescere conatur Ioannes filius, feuerior est habitus, & in grauissima incidit odia. Tanta præterea fuit comitate, & humanitate, vt de maiestate multum detraheret. Hinc multorum improbæ postulationes, & Regii patrimonii multa elargita. Aliena contempsit consilia proprium secutus, ex quo in graues errores incurrit. In reliquis magni animi, liberalis, & mire clemens.

Ioannam Henrici III. Castellæ Regis filiam, neptem suam ex forore Ioanna, Castellæ Reginam designatam, mortuo Henrico, sponsam accepit, ab Archiepiscopo Toletano, Marchione Villenæ, Duce Areuali, & aliis proceribus in Castellam accitus. Vnde bellorum, & multarum calamitatum orta sunt principia.

Fuit corpore robusto, vultu amabili, Religiosorum & doctorum hominum fautor, & literarum studiis eruditus. Quotidianus illius sermo tam elegans, & cultus erat, vt præmeditato, & ex arte videretur loqui. Cibo, potu, & Venere, continentissimus. Ab Isabellæ enim vxoris obitu, cum ætate adhuc esset XXIII. annorum, aiunt expertem vixisse libidinis vsque ad mortem.

Post è Gallia reditum, quo auxilium petiturus iuit à Ludouico XI. homine vafro, à quo deceptus est, solitariam vitam agebat, & mœrore contracto ex Ioannæ sponsæ coacto in religionem ingressu, cuius patrocinium susceperat, in febrim incidit acutam: ex qua Sintræ in eodem cubiculo, quo natus est, obiit anno M. CCCC. LXXXI. Augusti die VIII. Vixit annos XLIX. menses VII. Regnavit XLIII. Sepelitur in monasterio Batalensii.

DE IOANNE II. REGE XIII.

IOANNES II. Alfonsi V. filius habuit in matrimonio Leonoram filiam Fernandi patrui, sceminam forma, & ingenio præstantem, ex qua tulit Alfonso Principem, qui Isabella Fernandi, & Isabellę Castellæ Regum filia, vxore ducta, cum qua vixerat menses VII. interiit Sanctarenæ anno ætatis suę XVI. salutis vero humanæ M. CCCC. XCI.

In hoc Ioanne Rege fortunæ inconstantia, & humanarum rerum status satis perspicui potuerunt. Nullus enim in nuptiarum lætitia maior apparatus, memoria hominum visus, aut auditus est, nec tanta spectaculorum varietas, aut vestium tanta lautities, quanta in eius filii Alfonsi nuptiis fuisse traditur. Ante ambulones, miliones, coqui, & alii Principum & nobilium ministri, aureis, argenteis, & holosericis induti, vilia exercebant ministeria. Per Italiam, Hispaniam, & alias regiones, quicquid aurei, argentei, aut serici panni inuentum, nauigiis ad id missis emptum, & in Portugalam allatum, pecunia præ manu textoribus soluta, ad nouas telas conficiendas. Nullibi tot obsoniorum architecti, cantores, psaltes, mimi. Nullum triclinium maiora vidit epularum portenta, nullus abacus vasa capaciora, nulli parietes superbiora aula, nec vlla ætas magnificentiores apparatus. Quorum fama, è diuersis Europæ partibus, ad eam celebritatem, conuenere multi, edictis etiā & præmiis propositis. Hæc omnia paucis post diebus, quasi ludibrio id fieret fortunæ, in funebria, & luctus versa. Alfonso enim Princeps currentis equi lapsu, ad Tagi ripam discerptus, in piscatoris casa super sceni strato locatus animam exhalauit: & nobilitas omnis, quę auratis, & gemmatis vestibus splendebat, sacco more illius temporis induta, sordebat. Et pro epithalamiis lamenta, & vlulatus successere. Attulit huius Principis mors omnium ordinum hominibus ingentem mœrorem, quem casus acerbitas, ætatis commiseratio, & eximia eius pulchritudo, cum morum mira benignitate coniuncta, augebant. Accedebat, quod vnicus erat Regni hæres, in quo omnium spes erant sitæ.

Habuit & Georgium nothum ex Anna Mendociæ familiæ virgine nobili, qui Cornimbricæ fuit Dux, Marchio Turrium Nouarum, & ordinum D. Iacobi & Auisiensis Magister. Is magni illius Aluari à Portugalia filiam Beatricem duxit vxorem, è quibus Duces Aueriensis, & Lancastrorum familia procedunt. Hunc Georgium conatus est pater legitimum facere, & Regni hæredem, si tam Summi Pontificis Alexandri VI. quam Leonorę vxoris

vxoris voluntatem expugnasset: quæ Emmanuelem fratrem suo iure fraudari, non est passa. Vnde inter illam & Ioannem maritum maxima discordia & rixæ natæ sunt, vsq; ad Ioannis excessum, cui Regina non interfuit.

Fuit Ioannes vir vehementis spiritus, & animi intrepidi, bello & pace strenuus: sed ingenii feuerioris, quam decuit. Vnde conspirationes in eum, & procerum cædes secutæ sunt, & ipsius immatura mors, veneni suspicione. Quæ omnia vitasset, si duabus rebus Principi viro necessariissimis non caruisset, clementia scilicet, & dissimulatione. Extremū autem vitæ actum ita egit, vt inter Diuos multi eum referant.

Ingenii fuit liberrimi, & qui se nemini regendum traderet. Illudque semper habebat in ore, quod & opère comprobauit: Indignum eum esse Regis nomine, cuius voluntas alieno penderet arbitrio. Vnde cum ex Angliæ proceribus quidam, è Lusitania ad suos redisset, rogatus à Rege, quid illi in hac regione notabilius esset visum, respondit: Vidisse hominem, qui cum omnibus imperaret, imperabat ei nemo.

In beneficiis conferendis, & remunerando, nullam faciebat moram. Id enim quod dare statuerat, cito dabat, & sponte sua, ne videretur magis ab eo extortum, quam datum. Quare & accipientibus maiora, & honorificentiora videbantur beneficia, ad quæ à Rege grauissimi iudicii vocarentur: & gratia manebat apud ipsum, non apud ministros, aut dispensatores. Ne vero erraret in electione personarum, & meritis responderent beneficia, secreto habebat librum in scrinijs, in quo omnes, quibus se debitorem agnoscebat, erant descripti. Quod vtinam Principes omnes factitassent.

Sufurrones ac maledicos, & qui apud ipsum absentes rodebant, aut criminabantur, non audiebat libenter. Sæpe etiam delatos, & absentes, acriter à calumnijs defendebat. Publicas enim censebat debere esse accusationes, non clandestinas. Nisi forte in magistratus diceretur, quos publice nemo audeat, aut debeat accusare. Tunc enim interesse Reipublicæ putabat, excutere quæ dicerentur. Deprehensos autem culpa, sæpe secreto verbis castigabat, ne collegium, aut magistratum infamaret. Multa præterea eius præclare facta, atque dicta narrantur.

Nauigationis in Indiam gloriæ magna pars huic Ioanni II. debetur. Cum enim magno studio, & sumptibus immodicis institisset, vt Lusitanorum classes maximam Æthiopiæ partem perlustrarent, in promontorium illud inciderunt, quo nullum maius in totò orbe est. Cuius flexu explorato, lætissimus Ioannes, iam sibi in Indiam aditum patefactum existimabat. Et ob id Bonæ spei promontorium vocari iussit. Missis igitur in Æthiopiam & Indiam, nonnullis, qui inuestigarent, qua ratione commodius ille cursus peragi posset post promontorium, classem interim parari iubet, qua magnum illud iter dirigeretur. Immaturo tamen fato abreptus, quod mente, & animo concepit, exequi atque perficere nequiuit.

Sancti Georgii castellum, quod Minam nunc vocant, vnde quotannis magna vis auri Lusitanorum Regibus aduehitur, ipse fundauit, initis cum Æthiopiæ Rege fœderibus, & misso ad id, Iacobo Azambugio viro nobili, & prudenti.

Obiit Ioannes Aluorii in Algarbii Regno (quo pro recuperanda salute, & Balnearum causa iuerat) XXV. die Octobris, anno M. CCCC. XCV. Vixit annos XL. menses VI. Regnavit annos XIII. menses II. Sepultus est in Syluensi Cathedrali ecclesia, vsque ad annū M. CCCC. XCIX. quo ab Emmanuele Rege in Batallense monasterium delatus est, vbi pater & auus erant conditi.

DE EMMANVELE REGE XIII.

EMMANVEL Eduardi Regis nepos ex filio Fernando, & multorum fratrum vltimus Ioanni II. patrueli sine liberis legitimis decedenti successit. Tres habuit vxores Isabelam Fernandi, & Isabellæ Castellæ Regum filiam natu maximam, quæ principi Alfonso Ioannis filio nupserat: cuius causa Castellæ & Legionis Rex designatus est. Ex ea sustulit Michaellem, qui in cunis extinctus est. Cuius morte, ius Castellæ Principatus ad Ioannam Philippi Arhiducis Austriæ vxorem cœpit pertinere. Duxit secundo Mariam Isabellæ sororem, quæ ei peperit Ioannem Regni successorem, VI. die Iunii anni M. D. II.

Isabellam Augustam Caroli V. Imperatoris vxorem, ex qua nati PHILIPPVS Rex noster. Maria Augusta, quæ Cæsari Maximiliano II. nupsit. Ioanna Ioannis Portugaliz Principis vxor, quæ Sebastiani Regis mater fuit. Nata Isabella Olypone anno M. D. III. Obiit Toleti Kalendis Maii anni M. D. XXXIX.

Beatricem, quæ Carolo Sabaudiæ Duci nupsit, ex qua natus Carolus, qui adolescens

obiit, & Emmanuel Philibertus Dux, qui Margaretam Francisci Valesii I. Gallorum Regis filiam duxit uxorem, ex quibus natus Carolus, qui hodie ditioni præest. Nascitur Beatrix Olisipone vltima die Decembris anno M. D. IIII. Obit VIII. die Ianuarij. M. D. XXXVIII.

Ludouicum Ducem Pacensem, & Regni Comestabilem. Excelluit Princeps hic inter alios sui temporis. Militaris disciplinæ studio maxime deditus. Armorum, equitandi, venandi, & matheos peritus. Artium etiam libero homine dignarum nõ expers. Religione in Deum, pietate in fratres, humanitate in omnes nulli secundus. Nullos liberos reliquit legitimos, vt qui cœlibem vitam semper egerit. Adolecens Antonium Priorem Cratensem illegitimum sustulit. Obit anno M. D. LV. Vixit annos XLIX. menses IX. 10
Sepelitur in Bethleemitico fano.

Fernandum, qui Guiomaram Francisci Coutignij Comitis Marialuensis, & Beatricis Menesæ Comitissæ Louleensis filiam duxit uxorem. Fuit hic pulcher aspectu, ingenio liberrimo, aperto pectore, & ab omni adulationis specie alienus: & ob id Ioanni fratri non admodum gratus. Abrantii, vbi & natus est, obiit anno M. D. XXXIIII. ætate annorum XXVII. & ibi sepelitur, vsque ad annum M. D. LXXXII. quo pientissimus Rex PHILIPPVS in Bethleemiticum fanum traduci curauit. Nullos hic liberos reliquit.

Alfonsum Cardinalem, Archiepiscopum Olisiponensem, Episcopum Eborensem, Abbatem Alcobaciensem. Fuit hic Princeps munificentissimus, & magnanimus. Tanta insuper mansuetudine, & clementia, vt nemo vnquam ab eo tristis discesserit. Quanta autem fuerit morum suauitate, & comitate, obitu illius intellectum est. Non enim alio affectu eum vniuersa luxit Lusitania, quam si communis omnium parens interisset. Literatorum omnium fuit maximus fautor, vt qui literarum erat studiosus. Antistitis officium, & Sacerdotii munera ipse exercebat assidue, vt sæpe sacri baptismatis fonte pueros lauaret, & Eucharistiæ sacramentum ægrotis per urbem ministraret. Illius inuentum fuit, apud nos Christianam doctrinam quotidie in ecclesijs pueris tradi: & eorum nomina, qui sacro fonte laurentur, eorum etiam qui suscepissent, libro inscribi. Denique autoritate, famulitii nobilitate, cultu domus, & maiestate, Regem referebat, religione, pietate, & misericordia in pauperes Episcopum. Natus Eboræ XXXIII. die Aprilis anno M. D. XL. Sepelitur in fano Bethleemitico. 20

Henricum Cardinalem. Fuit hic primo Archiepiscopus Bracharensis, postea Eborensis, Tertio Olisiponensis, Quarto iterum Eborensis. Fuit etiam legatus Summi Pontificis in fratris & nepotis Regnis. Postea gubernator & Regis tutor, postremo Rex. 30

Eduardum, qui ducta Isabella Iacobi Brachantiz Ducis filia, scemina laudatissima, & sublatis Maria, quæ Alexandro Farnesio Principi Parmensi nupsit, Catharina, quæ Ioanni Duci Brachantiz, Iuuenis decessit ætate XXV. annorum, relicto posthumo Eduardo Duce Vimaransenfi, & Regni Comestabili, Principe optimo, quem fata præmature nobis inuiderunt. Eduardus pater biduo antequam moreretur, prædixit fratribus & amicis diem & horam sui obitus. Moritur Olisipone XX. die Octob. anno M. D. XL. magno omnium desiderio, propter eius insitam bonitatem. Sepelitur in fano Bethleemitico. 40

Mariam, quæ in cunis extincta est.

Antonium, à cuius partu mater in morbum incidit, ex quo nunquam conualuit. Infans autem paucos vixit dies.

Mortua Maria, duxit Leonoram Philippi Regis Castellæ & Archiducis Austriæ filiam, Caroli V. Imperatoris sororem, ex qua suscepit Carolum, qui natus Eboræ XVIII. die Februarii anno M. D. XX. decessit Olisipone XV. die Aprilis anno M. D. XXI.

Mariam Principem, forma, ingenio, & moribus ornatissimam, & tam Emmanuëlis patris, quam Leonoræ matris hæreditatibus locupletissimam: quæ cœlebs vixit, magno pudicitie, & honestatis exemplo, vixit annos LVII. Deponitur in Parthenone Matris Dei, sepelienda in cœnobio Virginis matris à Luce, ordinis militiæ IESV CHRISTI in agro Olisipone, quarto ab vrbe lapide: cuius templum suis sumptibus iussit ædificari. 50

Fuit Emmanuel inter felicissimos totius orbis Principes numerandus. Nam præterquam, quod ad Regni dignitatem præter spem euectus est, cedentibus illi plurimis, qui gradu & ætate potiores eo erant, Castellæ etiam & Legionis principatu inauguratus est, & omnes illarum prouinciarum proceres ad manus osculum admisit. Orientis portas primus aperuit, & multa maioribus nostris incognita manifestauit. Æthiopiæ, Indiæ, & Persidis partem non minimam, Malacam, Molucos, Brasiliam, & innumeras Oceani Insulas antea non repertas, ex quibus magnas habuit vtilitates, imperio suo adiecit. Multos Reges subegit, & tanto maris & terræ spatio diffusus, tributarios, & vectigales reddidit: multos in

cliente-

clientelam & amicitiam suscepit. Babiloniæ Regis classes superauit. Africanorum Regum vires ingentes sæpe contudit. Et vastam prouinciam Africæ Xerquiam, Garabiam, & Dabidam continentem, graui tributorum onere iniuncto, diu sub iugo tenuit. Azamoram, Safinium, & alias Mauritaniæ vrbes debellauit: alias deprædatus est: alias deleuit. Multorum Principum exercitus tam in India, quam in Africa fudit. Maximas auri, argenti, lapillorum, margaritarum, aromatum, & aliarum orientalium mercium diuitias in Portugalam inuexit. Olisiponem Regni metropolim, emporium totius orbis celeberrimum, & patriam communem omnium gentium reddidit. Classes ad longissimas navigationes instructissimas semper habuit.

10 Tanta vis auri suo tempore fuit, vt pretia rerum mallent multi argento, aut ære, quam auro puro puto sibi solui, quod difficilis eius esset permutatio.

Iudæos ad Christi fidem conuertit. Sarracenos è Regno exterminauit. Religiones instaurauit. Plurima templa in Lusitania & per subiectas prouincias in Africa, & Asia edificauit, & pretiosissimis donariis ornauit. In religiosos omnium ordinum liberalitatem exercuit. Christianam fidem per Æthiopiam, Indiam, & varias orbis partes propagauit & ad eam conuersos mire fouit. Infidelibus bellum semper intulit. Pauperes iuuuit. Diuites exactionibus, aut tributis nunquam vexauit. Populum in iustitia gubernauit. Optimas leges tulit: latas in methodum & artem redegit.

20 Decimam, quæ ex emptionibus, venditionibus, & aliis contractibus, fisco soluitur, clericis, monachis, sacris virginibus, beneficiariis, eremitis, & militibus ordinis IESU CHRISTI, religionis ergo remisit.

Milites sacros, exceptis Hospitalensis ordinis equitibus, perpetuæ castitatis voto constrictos, Emmanuelis precibus, Alexander VI. Pontifex Max. ab ea religione deinceps laxauit. Eos tamen exceptit, qui iam sacre militiæ essent authorati.

A vino per totam vitam abstinuit. Oleum nunquam gustauit. Cibi parcissimus. Venationi, aucupio & musicæ deditus. Nunquam vero huiusmodi rebus tantum indulgebat, quin inter ipsos ludos aliquid negotii ferii transigeret.

30 Magnam denique sui memoriam & desiderium reliquit: & eius ætatem auream Lusitani semper appellarunt. Ab eius enim excessu, omnia tristiora, & in deterius rueræ cœperunt.

Obiit Olisipone anno M. D. XXI. die XIII. Decembris. Vixit annos LII. menses VI. dies XIII. Regnauit annos XXVI. mensem vnum, dies XIX. Sepelitur in augustissimo fano Bethleemitico instituti D. Hieronymi in Olisiponensi agro, quarto ab vrbe lapide, quod ipse sibi & suis in sepulturam, maximis sumptibus, edificauit.

DE IOANNE III. REGE XV.

40 IOANNES III. Emmanuelis filius vxorem duxit Catharinam filiam Philippi I. Castellæ Regis, & Archiducis Austriæ, Caroli V. Imperatoris sororem, ex qua hos suscepit liberos:

Alfonsum, qui natus Almeirini XXIII. die Febr. anni M. D. XXVI. in cunis obiit.

50 Mariam, quæ nata Conimbricæ XV. die Octobris anni M. D. XXVII. PHILIPPO Hispaniarum Principi Caroli V. Cæsaris filio nupsit, & à partu primogeniti Principis obiit, anno M. D. XLV. ætatis suæ anno XVII. mense IX.

Isabellam, quæ nata Olisipone XXVIII. die April. anni M. D. XXIX. puella obiit.

Beatricem, quæ nata Olisipone XV. die Februarii anni M. D. XXX. in cunis obiit.

Emmanuellem, qui natus Albiti Kal. Nouemb. anni M. D. XXXI. triennis obiit.

Philippum, qui natus Eboræ XXV. die Maij anni M. D. XXXIII. infans obiit.

Dionysium, qui natus Eboræ XXVI. die Aprilis anni M. D. XXXV. infans obiit.

60 Ioannem, qui natus Eboræ III. die Iunij anni M. D. XXXVII. Ioannam Caroli V. Imperatoris filiam duxit vxorem, & ex ea posthumum Sebastianum reliquit, qui auo successit in Regno. Obiit anno M. D. LIII. die II. Ianuarij. Vixit annos XVI. menses VII.

Antonium, qui natus Olisipone IX. die Martij anni M. D. XXXIX. infans moritur.

Illegitimum habuit Eduardum Archiepiscopum Bracharensis; iuuenem optimæ indolis, bonarum literarum, philosophiæ, & theologiæ studiis apprime eruditum, & omnibus corporis & animi dotibus ornatissimum, qui in ipso ætatis flore decessit.

Fuit Ioannes statura mediocri, ad pinguedinem declinante. Forma eximia, & specie vere Regia. Colore candido rubore suffuso, & in magna authoritate aspectu amabili, ob serenitatem & tranquillitatem vultus, vt ab omnibus, qui eum intuebantur, tanquam pa-

rens diligeretur : nec hostes illum odisse possent. Oculos habuit cæruleos, nitidissimos, & tanta plenos maiestate, vt multi qui ad eius colloquium insoliti veniebant, hallucinarentur, & sermo eis deesset.

Fuit natura benignus & clemens Sententias capitales cunctabundè, & non nisi magno examine ferri voluit. Seueris iudiciis nunquam arrisit. Quando vero eius sententia in senatu (quò semel in vnaquaque hebdomada ius dicturus ibat) rogaretur, magis ad absoluendum, quàm ad condemnandum propendebat. Cumque aliorum Regum tempore lege lata, furibus minoris summæ, stigmata in facie inurerentur, vt ab eis cauerent, abrogauit. Dicebat enim, posse illos poenitere, & ad laudabilem vitam traduci : & ob id iniquum esse, præcipuam hominis partem deformari, & antea vitæ indicia perpetuò præ se ferre.

Quæstiones publicas de fide in Portugalia haberi, primus à Summis Pontificibus impetrauit, destinatis ad id magistratibus. Religiones instaurauit : & labentes quorundam religiosorum mores ad veteris regulæ seueritatem reuocauit. Nascentem tunc ordinem societatis IESV in Portugalam inuexit, ac eius religiosos valde fouit : & diuersis Regni locis eis collegia instituit. Vndi illi acceptum ferendum est tantum animarum lucrum, quantū in India eius societatis viri Franciscus Xabierrius, & qui eum secuti sunt fecerunt, & multi per diuersas orbis partes.

Fuit pacis studiosus, & in eligendis magistratibus cordatus. Multi enim post illius obitum, ad dignitates & honores prouecti sunt, quos ille non promouisset. In beneficiis conferendis, ita liberalitas eius fuit ordinata, vt magis daret multis, quam multum.

Literarum studia in Portugalia excitauit : & Olisiponensem Academiam Conimbricam transtulit, vbi Dionysius Rex illam à principio locauit. Et ex residuis ditissimi cœnobii Sanctæ Crucis ad seueriorem vitam reformati, Doctorum stipendia auxit. Florentissimam deniq; eam Academiam reddidit. Ex qua tot, tamque docti prodire viri, vt continuato ordine (quod memoria dignum est) tres primarios Iuris Cæsarei professores, nobilissimæ totius Europæ Salmanticensi Academix dedit. Et qui post illos Conimbricæ in primaria cathedra floruit, & hodie in aula & supremo consilio Catholici Regis degit, tanta vtriusque iuris, & omnium literarum eruditione pollet, vt cum quouis veterum illorum Iurisconsultorum meritò conferri queat.

Multa ædificauit magnis sumptibus : & aquæ ductum illum celebrem aquæ Argentæ ciuitatis Eborensis, vetustate collapsum, instaurauit. Hanc olim aquam Q. Sertorius è manubijs belli Celtiberici, in honorem municipum Eborensium, diuersis in vnum collectis fontibus, perducendam curauit : opus magnum, & ei ciuitati sitienti vtilissimum.

Obiit Olisipone apoplexia correptus, anno M. D. LVII. die XI. Iunii. Vixit annos LV. Regnavit XXXV. cum dimidio. Sepelitur in fano Bethlemitico.

DE SEBASTIANO REGE XVI.

SEBASTIANVS Ioannis III. ex filio Ioanne nepos, auo successit trium annorum ætate, sub tutela auix Catharinæ. Hæc seu tam laboriosi oneris impatiens, seu (vt vulgo ferebatur) à nonnullis persuasa, quorum intererat, tutelam ad Henricū Cardinalem patrum magnum Regis pueri transferri, Comitibus Olisipone habitis, anno M. D. LXI. ab eo munere inopinato se excusauit, apud Regni proceres, & ciuitatum legatos. Quum vero ij à proposito Reginam, nec precibus, nec lachrymis flectere possent ægrè Henrico eam curam demandarunt : quam ille vsque ad Sebastiani pubertatem gessit. Malebant enim Lusitani à femina, eaque externa, prudentissima tamen, quam à viro Lusitano, defuncti fratris, & Emmanuelis Regis populo gratiosissimi filio gubernari : diuerso exemplo ab eo, quod in Leonora Eduardi Regis vxore, & Petro exhibitum est.

Fuit Sebastianus statura mediocri, colore candido, flauo capillitio, oculis cæsi coloris, nec magnis, graui pro ætate aspectu, & Regiæ maiestatis pleno : ad iracundiam facilis, spiritus elati, & cui nihil videbatur magnum. Animi etiam intrepidi, & plus nimio sui fidentis & audacis, & qui facile in pericula ruibat.

Fuit liberalis, gloriæ nominisq; cupidus : & ob ingenii simplicitatem, adulatoribus nimium expositus. Animi inquieti, & stare loco nescientis, non tam natura, quàm arte aliquorum, qui eum à puero ex vrbe, & auix colloquio abducere conantes, in sylvas & montes, atque in loca solitaria frequentissime ad venadum inuitabant, vt interim ipsi Regnum administrarent. Eo enim exercitio dicebant, posse firmari, & obdurari ad militiam, ad quam illum quotidie adhortabantur.

A mulierum etiam aspectu & colloquio adeo auertebant, forte ne libidine aliqua illicita

illicita irretiretur, vt foeminas non tam fugere, quam odisse videretur. Vnde non obscurum inepte verecundi ingenii, & aulicæ vrbانيتatis expertis specimen præ se ferebat. Multi autem quibus ea non placebat institutio, propterea id ab iis fieri interpretabantur, ne Princeps ille adolescens foeminarum cogitatione, ad vxorem ducendam animum verteret, & eius conuersatione impeditus eos auersaretur, aut non tam intime familiares haberet. Vt vt tamen sit, Sebastianus in illo Regali luxu, & ætatis feruore, rarum continentia dedit exemplum.

XIII ætatis anno Regni gubernacula suscepit, in cuius auspiciis consultorum culpa non sua, qui ad optima natus videbatur, nonnulla duriter instituta, & Reipub. munia distributa iis, quibus vir factus non dedisset.

Vt autem transuersos agit homines auaritia, & ambitio, fuere, qui quod ita suis rationibus expedire credebant, Ioannem auum Principem prudentem, & pium, vt imbellem, & ignauæ pacis amatorem apud nepotem puerum in simularent: & qui pacem suadere debuerant, pacis detestatione eum educarent. Sebastianus igitur naturæ ferocioris, & spiritus vehementis, his præceptis enutritus, & alieniori ætate incitatus, nihil nisi bella, & peregrinationes meditabatur, quo tempore literarum doctrina, & studiis mansuetioribus exercendus erat, & robustum illud pectus cicurandum, & emolliendum.

Cum igitur Portugalia tota in armorum exercitio esset, & Mulei Mahamet Marrochiorum Rex à patruo Mulei Maluco Regno expulsus, Sebastiani præsidium imploraret, nactus ille occasionem, quam sibi dari optabat, non auxilium modo, sed & se cum suis futurum illi pollicetur.

Dum itaque virtute improuida, & nimia sui fiducia, prudentiorum consilia aspernatus, trajecto in Africam magno exercitu, Fessense Regnum petit, & Regem reducere conatur, anno MDLXXVIII. quarto Augusti die, ab infinita Barbarorum multitudine oppressus, qui veluti ad sacrum bellum conuenerant, à suis sacerdotibus exciti, fortissime dimicans occubuit, cæsis decem millibus Christianorum, totidem captis. Et (quod raro contigit) tres magni Reges eo prælio, & intra paucarum horarum spatium cecidere, Sebastianus, Malucus, & Mahamet.

E prima nobilitate desiderati sunt Dux Aueriensis, Comites Odemirensis, Vimio-
30 sensis, Rotondensis, Vidiguerensis, Iacobus Theodosii Ducis Brachantiæ filius. Rodericus Melius Marchionis Ferreirensis primogenitus, Episcopi Conimbricensis, & Portu-
ensis: Marchio etiam quidam Hibernus, quem Summus Pontifex cohortibus Italicis, ad Hiberniam occupandam præfecerat. Multi præterea alii magni nominis. Capti Antonius Prior Cratenis Ludouici Infantis filius, Theodosius Dux Barcelensis puer VIII annorum Ioannis Ducis Brachantiæ primogenitus, Ioannes, à Sylua Comes nunc Portale-
grensis, qui tunc apud Sebastianum legatum Catholici Regis agebat. Nonius Aluarus Comes Tentugalensis, & Constantinus à Brachantia Marchionis Ferreirensis filii, Antonius à Castro Comes Monsanctensis, Fernandus Norogna Comes Linariensis, Eduardus Menesius Comes Tarouensis, Indiæ nunc Prorex, & multi illustri loco nati. Parendum
40 enim necessitati erat, manus dandæ, & conditiones accipiendæ. Facilis namque fuit Barbaris de nostris victoria, quos vinci numen volebat. Sic enim caligine mentibus eorum obducta infatuati sunt, vt in interitum ducti à diuina voluntate videantur.

Itaque Sebastianus hostibus bellum inferre parans, prius suis intulit, alienumque Regnum restituere conatus, suum pessumdedit, & viris & opibus exhaustis: maiori exemplo fidelitatis Lusitanorum, quam prudentiæ.

Sebastiani cadaver secundo post prælium die, inter mortuos septem vulneribus confossum, à Sebastiano Resendio eius ministro domestico inuentum, à Melchiorre autem Amaralio Regio Consiliario, & Senatore aulico captiuo, qui in Sebastiani exercitu Duum-
uirum Capitem agebat, agnitum est. Postea vero à Constantino à Brachantia, Fernan-
50 do à Castro Comite Bastensi, Eduardo Menesio Comite Tarouensi, Nonio Mascarena, Michaelre Norogna, Ludouico Cæsare armamentariorum Regionum Præfecto, Vincentio Fonseca instituti Dominicanus, Regio concionatore, Archiepiscopo nunc Goensi, & aliis viris nobilibus captiuis. Alcassere autem corpus sepultum, & sub clauæ & sigillo custoditum, donec Regi PHILIPPO auunculo à Seriphio Rege Marrochiorum donatum, & Septam transmissum, atque ibidem depositum ad annum MDLXXXII. quo Philippus Rex honorificentissime in Portugalam delatum, in Bethlemitico fano sepe-

liri, & se præfente, iusta illi fieri curauit. Vixit annos

XXIII. menses VII. dies XV.

HENRICVS Cardinalis Sanctorum Quatuor Coronatorum, & Archiepiscopus E-borensis, Emmanuelis Regis filius, Sebastiano cuius patruus erat magnus, sine liberis decedenti successit.

Mortuo vero Sebastiano, Iurisprudentes viri magni nominis extitere, qui PHILIPPO Regi Catholico Regni successionem delatam dicerēt, quod Sebastiano proximus, & è Regum Portugalix stirpe esset nec id sine suo magno periculo negligi posse: quod decedens superstitè Henrico, locū faceret Emmanueli Philiberto Sabaudix Duci, qui gradu eius liberis præstaret. PHILIPPVS tamen, ne auunculi senectutem contristaret, & in dubio iure fundare suam causam videretur, qui successionem indubitata post Henrici excessum habebat, non modo quiete illum regnare passus est, sed nullum officii genus in eum prætermisit. Primum enim Christophorum Mouram è prima Lusitanorum nobilitate, in aula tamen Castellæ enutritum, virum singulari prudentia præditum, postea vero Petrum Gironem Ducem Oslunensem, vnum è Castellæ proceribus maioris ditionis, non ad consultandum tantum, sed & ad gratulandum ad eum legauit.

Cum vero PHILIPPVS de iure suo certus esset, Iurisprudentum responsis, & neminem sibi posse Henrici morte præferri, quod cæteris eius nepotibus sexu, & ætate potior esset, Duci Oslunensi, & Cristophoro Mouræ iniungit, cū Henrico agant, vt ipsum viuens Regem declaret: ne post mortem de iure suo dubium oriatur, & ea euitarentur, quæ in Regno vacuo solent accidere. Henrico tamen visum est, fatius esse, audire cæteros Regni competitores. Et ad causam successionis vocari iussit PHILIPPVM Regem Catholicum, Catharinam Ducis Brachantiæ vxorem, Emmanuelē Philibertum Sabaudix Ducem, & Antonium Priorem Cratensem. PHILIPPVS vero, vt Regis omnium mortalium legibus soluti auctoritatem supremam conseruaret illam, citationi non respondendum duxit. Rodericum tamen Vasquium ab Arze, & Ludouicum Molinam Regios Consiliarios, viros Iurisconsultissimos & prudentes, legatos tam Henricum, quam Regni proceres extra iudicium de iure suo instructuros misit. Hi munus suum obeuntes, multa de iure PHILIPPI iuridicis rationibus, & magna auctoritate, tam apud Regem, & Regium consiliū quam apud Senatum Olsiponensem tractarunt: quæ non parui fuere momenti, ad Regis & mul-

Cum vero Senatus populusque Olsiponensis summa ope ab Henrico contenderet vt Regem declararet, & Reipublicæ imminente periculo in tempore occurreret, prius de personis, quam de iure agendum existimauit. Virtute igitur diplomatis, motu proprio, a Summo Pontifice ad se missi, vt de causa matrimonii inter Ludouicum Infantem, & Violantem Antonii matrem iam fato functos cognosceret, matrimonium inter illos non fuisse, & ob id Antonium non legitime natum sententia sua, & multorum assessorum, Antonio ipso audito, & iura sua allegante, iudicauit.

Cum igitur Henricus de iure PHILIPPI nō iam dubitaret, eo rē deducere statuebat vt vna via, tam vniuersæ Reipublicæ, quam priuatis nepotum commodis consulere, & ad transactionis modum quendam peruenirent. Sic enim PHILIPPVM Regno sibi debito non fraudandum, & cæterorum nepotum spem de Regno abreptam, aliquo emolumento pensandam: Rempublicam etiam tributorum onere aliquo leuandam, & priuilegiis augendam. Huic vero vniuersæ Reipub. vtilissimo præsentissimoque consilio, seu priuatae suæ rei studentes, seu rerum incitia (si tam crassa & supina potuit esse) ii ipsi obstitere, qui se patriæ defensores esse iactabant.

Comitiis igitur Almeirini habitis, quibus Henricus animum suum aperuit, magna inter populorum legatos, & nonnullos è nobilium ordine orta est discordia. Quidam enim ex iis, seu consilii inopes, quod nulla politicæ philosophiæ, & historiarum peritia, ad Reipub. administrationem accessissent (quales plures sunt) seu propria illecti vtilitate, & ei fati diem accelerarent. Nec Ducis Oslunensis, & Christophori Mouræ diligentia & sollicitationes, qui in ea re egregiam operam nauauerunt, & plures & meliores pro Rege Catholico habebant, in concordiam illos adducere potuerunt.

Præter has populorum discordias, tot accessere Henrico labores, vt illi Regnum non in gloriam, sed in pœnam datum videretur. Exagitabant enim illum tot hominum millia in Africana clade captiuorum: pro quorum liberatione, non Regii ærarii modo, sed totius Regni opes erant exhauriendæ. Alia parte tot viduarum querimoniarum pro maritis bello peremptis, vxorū pro viris, parentū pro liberis captiuis. Hinc (quod magis eū premebat)

de Regni successione disceptatio. Ex altera enim parte iusta nepotis PHILIPPI causa & potentia, ex altera Catharinae neptis amor. Hinc de matrimonio Ludouici fratris dif-
famatio & lis, quae eum maximo affecit mcerore. Valetudo praeterea tam deplorata, ut
lacte humano coactus fuerit ali, quod in marcorem, & marasimum incidisset. Alia ex par-
te eum torquebant seditiones, quae iam erumpebant. His igitur, & pluribus, vno & eo-
dem tempore, confluentibus malis obsessus atque debilitatus, fato concessit.

Fuit Henricus mediocri statura, colore candido, flatio capillamento, sed intempe-
stiuo cano, oculis caesis & prominentibus. Facie nullus fratrum Emmanueli patri similior.
Per omnem aetatem fuit vitae castissimae: nec vllum flagitium aequae exosum habuit, aut a-
crius puniuit, quam libidinem. Vnde manifestarii concubinatus conuicti nulli impunes,
cuiuscumque essent ordinis, aut conditionis. Nuptiarum etiam quarum mariti diutius
absuisent, curam non omisit, si de earum licentiori vita certior esset redditus.

Quo tempore pro Sebastiano nepote pupillo clauum Regni tenebat, leges recen-
tiores dispersas, & iudiciis ob id ignotas, in methodum & libros redigi, & alias corru-
ptas emendari curauit: eaq; in re nostra opera vsus est, magna Reipub. vtilitate, quod multa
quotidie decreta & iudicia, noua lege comperta, rescinderentur, atque irrita fierent, &
rei iudicatae authoritas eleuaretur.

In magistratus etiam cuiuscumque generis & gradus quaestiones decreuit, & culpa
deprehenso, partim pecunia multauit, partim officio submouit: nonnullos post aliquod
interuallum, ne ignominia missi viderentur, aetatis praetextu, rude donauit, Omnes de-
nique in officio continuit.

Sacerdotii officium optime semper exercuit, & Rex factus, dum per valetudinem
licuit, Missae sacrum celebrauit in priuato sacello, uti ante Regnum fuerat.

Religionis & fidei negotia, cuius summum gessit magistratum, tanta industria &
integritate tractauit, conquisitis ad id viris optimis & doctissimis, quorum opera vsus est,
ut secundum Deum ei videatur acceptum ferendum, summum religionis studium, quo
Lusitania inter omnes alias orbis prouincias eminet.

Per vniuersum Portugaliae Regnum, cuius omnes metropolitanas ecclesias guber-
nauit, sacerdotum mores composuit: nec nisi melioribus, & benemeritis sacerdotia con-
tulit. Ad id autem collegium constituit Eborae magnificentissimum & celebre, quod so-
cietatis IESV religiosi tradidit gubernandum: in quo non solum Theologia, & liberales
disciplinae, sed honestissimi mores docentur. Vnde Transtaganana illa prouincia, optimis &
eruditis sacerdotibus abundat.

Multa praeterea ab eo ad diuinum cultum optime instituta omittimus, quae magis
iis incumbunt, qui Pontificalium virorum vitas conscribunt, quam nobis, qui Regum ge-
statantum delibamus.

Obiit Almeirini vltima Ianuarii die, qua & natus est, eo temporis spatio, quo luna ma-
ximam eclipsim patiebatur, anno MDLXXX. & ibi deponitur ad annum MDLXXXII.
quo Rex PHILIPPVS eum in Bethleemiticum fanum deferri, & sepeliri curauit. Vixit
annos LXVIII. Regnavit annum. I. menses V. dies V.

DE PHILIPPO REGE XVIII.

PHILIPPVS Caroli V. Imperatoris filius, & Isabellae Augustae Emmanuelis Regis fi-
liae, auunculo Henrico successit. Quae vero in amplissimis suae ditionis Regnis gesse-
rit, & eius virtutes silentio praeterimus, quod haec angustiae, & nostrae orationis paupertas
tantarum rerum maiestatem reformidant. Quod ad successionem eius attinet, & in Por-
tugalia aduentum: Elbam ciuitatem, quae in confiniis Regnorum est, ingreditur mense
Decembri, anno MDLXXX. In Nabantiam nunc vulgo Tomarium omnium ordinum
conuentus indicit. Mense Aprili sequentis anni eo accessit, salutata prius Ca-
tharina consobrina Ducis Brachantiae vxore, quam magni amoris significatione in-
uisit.

Tomarii maiorum instituto, a proceribus, sacerdotio, & populorum legatis, ma-
gna omnium laetitia, & acclamationibus Rex inauguratur, & salutatur. Didaco etiam
Principi, qui iam apud superos est, fidelitas iuratur.

Ex Tomario Olysiponem Regiam urbem veniens, mense Iunio die Diuis Petro &
Paulo dicato, laetis faustisque omnibus exceptus, omni ordine, omni aetate, prosperum

foelicemque ingressum precante, & eum equo vectum, in triumphantis morem, pedibus sequēte, sub aurea vmbella, per extemporarias porticus miræ magnitudinis, statuis & carminibus ornatas, introductus in urbem vsque ad summum templum. Inde per vias vrbis præcipuas, Indica & Perfica gaza splendescentes, & pretiosissimis odoribus fragrantēs, in Regiam deductus.

Multa hic magnifice & liberaliter gessit: & in eos, qui aliquid in superiorum Regum obsequium egere, munera contulit maiora, quam ab illis Principibus accipi solebant.

In primis iustitiæ administrandæ gratia, multa constituit. Leges sancit: alias emendauit. E duobus tribunalibus, quæ Olysi pone erant, alterum in Portuensem ciuitatē transtulit, ibiq; iuridicum conuentum statuit. Senatorum vtriusq; Curia stipendia auxit, quo castè & nullius ope egentes, iustitiæ administrarent. Muneribus etiam & honoribus benemeritos ornat.

Cum vero viuente Rege Henrico, dum de declarando Rege agitur per Ducem Osfunensem, & Christophorum Mouram, multa PHILIPPVS Rex promississet, in vniuersæ Portugaliz utilitatem, vt seditiones euitarentur, quarum iam pullulabant indicia, & Republicæ, quàm maxime saluam volebat, imminentibus malis obstaret, eaque ob diffidentium partium studia accepta non fuissent, Rex postea factus sua sponte, & nulla impellente pactione, concessit.

Lætitiam Regiæ vrbis ob sui Regis præsentiam, auxit aduentus sororis Mariæ Augustæ, quæ cum è Boemia in Hispaniam venisset, vt se virginum sacrarum monasterio abderet, non ferens longiorem fratris absentiam, è Mantua Carpetana, vulgo Madritio, Olysi ponem venit, eo omnibus gratior, quod nomine & virtutibus eximiis, fœminam optimam Mariam Reginam auiam suam referebat, quæ admirabilem sui memoriam, & desiderium Lusitanis reliquerat.

Cum tamen ex omni Portugaliz ditione, solâ Angrensis ciuitas in insulis, quas Tercias vocant, PHILIPPO rebellis esset, quod in ea nonnulli Antonio affecti degerent, & loci situ inexpugnabilis videretur, classis eo missa est, è qua quadringenti milites Hispani temerariè, vt loci ignari, egressi in terram, ab insulanis trucidati sunt. Quamobrem Aluarum Bazanum Sanctæ Crucis Marchionem, virum naualis belli peritissimum, Rex eo misit. Hic cum classem multarum nauum Gallicarum offendisset, quas Philippus Strozus Italus, vir bello strenuus ductabat, in quib. Antonius etiam ipse erat, & si numero multo plures essent, Bazanus virtute suorum militum, & quatuor Lusitanarum nauium robore, sed magis causa & iustitia belli confusus, pugnam inire instituit. Antonius verò consilio suorum, se in insulam recepit, vt magis fieret periculi auditor, quam inspector. Bazanus in Gallos inuehitur: magno ardore vtrinq; certatum, tormentis primum, postea manu. Gallicarum vero nauium multæ, cum Hispanorum impetus ferre non possent, fugam cepserunt, quas quia celeriores erant, Bazanus consequi non potuit. Nauis Prætoria cum aliis capta. Ex Gallis cecidere multi, inter quos Philippus Strozus classis Præfectus: Franciscus etiam à Portugalia Comes Vimiosensis, iuuenis dignus meliori fortuna, si corporis & animi dotibus & disciplinis, quibus præstabat, sinistis consiliis incitatus, aduersus suum Regem vsus non fuisset. Capti sunt & multi è Gallica nobilitate. Cum vero autumnus tempus iam instaret, nec vlla statio esset, qua classis consistere posset, & Oceani fluctibus iam tumescentibus iactaretur, ea obtenta victoria, & insulæ expugnatione in sequentem annum omissa, Olysi ponem Bazanus rediit.

Anno MDLXXXIII. mense Februario post Comitia Olysi pone habita, quib. Philippo Principi puero fidelitas iuratur, constitutis Regni rebus PHILIPPVS cum sorore Castellam repetit, magno omnium desiderio. Quod tamen Principis Alberti nepotis pignore mitigauit, quem Regni moderatorem reliquit, maxima omnium lætitia, & applausu.

Eodem anno appetente æstate, Bazanus in insulas reditum parat, ingenti comparata classe, tam nauium onerariarum, quam celocium & triremium. Quod nauigii genus in tam longinquam Oceani partem, nunquam ductum est, quod nimium surgentes vndas non ferat. Insulam moderabatur tunc Emmanuel Syluius Antonii nomine: tutabatur vero Xatris Dynasta præsidio trium millium militum Gallorum. Ex insula igitur Sancti Michaelis, quam primum Bazanus attigit, illis per nuntium veniam pollicetur, si deditionem facere velint. Cum vero pacis nullam conditionem acciperent, Bazanus acriter illis defendentibus, in terram desiliit, & eadem die, magna contentione, propugnacula littori opposita expugnat.

Sequenti vero insulani omnes in montem fugam arripiunt. Capta vrbe Angrensi, tandem deditio facta est, ea lege, vt Galli solum gladios secum ferrent, arma reliqua & vexilla relinquunt. Emmanuelli Syluio caput præcidi iubet Marchio. Multi præterea facinorosi ultimo supplicio affecti.

Faginea etiam insula, quæ præsidio Gallorum defendebatur, capta est à Petro Toletano eadem conditione. Præfectum autem Insulæ Lusitanum, quod contra ius omnium gentium, legatum Lusitanici etiam sanguinis, qui ad eum de pace acturus ibat, crudeliter interfecisset, Tolitanus laqueo suspendi iubet. Galli igitur superstites ex vtraq; insula, relictis armis ac vexillis, discessere.

10 Hic tragædiæ illius fuit exitus, qualis manere solet illos, qui Regiam lædunt maiestatem, & auaritia & ambitione instigati, ab officio & virtutis via deflectunt. In eam tamen erigimur spem, Deum Opt. Max. has omnes ærumnas, quibus ab istis patriæ hostibus iactati fuimus, maxima felicitate compensaturum: vt copulata Lusitania cæteris Hispaniæ Regnis, sub potentissimo & prudentissimo Principe, vniuersus intelligat orbis, quantum Christianæ Reipublicæ intererat, hanc Regnorum coaceruationem, & vnitatem fieri, ad orthodoxæ fidei propagationem, & ecclesiæ catholicæ beneficium.

AETHIOPICA ET INDICA.

Genealogia Regum *Æthiopia.*

Christophori Columbi *de insulis nuper inuentis Epistola.*

De Legatione Imperatoris potentissimi Æthiopia ad Clement. Pontificem.

De Regno Æthiopia ac populo, deque moribus eiusdem populi.

10 Iohannis Portugaliæ Regis *litera ad Clementem Pontificem.*

Damiani à Goes *de Religione & moribus Æthiopum.*

Epistola aliquot Preciosi Iohannis Æthiopum Regis Damiano & Paulo Iouio Interpretibus.

1. *Epistola Helenæ ania Davidis Æthiopum Regis ad Emanuelem Lusitaniæ Imperator. scripta.*

2. *Davidis Æthiopia Regis litera ad Regem Emanuelem Portugaliæ scripta.*

3. *Eiusdem Davidis Æthiopia Regis litera ad Iohannem Portugaliæ Regem scripta.*

4. *Eiusdem Davidis Æthiopia Regis bina litera ad Clementem Pontificem.*

Deploratio Lappiana gentis.

40 *Lappia descriptio.*

Epistola Emanuelis Regis Portugaliæ ad Leonem X. Pont. Max. de Victoriis in Africa habitis.

Epistola Iohannis III. Regis Portugaliæ, ad Paulum III. Pont. Max. de rebus in Oriente feliciter gestis.

Damiani à Goes *Bellum Cambaicum seu Obsidio Urbis Diensis.*

Eiusdem Bellum Cambaicum II. Commentarii III.

Iacobi Teuuii *de Reb. ad Diuini gestis Commentarius.*

L. Andr. Resendii *Epistola de Reb. Indiæ ad Conradum Gochlenium.*

CATALOGVS OMNIVM
 ÆTHIOPIÆ REGVM, QVI AB INVNDATO
 TERRARVM ORBE VSQVE AD NOSTRA TEM-
 pora imperârunt.

*Libellus, hætenus tam Græcis, quam Latinis ignoratus, nuper ex Æthiopicâ
 translatus lingua.*



ETHIOPIES, Regem suum, quem nos vulgo Prete Gianni corrupte dicimus, quatuor appellant nominibus, quorum primum est Belulgian, hoc est lapis preciosus, atque perfectus. Ductum est autem hoc nomen ab annulo Salomonis, quem ille filio ex Regina Saba, ut putant, genito, dono dedisse, & quo omnes postea Reges, veluti Dauidicæ familiæ hæreditario insigni, usus fuisse, describitur: Deinde cum in sede Dauid, quam à Salomone identidem habuisse aiunt, electum collocant Regem, **AB**: haze, nominant, hoc est electum, seu sponsum: cum vero eum coronant, appellant Neghuz. Postremo eum, vertice capitis in coronæ modum abrafo, vngitur à Patriarcha, vocant Masih, hoc est vñctum. Hæc autem Regiæ dignitatis nomina, omnibus communia sunt: proprium vero cuiusque nomen cum aliqua rerum, aut personarum significatione semper impositum, duplex est: vñum, quod ei à parentibus natiuitatis, alterum, quod baptismi tempore imponitur.

Primus autem Æthiopum Rex, nostrorum etiam scriptorum consensu, Cus fuisse asseueratur, quapropter ab eo veluti ab autore gentis regio nominata est: Cus enim Æthiopiam sacra apud Hebræos vocat historia. Fuit aut Cus, ut ex x. Genesis capite constat, Noe Patriarchæ nepos, ex Cham secundo filio procreatus.

Cus mortuo, alios numero sex regnasse in Æthiopia describitur, quorum nec nomina, nec annos, quibus rerum potiti sint, ex codicibus, quos Æthiopes in Italia habent, inuenire potuimus: legimus tamen hos omnes, cum certam regni sedem haud habuerint, sed vagi, palantesq; Arabico fuerint more, inter alios Reges ab Æthiopicis. minime connumerari. Post horum tempora, regni sedes in Axuma posita fuit, ibiq; vsq; ad Christum permansit: inde in Sceua translata est, vbi vsq; ad nostra tempora manet. Reges autem qui exinde tam in Axuma, quam in Sceua (prouinciarum nomina hæc sunt) imperarunt, fuere numero ceterum quinquaginta octo: quorum primus fuit, Arue, qui regnavit annis quadringentis, tam longa erat antiquorum hominum ætas. postea regnavit,

Agabo, eius frater annis ducentum, & hoc, ex quo Arue obiit, quæ ab eo occisum aiunt.

Ggedur, qui & Sabanut, Agabi frater, centum quinquaginta, hoc est, quinquaginta vna cum fratre, idq; in vna tantum prouincia, fratre vero mortuo, centum in tota Æthiopia.

Ggedur eius frater, quem fortem, ac insignem bellatorem fuisse scribunt, regnavit annis quinquaginta.

Makaada, quæ & Nicaula, quæ à nobis Regia Saba appellatur, huius filia, regnare coepit post xxvii. annum Saul: accessit autem in Hierusalem post quartum regni Salomonis annum, sui vero quinquagesimum: reuersa vero in Æthiopiam regnavit annis viginti septem.

Menilech Regiæ Sabæ ex Salomone, ut plus iusto persuasi Æthiopes asserunt, filius, regnavit annis viginti nouem: eius nomen interpretantur, quomodo mihi similem Deus creauit: ita enim à Salomone vocatum dicunt, cum primum eum vidisset: misit namq; eum mater in Hierusalem ad patrem iam puberem ac quartum decimum agentem annum: vulgo apud Æthiopes sapientis filius cognominatur, sequuntur ex ordine succedentes liberi, & primum.

Andedo, qui regnavit

Auda

Guaasio

Zaugua

anno vno.

annis vndecim.

annis tribus:

annis quadraginta quatuor:

Gaasio

Gaafio	dimidio tantum die.
Autet	vno & sexaginta.
Bahaza	nouem.
Chauada	duobus.
Chanze	decem.
Endur	nouem.
Guazha	vno.
Endrah	vno.
Chaales	sex.
Setiia	decem & septem.
Sapheelia	septem & viginti.
Aglubu	tribus.
Aufena	vno.
Breguas	decem & nouem.
Guaafe	vno.
Befeeleugua	decem & septem.
Baazena	viginti septem: huius tempore Christus Dei Filius, ac seruator mun- di natus est.

Lacafa femina, quæ Candax Regina à nostratibus dicitur, annis x. Huius tempore per Eunuchum à Philippo baptizatum, vt in actis Apostol. Lucas commemorat, Christi religio in Æthiopia cœpit, quæ postea Matth. Euang. aduentu mirum in modum aucta est.

Mesne filius regnavit annis sex. Sequuntur ex ordine succedentes liberi.

Sectua, qui regnavit	annis nouem.
Adgala	annis decem, & mensib. septem.
Agba	mensibus sex.
Mali	annis quatuor.
Akle	annis terdecim.
Didima	annis decem.
Autete	annis duobus.
Alda	annis triginta.
Zeghin ex Rama	annis octo.

Gafele: quot annis imperarit, nobis incertum.

Besferch, quem ex Oriente venisse arunt, regnavit annis quatuor.

Azguag,	annis septem & septuaginta.
Hherc	annis vno & viginti.

Beselaue, regnavit vno tantum mense, qui apud eos lunaris est, non secus quam apud Hebræos.

Guachena, imperavit duobus duntaxat diebus.

Hadas	imperavit quatuor mensibus.
Saghel	imperavit annis tribus.
Asfe	annis quatuordecim.
Azgheba	annis tribus & viginti.
Samra	annis tribus.
Aiba	annis sexdecim.
Sihenden	annis triginta septem.
Zacham	annis nouem.
San	annis terdecim.
Igga	annis decem & octo.
Alamida	annis triginta, mensibus 8.
Achituua	annis tribus.

Abraham, & Azba fratres, qui religionis Christianæ assertores, ac fidei illustratores vocati sunt, regnarunt simul annis. xxvii. & mensibus sex: deinde mortuo Azba, regnavit Abraham solus, annis. xiv. Horum tempore Christiana religio per omnem Æthiopiã diffeminata est, post decimum septimum scilicet regni eorum annum.

Asfa regnavit	annis septem.
Sahal	annis quatuordecim.

Adahana	annis quatuordecim.
Reth	anno vno.
Asfa	annis quinque.
Azba	annis sexdecim.
Alhamedan	annis septem.
Abra	duobus tantum mensibus.
Sahel	mensibus duobus.
Ghebez	annis quatuordecim.
Sekul	anno vno.
Azba	annis tribus.
Abra & Adakana	annis sexdecim.
Zaham	annis viginti octo.
Amida	annis duodecim.
Sahan	annis duobus.
Azba	annis duobus.
Zahan	annis quindecim.
Gabez	annis vno & viginti.
Jacob, & Dauid fratres simul,	annis tribus.
Arma	ann. xiv. mens. vii. & dieb. vii.
Zittahana	annis duodecim.
Iacob	annis nouem.
Constantinus	annis octo & viginti.
Berefrael	cuius nominis interpretatio est domus Israel, mensibus octo.
Gabramaschel	annis quatuordecim.

Nalek annis vndecim: huius tempore templa, sacellaq; Christianæ Religionis, quæ rara antea in regione erant, per omnem Æthiopiã constructa, erectaq; sunt. Reges deinde qui sequuntur, omnes non solum Christiani, sed etiam pii, moribusque probati fuisse dicuntur, verum quotnam imperauerint annis, non inuenimus.

Bazen,	mox	Senfaghed.
Baharfaghed		Ghermaasfer.
Salaaiauba		Callulafion.
Sargue		Zarai.
Bagahamai		Gianascheda.
Zeoneghiz		Malghene.
Sepharad		Agdai.
Abraha		Azbaha.
Asfa		Afrad.
Amfi		Ahau.
Arada		Aladoua.
Alameda		Tabena.
Chaleb		Gsbramaschel.
Constantinus		Bezaagher.
Asfa		Arma.
Gianasfa		Gianascheda.
Frefennai		Adarahaz.
Aizar		Delnahad: Madai.

Sahata meretrix, cuius nomen ignis exponitur, regnauit annis xl. Fuitq; mulier, iniqua, atque sacrilega: quando templa omnia, sacellaq; deprædata fuisse describitur, aurum argentumq; omne inde auferendo: quod postea auaritiæ causa sub terra occultasse commemoratur.

Anbasaudim	Cullaudim.
Ghemaasfare	Girgaz.
Degna Michael	Bedegaz.
Arma	Sbinahanni.

Tredda Gabez filia, traditur hæc regulo prouinciæ Bugna nupsisse, suscepisseque

Ex eo filium, in quem totius Æthiopiæ, quod nūquam antea factum fuerat, regnum trāstulerit. Creabantur enim prius Reges ex tribu solummodo David: hoc autem vt facilius facere posset, omnem Regiam stirpem, quæ ex cognatione David erat, vt quæ per Menilech Salomonis, & Reginæ Sabæ filium cœperat, perdere conata est. Quod facinus maiori ex parte compleuit. nam vnus tantum neci superasse proditur. Cōfugerat hic in prouinciam Sceua ad optimates, qui tum eam gubernabāt, à quibus perbenigne receptus, adiutusque est: Erant autem hi, qui tum prouinciam regebant, numero septem: imperasse nihilominus dicuntur ex familia huius Reginæ Reges quinq; idq; annis tercentum triginta tribus. Tres ex iis ob vitæ sanctitatem, & in agendis rebus prudentiam, soletiamq; minime vulgarē celebrantur, Lalibala, Imra, & Naakutolab eius nepos: Lalibala ita pius, Christianæq; religionis amator fuisse scribitur, vt per fracta, excisaque rupe Nouena templa sub terra excauauerit. Imra vero etiam Sacerdos fuit tantæ abstinentiæ, ac sanctitatis, vt cum rem sacram agere vellet, ministerio Angelorum panem ac vinum, ex quibus sacrum Christi corpus, sanguinemq; conficeret, multoties suscepisse scribat. Addunt Æthiopes Nili cursum eius precibus semel stetitisse. Ad hunc cum Rex Ægypti tributum ex vetusto regionis more misisset, oneratis ex eo hominibus tercentum quinquaginta tribus, recusasse proditur, imperasseque vt eius loco tigna ex Hierusalem ad construendum mitteret templum: quod fecit: templumq; ex ea materia constructum vsque ad nostra tempora magna cum ueneratione frequentatum extare dicitur. Regnavit autem Imra annis XL. exactis vero tercentum triginta tribus annis, quibus à v. regibus, qui erant ex cognatione Tredagakez, imperatum fuit: regnum eis qui erant ex stirpe David restitutum est, idque ope, auxilioq; optimatum, qui res prouinciæ Sceua gubernabant. Primus autem qui ex familia David post hos rerum Æthiopiæ potitus est, fuit.

Incunnuamlach, qui regnavit annis xv.

Iacbahazeon filius, annis nouem, deinde ex ordine succedentes liberi.

Baharfarda	Esbraad.
Cademfagghed	Zanfagghed.
Vdimraad	annis quindecim.
Amdezeon	annis triginta.
Seifaarad	annis yiginti octo.
Vdmaasfan	annis decem.
Dauid	annis triginta tribus.
Theodorus	duobus tantum mensibus.
Isaac	annis decem & septem.
Andreas	

Hesbinaani vna cum Amde Iesu Filio annis. V. posthæc duobus Regiæ curiæ principibus, simul cum populo aduersus Dauidicam sobolem rebellantibus, puer quidam in Regia sede positus fuit: verum diuino aliter ordinante consilio, auctores rebellionis capti fuere, regnumque accepit.

Zaralacob rectæ fidei homo ab Æthiopibus cognominatus, imperauitque annis XXXIIII.

Bete Mariam annis decem, mensibus duobus, & diebus quatuordecim.

Schender	annis. xv. mensibus. vi.
Amdezeon	mensibus sex.
Nahod	annis XIII. mensib. ix.

Lebnadenghel, Dauid cogn. annis. xxxvi.

Claudius, quod est baptismi nomen, ætate nostra regnat: vocatur autem altero nomine à parentibus ei natiuitatis tempore imposito, Aznaphsaghet, cuius expositio est, adoratur à finibus terræ. Sunt autem numero omnes Reges, qui vsque ad nostra tempora rerum Æthiopiæ potiti sunt, CLXV. Quibusdam qui socii in regno fuere, minime hac in supputatione connumeratis.

F I N I S.

CRISTOPHERI COLOM
DE INSVLIS NVPER INVENTIS IN MARI
INDICO SVB FERDINANDO REGE HISPANIARVM EPISTO-
la, ad magnificum dominum Raphaellem Sanxis: deinde per Alexan-
drum de Cosco latinitate donatum.



QUONIAM susceptæ provincie rem perfectam me consecutum fuisse, gratum tibi fore scio: hac constitui exarare, quæ te vniuscuiusque rei in hoc nostro itinere gestæ inuentæq; admoneant. Tricesimo tertio die postquam Gadibus discessi, in mare Indicum perueni, vbi plurimas Insulas innumeris hominibus inhabitatas reperi, quarum omnium pro felicissimo Rege nostro, præconio celebrato, & vexillis extensis, contradicente nemine possessionem accepi, primæque earum, diui Saluatoris nomen imposui, cuius fretus auxilio, tam ad hanc quam ad cæteras alias peruenimus: Eam vero Indi Guanahayn vocant. Aliarum etiam vnamquamq; nouo nomine nuncupavi. Quippe aliam insulam Sanctæ Mariæ Conceptionis, aliam Fernandinam, aliam Hyfabelam, aliam Iohannam, & sic de reliquis appellari iussi. Quam primum in Insulam (quam dudum Iohannam vocari dixi) appulimus: iuxta eius litus occidentem versus aliquatulum processi, tanq; eam magnam nullo reperto fine inueni, vt non insulam, sed continentem Cathay provinciam esse crediderim, nulla tamen videns oppida, municipiaue in maritimis sita cõfinibus, præter aliquos vicos & prædia rustica, cum quorum incolis loqui nequibam, quare simul ac nos videbant, surripiebant fugam. Progrediebar vltra, existimans aliquam me urbem villasq; inuenturum. Denique videns quod longe admodum progressis, nihil noui emergebat, & huiusmodi via nos ad Septentrionem deferebat (quod ipse fugere exoptabam, terris etenim regnabat bruma) ad austrumq; erat in voto contendere, nec minus venti flagitantibus succedebant: constitui alios non operiri successus: & sic retrocedens, ad portum quendam (quem signaueram) sum reuersus, vnde duos homines ex nostris in terram misi, qui inuestigarent, esset ne Rex in ea provincia, vrbesue aliquæ. Hi per tres dies ambularunt inueneruntq; innumeros populos & habitationes, paruas tamen & absque vllò regimine, quapropter redierunt. Interea ego iam intellexeram à quibusdam Indis, quos ibidem susceperam, quomodo huiusmodi provincia & Insula quidem erat: & sic perrexerim Orientem versus, eius semper stringens littora vsq; ad milliaria CCCXXII. vbi ipsius insulæ sunt extrema, hinc aliam insulam ad orientem prospexi, distantem ab hac Iohanna milliariis LIV. quam protinus Hispanam dixi, in eamq; concessi, & direxi iter quasi per Septentrionem: quemadmodum in Iohanna ad orientem, milliaria D. LXIV. Quæ dicta Iohanna & aliæ ibidem Insulæ quam fertilissimæ existunt, hæc multis atq; tutissimis & latis, nec aliis quos vnquam viderim comparandis portibus est circumdata: multi maximi & salubres hanc interfluunt fluuii: multi quoq; & eminentissimi in ea sunt montes. Omnes hæc insulæ sunt pulcherrimæ & variis distinctæ figuris, peruiæ, & maxima arborum varietate sydera labentium plenæ, quas nunquam foliis priuari credo: quippe vidi eas ita virentes atq; decoras, ceu mense Maio in Hispania solent esse, quarum aliæ florentes, aliæ fluctuosæ, aliæ in alio statu, secundum vniuscuiusque qualitatem vigeant, garriebat Philomela, & alii passeris varii ac innumeri, mense Nouembri quo ipse per eas deambulabam: Sunt præterea in dicta insula Iohanna, septē vel octo palmarum genera, quæ proceritate & pulchritudine: (quemadmodum cæteræ omnes arbores, herbæ, fructusq;) nostras facile exuperant. Sunt & admirabiles pinus, agri, & prata vastissima, variæ aues, variâ mella, variæq; metalla, ferro excepto. In ea autem quam Hispanam supra diximus nuncupari, maximi sunt montes ac pulchri, vasta rura, nemora, campi feracissimi, feri, pacisq; & condendis ædificiis aptissimi. Portuum in hac insula commoditas & præstantia fluminum, copia salubritate admixta hominum, quæ nisi quis viderit, credulitatem superat. Huius arbores pascua & fructus, multum ab illis Iohannæ differunt. Hæc præterea Hispana diuerso aromatis genere, auro metallisq; abundat: cuius quidem & omnium aliarum quas ego vidi: & quarum cognitionem habeo incolæ vtriusque sexus, nudi semper incedunt, quemadmodum eduntur in lucem: præter aliquas fœminas: quæ folio frondeve aliqua, aut bombicino velo, pudenda operiunt, quod ipse sibi ad id negotii parant. Carent hi omnes (vt supra dixi) quocunq; genere ferri: carent & armis, vtpote sibi ignotis, nec ad ea sunt apti: non propter corporis deformitatem (cum sint bene formati) sed quia sunt timidi ac pleni formidine, gestant

gestant tamen pro armis arundines sole perustas, in quarum radicibus, hastile quoddam ligneum siccum & in mucronem attenuatum figunt, neque his audent iugiter uti: nā sæpe euenit cum miserim duos vel tres homines ex meis ad aliquas villas, vt cum earum loquerentur incolis, exiisse agmen glomeratum ex Indis, & vbi nostros appropinquare videbāt, fugam celeriter arripuisse, despretis à patre liberis, & econtra, & hoc non quod cuipiā eorum damnum aliquod vel iniuria illata fuerit, imo ad quoscunq; appuli, & quibus cum verbum facere potui, quicquid habebam sum elargitus, pannum aliaque permulta, nulla mihi facta versura, sed sunt natura pauidi ac timidi. Cæterum vbi se cernunt tutos, omni metu repulso, sunt admodum simplices ac bonæ fidei, & in omnibus quæ habent liberalissimi, 10 roganti quod possidet inficiatur nemo: quin ipsi nos ad id poscendum inuitant. Maximum erga omnes amorem præ se ferunt: dant quæq; magna pro paruis: minima licet re, nihilo-ve contenti: ego attamen prohibui, ne tam minima & nullius pretii hisce darentur, vt sunt lancis, parapsidum, vitriq; fragmenta: Item clauis, ligulæ, quanquam si hoc poterant adipisci: videbantur eis pulcherrima mundi possidere localia. Accidit enim, quendam nauitam tantum auri pondus habuisse pro vna ligula, quanti sunt tres aurei solidi, & sic alios pro aliis minoris pretii. præsertim pro blanquis nouis, & quibusdam nummis aureis, pro quibus habendis dabant quicquid petebat venditor, puta vnciam cum dimidia & duas auri: vel 20 triginta & quadraginta bombicis pondo, quam ipsi iam nouerant. Item arcuum, amphoræ, hidriæ, doliiq; fragmenta, bombici & auro tanquam bestię comparabant, quod quia 40 iniquum sane erat: vetui, dedi; eis multa pulchra & grata, quæ mecum tuleram nullo interueniente præmio, vt eos mihi facilius conciliarem, fierentq; christicolæ, & vt sint proni in amorem erga Regem, reginam principesq; nostros & vniuersas gentes Hispaniæ, ac student perquirere & coaceruare, eaq; nobis tradere quibus ipsi affluunt & nos magnopere indigemus. Nullā hi norunt idolatriam: imo firmissime credunt omnem vim, omnē potentiam, omnia deniq; bona esse in cælo, meq; inde cum his nauibus & nautis descendisse, atq; hoc animo ibi sui susceptus postquam metum repulerant. Nec sunt segnes aut rudes, quin summi ac perspicacis ingenii, & homines qui transfretant mare illud, non sine admiratione vniuscuiusq; rei rationem reddunt, sed nunquam viderunt gentes vestitas neque naues huiusmodi: Ego statim atq; ad mare illud perueni: prima insula, quosdam Indos vio- 30 lenter arripui, qui ediscerent à nobis, & nos pariter docerent ea, quorum ipsi in hisce partibus cognitionem habebant, & ex voto successit: nam breui nos ipsos, & hi nos, tum gestu ac signis, tum verbis intellexerunt, magnoq; nobis fuere emolumento: veniunt modo mecum tamen, qui semper putant me desiluisse è cælo quāuis diu nobiscum versati fuerint, hodieq; versentur, & hi erant primi, qui id quocunq; appellabamus nuntiabant, alii deinceps aliis elata voce dicentes. Venite venite & videbitis gentes æthereas. Quamobrem tam scemina quam viri, tam impuberes quā adulti, tam iuuenes quam senes deposita formidine, paulo ante concepta, nos certatim visabant magna iter stipate cæterua, aliis cibum, aliis potum afferentibus, maximo cū amore ac beniuolentia incredibili. Habet vnaquæq; 40 insula, multas scaphas solidi ligni, & si angustas, longitudine tamen ac forma nostris biremibus similes, cursu autem velociores. Reguntur remis tantummodo. Harum quædam sunt magnæ, quædam parvæ, quædam in medio consistunt. Plures tamen biremi, quæ remigent duo deviginti transtris maiores, cum quibus in omnes illas insulas quæ innumeræ sunt traicitur, cumq; his suam mercaturam exercent, & inter eos commertia fiūt. Aliquas ego harum biremium seu scapharum vidi, quæ vehebāt septuaginta & octoginta remiges. In omnibus his insulis nulla est diuersitas inter gentis effigies, nulla in moribus atq; loquela, quin omnes se intelligunt adinuicem, quæ res perutilis est ad id, quod serenissimum Regem nostrum exoptare præcipuè reor, scilicet eorum ad sanctam Christi fidem cōuersionem, cui quidem quantum intelligere potui facilissimi sunt & proni. Dixi quemadmodum 50 sum progressus antea insulam Iohannam, per rectum tramitem occasus in orientem miliaria CCCXXII. secundum quam viam & interuallum itineris, possum dicere hanc Iohānam esse maiorem Angliæ & Scotiæ simul, nanq; ultra dicta CCCXXII. miliaria, in ea parte quæ ad occidentem prospectat: duæ (quas non petii) supersunt provinciæ, quarum alteram Indi Anan vocant, cuius accolæ caudati nascuntur. Tenduntur in longitudinem ad miliaria CLXXX. vt ab his quos veho mecum Indis percepi, qui omnes has callent insulas. Hispaniæ vero ambitus maior est tota Hispania à Cologna vsq; ad Fontem Rabidum. Hincq; facile arguitur, quod quartum eius latus, quod ipse per rectam lineam occidentis in orientē traieci, miliaria continet D XL. Hæc insula est affectanda, & affectata, non spernenda, in qua (& si aliarum omnium vt dixi pro inuictissimo Rege nostro solēniter possessionem accepi, earumq; imperiū, dicto Regi penitus cōmittitur) in oportuniori tamen loco, atq; omni lucro

& commertio condecanti, cuiusdā magnæ ville, cui Natiuitatis Domini nomen dedimus, possessionem peculiariter accepi: ibiq; arcem quādam erigere ex templo iussi, quæ modo iam debet esse peracta, in qua homines qui necessarii sunt visi, cum omni armorū genere, & vltra annum victu opportuno reliqui, item quandam carauellam, & pro aliis construendis, tam in hac arte quam in cæteris peritos, ac eiusdem insulæ Regis erga nos beneuolentiam & familiaritatem incredibilem. Sunt enim gentes illæ amabiles admodum & benignæ, eo quod Rex prædictus me fratrem suum dici gloriabatur. Et si animum reuocarent, & his qui in arce manserunt nocere velint, quod nequeunt, quia armis earent, nudi incedunt, & nimium timidi: ideo dictam arcem tenentes duntaxat, possunt totam eam insulam nullo sibi imminente discrimine (dūmodo leges quas dedimus ac regimen non excedant) facile detinere. In omnibus his insulis vt intellexi, quisque vni tantum coniugi acquiescit, præter principes aut Reges, quibus viginti habere licet. Fœminæ magis quam viri laborare videntur, nec bene potui intelligere an habeant bona propria, vidi enim, quod vnus habebat, aliis impartiri: præsertim dapes, obsonia, & huiusmodi. Nullum apud eos monstrum reperi, vt plerique existimabant, sed homines magnæ reuerentiæ atq; benignos. Nec sunt nigri velut Æthiopes: habent crines planos ac demissos, non degūt vbi radiorum solaris emicat calor: permagna namq; hic est solis vehementia: propterea quod ab æquinoctiali linea distat (vt videtur) gradus sex & viginti. Ex montium cacuminibus maximum quoque viget frigus, sed id quidem moderantur Indi, tum loci consuetudine, tum rerum calidissimarum quibus frequenter & luxuriose vescuntur præsidio. Itaq; monstra aliqua non vidi, neq; eorum alicubi habui cognitionem, excepta quadam insula Charis nūcupata, quæ secunda ex Hispana in Indiā transfretantibus existit, quā gens quædam, a finitimis habita ferocior, incolit: hi carne humana vescuntur. Habent prædicti biremium genera plurima, quibus in omnes Indicas insulas traiciunt, deprædant, furripiuntq; quæcunque possunt. Nichil ab aliis differunt, nisi quod gerunt more fœmineo longos crines, vtuntur arcibus & spiculis arundineis, fixis (vt diximus) in grossiori parte attenuatis hastilibus: ideoq; habentur feroces, quare cæteri Indi inexhausto metu plectuntur, sed hos ego nihil facio plus quam alios. Hi sunt qui coeūt cum quibusdam fœminis, quæ solæ insulam Mathenin primam ex Hispana in Indiā traicientibus inhabitant. Hæ autem fœminæ nullum sui sexus opus exercent: vtuntur enim arcibus & spiculis sicuti de earum coniugibus dixi, muniunt sese laminis æneis, quarum maxima apud eas copia existit. Aliam mihi insulam affirmant, supradicta Hispana maiorem, eius incolæ carent pilis, auroque inter alias potissimum exuberat. Huius insulæ & aliarum (quas vidi) homines mecum porto, qui horum quæ dixi testimonium perhibent. Deniq; vt nostri discessus & celeris reuersionis compendium, ac emolumentum breuib; astringam, hoc polliceor, me nostris Regib; inuictissimis paruo eorum fultum auxilio, tantum auri daturum, quātum eis fuerit opus: tantum vero aromatum, bombicis, masticis (quæ apud Chium duntaxat inuenitur) tantumq; ligni aloes, tantum seruorum hydrophilatorum, quantum eorum maiestas voluerit exigere. Item reubarbarū & aliorum aromatum genera, quæ Hii quos in dicta arce reliqui, iam inuenisse, atq; inuenturos existimo: quandoquidem ego nullibi magis sum moratus (nisi quantum me coegerunt venti) præterquam in villa Natiuitatis, dum arcem condere & tuta omnia esse prouidi. Quæ & si maxima & inaudita sunt: multo tamen maiora forent, si naues mihi (vt ratio exigit) subuenissent. Verum multum ac mirabile, hoc ne nostris meritis correspondens, sed sanctæ Christianæ fidei, nostrorumq; Regum pietati ac religioni, quia quod humanus consequi non poterat intellectus, id humanis concessit diuinus: Sollet enim Deus seruos suos, quiq; sua præcepta diligunt, etiam in impossibilib; exaudire, vt nobis in præsentia contigit, qui ea consecuti sumus, quæ hætenus mortalium vires minime attigerant: nam si harū insularum quippiam aliqui scripserunt aut locuti sunt, omnes per ambages & coniecturas nemo se eas vidisse asserit: vnde prope videbatur fabula. Igitur Rex & Regina, principes, ac eorum regna felicissima, cunctæque aliæ Christianorum prouinciæ, Saluatori Domino nostro Iesu Christo agamus gratias, qui tanta nos victoria munereque donauit: celebrentur processiones, peragantur solennia sacra, festaque fronde velentur delubra. Exultet Christus in terris, quemadmodū in cælis exultat, cum tot populorum perditas ante hac animas saluatum iri præuidet. Latemur & nos, tum propter exaltationem nostræ fidei, tum propter rerum temporalium incrementa, quorum non solum Hispania, sed vniuersa Christianitas est futura particeps. Hæc gestā sunt sic breuiter enarrata. Vale.

Vlisbonæ, pridie Idus Martii.

DE LEGATIONE IMPERATORIS POTENTISSIMI ÆTHIOPIÆ AD CLEMENTEM PONTIFICEM VII.

IN medio totius Africæ, quæ tertia pars orbis terrarum esse censetur, siti sunt Abyssini Æthiopes, quibus longe lateq; dominatur magnus imperator Dauid, vulgo Pretoiannes appellatus. Eius imperio sedecim opulenti Reges parent, & ab eo ita leges accipiunt, vt beneficiario alienoque iure potius quam suo, regna obtineant. Ipse à vetusta progenie, successioneq; perpetua, regii sanguinis imperium accepit: viget corporis viribus, ætate floret, & supra totius mundi reges, viribus atq; opibus abundat, & quod singularis & cumulata felicitatis esse videtur, nunquam bello a quoquam victus, frequentissime præliis victor, præalta & gloriosa pace perfruitur, à meridie Troglodytas habet gentem nudam, nigerrimam, omnium prope rerum quæ ad ciuilem & elegantem vitam pertinent, rudem penitus, & egenam, vt pote quæ in æstuosa & retorrda regione nihil fore à solo cœlœ benignitatis consequantur. Hæc gens tamen aurum fodit, & ebur præbet, & per siticulosas harenarum solitudines legendis gemmis solertissime diuagatur, nec alios nouit deos, quam Solem & Lunam, sed hanc maxime in honore ac admiratione habet, quod noctibus discessu à Solis feruore immodico refrigeratis lucem largiatur, & contra Solis iniurias vna benigne & opportune inuecto tepore splendoreq; subueniat. Ab occasu Manicongorum Rex fines habet, cuius regni magna est amplitudo soli; maior fecunditas, nam fluuius ingens, quem Gabram vocant, amplitudine, incrementis, copiaq; crocodilorum & piscium Nilo persimilis, mediam secās, & sæpe inundans regionem, effectis aliquot insulis in Atlanticum Oceanum defertur. Hic Rex proxime à Lusitanis (quorum in fidem & potestatem vltro se dederat) Christiana sacra suscepit: ab austro capillati Æthiopes occurrunt, qui ad promontorium Bonæ spei, cuneatis ibi & prominentibus terris extenduntur, ea gens vt prope capricorni circulum sita, colorem oleæ maturæ defert, corporis habitus illis paulo castigatior & exilior, ita vt cursu vel incitatos equos effugiant: ab his cum sint astuta ac insidiosa feritate terribiles, Franciscus Almedius, dum magnis rebus gestis India decedens, cum victrice classe ad triumphum in Lusitaniam rediret, & ad Saldanium fontem aquaretur interfectus est. Ab ortu vero solis Barnegasiorum Rex Dauidi subiectus Arabici maris littus attingit in sinu Adulico, qui statim rubri maris angustias intrantibus ad læuam occurrit. Ibi Delaca est insula quæ stationem habet, & in proxima continente portus est nomine Araquincus; ita vt facile iam possit ad interiores Abyssinos perueniri, & tuto quidem itinere, cum pacata amicaque sint omnia. Barnegasiorum Rex atq; eius populus, non atra, sed flauenti & euprea quadam nigredine tinguntur, habitus illis corporum, armorum, vestium, & ingenii, ab Arabibus ac Ægyptiis vix differt, nam nauigatione frequentissima, & terrestribus commerciis inde ea quæ diximus facile acceperunt. At vniuersa ditionis imperium Dauidis magnas singulis prope in rebus recipit diuersitates cum à Cancris tropico aduersum Capricorni totum immensa vastitate distendatur, vnde necesse sit ad solis conuersiones cuncta variante natura, cœlum alibi mite esse, alibi infestum; alternatis scilicet pruinis atque feruoribus vt magis, aut minus regio quæq; ab æquatoris benignitate recesserit. Nam ibi duabus æstatibus, duabusq; opimis messibus felices, populi singulo quoq; anno lætantur, ita inexhausta terræ pinguedine, & alteræ etiam binæ vt leguminum minores messes iterata semente proueniant. Cæterum Franciscus Aluarez legatus de Abyssinis Æthiopibus magnum volumen attulit, in quinque digestum libros.

In primo, vniuersa regio exactissime describitur, designatis finibus, & annotata dierum quantitate, ad dimensiones aspectusque cœlestes, secundum cosmographiæ rationem, vbi de fontibus Nili, & de eius incrementi causis mira, & longè pulcherrima referuntur.

In secundo de vbertate soli frugumq; generibus, varietateq; rerum terra nascentium diffuse agitur.

In tertio de animalibus atq; aibus, de magnitudine ferarum, & præsertim de elephantibus, quorum numerosissimi greges in patentibus campis, atque nemoribus visuntur.

In quarto differitur de natura & moribus Abyssinorum, de literis & studiis eorum. Itemque de aula & cultu ingenioque ipsius imperatoris, de exercitu, de disciplina, de legibus, institutisque ciuilibus.

In quinto ea referuntur, quæ ad religionem pertinent, scilicet circa solennia sacra, templorum cultum, honores funerum, celebritatem nuptiarum, & monachorum vitam, qui infiniti prope numero septis cœnobiorum includuntur.

Hi autem libri propediem in Latinam linguam vertentur. Nam illustris dominus Martinus à Portugallia ipsius Lusitanix Regis Legatus traducendi eius libri prouinciam Paulo Iouio historiarum scriptori demandauit, qui & has quoque Dauidis literas fidelissime Latinas fecit.

DE REGNO ÆTHIOPIÆ, AC POPULO, DEQUE MORIBVS EIVSDEM POPVLI.



Videm est præterea, quæ de hoc rege Æthiopico nostris temporibus comperta sunt paucis summatim attingere. Eum non Pretoianem (vt vulgus falso opinatur) sed Gyam ab eis nominari, quod eorum lingua sonat potentem. Enimvero potentissimum esse, Regem que Regum dici, ac LXII. Regnis imperitare. Ea regna latissimos fines, spaciouissimas terras, vastissima maria habere. Siquidem ad Orientem mari Rubro & Barbarico, ad meridiem & occidentem Agisimabo allui, qua parte ipsa regio velut Promontorium, cuius caput Bonæ spei appellatur, in meridiem excurrit. Ad finem fere eius, Nilum nasci, longissimoq; tractu multis confectis insulis, quarum maxima sit Meroe, in Ægyptum & Libyam ad Septentrionem, interiorem Lybiam ad Occidentem ei terminos esse. Regem in maxima veneratione haberi, atque hominibus ita abundare, vt vel mediocri rerum tumultu decies centum millia hominum, & præterea quingentos elephantos, camelorumque & equorum ingentem numerum ad bellum instruat. Arcubus in bello quadricubitalibus, tum conto, lorica, & galea vtuntur. Abundant auro, metallisque cæteris: margaritis, & serico ornantur, lino bombicinoque vestiuntur, lanificio enim penitus carent, quanquam omnifariam pecoribus affluant: Agriculturam exercent & rem pecuariam, bina messis, binaque illis æstas, milii, hordei que frequens vsus. Quidam sesamum, alii lothum serunt, sal fossile habent, sicut Arabes, hebeno Persico abundant & siliquaastro. Aromata piperis, cinnamomi, & gingiberis legunt, venantur leones, pardales, rhinocerotes, & elephantos. Ipsi se antiquissimos hominum esse gloriantur, argumento quod indigenæ, semperque liberi fuerint, nec eos Semiramis, Hercules, Dionysius, aut ipsi etiam Romani expugnare vnquam potuerint, Cambyfes quoque Rex potentissimus, ab eis victus, maximoque exercitu exutus sit: quin & Ægyptios Æthiopum colonos affirmant, literarumq; & statuarum vsus, cultum regum, curamq; sepulchrorum & politica omnia ab Æthiopib. accepisse. At illa verior ac iustior huius gentis gloria quod Christianam pietatem, iam inde ab eius initiis, per Eunuchum Reginx Candacis à Philippo Apostolo baptizatum suscepit, susceptam que tot iam seculis constantissime cõseruari, & quãquam interea, sicut & hodie, vndique à Mauris & Saracenis Mahomethis cultoribus, itemque idolatris velut indagine cincta, vexata, oppugnataque fuerit, non tamen ea sæua Maomethis tempestas, quæ Romanum imperium cum Christiana religione ex maxima parte alibi disiecit, Æthiopiam, aut ditione, aut religione sua spoliare vnquam potuerit. Nec id quidem mirum cum hi Æthiopici Reges, ab iisdem Dauide ac Salomone, à quibus sanctissima Deipara virgo, ipseque Christus seruator noster, genus ac stemma suum numerent, cui sit honor & nunc & semper, Amen.

AD LECTOREM.

Anno salutis, M. D. XXXIII. Mense Ianuario, summis Christianorum principibus, Sanctissimo D. N. Clemente Pontifice VII. & Carolo V. Romanorum Imperatore, semper Augusto, Bononiæ congregatis: Reuerendissimus & Illustrissimus Don Martinus de Portugalia, nepos, consiliarius, & Orator serenissimi Ioannis Regis Portugallix, ad eundem sanctissimum D. N. iterum missus, duxit vna secum, D. Franciscum Aluarez Oratorem serenissimi Dauid Æthiopia Regis, vulgo Preto gyam

go Pretogiam nominati, missum ab ipso Aethiopiae Rege ad eundem sanctissimum D. N. salutandum ac venerandum, eique obedientiam de more ceterorum Christianorum Regum praestandum. Quem admodum ex literis utriusque Regis eidem sanctissimo D. N. redditis, & infra descriptis plenius apparebit. His datus est Senatus & consistorium publicum XXIX. Ianuarii, in quo post receptum Reverendissimum Cardinalem Tridentinum, qui eodem tempore Bononiam a Serenissimo Ferdinando Rege Romanorum missus venerat, tum deinde ipsi duo Oratores Portugalliae & Aethiopiae magno comitatu in consistorium venerunt, amoque venerabundi ac genu flexo. Primo Orator Portugalliae literas sui Regis una cum exemplis literas dicti Regis Aethiopiae ad se, & clarae memoriae Emanueleem patrem suum scriptarum: deinde Aethiopicus Orator binas sui Regis literas eidem sanctissimo D. N. reddidit, munusculumq; aurea Crucis libra ferme ponderis, nomine sui Regis obtulit: primo pedem, deinde manum sanctitatis suae osculatus, demumq; ad oris osculum de more receptus. Literae huius Aethiopiae conscriptae lingua, in Lusitanam primo, indeque in Latinam translatae fuerant. Quae literae omnes per secretarium domesticum eiusdem sanctissimi D. N. eo quo infra scribentur ordine lectae, & pronuntiatæ coram omnibus fuerunt.

20 IOANNIS PORTVGALLIÆ
REGIS SERENISSIMI LITERÆ AD SAN-
CTISSIMUM DOMINUM NOSTRUM CLEMEN-
tem Pontificem VII.

*Sanctissimo in Christo Patri, atque beatissimo domino, D. Clemente Pontifice VII. Diuina
providentia vniuersæ ecclesiæ Dei presidente, S.*

30 **S**ANCTISSIMO in Christo Patri, atque beatissimo domino,
eiusdem sanctitatis deuotissimus, filius Ioannes Dei gratia Rex
Portugalliae, & Algarbiorum citra vltraque mare in Africa:
Dominus Guineæ, expugnationis, nauigationis, commercii
Aethiopiae, Arabiae, Persidis, atque Indiae, post humillima san-
ctorum pedum oscula. Sanctissime in Christo Pater, & felicis-
sime domine, Rex dominus, & pater meus, cum animadu-
teret, quam gratum Deo esset futurum, si Aethiopiae, atque In-
diae remotissimæ regiones, quæ fama tantum, atque ea quidem
ambigua audita fuerant, solerti nauigatione Christianorum
classibus adirentur: statim ab ipso suscepti regni initio complu-
res duces & subditos suos ad perscrutanda cognoscendaq; ea-
rum terrarum littora, instructis validissimis classibus misit: scilicet vt Mauri & gentiles, ea-
rum regionum populi, veritatem Christianæ religionis agnoscerent, atque obiter patefa-
cto itinere, alii etiam populi reperirentur, qui Deum Christum colerent, sicut opinione ho-
minum eos inueniri posse ferebatur. Itaque volente Deo tota Guineæ regio feliciter per-
agrata est, in qua Rex de Manicongo cum ingentibus populis ipsi subditis, qui se ad eius au-
toritatem ac obedientiam contulerat, sacro baptismate suscepto, Christianus effectus est;
& complures alia gentes ex regionibus Indiae, Persidis & Arabiae, ad Christianam fidem
nostrorum pietate & diligentia sunt perductæ, & quotidie alia atque alia nationes, quæ
40 tardius veritatem agnouerunt, exemplo aliarum ad Christum conuertuntur: & quanquam
in his expeditionibus grauissima amissarum nauium & ducum, item nobilium equitum, &
subditorum suorum detrimenta recepisset. Tamen ab hoc eximia pietatis consilio non
destitit, vti pium & Christianum Regem decebat. Itaque eodem cursu mare Rubrum pe-
netrante classe nostra, repertum est, nunquam antea Christianorum classibus nauigatum:
nam fere totum in potestate Turcarum erat. Et demum post diuturna atque aspera bella
inuentum est iter, quod ad (vulgo Pretogiam nuncupatum) Aethiopiae Regem potentissi-
mum ducit, qui cum vniuersis regnorum suorum populis Christum colit. Ad huc exem-
plo Rex pater meus legatum destinat, vt ad obedientiam sanctæ sedis apostolicæ pertrahere-
tur, opportunaq; narrando, & aperiendo certior redderetur, tuam sanctitatem in sede Petri

residere, & vnicum esse in terris Christi vicariū, cui omnes Christiani Reges obedientiam cum summa veneratione præstare consueuissent. Nec multo post, idem Æthiopiæ Rex cum legatum remitteret, suum etiam proprium & indigenam, qui ad eum cum mandatis veniret, adiunxit. Sed interim Deus ad se patris mei animam ad sanctæ gloriæ participationem in cælum recepit. Nec mora quum nos in eius successissemus locum, operam dedimus cum ducibus nostris, qui erant in India, vt idem Rex Æthiopiæ de Regis patris mei morte certius redderetur: Cum ea, quæ pater meus præclare pro fide Christiana inceperat, omnino perfequenda & perficienda curaremus. Quod ipse Rex Æthiopiæ magnificiens, suum Oratorem ad nos misit (qui in aula nostra adhuc commoratur) & simul Franciscum Alvarez Cappellanum nostrum, qui est vnus ex his, quos pater meus ad eum miserat. Hunc Franciscum Alvarez idem Æthiopiæ Rex Romam mittit vt suo, & singulorum regnorum suorum nomine, tuæ sanctitati obedientiam præstet: quem hæctenus remorari fecimus quod multis de causis, eum proficisci volebamus, vna cum Martino à Portugallia nepote charissimo, & consiliario, ac Oratore nostro ad T. S. Cui commisimus, vt eundem Franciscum Alvarez dicti Regis Æthiopiæ Oratorem sanctitati tuæ ad præstandam obedientiam præsentaret. Item vt cuncta ea quæ orator eiusdem Regis Æthiopiæ ad nos missus deferebat aperiret, exempla; literarum eiusdem Regis ad nos T. S. ostenderet. Propterea nobis rem gratissimam S. T. faciet, si eidem Martino Oratori nostro plenissimam fidem in his rebus habuerit, & certe Deo Optimo Maximo, summæ gratiæ sunt merito referendæ, quod Pontificatus tuæ sanctitatis tempore, hanc insignem à Deo gratiam S. T. retulerit, vt alteram Christiani populi portionem, hac nostra nihil amplitudine terrarum minorem consentire cum fide catholica, & sancta Romana Ecclesia & obedientiam præstare videamus. Nos vel ob id ingentes Deo gratias agimus, quod in hac tâta accessione huius Regis nostra opera vti voluerit. Nihil enim ad laudem veræ pietatis poterit esse præclarius, quam Æthiopiam in vnitatem Christianæ professionis nostræ Europæ coniunctissimam conspexisse. Deus & Dominus noster ad multos annos tuam sanctitatem felicissime conservare & augere ad votum dignetur. Datum in Sertual vigesima octava Maii. M. D. XXXII.

Approbatio.

NOS Decanus ceterique sacre Theologiæ facultatis Doctores in hac celebri Louanienſi vniuersitate Regentes, Vniuersis & singulis cuiusuis ordinis ac Religionis salutem, & CHRISTI Seruatoris nostri pacem. Notum vobis facimus librum, quem D. Damianus à Goes eques Lusitanus de Fide, Religione, moribusque Æthiopum Latinum fecit, à nobis, ipsomet Domino Damiano perente, cum adhuc impressus non esset, visitatum, examinatumque diligentia omni adhibita fuisse. Cuius lectio hic per nos approbata fuit, cum liber ipse contineat narrationem eorum quæ cognitione digna sunt. Et quoniam hæc vera sunt, denuo hac nostra approbatione, cui sigillum facultatis nostræ quoque adiunximus, iterum testamur eundem ipsum librum talem esse, qui sine aliqua oppositione passim per totum orbem legi & deportari possit. Datum Louanii, anno à natiuitate Domini. M. D. XLI. Mens. Iul. die XII.

Ioannes van Hone dictus S. Theologiæ facultatis Bedellus & Notarius.

DAMIANVS A GOES
EQVES LVSITANVS PAVLO PONTIFICI
ROMANO TERTIO, S. P. D.



NULLA haud dubie est res, in qua vberius niti debeamus, quam vt totus terra orbis (si id aliter fieri non poterit) labore, sumptu, martyrio, ac omnium nostrum cruciatibus, ad Christi fidem alliciat, allectusque, vt sub vniuersi ordinem, & viuendiarum redigatur. Cuius rei cura, tibi Paule Pontifex Maxime, qui vt primus Episcopus, & Christi vicarius, eius vniuersali Ecclesiæ præfides, ceteris nobis omnibus magis debetur. Quamobrem tuum est officium, (quod etiam iam cum magna spe omnium incepisti) calamitatibus, quotidie ipsius Christi ouili ac currentibus

currentibus mederi, & opera, & studio tuo efficere, ut ipsi soli Christo totus mundus pareat, ac credat. cum vero crediderit, ut tibi, moritisque tuis, veluti Petri successor, in omnibus, quae ad salutem animarum spectant, obediant. Quod cum euenerit, dicemus te autore, prophetiam unius pastoris, & ouilis adimplet am esse. Cuius rei palmam si obtinueris, quis profecto Pontificum, te vel honore, vel felicitate, vel merito anteibit? vel cui triplicem tiaram maiori iure concedemus, quam tibi? quam ut consequaris, tempora licet alioquin infelicia, magnas tibi occasiones nunc praestant, infelicia, inquam, ob eas calamitates, quas in Europa medendas habes. Quae ut vicina maiori certe periculo ecclesiae imminet. A nemine acrius impetitur, quam à vicino hoste. Nunc vero ut has molestissimas curas, quae tibi (ut scio) perpetuo cordi sunt, omittamus, ad alias mitiores veniamus, quae cum magna spe coniunctae sunt, ut alter & nouus quodammodo orbis, cum Christi fide, tua sanctitatis maiestatem & dignitatem agnoscat. Quas si pro tua prudentia ita tractaueris, ut te quasi gubernatore Ecclesiae, tum Europae, tum Aethiopiae, vitatis periculis & naufragiis, in portum salutis veniat, de te canemus illud Propheticum Sapientiae canticum, Penetrabo omnes inferiores partes terrae, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. videte, quoniam non solum mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.

Ad quae omnia perficienda adest iam demum tempus hoc in quo huiusmodi vaticinia per te adimpletum iri confidimus. Adsunt hic modo Aethiopes, gens magna & Christi avidissima, cuius sanctissimus Imperator amicitiam Europaeorum Christianorum cupiens ad te, & ad inuictissimos Reges Lusitaniae, legatos misit, per quos, ut ex eius epistolis apparet, non tantum sibi Christianam amicitiam & charitatem cupit à Principibus Europaeis impetiri, verum etiam eosdem (quos assidue in acerbissimis discordiis nouit versari) ad Christianam concordiam pientissime adhortatur. Res sane ob quam omnes pudore affici debemus. Surrexit vero iam Regina Saba, & vocat nos in iudicium, errata nostra reprehendens. Adimplentur Christi Prophetiae, & quos ipse elegit, paulatim ab ipsius consortio dilabuntur, eiusque praecepta & promissa deuoluuntur ad eos, qui Ethnici & à Christo alieni reputabantur. Is enim Aethiopiae Imperator, cum omnibus suis regnis, ut ex nostra enarratione apparebit, sub tua disciplina viuere cupit, nec quicquam magis optat. Nec etiam ignorat ex Apostolorum doctrina, quam in octo libris digestam habet, Episcopo Romano, omnium Episcoporum totius orbis principatum deberi, cui plane sancteque parere vult, ab eoque in Christi Ecclesiae institutis, bene & sancte instrui, & ad id insuper viros doctos sibi dari orat, atque exorare anide affectat. Nec eo contentus, ut suarum etiam postulationum in posterum extet memoria, petit, ut huius rei fides maneat in Pontificum Annalibus, ut sic ab historia Ecclesiastica, eius epistola, ac piissima optata illuminentur, & posteritas intelligat, quo tempore, sub quoque Pontifice haec gesta fuerit. Viros autem doctos, sacrarum literarum disciplina & aliarum artium bene instructos, non dubito, quin tua sanctitas iam ad eum transmiserit, aut omnino sit missura. Quorum doctrina & industria, simul cum sermone & labore nonnullorum, quos iam serenissimi Reges Lusitaniae Emanuel & Ioannes eius filius miserunt, facies ut omnes Christiani in Aethiopia & India degentes, sensim legibus & institutis Romanorum Episcoporum (quos Christi vicarios non reformidant fateri) pareant. Quibus tandem tua opera nobiscum per veram religionem coniunctis, ac in vno ouili simul, & sub vno pastore Christo congregatis, intelligemus super nos omnes Domini misericordiam confirmatam, & eius regnum omnium seculorum, & dominationem eius omnium generationum esse, & tunc omnis caro benedicet nomini sancto eius in secula. Et ne prolixior sit exhortatio mea quam oportet, praesertim ad eum, cuius vita ac doctrina omnes imitatores sumus, & esse debemus, ad exordium enarrationis me conferam, quam aliquantulo altius repetam, ut sic clarius ostendam, quibus principis haec sanctissima Preciosi Ioannis, & Regum Lusitaniae amicitia & foedera imita sint, sperans me, dum quae vera & legitima sunt, enarro, animos legentium incendere posse, & ad huiusmodi munera allicere, quo Christi fides uberius in omnibus terra angulis propagetur, pradicetur, colaturque.

F I D E S,
RELIGIO, MORES QVE
ÆTHIOPVM.



Henricus.

*Atlanticus
Oceanus in
Indicum, in-
dus in At-
lanticū pro-
fluit.*

Madeira.

*Columbus
Genuens.*

*Preciosus
Ioannes.*

*Iter ad Pre-
ciosum Io-
annem.*

NNO abortu Seruatoris humani generis Christi 1433. vita
functo Ioanne Lusitaniæ Rege eius nominis primo, cogno- 10
mento bonæ memoriæ, qui Lusitaniam à Castellanos in-
cursionibus, oppugnationibusq; , quib. eam ferme totam po-
pulauerant, liberauit, inter alios, quos reliquit filios, Henricus
cæteris omnibus, in disciplinis, præcipue Mathematicis do-
ctior fuit, qui propter sola astrorum studia cœlebs vixit, ac vt
cursus stellarum accuratius meditaretur, vitam in sacro pro-
montorio, quod caput Sancti Vincentii dicitur, egit, quem
locum propterea, quod in eo cœlum raro turbidum efficitur,
elegit, ne nubibus interpositis instrumentis, quib. ad rationem
eius muneris utebatur, consideratio cœlestium cursuum im- 20
pediretur. Is autem Henricus, vt fructus studiorum suorū capefferet, id quod iam ex mul-
tis vigiliis compertum habebat, nempe Atlaticum Oceanum, in Indicum, rursus Indicum
in Atlanticum profluere, nauibus propriis suis, ac sumptibus constituit inuestigare. qui-
bus iterum atque iterum missis, bonam partem litoris Atlantici penetrauit, in quo oppida,
& ciuitates, in insulæq; permultræ repertæ sunt. Quibus in locis omnibus Christi fides eius
opera innotuit, in ibiq; templa quoq; erecta sunt, præsertim in insulis olim desertis. quarum
prima insula Lignorum, quæ vulgo *Madeira* vocatur, nunc celeberrima & frugifera est.
Tandem vt sunt res mortalium instabiles, anno salutis nostræ 1460. die 24. Octob. morte
interceptus has nauigationes, quoniam expers matrimonii erat, ad coronâ regni, tanquam
fundum hæreditarium transmisit quæ per manus traditæ, ad tempus Ioannis secundi eius 30
nominis, sine aliqua externorum Regum, ac principum æmulatione, aut inuidia deriuatæ
sunt.

Quo Rege viuente, Columbus Genuens, vir nauticæ artis peritus, ab ipso Rege, cui
Occidentalium Indiarum nauigationes ostendere pollicebatur, repulsus, ac inauditus di-
missusq; auxilio, auspicioq; Ferdinandi, & Elizabeth Regum Castellæ, illud iter fœliciter
tentauit, ac prouincias illas amplissimas, & magni emolumenti primus reperit, & qua nau-
ibus adiri poterant, commonstrauit. Is autem Ioannes cum diu animo voluisset res Ori-
entalium Indiarum, de quarum vbertate scriptis antiquorum, multa & varia prodita erant,
inter alios immensos labores, & sumptus, quibus non pepercit, viros aliquot lingua Arabi-
ca edoctos, ad illas prouincias, præsertim ad Preciosum Ioannem mittere decreuit. Quo- 40
rum duo fuerunt, Alfonsus à Paiua, natus ex Albo Castro. Alter vero Ioannes Petrus à Co-
uilham, vterque Lusitanus. Ii Scalabitano, septimo die Maii, Anno à Seruatoris Christi or-
tu millesimo, quadringentesimo, octogesimo sexto, iter suum facere auspiciati sunt, & mer-
catores se semper simulantes, primum Barcinona, inde Neapoli, postea Rhodo, demū Ale-
xandria iter facientes, Cayrum peruenerunt, ibi mercatorum sodalitiū nacti, versus Thor
iter coeperunt. In quo loco nauis conscensa, ad quâdam urbem, nomine Cuaquen, in litto-
re Æthiopico sitam appulerunt. Postea Adenem nauigant, inde Alfonsus iterū in Æthio-
piam ad Preciosum Ioannem, Ioannes vero Petrus in Indiam proficisci inter se constituūt,
Ioannes autem Callectio, Goa, ac toto Malabarorum littore peruestigato, Zofalam na-
uigauit, Inde rursus Adenem, hinc recta Cayrum profectus est, vt sodali suo inueto, in Lu- 50
sitaniam ad Regem redirent, (statuerant enim, cum Adene discessissent, certo quodâ tem-
pore, ad eundem Cayri locum conuenire) quo cum reuerteretur, à duobus Iudæis Lusi-
tanis, quorum alter Rabbi Abraham vocabatur, Beiensis, alter Ioseph Lamecensis, literas
Regis Ioanis accepit, ab eisque intellexit, collegam suum Alfonsum inibi vitâ morte com-
mutasse. Iisdem literis præceptum erat ne in patriam redirent, nisi Oromuzia perlustrata,
ac Precioso Ioanne salutato, de cuius statu Rex auidissime cupiebat certior fieri. Qua de
causa Ioannes Petrus ignorans quæ Alfonsus eius collega, dū viueret, gesserat, iterū Adenē
Rabbi Abraham socio repetit. Iosephū vero cū literis, quib. itinera sua, actaq; significabat, ad
Regē remittit. vnde quadâ nauis conscensa, in Oromuziâ nauigauit. In quo loco Abraham Iu-
dæo

Iudæo relicto, cui literas quoque ad Regem tradidit, Mecham versus nauigare constituit, quam cum iam in oculis haberet, cupido eum incessit montis Synai vidēdi. inde discessum est Thor. Rursus nauigatione vsus, faucibus maris Erythræi transmissis Zeilam, peruenit, reliqua deinde itinera vsque ad aulam Preciosi Ioānis pedibus emensus est, qui tunc temporis Alexander vocabatur, cui humanissime acceptus, literas quas habebat à Ioanne Rege, tradidit, eique topographiam, quam vulgo mappam vocant, quo nostras nauigationes perspiceret, in manus dedit. Is autem Alexander cum statuisset eum remittere, ne id faceret, morte præuentus est. Quo mortuo frater in eius locum successit, cognomento Nau, sed ab eo nunquam idem Ioannes Petrus potuit facultatem in patriam redeundi impetrate, eoque extincto, idem illi à filio Dauide regni hærede, denegatum fuit. Donatus igitur amplissimis muneribus, quæ illi ad patriæ desiderium leniendum concessa fuere, (quando exire prouinciam non licebat) vxorem nobilem duxit, ex qua quamplurimos filios suscepit. Hunc nostri Oratores, in ipsa aula Preciosi Ioannis inuenerunt, & allocuti sunt. A qua discedentes, anno M. D. XXVI. salutis nostræ, eum libenter in patriam reduxissent, atque ipse quoque eo redeundi, per cupidus erat. sed id à Dauide obtinere nunquam valuerunt, respondente ad ipsorum preces, se illum virum, vna cum regnis suis, à patre Nau accepisse, eumque pari cura, & amore cum ipsis regnis seruare velle, nec debere illum tēdere Æthiopicæ vitæ, apud quos tum à patre, tum ex sua liberalitate amplas diuitias, & ditiones accepisset. Is, vt nostri asserunt, omnium hominum ferme linguas caller, qua de causa, & præcipuè ob eius eximiam prudentiam, tam auide ab Æthiopiæ Imperatoribus retentus fuit. vnde res Lusitanicas eorumque nauigationes exactissime cognouerunt. quibus sæpius recensendis, vt doctus & eloquens erat, Æthiopum nationem nobis conciliauit. Postmodum Ioanne secundo Rege mortuo, in eiusque locum Emanuele felicissimo succedente, classe, cui præerat Vascus à Gama, anno millesimo, quadringentesimo nonagesimo septimo, Vlyssippone soluente, capiteque Bonæ spei primo superato, ad Indiam Oriētalem nostri tandem peruenere. In qua varia bella gerentes, multas prouincias ac ciuitates sub nostrum imperium redegerunt.

Quæ cum in Æthiopia, tum per finitimos, tum per aliquot Lusitanos, qui ad aulam Preciosi Ioannis tunc temporis ex India venerant, renūciata essent, Helena Davidis auia, quæ ob tenellam ipsius Davidis ætatem, administrationem regnorum habebat; quendam Matthæum Armenium, virum multarum rerum atque linguarum peritum, in Lusitaniam ad Emanuelem Regem misit, & quo maior autoritas, & fides legationi esset, quendam nobilem iuuenem Abesynum misit, quos ego sæpius in aula nostra conueni, & familiariter allocutus sum. Is enim Matthæus variis itineribus, Goam ad Alfonso Albuquerque Proregem peruenit, à quo humanissime acceptus ac liberaliter dimissus, nostris nauibus, anno millesimo quingentesimo decimo tertio Vlyssiponem appulit. Is coram Emanuele legatione sua exposita, crucem cōcinnatam ex eo ligno, in quo Christus pependit, Regi dedit, quam crucem frequentissime vidi, & veneratus sum, dum frater meus Fructus à Goes, Regis cubicularius, eam in sua custodia haberet. Literæ autem sui principis, quas secum ad Emanuelem Regem tulerat, sic loquebantur.

Epistola Helena auia Davidis Preciosi Ioannis Æthiopiæ Imperatoris, ad Emanuelem Lusitanorum, &c. Regem, scripta Anno millesimo quingentesimo nono.

IN nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vnus solius in tribus personis Dei, salus, gratia, & benedictio Domini nostri, & Redemptoris Iesu Christi, filii Mariæ Virginis, nati in domo Bethlehemitica, sit super dilectum fratrem nostrum Christianissimum Regem Emanuelem, dominatorem maris, victorem ferorum incredulorumque Maurorum. Dominus Deus te bene fortunet, tibi victoriam de inimicis tuis donet, tuaque regna & ditiones, per deuotas preces nuntiorum Redemptoris Christi, nempe quatuor Euangelistarum sancti Ioannis, Lucæ, Marci, & Matthæi, longe lateque dilatet, & extendat, quorum sanctitates & orationes te seruent. Certiorem te facimus perquam dilecte frater, ad nos vsque appulisse ex magna illa vestra & eximia aula duos nuncios, quorum quidem alteri nomen erat Ioannes, qui se presbyterū aiebat, alteri vero Ioannes Gomez, petiisseque à nobis comearum & milites.

Quare nos mittimus nostrum Oratorem Matthæum, fratrem nostri seruitii, cū venia patriarchæ Marci, qui nobis dat benedictionē, mittēs presbyteros Hierosolymā, qui est pater noster, ac omniū nostrarū ditionū, colūna fidei Christi, & sanctæ Trinitatis. Is de nostro mādato misit ad magnū vestrū ducem eorū, qui pro fide nostri seruatoris Iesu Christi mili-

Ioannes Petrus Lusitanus.

Legati Preciosi Ioannis.

Cruc.

4. Euangelista.

Legati regis Lusitanie.

Benedictio.

tant in India, ad illi significandum, nos esse promptos ad mittendum tum com meatum; tum milites, si necesse fuerit. Proinde fama accepimus principem Cayri cogere magnam classem aduersus vestras copias, nimirum vt sese vindicet de iniuriis damnisque, per militiæ tuæ (quam in India habes) duces, sibi (vt vere nobis constat) sæpe illatis, quod Deus sua sancta bonitate indies magis magisque fortunare dignetur, vt cuncti tandem increduli, penitus sub iugum mittantur.

Nos itaque aduersus illorum insultus missuri sumus militum copias, quæ maneat ad fretum Mechæ, scilicet Babel, Mendel, aut certe, si id tibi commodius videbitur, ad portum Iudæ, aut Thor, vt tandem auferas perdasque huiusmodi Mauros, & incredulos à facie terræ, ita vt dona & oblationes quæ afferuntur ad sanctum sepulchrum, deinceps non vorentur à canibus.

Adest iam tempus illud promissum, quod, vt aiunt, Christus & mater eius Maria prædixere, quod scilicet in postremis temporibus oriturus esset è regionib. Franciscus Rex quispiam qui aboliturus esset vniuersum Barbarorum, & Maurorum genus, & hoc ipsum quidem nunc tempus est quod CHRISTVS benedictæ suæ matri futurum promisit.

Porro quicquid Orator noster Matthæus, vobis dicturus est, id velut à nostra ipsorum persona profectum accipite, eique fidem adhibete. Et siquidem vnus inter nostræ aulæ præcipuos, adque ob id illum ad vos mittere voluimus. Commissemus autem hæc vestris nunciis, quos huc legastis, sed cepit nos metus, ne nostra negotia, non ex nostra sententia vobis nota forent.

Mittimus ad vos per hunc nostrum Oratorem Matthæum, crucem vnã, factam haud dubie ex frusto ligni, in quo seruator noster IESVS CHRISTVS crucifixus fuit Hierosolymis. Id autem sacrosancti ligni frustum, ex Hierosolymis ad nos allatum est. Porro ex eodem duas fecimus cruces. earum altera quidem apud nos manet, alteram vero dedimus isti nostro Oratori, ad vos perferendam. Lignum nigri coloris est, penderque ab exiguo argenteo annulo.

Cæterum si vobis visum fuerit, aut vestras filias matrimonio iungere nostris filiis, aut nostros filios dare vestris filiabus, id & nobis in primis pergratum erit, & vtrisque vtile, fraterni inter nos initium foederis, quod quidem nuptiarum cõnubium, cum in præsentiarum, tum etiam in futurum, tecum inire percupimus. Reliquum est vt & salus, & gratia nostri Redemptoris Iesu Christi, sanctæque nostræ Dominæ Mariæ virginis, se extendat tum super vos, tum super filios, filias, vniuersamque vestram domum, Amen. Adhæc autem vos certiores facimus, si bella, exercitusque coniungere velimus, satis virium nobis futurum esse ad (diuino accedente auxilio) abolendum vniuersos nostræ sanctæ fidei inimicos. Verum nostra regna, & ditiones sic sunt in mediterraneis sita, vt nusquam in maria possimus erumpere. Quare nihil nobis est potentiz in mari, in quo (Deo laus) vos omnium estis potentissimi. Iesus Christus sit vobis auxilio, res enim quæ in India per vos gestæ sunt, profecto magis, miraculosæ quam humanæ. Quod si mille velis armare naues, nos & com meatum dabimus, & cuncta, quæ ad eam classem opus erunt, abunde suppeditabimus.

Hanc epistolam cum aliquibus fidei, Religionis, morum, statusque Æthiopum articulis, quos Matthæus coram Rege Emanuele, & eius concilio explicauit, hortatu Ioannis Magni Gothi Archiepiscopi Vpsaliæ, in regno Suetiæ, cum quo in Prussia non vulgarem contraxi amicitiam, ex idiomate Lusitanico, in quo eam conscriptam habebam, latinam feci, quæ postea cum ipsis quoque articulis, me in scio, Antuerpiæ excusa est.

His ex legatis Æthiopum cognitis, Emanuel, vt erat & prudentissimus, & propagandæ fidei Christianæ auidissimus, legationem instituit grauissimis & ornatissimis viris instructam: cuius capita fuere Eduardus Galuanus, vir non minus ætate, quam prudentia, ac rerum vsu grauissimus, & Franciscus Alvarez, sacerdos, ac Regi à sacris, & is quoque senex, & moribus inculpatis; quos vtrosque de facie nouimus. Ii cum Matthæo sub Lupo Soarez Prorege ad Indiam nauigant, ac tandem Didaco Lupes à Sequeira, Prorege, qui Lupo Soarez successerat, cum instructa classe, quam aduersus Turcas paraurat, ad portum Arquicu nomine, in litore Erythræo, ac in ditione Preciosi Ioannis situm deducuntur, ad quem locum appulsa est classis, anno salutis millesimo, quingentesimo vigesimo, die secundo Aprilis, in quo itinere, in Camara maris Erythræi insula vita defunctus est Eduardus Galuanus, in cuius locum successus est Rodericus Limius, qui ab ipso Arquici portu, vigesimo nono eiusdem mensis cum sociis eiusdem legationis, dũce simul ac comite Matthæo (nam Abefynus ille iuuenis, de quo superius mentionem fecimus è viuis iam discesserat) ad aulam Pretiosi Ioannis contendere cœpit.

In quo

Fuit olim princeps Cayri Sultanus, quam ciuitatem nunc occupat magnus Turca. Babel, Mendelloci, ad ostia maris rubri sunt.

Iuda & Thor. sunt ciuitates maxime ad finem Arabicum quo Lusitani quotannis in Barbaros excursum faciunt.

Franciscus est, Christianis Europæ gentibus Indiam & Mahometani fere omnes Christianos Europæ gentibus Francos vocant.

Ioannes Magnus Gothus

Legatio.

In quo itinere quoque mortuus est Matthæus ac in quodam celeberrimo cœnobio, nomine Bisayn à nostris sepultus. Post cuius funebre officium, ad institutam profectio-
nem redeunt, ac post maxima itinera, labores infinitos, ingentia pericula, ad aulam Preciosi Ioannis perueniunt, à quo Rodericus cum collegis honorifice excipitur, ac tandem peractis mandatis, & acceptis, ad Emanuelem Regem remittitur. Is cum suis Arquicum profectus, classem, cuius prætor Lodouicus Menesius erat, & quæ ea de causa appulerat ut eos reduceret, non inuenit, quæ illos, quod serius aduenerant, expectare non potuit propter ventorum importunitates, qui in illis plagis, miro naturæ arcano sex perpetuos
10 literas inuenit apud Præfectum oppidi, à prætore Ludouico relictas, ex quibus Regis E-
manuelis mortem cognoscit. Quamobrem iterum in aulam Preciosi Ioannis redeundum esse constituit, quæ reuerso, Preciosus Ioannes ad Romanum Pontificem scribit, literas-
que Francisco Aluarez Romam ferendas commisit. Hi omnes iam spacio sex annorum in illis prouinciis commorati, tandem cum legato Æthiopico, quem Preciosus Ioannes ad Regem nostrum mittebat, Arquici aliam classem regiã, quæ eorum causa iterum venerat, conscendunt: idque anno M. D. X. X. V. I. mense Aprili. Inde soluentes Indiam petunt ac tandem longis nauigationibus, Vlyssiponem ad Regem Ioannem, anno millesimo, quin-
20 gesimo, vigesimo septimo, mense Iulio redeunt, qui Oratorem Æthiopicum ob certas eius legationis causas, apud se ad annũ millesimum, quingentesimum, trigessimũ nonum
vsque retinuit, Franciscumque Aluarez ad Clementem Pontificem septimum cum lite-
ris Preciosi Ioannis, cuius Orator ex Æthiopica venerat, misit, quas ipse Pontifex ex manibus eiusdem Francisci Aluarez Bononiæ, anno salutis millesimo quingentesimo trige-
simo tertio, mense Ianuar. Carolo quinto Imperatore præsentem accepit. Quarum & a-
liarum ad Emanuelem, & Ioannem Reges interpretatio, Paulo Louio viro erudito debetur: qui eas ex Lusitanico sermone, in quem tum versæ erant, Latinas fecit, ut iam hic videre licet.

Officium
funebre.

Miri quid-
dam Veneta-
rum cõstan-
tia.

Francisco
Aluarez.

Literæ serenissimi Dauidis Æthiopiæ Imperatoris ad Emanuelem Portugallia, &c. Regem, scriptæ anno millesimo quingentesimo vigesimo primo, Paulo Louio interprete.

10 IN nomine Dei Patris, uti semper fuit, cui non inuenitur principium: nomine Dei filii vnici qui est similis ei, antequam sit visum lumen stellarum, antequam poneret fundamenta maris Oceani, alio autem tempore conceptus fuit in utero virginis, sine semine virili, & sine nuptiis. In hunc enim modum scientia erat officii eius. In nomine paraclæti spiritus sanctitatis, qui scit cuncta secreta, quæ sunt, ubi antea fuit, omnium scilicet altitudinum cœli, quod sine columnis, & absque vllis fulcimentis sustinetur, qui amplificauit terram, quæ antea non erat creata, nec cognita ad omnes partes ab ortu ad occasum & à septentrione ad austrum. Nec iste est primus, vel secundus, sed est Trinitas coniuncta in vno æterno creatore rerum omnium, ab vno tantum consilio, & vno verbo per sæcula se-
40 culorum. Amen. Has literas mittit Atani Tinghil, id est, thus virginis, quod nomen est à baptisate, nunc vero in ipso suscepti regni initio, assumpsit nomen Dauid, dilectus à Deo, columna fidei, cognatus stirpis Iudæ, filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ Syon, filius feminis Iacob, filius manus Mariæ, filius Nau per carnem, Imperator magnæ & altæ Æthiopiæ, magnorum regnorum, & ditionum, & terrarum, Rex de Xoa, de Cassate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Baaliganze, de Adea, de Vangue, de Goiame, ubi Nilus oritur, de Damaraa, de Vaguemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahon, de Sabaym, vnde fuit Regina Saba, de Bernagaes, & Dominus vsque ad Nobiam finem Ægypti. Hæ literæ diriguntur Regi potentissimo & excellentissimo, semper victori Domino Emanueli, qui habitat in amore Dei, & firmus permanet in fide Catholica, filio
50 Apostolorum Petri & Pauli, Regi Portugalix & Algarbiorum, amico Christianorum, hosti, Iudici, Imperatori, domitori Maurorum, & gentium Africae, & Guineæ à promontorio, atque insula Lunæ, Maris Rubri, Arabiæ & Persidis, & Armutiæ, magnæ Indiæ, & omnium locorum earum, & omnium insularum, terrarum adiacentium, prefligatori Maurorum, & fortium paganorum, domino arcium & altorum Castellorum, & murorum, propagatori fidei Iesu Christi. Pax tibi Domine Rex Emanuel, qui Dei fretus auxilio, Mauros occidis, & tua classe; tuo exercitu, & tuis Ducibus vndique tanquam infideles canes expellis. Pax sit cum Regina vxore tua, amica Iesu Christi, serua Mariæ virginis matris, ipsius Saluatoris totius mundi, pax sit filiis tuis, nunc
vni in videnti horto; & florentibus liliis, mensa esculentis parata: pax filiabus vestri

Trinitas
coniuncta.

quæ sunt indumentis ornatz, sicut palatia aulæis exornantur. pax affinibus tuis, ex sanctorum semine procreatis, sicuti dicit sacra scriptura, filii sanctorum sunt benedicti, & magni foris & intra domum. pax sit consiliariis & officialibus tuis, potestatibus, & ius dicentibus. pax Ducibus tuis castrorum & confinium & omnium rerum munitarum. pax omnibus gentibus, populis, & vrbibus, cunctis inhabitantibus, præter Maurôs, & Iudæos pax omnibus parochiis, & omnibus Christo & tibi fidelibus. Amen.

Cognoui Domine Rex, & mi Pater: quod cum ad te nominis mei fama, per Matthæum Oratorem nostrum fuisset delata, statim Archiepiscoporum, ac Prælatorum magnum numerum aduocari iussisti, qui de ea legatione Deo Christo gratias agerent, ipsique Matthæum summo cum honore, & hilaritate fuisse susceptum, qua de re mirifice sum lætatus, & gratias pariter Deo egi, & hoc deuote fecit etiam populus meus. Dolui autem cum ab his intellexi ipsum Matthæum in reditu suo dum intraret fines meos in monasterio de Bisayn fuisse mortuum, cum autem ego non miseram, quoniam adhuc puer eram vndecim annorum, vix dum suscepto regni sceptro, post mortem patris, sed Helena Regina, quam loco matris colebam, & regnum pro me gubernabat. Is Matthæus mercator erat, Habraham vocatus, sed sibi nouum nomen idcirco imposuerat, vt securius per fines Maurorum iter faceret. Verum is in Dabul à Mauris pro Christiano agnitus, in carcerem fuit coniectus. Quod cum significasset vestrorum exercituum Præfecto, is misit fortes viros, qui Christianum hominem è teterrimo carcere liberarent, maxime cum didicisset eum esse legatum meum. Itaque illum ereptum è manibus inimicorum, curauit vestris nauibus, ad conspectum vestrum transfuchendum. Is Matthæus meo nomine, tibi Regi mandata exposuit, rescripsitque se honorifice susceptum fuisse, & cumulate omnis generis muneribus honestatum, quod & nuncii pariter vestri, affirmabant, quos magnus vestræ classis præfectus Didacus Lupez de Sequeira ad nos misit qui literas præsentarunt, quas afferre debuerat Eduardus Galuanus, qui in Insula Cameronis diem obierat; quibus conspectis litteris, magnopere sum gauisus, & Deo egi gratias, & tum magnam cœpi voluptatem, cum pectora vestrorum nunciorum crucibus insignita conspicerem, & experirer percunctando eos, ritus tenere fidei Christianæ, qui essent verissimi, & illud me singulari deuotione iniecta vehementer permouit, quod intelligerem iter in Æthiopiam inuentum esse, non sine miraculo. Nam referebant præfectum classis, quum diu per mare Arabicum errasset, & propterea de inueniendo nostro portu desperasset, re infecta, redire in Indiam voluisse, maxime propter sæuas maris tempestates, sed in auroa opportune rubram crucem in cœlo apparuisse, qua salutata, à nautis proras in eam partem esse conuersas, monstranteque Deo repertum esse portum nostrum, quæ res mihi pro miraculo visa est, & certe is classis præfectus Deo debet admodum esse dilectus, postquam tantam ei fœlicitatem concessam videmus, quantam nemo ante eum à Deo impetrare potuerit.

De hac autem mutua legatione antiquitus prædictum fuit à Propheta in libro de vita, & passione sancti Victoris, & in libris sanctorum Patrum, quod Rex magnus Christianus, cum Rege Æthiopiæ esset cum mutua pace conuenturus, sed hoc nequaquam futurum existimabam diebus vitæ meæ. Verum Deus certum sciebat, vt laudetur nomen eius, qui nuncium ad me detulit, vt ego pariter id mittere possem ad te patrem meum in Christo, & amicum, vt simus in vna fide, postquam à nullo alio Rege Christiano nuncium aut certam notitiam habuerim. Hactenus circum me Mauri erant, filii Mahometis, & Gentiles, & reliqui sunt ferui, qui Deum non agnoscunt, & alii qui ligna & ignem venerantur, & alii qui solem adorant, & alii qui serpentes Deos esse putant; cum his nunquam pacem habui, quoniam ad veritatem venire recusant, & frustra his prædicabam fidem, nunc vero conquiesco, & Deus quietem dono mihi dedit cum hostibus meis & tuis. Nam in sinibus meis cum armatus contra eos progredior, ipsi faciem & terga vertunt, & Duces, & milites mei, per campos de his victorias consequuntur. Neque mihi Deus irascitur vt dicit Psalterium, & Deus vota eorum Regum implet, qui iusta petunt, nec hoc ad laudem nostram pertinet. Nam Deo agendæ sunt gratiæ: is est qui mundum vobis dedit, & terram Gentilium perpetuo concessit, ac aliorum terras, quæ sunt à finibus vestris, ac initium Æthiopiæ, propterea ingentes Deo gratias ago, & prædico summam eius potentiam, cum sperem eorum populorum filios, qui in tuam ditionem venient procul dubio fidei veritatem esse cognituros, quæ obrem do gratias Deo, & spero quod filii vestri, & ego & vos, de fœlicibus earum rerum successibus, abunde lætabimur. & vos Deo debetis cõtinuè supplicare, donec gratiam vobis det potiùdi tēpli sancti in Hierusalē, quæ est in potestate hostium Christi, Maurorum, & Gentilium, & Hæreticorum. & si hoc perfeceris, caput tuum omni laude plenissimum erit.

Cæterum

Cæterum ex numero Legatorum, qui ad me veniebant, cum prædicto Matthæo res perire, & Præfectus Magnus vestræ classis deuenit apud Macua in colloquium cum Rege de Bernagais, qui est imperio meo subiectus, & statim legatos ad me misit, & munerum ingentia, quæ mihi charissima fuerunt. Verum nomen vestrum omnigemina, & thesauro mihi preciosius videtur. Sed hæc transeamus, & agamus inter nos, quo modo inuadere, & capere possimus alias infidelium terras. Ego certe dabo millies centena millia drachmarum auri, & totidem millia militarium virorum. Item que materiam & ferrum, & cuprum, in usum ædificandæ, & ornandæ classis, magnam etiam commeatus copiam, amice vna conueniemus, & quoniam non est consuetudinis, & dignitatis meæ ad petendam pacem legatos mittere, & tu primus à me eam syncere quæsiuisti, ad verificanda Christi verba. Nam scriptum est, Beati pedes, qui portant pacem. Et ego propterea sum ad id paratus, more Apostolorum, qui erant vnanimis, & vnus cordis. O Rex & pater mi Emanuel, vnus Deus te sospite velit, & seruet, qui est Deus cœli, & semper vnus substantiæ, nec iuuenescit nec senescit. Is qui à te nuncium attulit, Rodericus Lima vocabatur, legationis optimorum virorum princeps, & cum eo Franciscus Alvarez, quem propter vitæ probitatem, & singularem religionem, & iustitiam valde charissimum habui, maxime quod verissimis verbis, cum esset interrogatus de fide, apertissime respondebat. Et ita debetis eum exalrate, & magistrum appellare, & dare ei officium conuertendi populos de Macua, & de Dalaca, de Zeila, & omnium insularum maris Rubri, quoniam sunt in finibus regnorum meorum, & ego ei concessi crucem & baculum, in signum potestatis, & ita vos iubete, vt hæc ei concedantur, & creetur Episcopus illarum terrarum, & Insularum, quoniam hoc meretur, & idoneus est in hoc officio administrando, & tibi Deus plurimum benefaciet, vt semper sis fortis cõtra hostes tuos & eos cogatis ad pedes vestros procidere & Deus tibi vitam prolonget, & participem faciat regni cœlorum in optimo loco, sicuti ego pro me optarem. Audiui autem auribus meis multa bona de te, & oculis video, quæ videre nequaquam credebam, & Deus cuncta de bono in melius succedere velit, & tibi sit vester locus supra lignum vitæ, vbi est locus sanctorum Amen.

Ego sicuti filius paruulus, quæ iussistis feci, & faciam si venerint legati vestri, vt inuicem mutuis opibus adiuuemur. Singulis autem Oratoribus vestris, qui venient, sicut tum fecistis ad M. zua, aut Delacam, & ad Portus intra angustias maris Rubri, ea tribuam, tribuique curabo, quæ fienda significabitis, sicuti maxime desidero, vt in consilio, & rerum actione, prospere coniungamur. Nam cum ad ea littora copiæ vestræ peruenerint, mature & ego cum meis exercitibus adero. Et quoniam in finibus meis nemo est Christianus, neque templa Christianorum visuntur, concedam vestris hominibus habitandas illas terras, quæ sunt proximæ Maurorum ditioni, propterea opus est, vt cœptis vestris debicum finem afferatis. In erim mittitote ad me viros eruditos, atque etiam cœlatores imaginum auri & argenti; & fabros cupri, & ferri, & stanni, & plumbi item artifices, qui literis nostræ linguæ, pro Ecclesia libros imprimant, item aliquos, qui ex auro bracteolas facere, & cum his inaurare alia metalla sciunt. Hi erunt in domo mea honestissime tractati, & si discedere voluerint, laborum suorum eis amplam mercedem soluam. Iuroque per Deum Iesum Christum Dei filium, me eos libere cum voluerint, esse dimissurum. Hoc autem peto fidentissime, quoniam mihi vestra virtus spectata est & bonitas maxime agnita, & scio me amari abs te plurimum, & hoc agnoui certius, quod Matthæum mei gratia honorifice & liberaliter susceperitis & remiseritis. Et ideo adnitor ea impetrare. neque hoc vobis pudorem afferat, nam omnia persoluam. Et id quod filius petit à patre, negari non debet. & tu es pater meus, & ego filius tuus, & simus coniuncti simul, sicut laterculus cum laterculo in pariete copulatur, ita duo in vno corde, & amore Iesu Christi consentimus, qui est caput mundi, & qui cum eo sunt, assimilantur laterculis in muro coniunctis. AMEN.

Littera eiusdem Davidis Æthiopia Imperatoris, ad Ioannem huius nominis tertium, Portugallie &c. Regem, scripta anno M. D. XXIIII. Paulo Iouo interprete.

In nomine Dei patris omnipotentis creatoris cœli & terræ, & omnium rerum factarum visibiliũ, & inuisibiliũ. In nomine Dei filii Christi, qui est filius, & consilium, & propheta patris. In nomine Dei Spiritus sancti, paraleti, Dei viui, æqualis patri, & filio, qui locutus est per os prophetæ, spirando super Apostolos, vt gratias agerent, & laudarent Trinitatem perfectam in cœlo & in terra, in mari, & in profundo semper. Amen.

Mitto has litteras & nuncium ego Thus virginis, quod est mihi nomen à baptisma-
te, nunc vero cum imperii sceptro assumpli nomen Dauid, dilectus Deo, columna fidei;

stirps Iuda, filius Dauid, filius Salomonis Regum Israel, filius columnæ Sion, filius seminis Iacob, filius de manu Mariæ, & filius Nau per carnem, maximo & potentissimo, & altissimo Ioanni Regi Portugaliæ, & Algarbiorum, filio Regis Emanuelis. Pax sit tibi, & gratia Domini nostri Iesu Christi sit semper tecum. Amen.

Eo tempore quo ad me relatum est de potentia Regis patris tui, qui Mauros fœdissimi Mahumetis filios debellabat, Deo gratias ingentes egi, propter incrementum & magnitudinem, & coronam conseruationis, in domo Christianitatis.

Similiter summam cepi voluptatem ex legatorum aduentu, qui verba ipsius Regis ad me detulerunt, ex quibus singularis amor, & notitia, & amicitia inter nos effecta est, ad eradicandos, expellendosque malignos Mauros, & incredulos Gentiles, qui habitant inter tua meaq; regna. Dum essem in hac lætitia, audiui tuum meumq; patrem, prius esse vita defunctum, quam hinc legatos ad eum mitterem. Quamobrem gaudium meum in mœrorem subito conuersum est, ita vt in hoc cordis mei dolore, mecum etiam aulæ nostrę proceres, & Prælati Ecclesiastici, & qui in monasteriis sunt, omnesq; demum subditi nostri vehementissimum luctum fecerint, ita vt voluptas primi nuncii, cum tristitia huius nouissimi exequaretur. Domine à principio regnorum meorum hætenus nulla legatio, nullusque nuncius, vel à Rege, vel à regno Portugaliæ ad me peruenit, nisi dum uiueret Rex, tuus pater, qui duces suos ad me misit, & proceres cum Clericis, & Diaconis, qui totum solemniū missarum apparatus attulerunt. Et propterea maxime sum lætatus, & eos honorifice suscepi, & non multo post eos dimisi, vt reuerterentur cum honore & pace. & postquam peruenerunt ad portum maris, qui est in finibus meis, in mari Rubro, non inuenere magnum Præfectum classis, quem pater tuus miserat, is enim non expectauit, & de hoc me fecerat certiozem, quoniam non poterat expectare, cum esset moris vestri, de triennio in triennium magnum classis Præfectum creare. Interim alius nouiter creatus aduenit, quæ de causa longiorem, quam opus esset, moram legati contraxerunt. Nunc vero mitto mandata mea per fratrem Christophorum Licanati, cui nomen à baptisinate est Zaga Zabo, nempe gratia patris, qui desideria mea coram vobis explicabit. & item ad Papam Romanum mitto Franciscum Aluatez, qui nomine meo præstet obedientiam, vt iustum est. O Domine Rex frater mi attende, & da operam amicitie, quam inter nos pater tuus aperuit, & crebro mitte nuncios, & literas, nam eas magnopere videre desidero, vt à fratre meo, nam id æquum est, cum ambo simus Christiani. & Mauri, qui mali sunt, semper in sua secta concordēs existunt, & nunc profiteor me nolle in posterum legationes Regis Ægyptii admittere, nec aliorum item Regum, qui ad me sæpe legatos mittebant, sed solum Celsitudinis tuæ, quos venire maxime opto, quoniam Reges Mauri me loco amici non habent, propter Religionis dissensionem, sed amicitiam simulant, vt tutius & liberius mercaturam in nostris regnis exercent, inde magnum commodum consequuntur. Ingentem enim vim auri, cuius sunt auidissimi, è regnis meis exportant, cum parum mihi sint amici, & commoda eorum nullam mihi afferant lætitiā. sed hoc tolerandum fuit, quoniam superiorum regum nostrorum vetus est institutum, & si eis nequaquam bellum infero, & penitus profligo, temperandum in hoc mihi esse arbitror, ne illi contra sanctum templum in Hierusalem violent, & diruant, in quo sepultura est Iesu Christi, quam Deus in potestate fœdissimorum Maurorum reliquit, & pariter solo æquarent alia templa, quæ sunt in Ægypto, & Syria. & hæc causa est, cur eos non inuadam, & debellem, cuius rei me plurimum tædet. Etiam hoc mihi facilius persuadeo esse faciendum, quum neminem Christianum Regem habeam finitimum, qui me adiuuet, & cor meum exhilaret. Ego mi Rex nequaquam lærari possum de Christianis Europæis Regibus, cum eos audiam in vno corde minime consentire, vigereque inter eos bella. Estote simul omnes in vna concordia vnanimes.

Deberetis enim inter vos certo fœdere esse contenti. Et certe si mihi Christianus Rex finibus esset coniunctus, nunquam vna hora ab ipso discederem, & de hoc non plane scio quid dicam, aut omnino faciam cum hæc à Deo ordinata esse videantur. Domine mi mitte obsecro frequentes ad me nuncios, nam cum literas tuas video, vultum certe tuum intueor. Quoniam maior amicitia oritur inter longinquos, distantes, quam inter eos qui propinqui sunt, propter desiderium quo tenentur. Nam is qui reconditos habet thesauros, cum eos oculis non videat, corde semper, & quidem vehemētissime diligit, sicuti Dominus Iesus Christus in Euangelio dicit, Vbi thesaurus tuus, ibi cor tuum, ita cor meum apud te est, quum tu ipse meus sis thesaurus, & tu pariter me, tuum thesaurum debes efficere, & cum meo tuum cor sincere copulare. O Domine frater serua verbū hoc, nam es prudentissimus, & (vti audio) patri in sapientia similis, & de hac re cognita statim Deo

*Solemnes
missarum ap-
paratus.*

*Obedientia
Preciosi Io-
annis Papa.*

Matth. 6.

Deo gratias egi, abiectoque dolore, gaudium à me susceptum est, & dixi, benedictus sit filius sapiens & magni capitis, filius Regis Emanuelis, qui sedet in cathedra regnorum suorum. Domine mi caue ne defatigeris, cum sis fortis non secus ac pater tuus, nec ostende debiles vires aduersus Mauros, & Gentiles. Nã eos cum Dei auxilio adiuuante virtute tua, facile debellabis & destrues. & non dicās tibi esse à patre tuo vires exiguas. Nam eæ sunt certe satis magnæ, & Deus semper opem feret. Mihi adsunt viri, aurum, commeatus instar arenæ maris & stellarum cœli. Nos simul coniuncti totam Maurorum barbariem destruemus. neque aliud à vobis peto, quam peritos viros, qui meos milites in præliis ordines seruare doceant. Et tu Rex vir integræ ætatis existis. Rex Salomon duodecim annorum ætatis, imperium suscepit, habuitque magnas vires, & patre sapientior fuit. Ego quoque cum Nau pater meus excessit ab humanis, puer vndecim annorum remansi, ingressusque sedem patris, Deo dante ampliores opes & vires eo sum consecutus. Nam in manu mea omnes finitimi & Regni Gentes existunt. propterea ambogratias Deo agere debemus tanti accepti beneficii. Præbe mihi aures frater & Domine. Nam hoc vno verbo à vobis postulo, vt viri docti, atque etiam artifices mihi mittantur, qui imagines, & libros impressos, enses, & omnis generis arma militaria fabricare sciant. Itemque architecti, fabri lignarii, & Medici, qui pharmaca componere, & vulnera curare didicerint. Cupio etiam eos habere, qui aurum in bracteas extenuare, & aurum & argentum egregie celare valeant, ac etiam aurum & argentum è venis terræ eruere, & metallorum omnium fodinas exercere sciant. Præter hos apud me etiam chari erunt, qui plumbeas tegulas ducant, & tegulas ex creta facere docebunt. omnes deniq; artifices mihi vsui erunt, & præsertim sclopetorum. Adiuua me obsecro in his rebus, sicuti frater fratrem, & te Deus ita adiuuabit, & ab omni malo liberabit. Deus exaudiat orationes, & petitiones tuas, sicuti recepit sancta sacrificia in omni tempore, & in primis sacrificia Abel & Noe quando fuit in arca, & illud Abraham, quando fuit in terra Madiam & illud de Isaac quando discessit à fossa iuramenti, & illud Iacob, in domo Bethleem, & Moylis in Ægypto, & Aaron in monte, & Ieson filii Nau in Galgala, & Gedeonis supra plagam, & Sampsonis, quando sitim habuit in terra sicea, & Samuelis in Rhama Prophetæ, & David Nacira, & Salomonis in ciuitate Gabeon, & Helix in monte Carmelo, quando suscitauit filium viduæ Mullieris è Richa supra puteum, & Iosaphat in prælio, & Manasse quando peccauit, & ad Deum est conuersus, & Danielis in spelunca leonum, trium sociorum Sydraeh, Misach, Abdenago in camino ignis, & Annæ ante altare, & Neemiæ, qui fecit muros cum Zorobabel, & Mathathix cum filiis supra quartam partem mundi, & de Esau, supra benedictionem. Ita Domine Deus recipiet tua sacrificia, & supplicationes, & te adiuuabit, & erit pro te contra omnes peruersitates in omni tempore, & singulis diebus. Pax sit tecum, & ego te amplector sanctitatis brachiis, & similiter singulos amplector, qui tibi sunt à consiliis sanctis Regni Portugalix. Itemque Archiepiscopos & Episcopos, Sacerdotes & Diaconos, virosque pariter & mulieres. Gratia Dei & benedictio virginis Mariæ matris Dei sit tecum & omnibus. Amen.

Literæ eiusdem serenissimi Davidis Æthiopiæ Imperatoris, ad Pontificem Romanum, scriptæ anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris omnipotentis, creatoris cæli & terræ, visibilium, & inuisibilium. In nomine Dei filii Iesu Christi, qui est idem cum ipso, à principio mundi, & est lumen delumine, & Deus verus, de Deo vero. In nomine Dei Spiritus sancti, Dei viui, qui processit ex Deo patre. Has literas is ego Rex mitto. cuius nomen leones venerantur, & Dei gratia vocor Athani Tinghil, id est, Thus virginis, filius Regis David, filius Salomonis, filius Lau per carnem filius sanctorum Petri & Pauli, per gratiam. Pax sit tibi iuste Domine, pater sancte, potens, pure, sacrate, qui es caput Pontificum omnium, neminem metuis, nemo tibi possit maledicere, quies vigilantissimus supra animas curator, & amicus peregrinantium, consecrate magister, & prædicator fidei, & earum rerum hostis, quæ conscientiam offendunt, amator optimorum morum, vir sanctus, quem omnes laudant & benedicunt. O felix sancte pater, ego tibi reuerenter obedio, cum sis pax omnium, & cuncta bona merearis, & ita æquum, vt omnes tibi obedientiam præstent, sicuti sancti Apostoli præcipiunt apud Deum. Hoc vere vestrum est, ita etiam præcipiunt, vt veneremur Episcopos, Archiepiscopos, & Prælatos. Similiter vt te loco patris amemus, & loco Regis vereamur, & tibi vti Deo fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter, ad terram genibus flexis, tibi pater sancte

syncero admodum corde, quod tu pater meus es, & ego filius tuus. O pater sancte potentissime, cur neminem vnquam ad nos misisti, vt certius de vita, saluteq; mea cognosceres, cum tu sis pastor, & ego ouis tua. bonus etenim pastor sui gregis nunquam obliuisceretur, nec tibi à regionibus vestris nimium semotus debeo existimari, vt nuncii ad me nequeant peruenire, cum ex remotissimis terrarum regnis Portugalliz Rex Emanuel filius tuus, Oratores ad nos commodissime miserit, & si Deus eum ad se in cœlum euocare distulisset, ea quæ tum agitabamus, procul dubio foelicem exitum habuissent. nunc vero maxime opto prospera & salutaria de sanctitate vestra, per certos nuncios audire. neq; enim vnquam à sanctitate vestra verbum recepi, quum aliqua tantum à nostris, qui ex voto peregrinantur audierim. Sed hi, cum neque meo nomine profiscantur, neque quicquam literarum à vobis afferant, incerta fide nobis pereunctantibus, dicunt se ab Hierosolyma, deinde solutis votis, ad visitanda Apostolorum limina Romam peruenisse, cum intelligant ea loca facile peti, quod à Christianis teneantur, & certe summam capio ex eorum sermonibus voluptatem, quoniam dulcissima cogitatione sancti vultus tui imaginem intueor, quæ mihi Angeli formæ simillima videtur, & illam sicuti angelicam me diligere, venerarique fateor. Sed profecto mihi esset gratius atque iucundius, verba tua, tuasq; literas deuotissime contemplari. Atque ita nunc te oro, vt nuncium tuum cum benedictione ad me mittere velis ad exhilarandum cor meum. nam cum in religione, & fide consentiamus, id mihi ante omnia videtur expetendum, suppliciterque item oro, vt amicitiam meam, ad instar annuli, quem induis in digitum, & torquis aurei, quem humeris imponis, in intimum cor reponere velis, vt mei memoria nunquam ex animo vestro deleatur. Gratis etenim verbis & literis amicitia maxime crescit, cum eam sancta pax complectitur, è qua omnis humana læticia facile prouenit.

*Limina A-
postolorum.*

Psal. 41.

Quemadmodum enim is, qui vehementer sitit, frigidam maxime aquam desiderat, vt in sacris scripturis habetur, ita animus meus ex nunciis, & literis, quæ ex remotissimis terris deferuntur, incredibile gaudium concipere solet. neque tantummodo de Sanctitate vestra, si aliqua audiero, verum si certa de singulis terræ Christianæ Regibus referetur, mirum in modum lætabor, sicuti his accidit, qui præliando opima spolia reperiunt & legunt, hoc enim facillime fieri potest, postquam Rex Portugalliz totum id iter aperuit, qui ad nos iam pridem legatos suos misit cum strenuissimis equitibus. Dum autem pater meus esset in humanis, neque tum, aut demum à quoquam alio Rege Christiano, vel ipso Pontifice, aut nuncium, aut omnino literas recepimus. Quanquam in Archiuis proavi nostri seminis Iacob earum litterarum memoria cõseruetur, quas Papa Romanus nomine Eugenius, ad has terras misit, cum ipse semen Iacob regnaret, Rex Regum in vniuersa Æthiopia, Rex metuendus. Præscriptio autem literarum hæc erat.

Eugenius Romanus Pontifex, filio dilecto nostro Regi, ex semine Iacob, Regi Regum in vniuersa Æthiopia, maxime metuendo, &c. In summa autem literarum, significabat filium suum Ioannem Palæologum, qui biennio ante esset mortuus, Regem Regum Romanorum, ad sacrosanctam synodum celebrandam, euocatum fuisse, & cum eo Iosephum Patriarcham Constantinopolitanum venisse, cum magno numero Archiepiscoporum, & Episcoporum, & omnis generis Prælatorum, in quibus etiam fuissent Procuratores Patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, & Hierosolymitani. Qui omnes se cum sanctæ fidei, & religionis amore firmiter coniunxissent, constitutaque vnitæ Ecclesiæ, sublatis fuisse antiqui temporis difficultates, non sine diuino auxilio, quæ erroneæ, & religioni contrariæ videbantur, quibus rebus rite sancitis, & constitutis, ipse Papa omnibus singulari lætitiæ peperisset. Hunc autem librum Papæ Eugenii ad vos mittimus, quem incorruptum seruauimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordinem & potestatem misissemus, nisi harum rerum nimis magnum volumen esse videretur, quum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino superet. Legati vero, qui hæc à Pontifice ad nos detulerunt, fuere Theodorus, Petrus, Didymus, & Georgius serui Iesu Christi, Tu vero sanctissime Pater recte feceris, si euolui vestros libros iusseris, vbi harum rerum, de quibus scribimus, vti facile arbitror, aliqua memoria reperiatur. Itaq; sancte pater, si aliqua ad nos perscribes, firmiter existimato, cuncta in nostros libros diligentissime fore conscripta, vt posteris nostris earum rerum sempiterna memoria relinquatur. Et certe is mihi beatus esse videtur, cuius memoria custodita literis, in vrbe sancta Roma, & in sede SS. Petri & Pauli conseruetur. Hi enim sunt domini regni cœlorum & totius mundi iudices. Et quoniam ita credo, propterea has mitto literas, vt mihi gratia paretur apud sanctitatem vestram, & vestrum sanctissimum Senatuum, vt inde sancta benedictio mihi proueniat & bonorum omnium incrementum. Obnixè etiam precor sanctitatem vestram vt mihi mittere velit aliquas sanctorum imagines, &

præcipue

præcipue B. Mariæ virginis, vt sæpiſſime ſit in ore, atque memoria mea nomen veſtræ ſanctitatis, & continuam ex muneribus veſtris capiã voluptatem. Idcirco etiam vehementer poſtulo, vt mihi viros ſacrarum literarum doctos, atque etiã artifices mittatis, qui imagines fabricent, atque ita enſes, & arma bellica omnis generis, itemque celatores auri, atque argenti, & fabros lignarios, præcipue architectos, qui domos ex lapide conſtruant, & regulas ex plumbo, cuproque ducere ſciant, quibus domorum tecta protegantur, ad hos etiam nobis admodum chari erunt, qui vitrum conflare, organaque muſica ſcite facere, & docte pulſare ſciant, itemque fiſtulatores, & tibicines. Hos vero artifices ex domo veſtra præcipue mihi mitti vellem. vel ſi horum domi veſtræ exigua erit copia, ab aliis regibus
 10 filiis veſtris, eos ſanctitas veſtra poterit impetrare: quoniam veſtris imperiis, & nutibus facile obediunt. Hi cum ad me peruenierint, pro meritis ſummo in honore habebuntur, ex liberalitate mea, mercedem amplam accipient. & ſi domum aliquis redire concupiſcet, præmiis abunde ornatus abibit, vti placuerit, quando nec inuitum quenquam ſim retenturus, cum fructum aliquem ex eius indiſtria percepero. Nunc ad alia tranſeundum eſt, & iam à te poſtulo ſanctiſſime pater, cur non hortaris Reges Chriſtianos filios tuos, vt arma deponant, & vti fratres decet, concordēs inter ſe eſſe velint, poſtquam ipſi oues tuæ ſunt, & tu ipſe paſtor earum? Optime quidem tua ſanctitas nouit, quid Euangelium præcipiat, quod dicit. *Matth. 12. Luc. 11.* Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Nam ſi Reges animis, & fœdere certo conſentient, facillimè Mahumetanos omnes debebunt, & pseudoprophetæ ſepulchrum fœlici irruptione turbabunt & diruent. Ob hanc rem da operam pater ſancte, vt inter eos bona pax fiat, & certum fœdus amicitia percutiatur, hortareque eos, vt mihi a deſſe, atque opem ferre velint, cum in regnorum meorum finibus, à Mahumetanis Mauris peſſimis hominibus ſim ex omni latere circumdatus. Ipſi autem Mauri Mahumetani inter ſe mutuis auxiliis vtuntur, Regesque cum Regibus & Reguli cum Regulis, aduerſus nos ſyncere & conſtanſſime conueniunt. Mihi Maurus quidem admodum vicinus eſt, cui finitimi alii Mauri arma, equos, atque inſtrumenta bellica ſuppeditant. Hi ſunt reges Indiæ, Perſidis, Arabiæ atque Ægypti. Quibus de rebus ſingularem animo indies capio moleſtiam, cum hoſtes Chriſtianæ religionis, fraternæ charitate inter ſe coniuictos pace frui conſpiciam. Reges vero Chriſtianos fratres meos, nihil omnino iſtis iniuriis commoueri, neque vllam mihi opem afferre, vti certe deceret Chriſtianos, poſtquam fœdiſſimi filii Mahumeris inter ſe mutuis opibus adiuuantur. Neque ego is ſum, qui ad id militares copias poſtulem, cum milites mihi ſuperſint. Orationes, & ſupplicationes tantum peto, locumque gratiæ apud ſanctitatem veſtram, & reges fratres meos exopto. quærenda enim mihi eſt hæc vobiscum amicitia, vt copioſe his rebus, quas ſupra poſtulauit ad terrorem Maurorum ſim inſtructus, & Chriſtiani nominis hoſtes, vicini mei intelligant, reges fratres meos, ſingulari ſtudio mihi fauere, atque opem ferre. quod certe ad commune decus pertinet, poſtquam in vnâ religionis, & fidei veritate conſentimus, & in eo conſilio ſumus permanſuri, quod firmum, atque abſolutum erit cum eo, quod vtilius eueniet. Deus itaque deſideria veſtra impleat, ſuper laudibus Ieſu Chriſti, & Dei patris noſtri, quem omnes laudant per omnia ſecula. Et tu Domine pater ſancte complectere me, cum omnibus ſanctis Ieſu Chriſti qui ſunt Romæ; & pariter in hos amplexus recipiantur omnes incolæ regnorum meorum, & qui Æthiopiã inhabitant, & reddatur gratia domino Ieſu Chriſto cum ſpiritu veſtro. Has vero literas ſanctitas tua accipiet, de manu fratris mei Ioannis regis Portugalliæ, filii potentiſſimi Regis Emanuels per Oratorem noſtrum Franciſcum Aluarez.

Alia Litera eiſdem Davidis Æthiopiæ Imperatoris, ad Pontificem Romanum, ſcripta anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimo quarto, Paulo Iouio interprete.

10 Felix ſancte pater, qui à Deo effectus es Gentium conſecrator, & S. Petri ſedem obtines. *Matth. 16.* Tibi datae ſunt clauſe regni cælorum, & quodcunque ligaueris vel ſolueris ſuper terram, erit ligatum vel ſolutum & in cælis, ſicut dixit Chriſtus, & ita in Euangelio Matthæus ſcribit. Ego Rex cuius nomen leones venerantur, & Dei gratia Athani Tinghil, id eſt, Thus virginis vocor, quod nomen eſt à baptiſmate, nunc vero in ipſo ſuſcepti regni initio aſſumpti nomen David, dilectus à Deo, columna fidei, cognatus ſtirpis Iuda, filius David filius Salomonis, filius columnæ Sion, filius feminis Iacob, filius de manu Mariæ, filius Nau per carnem, Imperator magnæ & altæ Æthiopiæ, magnorum regnorum & ditionum, & terrarum, Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigari, de Angote, de Baru, de Baalinganze, de Adea, de Vangué, de Goiamé, vbi Nilus oritur, de Damaraa, de Vagedredi,

Regina Saba

de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahon, de Sabaym, vnde fuit regina Saba, de Bernagæs & dominus vsq; ad Nobiã finẽ Ægypti. Hæ prouinciæ omnes in mea potestate sunt, & pleræque aliæ magnæ, & item paruæ, quæ nunc à me nequaquam numerantur, neque regna & prouincias suis nominibus expressi, veluti superbia, & vana gloria inductus, verum ob id, vt summus Deus magis ac magis laudaretur, qui singulari benignitate, tot amplissimorum regnorum Christianæ religionis, superioribus meis regibus imperia tribuisset, sed profecto me clariore gratia, inter alios Reges dignum fecit, vt Religioni continue inferuirem. Quoniam me Adel Dominum fecerit, hostem Maurorum, & Gentilium, qui adorant idola. Mitto ad deosculandos pedes sanctitatis vestræ more cæterorum Christianæ fidei Regum, fratrum meorum, quibus neque religione, neque potentia sum inferior. 16
Ego etenim in regnis meis sum columna fidei, neque externis iuuor auxiliis, cum in solo Deo spem, & opem reponam, qui me sustinet, & gubernat, ab eo tempore, quo Angelus Dei allocutus est Philippum, qui fidem doceret Eunuchum potentis Reginæ Candacis, Reginæ Æthiopiæ, quæ ab Hierosolyma Gazam pergebat. Philippus tum baptizauit Eunuchum, & Eunuchus demum Reginam, cum magna parte familiæ, & populi eius, qui nunquam desierunt esse Christiani, omnique sequenti tempore perstiterunt fortes in fide. Prædecessores vero mei, nulla alia ope adiuti quam diuina, fidem in latissimis regnis propagarunt, quod & ego quotidie efficere contendo. Maneo etenim inter maximos regnorum meorum fines, vt leo ingenti sylua circumdatus, & septus aduersus Mauros obsidentes, & alias nationes fidei Christianæ inimicissimas, quæ nolunt audire verbum Dei, neque cohortationes meas, & ego gladio accinctus eos persequor, & paulatim extrudo, diuino scilicet fretus auxilio, quod nunquam mihi deest, quod secus accidit regibus Christianis. Nam si regnorum suorum fines extendunt, id facile possunt assequi, quoniam alter alteri opem ferre possit, & auxilia subministrare, iuuarique benedictione vestræ sanctitatis. cuius particeps ego sum, cum in libris meis habeantur literæ, quas superioribus temporibus Eugenius Papa cum benedictione misit, ad Regem Semen Iacob. Qua accepta, tradita per manus benedictione ego fruor, & magnopere lætor. Cæterum ego in magna habeo veneratione sanctum templum in Hierusalem, ad quod sæpissime mitto oblationes debitas, per nostros peregrinantes: Et multo plures & pinguiore mitterem, nisi itinera à Mauris, & infidelibus obsiderentur. Nam præter illud, quod dona nostra, & thesauros nunciis eripiunt, etiam eos libere pertransire non sinunt. Quod si paterent itinera, in familiaritatem & commercium Romanæ Ecclesiæ deuenirem, vti fit à cæteris Christianis Regibus, quibus in religione Christiana non sum inferior. Et ita vt illi credunt, vnam fidem rectam, & vnam ecclesiam confiteor, credoque syncerissime in sanctam Trinitatem, & in vnum Deum, & virginitatem Dominæ nostræ virginis Mariæ, & articulos fidei teneo, & obseruo, vti ab Apostolis conscripti fuerunt. Nunc Deus optimus manu potentissimi, & Christianissimi Regis Emanuelis iter patefecit, vt per legatos conueniremus & in fide coniuncti Christiani, cum Christianis Deo inferuiremus. Sed dum in aula mea eius Oratores essent, allatum est eum vitam cum morte commutasse, filiumque eius, fratrem meum Ioannem paterni regni sceptrum accepisse. Vnde sicuti ex patris morte summum senseram dolorem, ita ex filii foelici in regnum assumptione mirifice sum lætaturus, adeo vt sperem nos communibus copiis, & viribus per regiones Maurorum pessimorum, terra marique iter aperturos, atque eos magno terrore illato, sedibus, & regnis esse depulsuros, vt commodo pacatoque itinere, Christiani Hierosolymitanum templum petere, & libere commeari possint. 30

*Act. 8.
Eunuchus
Regina Candacis.**Eugenius
Papa.**Templum
Hierosolymitanum.*

Atque ego inprimis, sicuti vehementer exopto, diuini amoris particeps esse possim in templo Apostolorum Petri & Pauli. Cupio autem ingenti desiderio consequi sacrosanctam benedictionem, à vicario Domini nostri Iesu Christi. Nam proculdubio sanctitas vestra, Dei est vicarius. Et cum à peregrinis, qui ex regionibus nostris ad Hierusalem atque inde Romam non sine miraculo eunt, & redeunt, multa de sanctitate vestra ab his audio quæ mihi incredibilem afferunt voluptatem & gaudium. Sed multo maiorem omnino capere lætitiã, si mei Oratores breuiore itineris cõpendio vti possent, & noua referrent, Sicuti antequam moriar, aliquando allaturos spero non sine gratia Dei Omnipotentis, qui vos in sanitate & sanctitate conseruet. Amen. Exosculor autem pedes sanctos, & supplex oro vt benedictionem ad me mittat. Has quoque literas sanctitas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis Regis Portugalliæ, per eundem Oratorem nostrum Franciscum

Alvarez.

ORATIO

QVIBVS literis perlectis, cum idem Franciscus Alvarez Orator, hæc ipsa quæ subsequuntur Lusitano sermone protulisset. Tum deinde Secretarius eiusdem Oratoris Portugalix eadem verba, vt ab omnibus intelligi possent, latine pronuntiauit, videlicet: Sanctissime ac beatissime pater serenissimus, ac potentissimus dominus Dauid Rex magnæ & altæ Æthiopiæ, vulgo Prætegyam appellatus, hæud minus cultu veræ religionis, quam imperio, opibus, ac regnis præcellens: hunc suum Oratorem ad sanctitatem vestram cum his litteris quas ei reddidit, destinauit: Mandans vt eidem sanctitati vestræ, tanquam vero Christi Vicario, Petri successoris ac vniuersæ ecclesiæ summo pontifici, veram obedientiam & subiectionem nomine suæ maiestatis, ac omnium Regnorum suorum humiliter sicut fecit præstaret: eique munusculum aureæ crucis, non tam pretio, quod tenuè est, quam veneratione eiusdem crucis, quam dominus noster Iesus Christus pro nobis subire dignatus est, à vestra sanctitate, æstimandum offerret: Supplicans eidem humiliter eiusdem principis sui nomine, ut hæc omnia pio parentis affectu à deuotissimo filio suo suscipere dignetur.

Ad quæ Secretarius eiusdem sanctissimi D.N. à sanctitate sua iussus in hunc modum respondit.

Sanctissimus dominus noster: Te domine Francisce Alvarez, serenissimi Dauid Æthiopiæ regis Oratorem, vna cum obedientia, munere & litteris, quas attulisti grato admodum animo, benigna voluntate, & paterno affectu recepit: Gratias Deo agens, quod suis temporibus literas, & Oratorem tanti Christiani Regis, ac tam remoti, videre sibi concefferit. Itaque literas ac tua verba diligenter ac libenter audiuit, obedientiam vna cum venerabilibus fratribus suis S.R.E. Cardinalibus benigne acceptat: Munusque ipsum cum ob imaginem & honorem sanctæ Crucis, cum ob mittentis affectum valde gratum habet: tum vero Serenissimum Portugalix Regem summe collaudat in deo domino, quod is præter cetera eius & progenitorum suorum ingentia erga Rempub. & fidem Christianam merita, etiam de ipso Dauid rege benemereatur, amicitiam, commercium, cum eo coniungat, ac te cum his litteris tuto ad sanctitatem suam peruenire curauerit. Quod ad reliqua attinet, sua sanctitas omnem datura est operam, vt piis dicti regis desideriis quantum in tanta terrarum disiunctione fieri ab ea poterit, satisfiat, vtque is semper intelligat se apud sanctitatem suam & sanctam Apostolicam sedem inter cæteros Christianos principes charissimi in Christo filii, loco, amore, & honore esse, ac fore. de quæ his rebus sua sanctitas & cum Oratore Portugallix ac tecum hic aget, & per literas ac nuntios suos maiestati tue regis particularibus respondebit.

Sequuntur verba & relatio Damiani à Goes.

HAs epistolas à Paulo Iouio versas, huic nostro opusculo ob maiorem huius historix cognitionem adiunximus, nec in eis aliquid mutauimus (quanquam quibusdam locis mutatione indiguissent) præter pauca, quæ ex Arabico & Abesynico idiomate, in Lusitanicum sermonem, omnino male interpretata, mutato epistolarum ordine, fuerunt. Idem Iouius quoque in harum epistolarum enarratione, volumen quod Franciscus Alvarez de situ, moribus, cultuque Æthiopum composuit, in quo etiam totum suum iter explicat, pollicitus est Latinum facere, cuius voluminis vnum exemplar penes me habeo, quod si Iouius vertendo supersedeat, non abhorrerem ab eius rei tractatione. quanquam id prouinciæ nõ libenter suscepero, nisi id tuis sanctissime pater mandatis mihi imperatum cognouero, quo tutior esse possim aduersus calumniosos, quibus videri possim non studio Reipublicæ Christianæ, sed æmulatione gloriæ Iouianæ hoc onus subiisse. Ad quod cum fide tractandum, me non parum instructum arbitror. Nam cum perfunctus Germanicis & Sarmaticis legationibus, è Belgica ad Regem meum Ioannem eius nominis tertium redeo, cuius plurimam in me excipiendo & humanitatem, & munificentiam expertus sum. Vlyssipone in colloquium Æthiopicæ legati incido, viri & Episcopali dignitate venerabilis, & fide, doctrina, ac eloquentia Chaldaicæ, & Arabicæ linguæ admirabilis, & in summa idonei, qui à potentissimo Æthiopum Imperatore, ad maximos principes de maximis rebus mitteretur. huic autem nomen fuit Zaga Zabo, cum eo post initam inter nos firmissimam & constantissimam amicitiam, sæpius sermonem miscui, variasque disputationes habui, præsertim de moribus & Religione Æthiopum Christianorum, cupiebam enim eas res non ex verbis interpretantium peregrinorum, sed ab indigena, coram, & ore

tenus cognoscere. Inter cætera epistolam quoque per Mattheum legatum in Lusitaniam missam ei ostendi, quam ego iam pridem cum articulis, quos coram Rege Emanuele exposuerat, in linguam latinam (vt dictum est,) transtuleram, multaque ex illius admonitu castigavi, vbi interpretatio non plene rei fidem, aut indolem affecta erat, quod tum mihi tum Louio nō raro accidisse affirmabat, habebam enim iam mecum ipsius Louii epistolas, quas summa cum diligentia contulimus. Postmodum vigente inter nos iam vera Christi charitate, & amicitia, ausus sum ab eo petere planam, & legitimam Æthiopum fidei & religionis enarrationem, eamque sua manu describi, quod summa cum alacritate concessit, illamque statim describere incepit, sententiā summa fide in latinā linguā refudi, vt ex sequentibus patebit. Id vero conscientia vrgente eo ardentius aggressus sum, quod non ignorarem, si hæc apud me periissent, à nemine mortalium vnquam in lucem proditura fuissent. Inde quod sic digesta & composita ad phrasim Chaldaicam & Æthiopicam essent, vt vix à quopiam intelligi potuissent, nisi à me, qui ea omnia tam ex ore, quam ex scriptis ipsius Æthiopici Oratoris, per multam familiaritatem consequi iam poteram.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI. AMEN.

*Hæc sunt, quæ de fide & religione apud nos Æthiopes habentur
& obseruantur.*

*Trinitas.
Hoc postea
explicit.*



*Huius nostri
oratoris scri-
pta in hoc lo-
co ambigua
habebant si-
gnificationē,
eam, quæ ma-
gis catholica
ecclesie con-
gruit, textus
inseruimus
aliam hic in
margine ex-
plicandam
duximus,
quæ sequens
est. Sine de-
fectu sollo aut
diuisione fi-
lius patris &
filius sui, &
principium
sui, nempe
primo sine
matre filius
patris, &c.*

*Baptismus
Christi.*

REDIMVS in nomen sanctæ Trinitatis, Patrem, filium, & Spiritum sanctum, qui vnus est Dominus, tria quidem nomina, vna diuinitas, tres facies, vna vero similitudo, æqualis trium personarum coniunctio, æqualis inquam in diuinitate, vnum regnum, vnus thronus, vnus iudex, vna charitas, vnum verbum, & vnus spiritus. Verbum autem patris & filii, verbum spiritus sancti, & filius est idem verbum, & verbum apud Deum, & apud Spiritum sanctum, & apud semetipsum, sine defectu vlllo, aut diuisione, filius patris, & filius ipsius patris sine principio, nempe primo sine matre filius patris. Nemo enim nouit secretum, & mysteriū eius natiuitatis, nisi pater, & filius, & Spiritus sanctus. Is autem filius in principio erat verbū & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Spiritus patris, spiritus sanctus, spiritus filii, spiritus sanctus est: spiritus autem sanctus spiritus sui, sine vlla diminutione, aut augmentatione. is etenim spiritus sanctus, paracletus, Deus viuus, qui ex patre & filio procedit, locutus est per os prophetarum, & in flamma ignis descendit super Apostolos in atrium Syon. Qui per totum terrarum orbem denuntiarunt, ac prædicarunt verbum patris quod verbum erat ipse filius. Præterea neque pater est primus inde quod pater sit, nec filius postremus, inde quod filius sit, sic Spiritus sanctus neque primus, neque postremus est. Tres personæ vnus Deus, qui videt, & à nemine videtur, qui vnico suo consilio cuncta creauit. Postea vero filius sponte propter nostram salutem, ipso patre volenti, Spiritu sancto consentienti, ex altissimo suo domicilio descendit, & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, quæ Maria duplici ornabatur virginitate, vna spiritali, altera vero carnali. Et natus est sine aliqua corruptione, ipsa Maria matre post partum virgine permanenti, & magno cum miraculo & arcano igne diuinitatis afflata, sine sanguine, & dolorib. peperit filiū suum Iesum Christum, qui homo innocens & sine peccato fuit, & perfectus Deus, & perfectus homo, vnum solummodo habens aspectum. Adoleuit sensim vt infans, sugens lac Mariæ virginis matris suæ, & cum attigisset trigesimum annum, baptizatus est in Iordane. Et vt cæteri homines ambulauit, fuitque lassus, sudauit, esuriuit, & sitiuit. Hæc omnia passus est sponte & voluntarie, plurimaque fecit miracula. Atque per suam diuinitatem cæcis visum restituit, claudos sanauit, leprosos mundauit, mortuosque suscitauit, ipseque postremo volens captus est, & flagellatus, ac colaphis verberatus, & crucifixus, & languit & mortuus est propter peccata nostra, & sua morte vicit mortem ac diabolum, & sua vna xgritudine dissoluit peccata nostra, & languores nostros tulit, & baptismo san-

gui

nis sui, qui baptisimus mors eius fuit, baptizauit Patriarchas & prophetas, descenditque ad inferos, vbi erat anima Adæ, & eius filiorum, atque anima ipsius Christi, quæ est ab Adam, quam animam Adæ ipse Christus accepit ex sancta Maria virgine, & in splendore, & potentia diuinitatis suæ, & crucis fortitudine fregit æneas ac igneas inferorum portas, & catenis ferreis sathanam colligauit, & redemit Adam & eius filios. Hæc omnia Christus fecit propterea quod plenus diuinitate erat, & ipsa diuinitas erat cum ipsius anima, & erat etiã cum ipsius sanctissimo corpore, quæ diuinitas virtutem dedit cruci. Quam quidem diuinitatem, is cum patre in trinitate & vnitatem semper habuit, & habet communem. Nec enim ipse Christus obambulans in terris, caruit oculi momẽto diuinitate, vel dignitate sua. Tum demum sepultus, tertia die ipse Iesus Christus, Princeps resurrectionis, Iesus Christus dulcissimus, Iesus Christus princeps sacerdotũ, Iesus Christus Rex Israel, cum magna potentia & fortitudine resurrexit. Et postquam omnia fuerunt adimpleta, quæ sancti prophetae prædixerunt, ascendit in cœlum cum gloria, & sedet à dextra Patris, & venturus est cū gloria, ferens ante faciem suam crucem, & in manu gladium iustitiæ, iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Credo vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam ecclesiam, credo vnum baptisma, qui est remissio peccatorum, spero resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. Amen.

*Non in fine
late explicanda*

Credo Dominam sanctam Mariam virginem, virginem inquam spiritu, & carne, quæ vt Dei mater, charitas omnium gentium est, sancta sanctorum, & virgo virginũ, quam modis omnibus veneror. Credo sanctum lignum crucis, lectum ægritudinis Domini nostri Iesu Christi Filii Dei esse, qui Christus salus nostra est, propter quem salui sumus. Iudæis quidem scandalum, Gentibus autẽ stultitia. Nos vero prædicamus & credimus fortitudinem crucis Domini nostri Iesu Christi, quemadmodum sanctus Paulus Doctor noster præcepit. Credo sanctum Petrum petram legis esse, quæ lex ædificata est super sanctos Prophetas, fundamentum & caput Ecclesiæ Catholice & Apostolice, Orientalis & Occidentalis, vbi est nomen Domini nostri Iesu Christi: cuius Ecclesiæ potestatem, Petrus Apostolus habet, ac clauis regni cœlorum, quibus claudere & aperire, soluere, & ligare potest. Is autem sedebit cum aliis Apostolis eius sociis super duodecim sedes, cum honore & laude apud Dominum nostrum Iesum Christum, qui in die iudicii sententiam est de nobis laturus. Quæ dies gaudii quidem sanctis, doloris autem & stridoris dentium, peccatoribus erit, cum deiciantur in ardentibus flammis inferni cum eorum patre Diabolo. Credo sanctos Prophetas & Apostolos, Martyres & Confessores veros Christi imitatores fuisse, quos cum sanctissimis Dei Angelis veneror & honoro. parique modo etiam omnes illorum sectatores complector & deosculor. Deinde confessionem vocalem omnium meorum peccatorum credo faciendam esse apud sacerdotem, cuius precibus per Christum Dominum nostrum, salutem animæ meæ spero me consecuturum. Præterea Pontificem Romanum tanquam primum Episcopum & pastorem ouium Christi agnosco, ac omnes Patriarchas, Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, quorum ille caput est, quibus tanquam ipsius Christi ministris pareo, ac obedio.

*Vna sancta
catholica
atq; aposto-
lica ecclesia.
Maria Virgo.*

*Lignum cruce.
1. Cor. 1.*

*Petrus petra
ecclesia.*

*Confessio apud Sacerdotem.
Pontifex
Ro. primus
episcopus &
caput reli-
quorum.*

Hæc est fides & lex mea, & populi Æthiopiæ, qui est sub ditione Preciosi Ioãnis, quæ fides atque Christi amor, ita sunt apud nos confirmata, vt ea nec per mortem, nec per ignem, nec per gladium, fretus auxilio Saluatoris nostri Iesu Christi, vnquam sim abnegaturus, quam fidem omnes portaturi sumus in die iudicii ante faciem eiusdem Domini nostri Iesu Christi.

Iam his enumeratis, erit nobis explicanda disciplina & doctrina, ac lex quæ Apostoli in sanctis Synodorum libris & canonum (quos Manda atque Abethilis vocamus) nobis præceperunt. Sunt enim ii sanctæ Ecclesiæ legum libri octo, quos omnes Apostoli Hierosolymis congregati, scripserunt. De quibus habita inquisitione, cum quibusdam doctoribus, postquam in Lusitaniam veni, neminem reperi, qui horum memoriam teneret. Observationes vero, quas sancti Apostoli nobis in his libris præscripserunt, hæc sunt. Primo oportere nos ieiunare singulis diebus Mercurii, in memoriam consilii Iudæorum, quo die ab eis decretum & consultum fuit, Christum occidendum esse. Præterea ieiunandum esse singulis diebus. Veneris, quo in die Christus Iesus crucifixus & mortuus est pro peccatis nostris. Et in his duobus diebus præceptum est ieiunare vsque ad occasum solis. Quadraginta vero diebus quadragesimalibus, pane & aqua ieiunandum iniunxerunt. Septem diebus ac noctis horis incumbere rebus diuinis. Ex iis edictis quoque tenemur & sacrum celebrare diebus Mercurii, ac Veneris tempore vespertino, quoniam tunc expirauit Dominus noster Iesus Christus in sancto ligno crucis. Diebus autem Dominicis, omnes vnanimiter vt congregaremur in sacra æde hora tertia die ab ortu solis ad legendum & audiendum prophetarum libros voluerunt, atque postea, vt sanctum Euangelium prædicemus,

*Libri octo
legum eccle-
sia scripti
Hierosoly-
mis per A-
postolos.
Ieiunium
fer. 4.*

*Ieiunium
fer. 6.
Ieiunium
quadragesi-
male 7. horæ
data rebus
diuinis.*

*Diebus Domini-
nicis.*

*Sacrum fa-
cere.
9. dies festi.
Festum can-
delarum
Palmarum.
Ascensio.
Pentecostes.*

*33. dies.
Vnus dies in
vno quoque
mense.
S. Michael.
Dies SS. mar-
tyrum.
Dies Sabba-
ti.
Dominicus.
Matt. 5.*

facrum quoque faciamus. Præterea nouem dies festos in Christi memoriam celebrandos constituerunt, scilicet Annunciationis, Natiuitatis, Circūcisionis, Purificationis siue Candelarum, Baptismi, Transfigurationis, Dominicæ Palmarum, vsque ad octauam Veneris sancti (vt vocamus) qui dies duodecim sunt. Ascensionis quoque atque Pentecostes cum suis etiam feriis. Et ex horum librorum præceptis, sine aliqua exceptione à festo Paschæ vsque ad Pentecostem singulis diebus vescimur carnibus, nec per hos dies, vsque ad octauam Pentecostes ieiunare tenemur, id quidem propter maiorem venerationem & honorem Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi. Item voluerunt vt diem mortis, & assumptionis Mariæ Virginis cum omni honore celebraremus. Præterea præter Apostolorum præcepta quidam Preciosus Ioannes nomine Semen Iacob cōstituit in honorem eiusdem 10 beatæ Virginis, singulis annis triginta supra tres dies etiam celebrandos. Deinde propter Christi Saluatoris natiuitatem celebrari iussit de vnoquoque mense diem vnum, qui dies vigesimus quintus semper est. Constituit quoque ex singulis mensibus vnum diem propter S. Michaelem celebrandum. Vltorius ex indicto Synodorum Apostolorū, diem martyrii S. Stephani, ac aliorum martyrum celebramus. Ex institutione quoque Apostolorum celebrare tenemur duos dies, scilicet Sabbati & Dominici, in quibus non licet nobis aliquam rem facere, ne minimam quidē. Diem vero Sabbati ob id, quod Deus in eo mundi perfecta creatione quieuisset, seruamus, quem vt vocari voluit, Sanctum Sanctorum, ita plane videretur contra eius voluntatem & præceptum fieri, qui cælum & terram potius, quam suum verbum perire vult, si cum magno honore, ac religione is dies non celebrare- 20 tur, præsertim cum ipse Christus non ad soluendum legem, sed ad implendū venerit. Quapropter non ad imitationem Iudæorum, sed iussu Domini nostri Iesu Christi, & Sactorum Apostolorum cum seruamus, quorum Iudæorum gratia in nos Christianos translata est. In quo die Sabbati, excepto tēpore quadragesimali, carnes semper comedimus. Id tamen in regno Bernagaes, ac Tigri Mahon non seruatur, quorum duorum regnorum indigenæ ex veteri consuetudine, carnibus in diebus Sabbati & Dominicis quadragesimalibus vescuntur. Diem autem Dominicum, vt cæteri Christiani, in memoriam Christi resurrectionis celebramus. Diem tamen Sabbati ex legis libris & non ex Euangelio celebrandum esse scimus. Nihilominus Euangelium finem legis, ac Prophetarum esse non ignoramus.

Purgatoriū. In quibus duobus diebus credimus animas piorum defunctorum, in purgatorio minime 30 cruciari. Quam quietem Deus in his sanctissimis diebus, animis concedit, donec inde (finito termino suarum pœnarum pro facinoribus in hoc sæculo meritarum) penitus emergant. Ad quas pœnas minuendas, ac earum cruciatus tempus attenuandum, eleemosynas pro defunctis factas, credimus ipsis animis in purgatorio degentibus maxime prodesse. Ad quarum animarum remissionem Patriarcha nullas dat indulgentias, id ad solum Deum, ac pœnarum temporis constitutionem credimus spectare. Nullos quoque dies indulgentiarum Patriarcha concedit.

Ex Euangelii lectione, sex tantum tenemur seruare præcepta, quæ Christus ore proprio ita explanauit. Esuriui & dedistis mihi manducare. Sitiui & dedistis mihi bibere. 40 Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitastis me. In carcere eram, & venistis ad me. Quæ verba Christus in die iudicii solummodo est prolaturus, quoniam lex, teste Paulo, peccata nobis ostendit, quam legem, excepto Iesu Christo nemo custodire potuit. Ipso Paulo quoque teste, Omnes ex peccato nati sumus, propter Euzæ matris nostræ transgressionem, & propter eius maledictionem. Præterea inquit ipsemet 50 Paulus, nos propter Adam mori & propter Christi vitam viuere, qui Christus ob suam immensam misericordiam, nobis hæc sex præcepta dedit, vt cum venerit in sua maiestate, iudicatum viuos & mortuos, saluemur. Quibus verbis, ac præceptis in ipso tremendo iudicii die, bonis gloriam sempiternam, malis ignem, & perpetuam damnationem denuntiabit. Et quinque tantum peccata mortalia (vt vocant) annumeramus, id quidem ex vltimo Apocalypsis capite, vbi dicitur, Foris autem canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruietes, & omnis qui amat, & facit mendacium. Item constitutum est à sanctis Apostolis, in Synodorum libris, clericis vxores licere ducere, id quidem postquam cognitionē aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem presbyterorum recipiuntur, in quem nisi post annum trigessimum nemo recipitur, nec spūrii, nec nothi aliqua ratione ad eundem sacratissimum ordinem intromittuntur, qui ordines à nemine, nisi ab ipso patriarcha dantur. Mortua tamen prima vxore Episcopi aut clerici aliam ducere non possunt, nisi patriarcha ad id dispensauerit (quod aliquando indulgetur magnatibus propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint à sacris abdicare, quod si fecerint, res diuinas amplius tractare non possunt.

*Peccata mortalia. 5.
Apo. 22.*

Ordo.

Episcopi & Clerici.

sunt.

sunt. Et hoc tam stricte seruatur, vt ii presbyteri, qui secundo vxorem duxerint, ne candela con-
 lam quidem vnam Ecclesie consecratam, in manum auderent accipere. Quod si in-
 uentum fuerit Episcopum aut clericum filium spurium habere, ab omnibus beneficiis ac
 sacris ordinibus abdicatur, quorum bona, si sine legitima prole discedant, ad Preciosum
 Ioannem, & non ad Patriarcham veniunt. Et id quod presbyteri apud nos vxores posside-
 ant, ex Paulo accepimus, qui mauult clericum & laicum nubere quam vri. Is quoque in-
 quit, oportere Episcopum virum vnus vxoris esse, & irreprehensibilem, sobrium, parique
 modo vult esse diaconos. Atque etiam vt Ecclesiastici perinde atque seculares proprias
 vxores ex legitimo matrimonio habeant. Monachi tamen vxores non ducunt. Et tam lai-
 ci quam clerici vnam tantum possident vxorem, & matrimonium non contrahitur pro fo-
 ribus sacre adis, sed in priuatis domibus Paranyphorum. Ex sanctorum Apostolorum
 constitutione habemus, vt si sacerdos fuerit comprehensus in adulterio, homicidio, latro-
 cinio, vel falsum testimonium tulerit, vt a sacris ordinibus destituatur, ac vt ceteri malefici
 puniatur. Rursus ex eorum Apostolorum instituto, Si aliquis siue ecclesiasticus, siue lai-
 cus cum vxore congressus fuerit, vel in somnis pollutus fuerit, spatio quatuor & viginti ho-
 rarum templum non ingreditur, nec id quoque menstruatis mulieribus licet, nisi septimo
 quoque die a menstruo, id quidem omnibus vestibus ablatis, quibus tempore menstrui ute-
 batur, ipsaque bene lota, atque a sordibus repurgata. Item mulieri parienti masculum, non
 conceditur venire in templum nisi post quadragesimum diem, parienti vero foemina, post octo-
 gesimum. Hanc consuetudinem ex veteri lege, ac ex noua Apostolica habemus, quas leges, in-
 stituta ac precepta diligenter in omnibus, quatenus fieri possit, obseruamus. Deinde pro-
 hibitum est apud nos, ne aut geres, aut canes, aut alia huiusmodi animalia, in templa nostra
 intrent. Item non datur potestas nobis adeundi templum, nisi nudis pedibus, neque licet
 nobis in ipso templo ridere, obambulare, aut de rebus prophanis loqui, nec spuere, aut crea-
 re in ipso templo. Quia Ecclesie Æthiopiae non sunt similes terrae illi, vbi populus Israel
 comedit agnum Paschalem, decedens ab Ægypto, in quo loco Deus iussit eos comedere
 indutos calceamentis, & zonis accinctos propter terrae pollutionem. Sed similes sunt mon-
 ti Synai, vbi Dominus locutus est Mosi dicens: Moses Moses, exue calceamenta tua quon-
 niam terra quam pedes tui premunt, sancta est. Et hic mons Synai parens nostrarum Ec-
 clesiarum est, ex quo suam acceperunt originem, ita vt Apostoli ex prophetis & nouum te-
 stamentum a veteri. Praeterea nec sacerdoti, nec laico, vel alii personae cuius conditionis
 sit, assumpta venerabili Eucharistia licet expuere, a tempore matutino, vsque ad occasum
 Solis, & si spuerit, grauissima poena multatur. Item in memoriam Christi baptismi, singu-
 lis annis, omnes in Epiphaniis Domini baptizamur, id quidem facimus non quod ad salu-
 tem spectare credimus, sed propter Seruatoris nostri laudem ac gloriam. Neque vberius,
 atque refertius spectaculis, iocis & caeremoniis, vllum aliud festum celebramus, quoniam
 in hoc die primo manifeste apparuit sanctissima Trinitas, cum Dominus noster Iesus Chri-
 stus baptizaretur in flumine Iordane, cum Spiritus sanctus in specie columbae super caput
 eius descenderit, & vox de caelo dixerit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi compla-
 cuit. Qui Spiritus sanctus apparens in specie albae columbae, cum facie & figura patris &
 filii apparuit in vna diuinitate. Parique modo Christus visus est a sanctis Prophetis per
 multas similitudines & formas. Primum in specie arietis albi, propter salutem Isaac filii
 Abraham, eoque modo nominauit Iacob, Israel, & Iacob, Iudam catulum leonis, cui super
 alios fratres potestatem tribuit, dicens, Ad praedam filii mihi ascendisti, requiescens occubi-
 sti vt leo, & quasi leona, quis suscitabit eum? Item manifestauit se Mosi in monte Synai in
 specie flammis igneis, ostendit se sancto Danieli Prophetae in similitudine Petrae. Eze-
 chiel quoque filio hominis apparuit, & Isaiae in forma infantis. Manifestauit etiam se Re-
 gi Dauidi, & Gedeoni in rore super vellus. Praeter has recensitas formas, in multis alijs vi-
 sus est a sanctis Prophetis. Tamen si tam variis formis fuerit visus, semper similitudinem pa-
 tris & Spiritus sancti repraesentauit. Et cum Deus etiam creasset mundum, dixit: Faciamus
 hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & fecit Adam ad suam imaginem & si-
 militudinem. Propterea nos dicimus patrem, filium, & Spiritum sanctum esse tres vultus,
 in vna similitudine & diuinitate. Habemus quoque a temporibus reginae Saba circuncisio-
 nem, quam ad hunc vsque diem seruamus. Erat autem huic reginae Saba nomen proprium Ma-
 queda, quae more maiorum colebat Idola. Ad cuius aures fama sapientiae Salomonis cum per-
 uenisset, quaedam virum prudentem Hierosolymam misit, vt re omni explorata certior de regis
 prudentia redderetur. Quo reuerso & re explanata, subito se ad iter Hierusalem versum coponit.
 Atque cum eo peruenisset, praeter multa alia, quibus a Salomone erudita est, legem ac Prophetas didi-
 cit, eaque in patriam (facultate impetrata ab eundem) proficiscens, in itinere filium, quem ex Salomone

Candelae con-
secratae.1. Cor. 7.
1. Tim. 3.Monachi.
Vna vxor.

Puerperae.

Exod. 3.

Mons Synai

Eucharistia.
Baptismus.
Epiphania.

Matth. 3.

Gen. 22.

Gen. 32.

Gen. 49.

Exod. 3.

Gen. 1.

Hic explicat
ea quae in
principio de
trib. facieb.
& vna simi-
litudine di-
xit.Maqueda
nomen Re-
ginae Saba.
Filius regi-
nae Saba ex
Salomone.

conceperat, peperit, qui vocatus est Meilech, quem ipsa regina in Æthiopia vsque ad vigesimum ætatis annum apud se educauit, ac postea ad Salomonem eius patrem remisit, vt ab eo scientiam & sapientiam disceret, quem per literas obsecrauit, vt filium Meilech coram arca fœderis, testamenti Domini, regem Æthiopiæ consecraret, ac crearet, neue vltorius fœminæ ius regnandi in Æthiopia haberent, vt tum in more erat, sed vt recto tramite masculi in regnum succederent. Qui cum Hierosolymam venit, à patre facile matris postulata obtinuit, ac pro Meilech vocatus est Dauid, quem iam abunde in lege, atque in aliis disciplinis edoctum, pater Salomon constituit ad matrem remittere, id quidem cum maiore ornatu, Regioque apparatu. Ad quod munificentius conficiendum, comites illi nobiles, ac primorum virorum filios tradidit, qui ei pro regio more inferuient. Preterea decreuit cum eo mittere Azariam principem sacerdotum, filium Sadoch principis quoque sacerdotum. Quod cum Azarias intellexisset, Dauidem hortatus est, vt ei à patre impetraret potestatem sacrificandi pro successu itineris, ante arcam fœderis domini. Quare à Salomone impetrata, Azarias subito tabulas, quam secretissime potuit, ad imitationem tabularum fœderis Domini dedolare curat. Quibus perfectis ad sacrificandum se componit, in ipsoque sacrificio clanculum, atque mira arte, veras fœderis Domini tabulas ex arca surripuit, pro eisque adulterinas, quas secum portauerat, reposuit, se solo, ac Deo conscio. Hæc narratio apud nos Æthiopes sanctissima & probatissima habetur, vt ex historia ipsius Regis Dauidis (quæ iucundissima lectu est) apparet. Cuius historiæ liber tantæ crassitudinis est, quantæ omnes Pauli epistolæ. Cæterum cum iam Dauid ad fines Æthiopiæ peruenisset, Azarias eius tentorium ingressus, id quod semper apud se occultum tenuerat, ei reuelat, nempe tabulas fœderis Domini penes se esse. Quare audita, subito Dauid ad tentorium vbi Azarias tabulas fœderis Domini habebat accurrit, ibique præ nimio gaudio ad exemplum aui sui Dauidis, ante arcam, in qua tabulæ erant, incepit saltare. Quo à suis viso, & re intellecta, omnes pari modo gaudia & lætitiâ ingentem celebrauerunt. Tandem peragrata magna Æthiopiæ parte ad suam matrem peruenit. Quæ statim ei imperium omnium prouinciarum detulit, omnemque administrandi regni curam in eius humeros reclinauit. Et ab eo tempore ferme iam inde vsque in hunc diem elapsis interim bis millenis, sexcentis annis, regnum Æthiopiæ recto tramite, de masculino semper ad masculinum transfertur. Et ab his temporibus legem Domini, & circumcisionem seruamus, vt ante dictum est. Ab eodem quoque tempore hucusque ministeria, quæ Salomon filio suo Dauidi ad aulam suam gubernandam ordinauit, in eo ordine ac familiis, quo tunc temporis erant, conseruantur, nec aulica ministeria ex alia stirpe deligere fas habet, vel ipse Imperator. Insuper iussu, & decreto ipsius Reginæ Maquedæ, mulieres quoque circumciduntur. Ad id ea ratione deducta est, vt quemadmodum viri præputium habent, eodem quoque modo mulieres etiam quandam glandulosam carnem, quam Nympham vocant, in genitalibus habent, non ineptam accipiendo characteri circumcisionis. Id quod fit tam in masculis quam in fœminis ad octauum diem. & post circumcisionem masculi baptizantur ad quadragesimum diem, mulieres vero ad octogesimum, nisi aliqua interuenit ægritudo, vt opus sit festinatione. quod si ante tempus constitutum baptizentur, infantibus non licet lacte matris lactari, sed nutricis tantum, id quidem donec matres purificentur. Et aqua in qua baptizantur, exorcismis consecratur & benedicatur, & ea ipsa die qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt, sub exigua specie panis. Nos ferme prius cæteris Christianis omnibus, baptismum ab Eunucho Candacis Reginæ Æthiopiæ, cui nomen erat Indich accepimus, ita in actis Apostolorum traditur, quem vnâ cum circumcisione (quam tum temporis, vt prius dictum est, habebamus) sancte & christiane obseruamus, & Deo adiutore sumus perpetuo obseruaturi. Nec quicquam præter ea, quæ in lege & Prophetis, & in Euangelio, atque in libris Synodorum Apostolorum sunt, seruamus, aut admittimus, & si quæ alia præter hæc recipimus, ea seruantur interim, quod ad ordinem & pacem Ecclesiæ videntur spectare, id tamen sine aliquo peccati vinculo. Quamobrem circumcisio nostra immunda non est, sed lex & gratia data patri nostro Abrahamæ est, quam à Deo tanquam signum accepit, non vt propter circumcisionem saluus fieret, aut filii eius sed vt ipsi filii Abrahamæ, à cæteris nationibus dinoscerentur. Et id quod symbolo circumcisionis latenter ostenditur, eximie seruamus, nempe vt corde circumcisi simus. Nec ob circumcisionem gloriamur, nec etiam cæteris Christianis putamus ob id nobiliores, nec Deo acceptiores esse, apud quem nulla est acceptio personarum, teste Paulo, qui etiam ostendit nos saluos fieri non propter circumcisionem, sed propter fidem, quia in Christo Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed noua creatura. Is autem Paulus non prædicauit ad destruendam legem, sed ad stabi-

Baptismus.

Act. 8.

Rom. 2.
Gal. 2.
Ephes. 4.

liendam

Remdam, qui circumcisus quoque fuit, & ex femine Benjamin. is quoque Timotheū iam Christianum factum ex matre Hebræa, & ex patre Gentili natū circumcidit, sciens Deum circumcisionem ex fide, & præputium per fidem iustificare. Et ut ipse ait, factus est omnibus omnia, ut omnes faceret saluos, Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucraretur. His qui sub lege erant, quasi sub lege esset, cum ipse non esset sub lege, ut eos qui sub lege erant, lucrificeret.

His qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, cum sine lege Dei non esset, sed in lege Christi, ut lucrificeret eos, qui sine lege erant. Et factus est infirmus, ut infirmos lucrificeret, id quod fecit, ut ostenderet non ex circumcisione, sed ex fide nos salutem confecturos. Vnde cum Hebræis prædicasset, tanquam Hebræus variis sermonibus locutus est, dicens, Multifarie, multisq; modis olim Deus locutus est patribus nostris in prophetis, ostendens eis ex ipsis prophetis Christum ex femine Dauidis secundum carnem, deinde Christum eis prædicauit, cum patribus nostris in tentoriis, in deserto fuisse, eosque in terram promissionis introduxisse, per manum Iosue. Præterea idem quoque Paulus inibi testatur Christum principem fuisse Sacerdotum, ac in nouum tentorium intrasse, quod est sanctum sanctorum, & sacrificio sui corporis, & sanguinis, sanguinem hircorum ac tauro- rum, quo nemo accedentium poterat iustificari, aboleuisse, & sic multis modis locutus est Iudæis, multis quoque ritibus, sancta & incorrupta fide, se à suis coli patitur. Præterea apud nos habentur semichristiani puerilli, quos hic audio Paganos ab Romana Ecclesia vocari.

20 Qui quoniam sine baptismo moriantur, semichristiani debent appellari. quoniam filii sacrati sanguinis parentum ex baptismo, & ex Spiritu sancto, & ex sanguine Domini nostri Iesu Christi nati sunt, ex quibus tribus testimoniis omnes Christiani reputantur. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis, teste Ioanne in sua prima Canonica, etiam ut Euangelium dicit, bona arbor fert bonos fructus, mala vero arbor, malos Ideoq; filii Christianorum non sunt, ut filii Gentilium & Iudæorum, atque Mauro- rum, qui sunt arbores aridæ sine aliquo fructu. Christiani autem sunt electi in utero matrum suarum, ut sanctus Hieremias Propheta, & sanctus Ioannes Baptista fuerunt. Insuper infantes Christianarum mulierum sunt electi & cōsecrati ex corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi communicatione. Nam fœminæ grauidæ, cum assumunt venerabile corpus Domini nostri Saluatoris Iesu Christi, infans capiens inde nutrimentum, fit sacra- tus. Quoniam sicut infans existens in utero, ex eius matris affectibus contristatur ac læta- tur, sic etiam ex matris nutrimento nutritur. Et ut ipse Dominus ait in suo S. Euangelio. Si quis comederit corpus meum, & biberit sanguinem meum, non gustabit mortem in æter- num. Rursus, si quis gustauerit meum corpus, & biberit meum sanguinem, erit mecū. Ad hæc Paulus Doctor Gentium ait: Vir infidelis iustificatus est per mulierem fideli, & mulier infidelis sanctificata est per virum fidelem, alioquin filii vestri immundi essent, nūc autem sancti sunt. Quod si ita est, ut filii matris infidelis, sanctificetur in patris fidelitate, mul- to sacratiores esse debent illi, qui ex patre & matre fidelibus nati sunt. Ob quam rem lon- ge magis pium erit, vocare infantes antequam baptizati sint, semichristianos, quam paga- nos. Id quoque dixerunt Apostoli in suis synodorum libris. Omnes qui habent fidem, & non acceperunt baptismum merito possunt dici semichristiani, qui etiam dicunt in memo- ratis libris, Si Iudæus, Maurus, Gentilis fidem accipere voluerit, non esset ilico admitten- dus, sed voluerunt eum prius venire ad valuas templi, ibique audire conciones & verba Seruatoris Christi, ut qui prius ad fidem incitatus, ac quasi arreptus fuit, iugū legis cognoscat, quod cum fecerit, vocari possit semichristianus, quanquam baptizatus non sit quem admodum Euangelium docet, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Et est etiam moris apud nos ut mulieres grauidæ ante partus tempus semper confiteantur, ac ut corpus Dominicum confessæ accipiant. & ex quæ hoc non faciunt, ac puerorum patres, si eas ad id non impulerint, habentur impii & mali Chri- stiani. Præterea sciendum, apud nos confirmationem & chrisma siue extremam olei vn- ctionem, pro sacramento nō haberi nec in vsu esse, ut video hic ex Romanæ ecclesiæ con- suetudine fieri. Item ex lege Mosi, ac Apostolorum instituto non licet nobis cibos immun- dos comedere. id facimus ad omnem legis ac scripturarum obseruationem, quarum octo- ginta & vnum libros, tam veteris quam noui testamenti annumeramus, scilicet ex vetere quadraginta & sex, & ex nouo triginta & quinque, quem numerum singulorum librorum computatione expressum habemus ab ipsis Apostolis, quibus libris veteris & noui testa- menti nihil addere, nec minuere licet, quanquam angelus de cælo id nobis persuadere co- naretur. Et qui talia auderet tentare, pro anathemate reputaretur. Quare nec Patriar- cha, nec Episcopi nostri, per se, nec in conciliis putant, aut opinantur vllas leges se con-

*Confessio.
Penitentia
iniuncta.*

dere posse, quibus ad mortale peccatum obligari quis possit. In ipsis etiam Synodorum libris constitutum à Sanctis Apostolis est, oportere nos confiteri, atque quam penitentiam pro magnitudine singulorum peccatorum à confessore accipere debemus. Instruunt quoque nos, quomodo orandum & ieiunandum sit, & charitas exercenda. Præterea hoc familiarissime utimur, quod statim ad pedes confessoris, cum peccatum commissum est, accurrimus, & hoc faciunt omnes tam masculi, quam feminae cuiuscumque conditionis sint. Et quotiescumque confitemur, assumimus corpus Domini, & id quidem sub utraque specie, in pane azymo triticeo. Quod si singulis diebus confiteamur, singulis quoque diebus accipimus venerabile Sacramentum, & id tam apud clericos, quam apud laicos in usu est. Et sacramentum Eucharistiae non seruetur apud nos in templis, ut fit hic apud Europæos, nec ægroti corpus Dominicum accipiunt, nisi dum conualuerint. id fit, quoniam omnes tam laici, quam clerici consueverunt illud, ad minus bis in hebdomada accipere, & omnes idem volentes facere templum accedunt. quippe nemini datur nisi in ipso templo, nec id conceditur Patriarchæ, nec ipsi Precioso Ioanni. Utimur etiam semper vno confessore, nec alium accipimus, nisi eo absente, quo reuerso ad ipsum redimus. Et confessores omnium peccatorum dant nobis ex Ecclesiæ potestate absolutionem, nullo casu Episcopis, aut Patriarchæ reseruato, quamuis grauissimo. Vterius presbyteri non possunt audire confessionem eius, cui confitentur. Præterea presbyteri, & monachi, & omnes Ecclesiæ ministri, apud nos suo labore viuunt. Quippe Ecclesia nullas habet decimas, nec accipit, habet tamē proventus & agros, quos ipsi clerici & monachi fodiunt, aut sua, aut aliena opera colunt, & nullas alias ha-

Decima.

*Oblationes
in exequiis
mortuorum.
Vna missa.
Eucharistia
non ostendi-
tur.*

bent eleemosynas, præter eas, quæ gratis in templis offeruntur pro exequiis mortuorum, & aliis piis rebus, nec eis licet vicatim mendicare, nec à plebe aliquid eleemosynarum extorquere. Item in nostris templis singulis diebus, vna tantum celebratur missa, quam sacrificii loco habemus, nec plures ex veteri instituto celebrare licet. Pro qua quidem missa, nullum precium aut mercedem accipimus. in quo ministerio sacramentum Eucharistiae non ostenditur, ut hic video fieri, inibi que omnes Sacerdotes & Diaconi, subdiaconi & templum accedentes corpus Domini accipiunt, & nullam pro remissione animarum facimus missam, sed mortui cum crucibus & orationibus sepeliuntur in certo loco, super quos mortuos, præcipue inter alias orationes, initiū Euangelii Ioannis dicimus, & sequente die à sepulto mortuo, ele-

*Eleemosyna
pro defunctis*

*Delectus ci-
borum.*

mosynas pro eis offerimus, id etiam postea facimus, certis diebus, in quibus omnibus epulis funebribus indulgemus. De fide ac religione nostra diximus. Nunc vero quoniam postquam in Lusitaniam venimus, crebras disputationes ac contentiones cum doctoribus quibusdam, præsertim cum magistris nostris, Didaco Ortyso, Episcopo insulæ S. Thomæ, atque Regis sacelli Decano, & Petro Margalho, de delectu ciborum habuimus, de hac re aliquid dicere non erit incongruum. Primum sciendum est nos ex veteri testamento delectum ciborum seruare, qui delectus ab ipso verbo Dei constitutus est, quod verbum postea natum est ex Maria virgine, & ambulauit atque versatum est cum suis Apostolis. Id quoque verbum Dei semper viuum, integrum, inuiolatum sermonem, ac verbum habuit. Nec id quod olim ex immunditia prohibuit comedere, postea in aliquo sui Euangelii loco dixit esse comedendum. Id vero quod in Euangelio ait, Quod per os intrat, hominem non coinquinare, sed ea quæ ex ore procedunt, non ea de causa dixit, ut frangeret id quod antea constituerat, sed ut refutaret superstitionem Iudæorum, qui arguebant Apostolos, quod illotis manibus panem manducarent. Imo nec Apostoli id temporis, quando versabantur cum Domino nostro Iesu Christo, unquam vni sunt immundis, nec gustauerunt ea quæ in lege prohibita sunt, nec vllus eorum eam transgressus est. Nec iis temporibus quæ passionem Domini insecuta sunt, cum Euangelium cœperunt prædicare Apostoli, vllis apud nos scriptis probari potest, eos edisse, aut occidisse immunda. Verum

Matth. 15.

1. Cor. 10.

tamen est Paulum dicere, Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Postea si quis vos vocat infidelium ad cœnam, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter eum, qui indicauit, & propter conscientiam, &c. Omnia hæc dixit Paulus, ut placeret iis, qui in fide non erant admodum confirmati, quoniam inter hos & Iudæos variæ consurgebant disputationes ac contentiones, quas ut sedaret, Christianis nondum satis confirmatis indulgentius morigerabatur & acquiescebat. Id tamen faciebat non quod legem frangere vellet, sed ut plures ita in ceremoniis relaxandis gratificando ad fidem alliceret. Idem Apostolus quoque ait, Is qui manducat, non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non iudicat, quoniam is qui manducat, domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat: Quamobrem indignum est, peregrinos Christianos tam acriter ac hostiliter reprehendi, ut ego de hac re, & de aliis quæ minime ad veram fidem spectabant, reprehensus fui. Sed multo consultius erit huiusmodi Christianos

Rom. 14.

homines

homines, siue Græcos, siue Armenios, siue Æthiopes, siue ex quavis septē Christianorum Ecclesiarum, in charitate & Christi amplexibus sustinere, & eos sine contumeliis permittere, inter alios fratres Christianos viuere ac versari, quoniam omnes filii baptismi sumus, & de vera fide vnanimiter sentimus. Nec est causa cur tam acriter de cęremoniis disceptetur, nisi vt vnusquisq; suas obseruet, sine odio & insectatione aliorum, nec commerciis Ecclesię ob id excludendus est, si peregre in alienis prouinciis domesticos ritus obseruet. Id præterea q; in Actis Apostolorum habemus, nempe quo pacto Petrus vidit cœlũ apertum, *Act. 10.* & vas descendere quoddam, veluti linteum magnum, quatuor initiis submitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & serpentina terra, & volatilia cœli. Cui vox dixit, Surge Petre, occide & manduca. Cui Petrus, Absit Domine, quoniam nunquam manducaui omne commune aut immundum. Cui vox iterum: Quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Quod vbi cum tertio repetitis vicibus contigisset, statim illud vas in cœlum receptum est. Quibus peractis, spiritus misit eũ in Cæsaream, ad Cornelium virum pium, & timẽtem Deum. Apud quem loquente Petro cecidit super omnes, qui verbum Dei audiebant, Spiritus S. quo Spiritu sancto accepto, Petrus totam familiam Cornelii baptizari iussit. Quod eum cęteri Apostoli, ac fratres qui in Iudęa erant, Cornelium esse baptizatum audiuisent, Petro, q; dedisset baptismum & verbum Dei Gentilibus, succensere cœperũt, *Act. cap. 11.* Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducaisti cum illis? Qui à Petro tota visione exposita, placati sunt, atq; Deo Gratias egerunt dicentes, Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit ad vitam, & recordati sunt verbi Domini, q; in cœlum ascendens dixit, *Marc. 16.* Ite per omnem terram, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Tunc Apostoli cœperũt prædicare Euangelium per totum mundum omni creaturæ, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. atq; per omnem terram exiuit sonus eorum. Et hanc visionem, in qua munda, & immunda apparebant, ita in Æthiopia exponimus, munda animalia fuisse populum Israël, immunda autem populum Gentilium. Ideo vero Gentiles sunt vocati immundi, q; Idolorum cultores essent, & inseruirent operibus diabolorum, quæ immũda sunt. Quod autem vox illa dixit, Petre occide, id apud nos in hunc modum interpretatur, Petre baptiza, & q; *Act. cap. 20.* dixerit, Petre manduca, interpretamentum habet, ac si dixisset, doce & prædica fidem, & legem Domini nostri Iesu Christi, populo Israël, & Gentibus. Adhęc certissimum est nulli in scripturis reperiri Petrum, aut alios Apostolos immunda occidisse, aut comedisse, post hanc visionẽ. Porro sciendum est, cum scriptura loquitur de pane, non intelligendum esse cibum, nec corporale nutrimentum, sed explicationem, ac expositionem Christi, & scripturarũ doctrinæ. Consultum profecto esset, omnes Doctores & Prædicatores de hoc linteo, q; ostensum fuit Petro, sublimia & alta docere, & nõ illa quæ infima sunt, & quæ nihil ad salutem videntur pertinere, ac non inde documenta aucupari, quasi fas, & licitum esset nobis immunda comedere, quando ex scriptura id minime colligere possunt. Quid q; ipsi Apostoli in suis synodorũ libris præceperunt nobis ne comedamus animalia suspensa, suffocata, lacerata, neq; semesa ab aliis bestiis, nec sanguinem. quoniam Dominus amat munditiam & sobrietatem, & odit gulam & immunditiam. Et plurimum etiam eos dominus diligit, qui abstinent à carnibus, & multo magis eos, qui ieiunant pane & aqua, & herbis, vt Ioannes Baptista eremita vltra Iordanem fecit, qui semper vsus est herbis. Et sanctus Paulus eremita, qui octoginta annis semper ieiunans, cõmoratus est in deserto, atq; sanctus Antonius, & sanctus Macarius, ac plurimi alii filii eius spirituales, qui nunquã gustauerunt carnes. Ideoq; fratres mei, non oportet nos contemnere, neq; insectari proximos nostros, quoniam Iacobus ait, *Iac. 4.* Qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudicat legem. Paulus quoq; docet, melius esse vnumquemq; viuere cõtentum suis traditionibus, *Rom. 12.* quam cum fratre Christiano de lege disputare. Rursus non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatẽ, & vniciq; sicut Deus diuisit mensurã fidei. Quapropter indecens est cum fratribus de lege, aut de delectu ciborum disputare, q; esca nos non commendet Deo. *Rom. 14.* præsertim cum ipse Paulus Apostolus dicat, Nec si manducauerimus, abundabimus, nec si non manducauerimus, deficiemus. Idcirco altiora & cœlestem cibum quæramus, & has infimas & inanes disputationes omittamus. Hęc omnia quæ de traditionibus scripsi, nõ ad disputationem, nec contẽtionem scripsi, sed vt meos quatenus fieri potuit, protegerem ac defenderem contra acerbissimas multorum reprehensiones, quibus nulla fuit reuerentia, quo minus potentissimum Preciosum Ioannem, ac nos eius subditos conuiciis proscinderent, ac Iudæos & Mahumetanos appellarent, eo q; circumcisionẽ seruamus, & Sabbatum sanctificamus vt Iudæi. Deinde q; veluti Mahumetani, ad occasum solis vsq; ieiunamus; id hominem Christianum minime decere asserentes. Id quoq; acerbissime obiiciunt sacer-

dotum coniugia, vt laicorum licita esse apud nos. Præterea nec id sine morfu omittitur, q̄ primo baptismo, quasi diffisi, singulis annis rebaptizamur, quod præter viros etiam mulieres circumcidantur, more nec apud Iudæos quidem recepto. Deniq; q̄ delectum ciborum sanctissime obseruatum volumus. Postremo, quod infantes, qui ante baptismum, Pagani vocari solent, semichristianos nuncupemus. Quibus obtræctationibus coactus sum talia dicere, vt nostros purgarem ab huiusmodi calumniis, & vt Doctores sacre ecclesie Romanæ, redderem nobis affabiliore. A quibus (nescio quam pie) mihi interdictum est sumere corpus Dominicum, postquam in Lusitaniam veni, quod spacium est septem annorum, & (id quod non sine dolore ac lachrymis dicam) reputor inter fratres Christianos, tãquam Ethnicus, & Anathema. De quibus rebus ille, qui omnia vegetat, videat, cuius iudicio omnia committo. Ego autem non sum missus à potentissimo Domino meo, Imperatore Æthiopum, ad Romanum Pontificem, & Serenissimum Ioannem Lusitanie regem ad disputationum & contentionum rixas, sed ad amicitiam & societatem cõtrahendam, non autem ad traditiones humanas vel augendas, vel diminuendas. Sed vt de erroribus Arii principis hereticorum diligenter exquirerem, & intelligerem an Europæi Christiani cum nostris, ad huius hominis opiniones deuincendas conuenirent. Propter cuius errores Nicezæ, sub Iulio Papa congregatum fuit concilium trecentorum, octodecim Episcoporum. Ac deinde vt scirem, an id apud Europæos Christianos seruaretur, quod Apostoli in suo synodorum libro præcipiunt, scilicet, vt singulis annis bis in Ecclesia Christi concilium celebretur, in quo de rebus fidei rationem habendam statuerunt. Quorum primum voluerunt cogi ad festum Pentecostes, secundum decima die Octobris. Deinde vt intelligerem, quomodo inter nos conueniret de erroribus Macedonii, cuius causa, sub Damaso Papa congregatum fuit Constantinopoli concilium centum quinquaginta Episcoporum. Præterea de erroribus Nestorii, propter quem sub Celestino Papa congregatum fuit in Epheso cõcilium ducentorum Episcoporum. Postremo vt etiam scirem de quarto ac magno Concilio Chalcedoniensi, in quo propter errores Eurychis, congregati fuerunt sexcenti, triginta duo Episcopi, quo tempore Pontificatum obtinebat Romanum S. Leo, ex quo concilio variis disceptationibus habitis, & nihil ad concordiam Ecclesie constituto, atq; re infecta, omnes discesserunt, vnusquisq; suam retinens opinionem. Quarum Synodorum libros, & aliarũ, quæ postea celebratæ fuere, potentissimus Dominus meus Æthiopum Imperator, penes se habet, & de hac zizania, quam aduersarius veritatis Diabolus seminauit inter Christianos, Dominus meus plurimum dolet, vna cum omnibus suis subditis Christi fidelibus. Nostri certe ab exordio primitiue Ecclesie Romanum Pontificem, vt primum Episcopum agnouerunt, cui etiam hodierno die, vt Christi vicario paremus. In cuius curia frequentissime essemus, nisi obstarèt magna itinerum interualla, ac multorum Mahumetanorum regna interiecta, quæ transitum impediunt, ita vt susceptis maximis periculis, nihil tamen efficias. Quanquam prudentissimus, & inuictissimus Rex Emanuel, felicitis memorie, qui primus non sine cœlesti numine itinera Orientalium Indiarum suis nauigationibus aperuit, magnam spem præbuit, id in posterum commodius futurum. Is enim superato Oceano Rubrum mare suis classibus edomuit, nihil deterritus magnitudine sumptuum, quo & Christi fidem auget, & ad vsu nostræ amicitie, quasi viam patefaceret, & id quoniam iam factum est, & vtraq; gens alterius opibus vti potest, breui speramus fore, vt ab Lusitanis, vna cum nostris armis, omnes Mahumetani, cæteriq; Ethnici, ex toto mari Erythræo, ac vniuersa Arabia, Perside ac India depellantur. Itidem & illud futurum confidimus, pace inter omnes Europæos Christianos composita, vt etiam ex Mediterraneis locis, Ponto, aliisq; prouinciis, inimici Crucis profligantur, vt sit iuxta Christi verbum, super faciem terræ vna lex, & vnum ouile, & vnus pastor. Cuius rei oracula duo habemus, alterum ex Prophetia S. Ficatoris, alterum ex S. Synoda eremita, nato in extremis Ægypti cautibus, quorum neutrum ab altero dissentit. Et ex quo Dominus meus potentissimus, legatos serenissimi & prudentissimi Regis Emanuelis accepit, videtur fides oraculorum, ad euenta properare. Certe iam inde noster princeps nihil magis cogitat, consiliisq; & armis meditat, quam vt Mahumetani de facie terræ deleantur. His de causis, aliisque, quas coram sereniss. Rege Ioanne Emanuelis filio exposui, istuc missus sum à Domino meo potentiss. non ad friuolas, & inanes disputationes. Atq; vtinam instituta, atque conatus principis nostri, pro quibus legatus sum, Deus Optimus Maximus ad finem optimum & ad suam gloriam perducatur, Amen.

His omnibus explicatis, obiter & breuissime aliquid de statu nostri Patriarchæ, ac Imperatoris exponam. Primum sciendum solemniter Patriarcham nostrum ab Hierosolymitanis Monachis nostris, qui ibi apud sepulchrum Domini habitant, suffragiis creati idque

*Conc. Nic.**Conc. Constantinop.**Conc. Ephes.**Concilium Chalcedon.**Pontifex Rom.**Ioan. 10.**Patriarcha Æthiopum.*

10

20

30

40

50

idq; hoc modo: Vita defuncto Patriarcha, statim Imperator noster Preciosus Ioānes nuncium aliquem expeditum mittit Hierosolymam ad Monachos ibidem agentes, vt dictum est, qui nuncio accepto, ac muneribus quæ Imperator Dominus noster ad sanctum sepulchrum dono mittit, continuo alium Patriarcham suffragiis plurium eligunt, sed fas non est alium, quam Alexandrinum eligere, ac moribus incorruptum. Quo creato, suffragia sua ob signant, eaque legato, qui ad id venit, in manibus tradunt, Is statim Cayrum cōtendit, quo *Cayrum.* ubi ventum est, Patriarchæ Alexandrino, qui ibi semper sedes habet, creationem illam legendam porrigit. Cognito autem, quem ex Alexandrinis delegerunt, virum tantis honoribus destinatum, eum legato in Aethiopam mittit, qui ex veteri instituto Monachus ordinis D. Antonii eremitæ debet esse, cum quo in Aethiopam confestim nuncius proficiscitur, vbi cum magno gaudio & honore ab omnibus excipitur. In quo negotio aliquādo annus vnus & alter transigitur, interimq; Preciosus Ioannes de prouentibus ipsius Patriarchæ pro libitu dispensat. Præcipuum autem Patriarchæ officium est, sacros ordines dare. quos nemo, ipso excepto, aut dare, aut auferre potest. Cæterum nullum Episcopatum, aut Ecclesiæ beneficium in vllos confert, id solum ad Preciosum Ioannē spectat, qui omnia pro suo arbitrio dispensat: Mortuoque Patriarcha, cuius ditiones ac prouentus amplissimi sunt, ex solido omnium illius bonorum fit hæres. Est præterea Patriarchæ munus, excommunicationib. aduersus contumaces procedere, quarum tam arcta obseruatio est, vt præuaricatori poena perpetuæ inedia vsque ad mortem infligatur. Indulgentias nullas dat, neq; concedit. Nec pro vllō delicto, quantumcunque magno, cuiquam Sacramenta Ecclesiæ interduntur, nisi tantum propter homicidia. Ipsum nomen Patriarch iatus, nostro idiomate Abunna dicitur. Cæterum qui nunc hoc folium tenet, proprio nomine, quod ex baptisate accepit, Marcus vocatur, vir centum annorum aut vltra. Sciendum etiam apud nos Calendis Septembrib. annum incipere, qui dies semper incidit in vigiliam Ioannis Baptistæ, Reliqui dies festi, vt Natalis Domini, Paschæ, alique deinceps eodem tempore apud nos celebrantur, quo in Ecclesia Romana. Id quoque dissimulanter prætereundum non est, apud nos diuum Philippū Apostolum, Euangeliū & fidem Seruatoris Christi prædicasse. Quod si libeat sciscitari de agnomine nostri Imperatoris, is sibi persuasum habeat, illum perpetuo appellari Preciosum Ioannem, & non Presbyterum Ioannem, & hic falso passim iactatur. *Officium Patriarchæ.* Scribitur enim nostro sermone his characterib. *ⲙⲉⲛⲓⲛⲁ*, quod sonat Ioannes Belul, hoc est, Ioannes Preciosus, siue Altus, & in Chaldaica lingua sic scribitur,

Ⲉⲗⲓⲁⲓⲁ, quod est Ioannes Encoe, id si interpreteris, etiam Ioannis Preciosi, siue Alti significatum habet, nec est nominandus, vt Matthæus falso indicauit, Imperator Abyssinorum, sed Aethiopum, Matthæus enim, quoniā Armenius erat, non poterat res nostras perspicue scire, præfertim eas, quæ ad fidem spectabant. Idcirco multa coram prudentissimo felicitis memoriæ Rege Emanuele exposuit, quæ minime apud nos habentur. Id autem fecit non quod mentiri voluerit. quippe vir bonus erat, sed quod in rebus religionis nostræ non admodum erat edoctus. Regnorum autem & Imperii successio, non in filiū maximum nata transmittitur, sed ad eum, in quem pater id cōferre vult. Et is qui modo imperium tenet, ordine nascendi tertius est, quod pia quadam reuerētia emeruit, cum enim filii à patre moribundo, in regni solis sedere iuberentur, ceteris id facientibus, solus id facere recusauit, absit, inquit, id mihi tribui, vt in cathedra Domini mei sedeam. Qua pietate à patre circumspecta, ei regna ac imperium tradidit. vocatur is autem Dauid. Cuius imperii ditiones tam Christianorum, quam Ethnorum miræ amplitudinis sunt. In quibus multi reges & reguli, comites, barones, ac principes, multaque nobilitas inest, ad eius madata obtemperantissima. In cuius omnibus ditionibus, nulla præter peregrinam habetur moneta. Aurum vero & argentum pondere datur, ac accipitur. Oppida & ciuitates apud nos permultæ sunt, sed non tales, quales hic in Lusitania videmus, id magna ex parte inde venit, quod Preciosus Ioannes semper in castris & tentoriis versatur. Quæ consuetudo ideo recepta est, vt Nobilitas continue & perpetuo, se in rebus militaribus exerceat. Nec illud prætereūdum videtur, nos ab omnibus lateribus circumdatos esse, ab hostib. nostræ fidei, cum quibus crebro confligimus, semper secundo Marte vsi, quas victorias numinis auxilio imputamus. *Moneta.*

Ius autem scriptum apud nos in vsu non habetur, nec litigantium querelæ libellis, sed ore peraguntur, id fit ne lites auaritia iudicum & patronorum in longum protrahantur.

Id quoque admonitione dignum videtur, Mattheum non fuisse ab Imperatore nostro Dauide missum, ad inuicissimum, potentissimumq; Regem Emanuelem, felicitis memo-

riz, sed ab Regina Helena vxore Imperatoris, cognomento Manus Mariæ, qui huius Dauidis, de quo loquimur, auus fuit, quæ tunc temporis ob tenellam Dauidis ætatem, regnorum gubernacula administrabat, mulier haud dubie prudentissima & sanctissima. Eadem ista Helena duos composuit libros sermone Chaldaico, vt erat doctissima. Quorum vnus dicitur Enzera Chebaa, id est, Laudate Deum in organis, in quo de Trinitate doctissime disputat, & de matris Christi Mariæ virginitate. Alter vocatur Chedale Chaay, hoc est, Radius solis, in quo acutissime de lege Dei disceptationes habet. Omnia hæc de fide, religione, ac patriæ nostræ statu, ego Zaga Zabo, quod gratia patris interpretatur, Episcopus, & sacerdos, ac Bugana Raz, nempe miles, ac Prorex prouinciæ, quæ Bugana dicitur, nec tibi in Christo filiolo meo charissimo Damiano petenti, nec vlli homini talia flagitanti denegare potui, aut negare licuit duabus de causis. quarum prior est, quod in mandatis habeo à potentissimo Domino meo Preciofo Ioanne Æthiopum Imperatore, omnibus me interrogantibus de fide, religione, ac prouincia nostra, ne quid clam haberem, sed ex fide veritatem rerum scriptis & verbis exponerem. Secunda, quod operæ precium existimarem, mores, ritus, instituta nostra; & locorum situs, in publicam notitiam venire. Quas res nemini ad hunc vsq; diem scripsi, nec verbis exposui, non quod ad id laboribus meis parcere vellem, sed quod nullus Christianorum hominum, postquam in Lusitaniam veni, à metalia cognoscere appetiuit. De qua re non potui, nec possum satis mirari. Te vero quem rerum nostrarum cupientissimum multis argumentis iudico, per Christi plagas, ac crucem oro, vt hanc nostram fidei, ac religionis cōfessionem in linguam Latinam conuertas, vt per te liceat omnibus piis Europæis Christianis ritus, ac integritatem morum nostrorum intelligere. Porro si tibi inter tuas peregrinationes Romam petere contingat, tunc nomine meo Pontificem, ac venerandos Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, cæterosq; bonos Christi cultores, per Iesum Christum, in osculo pacis quæso salutes, petasq; ab ipso Pontifice, vt ad me remittat Franciscum Alvarez, literis illis suis instructum, quibus Domino meo potentissimo Æthiopum Imperatori respondeat, quo tandem in patriam redeam, meosque lares inuisam, nimium enim diu hic detentus fui, vt ante obitum meum, qui ex nimio senio pro foribus est, mandata perferam, reliquias deinde vitæ transacta hac legatione Deo consecrem, diuinisq; rebus totus vacem. Cæterum te oro, si aliqua in nostris scriptis non fuerint satis composita aut ordinata, vt ipse tu id ad phrasim latinam coaptas, sed ita, vt nihil de sensu immutes. Postremo te obsecro, vt inter vertendum exquiras diligenter vetus & nouum testamentum, vt intelligas ex quibus locis meas auctoritates excerpti, quo certius vertas. Quod si omnia non fuerint tam feliciter tractata, quam forsitan aliquis curiosus, aut scrupulosus exigat, id condonandum erit inopix & penuriæ librorum Chaldæorum, quos penes me non habeo, quos enim habui, iniquitas fortunæ in itinere perdidit. Quamobrem destitutus omnium librorum auxilio, nihil, nisi quod recens memoria afferebat, dictare potui, sed ea omnia certissima fide. Vale filiule in Christo dilectissime. Olisipone, vigesimo quarto Aprilis, Anno salutis nostræ MDXXVIII.

Postquam hæc omnia scripsi, venit mihi in mentem locus ille, vbi dico Christum descendisse ad inferos, pro anima Adæ, atq; pro anima ipsiusmet Christi, quam ipse Christus acceperat ex sancta Maria virgine matre sua. De qua re habemus testimoniū verissimum in libris quos Regiminis vocamus, quos Christus Iesus Seruator noster Apostolis tradidit, in quibus habentur hæc verba, quæ mysteria doctrinarū appellantur. Quorum auctoritate & testimonio, omnes sine vlla hæsitacione, in hac sentētia versamur. Ego tamen postquam in Lusitaniam veni, deprehendi Theologos diuersa tradere, contra nostrum omnium opinionem, quæ tam certa est, vt non hoc solum, sed etiam omnium hominum animas ab Adam profluxisse asseramus, & vt caro nostra est ex seminio carnis Adæ, ita quoq; anima nostra, quasi lucerna in anima Adæ accensa, originem suam & naturam ex Adam trahit. Ex quo apparet nos omnes esse semen Adæ ex carne & anima.

Hiscæ characteribus, manu propria ipsius Oratoris omnia supra scripta, subsignata; o erant.

✠

ⲛⲧⲉ: Ⲅⲁⲛ: ⲁⲉ: ⲛⲧⲉ: ⲛⲧ
 ⲛⲧⲉ: ⲛⲧⲉ: ⲛⲧⲉ: ⲛⲧⲉ: ⲛⲧⲉ: ⲛⲧ
 ⲁⲛⲧ: ⲛⲧⲉ

Opinio Æthiopum de origine animæ.

DE PLORATIO LAPP-

PIANÆ GENTIS DAMIANO

A G O E S A V T O R E .

10 **N**ON indignum puto Pontifex maxime in calce huius nostri opusculi, quoniam ad fidem & vnionem Ecclesiæ hæc quoq; spectant, Ioannis Magni Gothi, Archiepiscopi Vpsaliæ in regno Suetiæ (vt ab eo ad miserandam Lappianam gentem veniamus) aliquam mentionem facere. Is autem Ioannes Magnus Gothus, vir est optimis parētibus, ac diuitibus natus, sacrarum litterarum non vulgariter peritus, probitate vitæ spectatissimus, Ecclesiæ Romanæ ita addictus, vt eius causa amplissimum Vpsaliæ Archiepiscopatum cum prouentibus plus minus quadraginta millium aureorum in singulos annos, vna cum fundo paterno amiserit. cuius dignitatis ac bonorum iactura, ab fluctibus fortunæ agitatus, in Prussia, Gedani diu tenuiter victitans delituit. Vbi (interim quod mihi Regis mei negocia in illis Germaniæ partibus tractanda erant) cum eo, ac cum Olao Magno Gotho eius fratre, indissolubilem contraxi amicitiam. Hos inopinate postea Vincentiæ reperi multo tenuius, quam antea degentes, quem locum ex illis vltimis terrarum oris, propter promulgatum Concilium, ex quo non nihil spei sibi, ac suis calamitatibus conceperant, adeundum esse proposuerant. Concilio tandem intermisso, si boni viri iam à suis facultatibus plane destituti, quibus dum ampliores essent, sæpius in aquilonaribus illis partibus pro Rom. Ecclesia pugnauerant, & adhuc (si res successisset) pugnaturi essent, Venetias emigrant, vel aliena liberalitate, vel suis laboribus, præsertim docendo, ac instituendo, victū quæsituri, nullis enim aliis subsidiis niti poterant, nisi quod in numinis auxilio totam spem reposuerant. quo cum peruenissent, solum ab Hieronymo Quirino Patriarcha Veneto, in ipso Patriarchatu humanissime accepti hospitantur, vbi ad hunc vsque diem dilatum Concilium expectantes hærent. Sub huius Vpsaliensi Archiepiscopatu, pars illius vastæ Lappianæ prouinciæ habetur, cuius indigenæ Christi Seruatoris nostri leges minime norunt, id quidem vt à multis, tum bonis, tum fide dignis viris, dum in illis prouinciis versarer, ob turpissimum prælatorum, & nobilium quæstum, ac auaritiam accidere intellexi. Nam si Christiani essent, liberi essent ab illis vectigalibus & tributis, quibus ipsi vt Ethnici multantur, nobilitas contra cum Episcopis ditescit. Vetant igitur eos Christianos fieri, ne subditi suauis iugo Christi, aliquid lucelli eorum tyrannidi, & rapacitati subducant, & aliquid ex vectigalibus decrescat, quibus gens illa miseranda, ab ipsis Monarchis, turpiter, & insatiabiliter premitur & torquetur. qui impatientissime ferunt, si illi Christiani facti, non longe plus vectigalium ipsis penderent, quam cæteri Christiani suis principibus pendunt, ac proinde deformem istum & sacrilegum quæstum fidei, ac religioni Christianæ, contempta tot animarum salute, anteponunt, vere habentes clauas, quibus nec ipsi intrant, nec alios intrare sinunt. Auaritiam sane inexplebilem, & impietatem intolerabilem, ac à piis pectoribus armis, & scriptis, denique totis viribus expugnandam, quam proculdubio sepitam hæc tempore habuissimus, si hic bonus vir in pristinum suum honorem restitutus esset, nihil enim magis cupit, nihil acrius meditatur, quam quod pacto hæc gens ad Christi fidem reduci possit, nihil flebilius deplorat, quam quod se autore (id quod sæpe animo voluerat) hæc miserandæ pecudes adhuc propter impiam religionem, per Christianam fidem Christi oues factæ non sint. nec tam queritur se ab Archiepiscopatu, vel bonis auitis depulsum, quam quod careat neruis, auxilio & facultatibus, quibus hanc Lappianam plagam, & medicari, & sub Christi iugum mittere, & Rom. Ecclesiæ coniungere possit. Id quidem postea mihi sæpius per litteras confirmauit, quibus nondum ipse placatus, ac rem huius negocii, in fine illius primæ Preciosi Ioannis legationis (quam ipsi Ioanni Magno Gotho cōsecraui) mentionem feci, ne tum quidem mihi ipsi in hoc negotio satisfeci, sed cum Erasmo Roterodamo meis litteris egi, vt causam istius rei scriptis commendaret. Postmodum in illius contubernio agens, quod mihi cum eo Friburgi Brisgoiæ, ad quinque menses fuit, præfens cum præfente verba super eodem negotio feci. Quibus rebus impulsus, constituerat de hac re iustum volumen emittere. mortis tamen interuentu, operis materia, quam iam congesserat, dissoluta est. Nihilominus in suo Ecclesiaste tam nefandam impietatem non obticuit, quæ sane talis est, vt omnes Christianos, quibus potentia & doctrina à Deo concessæ sunt, posset quodammodo reos facere, & ab eis in vltimo iudicio coram Christo iusto iudice vindictam petere. Videant iam Christiani

norum Monarchæ, quam rationem, quem calculum tantarum perditarum animarum, in nouissimo die ad Christi tribunal, vbi nec gratiæ, nec indulgentiæ locus est, nec blandimenta, nec assentationes recipiuntur, reddituri sint. Tu tamen Pontifex maxime, is iam solus es, qui huic morbo mederi potes. Tu iam is es, qui huic genti vias Domini demonstrare potes, & vt recte in iis ambulent, dirigere. Tu solus eas de inferno inferiore redimere valebis. per te paruulis Christum accedere licebit, & in virtute dextere tuæ à demonum catenis ac insidiis liberari, & copiosa Christi in hoc, & in alio sæculo redemptione frui. Vide quam palmam obtinebis si messis illa multa, te operario in horreum Christi comportetur. Nec dubium est, quin comportabis, modo incipias. Sunt hodierno die cum Gostauuo Suetiæ, & Gothiæ Rege aliquot Magnates, ab ecclesia Romana recisi. Sunt in ipsis quoque 10 regnis, qui omnino ex diametro dissentiunt, possis ad vtrosque litteras pro tua dignitate & pastorali officio dare. eosque per Christi plagas (hunc enim omnes, quanquam ab ipsa Romana Ecclesia dissentiunt, filium Dei & Seruatorem nostrum fatentur) obtestari, vt hanc Orientalem & Occidentalem Lappiam, cum Fimmarchia, Scricfinia, & Biarmia amplissimis prouinciis, quarum maior pars Christum non nouit, ad eius suauissimum iugum venire permittant, ab eisq; tantum aucupentur & extorqueant, quantum alii Christiani principes à suis subditis, vel iure postulare, vel precariis exactiõibus obtinere consueuerunt. Ad id non tantum litteræ, sed viri quoque docti & sanctitate vitæ probati mittendi videntur, vt hæc prouinciæ, Romanæ Ecclesiæ per Christi fidem coniungantur. Quibus per te vna cum Æthiopicagente, ad veram Christi legem adductis, etsi populi irascantur, Dominus sedens super Cherubim regnet, & terra moueatur, ipsaque exultet, & insulæ multæ 20 lætentur. Vale. Pontifex maxime in Christo Iesu, Amen.

Ex Louanio Cal. Sept. Anno 1540.

LAPPIÆ DESCRIPTIO.



LAPPIA mari Botnico interiecto in Orientalem & Occidentalem diuiditur, cuius æquoris extremum, Tornia est. Ab Oriente lacum album tangit, ad Septentrionem varias prouincias amplectens, ad inco- 30 gnitum se extendit. Ad occidentem Islandiam respiciens, parti Noruegiæ est contigua. Ad meridiem, ab altera Noruegiæ parte, Suetia, Finlandia, ac ab vtraq; Botnia cingitur. Lappia enim orientalis Ecclesiam D. Andreæ in gradu eleuationis poli octogesimo quarto habet, quæ magnifico & sumptuoso templo, ac doctis & sacrarum litterarum eruditis viris ornatur. Ecclesia hæc Archiepiscopo Vpsaliensi obedit & obtemperat, sub cuius diocesi sita est. Nihilominus eius circumuicini, siue incuria, siue auaritia Prælatorum & Magnatum (vt dictum est) Christum non agnoscunt. Lappia Latino sermone interpretatur inepta siue secors prouincia. nomen puto inditum inde, quod ex nimio & intenso frigore, solum tanquam stupidum, minime aptum sit, nec ad recipiendum, nec ad procreandum fruges. In- 40 digentiæ istius prouinciæ, neruosi & mediocri staturæ sunt, mire dexteri, & agiles in arcibus & sagittis vtendis, quam artem iaculandi ab incunabulis sic exercent, vt puero à scopo erranti cibus non detur tantisper, donec in eum recte sagittam dirigat. Pellibus non ineleganter contextis, loco vestiũ præcipue vtuntur, quibus se à frigoris iniuria tutantur. Quod ita etiam pati assueuerunt, vt dum opus sit, id sine aliquo pellium munimine expugnare valeant. In tabernaculis habitant, nec domus eius alicui vsui sunt, quippe sæpius hinc inde migrant. Aliam viuendi rationem quam venationis, aucupii & piscationis non habent, in quibus plurimum præstant. Est enim prouincia illa istarum rerum feracissima. Agrum non colunt, nauiculis vtuntur sine aliquo ferreo clauo compactis, quibus piscibus aëre exsiccatis, ac pellibus onustis ad vicinos nauigant, vt permutatione tantum annonam & pecu- 50 niam, nullo sermone adhibito, sed solis nutibus agentes, acquirant. Id solum accidit ob linguæ barbariem & asperitatem, alioquin in suis permutationibus sagaces & expertissimi sunt. Gens bellicosa & animosa est. Loco equorum vtuntur animalibus, quæ Raingi suo sermone vocant, magnitudinem & colorem asini, vngulas bifidas, formam atque cornua ceruorum habentibus, sed cornua lanugine quadam cooperiuntur, & humiliora & ramis riora cerui (vt ipsi vidimus) sunt. hæc tantæ sunt velocitatis, vt spacio 12. horarum vehiculum ad 30. milliaria Germanica proripiant, in quorum progressu, lento vel celeri, ex tibiarum articulorum agitatione, ad instar nucum collisionis crepitus auditur. Religio istius gentis est, & ignem & statuas lapideas pro diis habere. Ex quauis re animata eis mane occurrente,

Ecclesia D. And.

Lappiani.

Permutatio.

Velocitas.

currente, totius diei euentum iudicant & augurantur. Matrimonium obseruant, & mire sunt zelotypi. Incantamentis sic pollent, vt inter multa alia dictu mira, quæ prætermitto, ^{Incantamenta.} naues in medio cursu retineant, sic vt nulla vi vëtorum amoueri possint. Quod malum solo virginum excremento foris nauium ac transtris illitis, curatur, à quo spiritus illi, vt ab ^{Excrementum virginis.} incolis accipi, natura abhorrent. Lege Saxonem Grammaticum, & mira de sagis, & incantamentis Aquilonaribus videbis.

F I N I S.

EPISTOLA

POTENTISSIMI AC INVICTISSIMI EMANVELIS REGIS
PORTUGALLIÆ ET ALGARBIORVM, &c.

De victoriis nuper in Africa habitis. Ad S. in Christo patrem & Dominum nostrum, Dominum Leonem x. Pont. Max.



10 ANCTISSIMO in Christo Patri, ac beatissimo Domino, Domino nostro, eiusdem sanctitatis deuotissimus filius Emanuel Dei gratia rex Portugalia, & Algarbiorum, citra vltzag, mare in Africa, Dominus Guinea & Conquista navigationis ac commercii Aethiopia, Arabia, Persia, atq; India: humilissima Beatorum pedum oscula. Postulat nostra in sanctam sedem Apostolicam, ac præcipue in vestram Sanctitatem obseruantia beatissime Pater: vt successus nostros, præsertim qui ad Deicultum, & Catholica fidei propagationem spectat, eidem, vt vëro Christi vicario, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ arbitro perscribamus. Postquam superioribus diebus nostrorū in India prospere gesta, Beatitudini vestre significauimus. Placuit summo Deo (vnde omnis gloria pendet) aliam nobis, non minus insignem, cōtra sui sanctissimi nominis hostes victoriam, de Mahumetanis concedere trophaum. Considerantes nos sanctissime pater, quàm grande opus, & quàm præclarū sit facinus Fecense regnum, & Marochense in Africa debellare, in quo tantopere at tã sedulo studio semper laboramus: & quã præcipuus vsus rei cardo clauisq; sit Azamorenسيس civitas. Ea est vrbs Mauritania, & murorū turriumq; fortitudine, & piscosilitoris, soliq; vbertate percelebris, atq; adeo Christianis, sed frustra antea expetita, Bragantia Ducem, nostrum charissimum ex carissima sorore Nepotē, ad eam expugnandam misimus. Cum haud exigua quingentorum nauigiorum classe, viris, equis, armis, omnifariis belli instrumentis, ceterisq; huiusmodi expeditioni opportunis, optime quidē instructa. Cuius exercitus decē & octo millium bellatorum numero erat. in quibus & multi proceres, nobilesq; viri, & duo millia & quingenti, tam cataphracti, quam expeditores equi: Ergo cum vniuersa classis in portum Mazagham ab vrbe Azamor nouē millibus passuum distantē appulisset, nostris haud magno negotio (licet in hostium conspectu in terrā egressis, Dux ipse versus Azamor, instructa vt oportebat acie contendit. In itinere quedam pugna præ ludia cum hostium iactura, nullo nostrorum hominum, paruo equorum damno sunt habita, eo die nihil amplius. Postridie disposito exercitu, vrbe oppugnant, vbi ad undecim Sarracenorum millia ac totidē fere in campo equites, & innumeri pedites, nostrorum præsentientes aduentum, bello satis accincti expectabant. In ea oppugnatione nonnulli Mauri, & quidā etiam primates interempti, adeoq; à nostris fuere confracti, vt desperata omni spe sequēri nocte qua parte castris vacabat (non enim per loci sitū totam vrbe obsidio circū ierat) omnes clanculū abierunt, solamq; reliquere vrbe. Postera luce hoc cognito, Dux cum exercitu, solenniq; pompa vrbe ingreditur: occupatq; atq; in ipsa Mahumetis præcipua ede (plures enim & alia erant, quas Mexquitas vocant) & templi magnitudine, & edificiorum structu percelebris, Deo Opt. Max. Missa, ac diuina officia cum laudibus sunt decātata, Clementissime Iesu, quam admirabilis est prouideria tua, quod vbi ad mille annos impius ille Mahumetes iāto tuo opprobrio celebratus, vbi Christianum nomen, tãto tempore pessundatum, totiesq; blasphematum: ibi nunc occulto & iā præ sago iudicio tanta Satanae ignominia, ac dedecore, tuum Sanctissimum nomē, tua laus, tua vera æternaq; gloria prædicetur, Inuēta in ea vrbe, ac parta machinarum bellicarum, armorum ac frumenti haud contemnenda spolia, nostro exercitu (quē illic habemus, vt propositum Deo propitio cōsequamur) admodum opportuna. Per lato hoc ad finitimos nūcio, ilico Almedina Incola (qua civitas ab Azamor quinquaginta passuū millib. distat, & ipsius magnitudine, & gleba fertilitate nobilis) nostrorū metu: quos & alias sæpius fuerant experti, vrbe penitus deseruere, ac libere nostris permisere. Thiti etiā antiquissima, & maxima olim ciuitas atq; alia quamplura oppida, ac finitima

loca, statim sese nobis dedidere. Tributa etiam, censumque pro nostro arbitrio pensuri. Ex qua quidem Beatissime pater diuina freti clementia, proculdubio speramus, ut tam auspiciata initia, melior progressus, optimusque finis subsequatur: atque illud Marrochiorum regnum, quod totius fere Africa caput & imperium fuit. Vnde & ipsa Hispania, omnisque Christiana respublica tot damna, tot clades, tantam sanguinis effusionem, ac catholica fides, tot opprobria, tot ignominias indignissime pertulit. Nunc certe diuino suffragante numine, in nostram potestatem penitus redigatur ac tanta culpa malorumque luat penas. ac si Mahumetica perfidia depressa, verus Dei cultus, & Christiana religio (quod solum semperque optamus) sublimetur. Bene valeat sanctitas vestra, quam Deus Opt. Max. diu, ac felicissime obseruare & augere dignetur. Data, in vrbe nostra Vlyxbon. Pridie Kal. Octobris, Anno Domini MDXIII.

10

EPISTOLA
SERENISSIMI ATQVE
INVICTISSIMI IOANNIS III. PORTUGALLIÆ ET ALGARBIORVM REGIS.

AD S. D. N. PAVLYM III. PONT. MAX. SVPER
victoria rebusque in Oriente feliciter gestis.

20

SANCTISSIME IN CHRISTO PATER, AC BEATISSIME DOMINE.

IOANNES D. G. REX PORTUGALLIÆ ET ALGARBIORUM, citra & ultra mare in Africa, Dominus Guineæ, atque expeditionis & nauigationis, & commercii Aethiopia, Arabia, Persia, atque India, ut filius pietissimus post humillima beatorum pedum oscula. Si unquam principes Christiani de victoriis, quas aduersus orthodoxæ fidei hostes adepti sunt, summo Pontifici, perinde ac vero Christi Vicario gratulati sunt: id certe hoc tempore maxime apud S. vestram à me, utpote eius, sanctæque Sedis Apostolica filio pietissimo, obsequentissimoque fieri oportet. Vrbs enim diu clarissimum totius Orientis Emporium fortissimumque India propugnaculum, cuius expugnanda causa, tot bella gesta, totque expeditiones, superioribus annis à nostris Ducibus facta fuerant, nunc tandem, Deo Opt. Max. adiuuante, se nobis dedere, nostræque ditioni parere coacta est. Etenim cum multæ, maximæque in S. vestra virtutes florent, ob quas iure optimo, sancto Spiritu suffragante, ad summum Apostolatus apicem euecta est: nulla tamen ex omnibus admirabilior censeri debet, quam quod perpetuo quodam Christianæ religionis propagandæ zelo, omni studio, patriusque indulgentissimi affectu, dat operam, ut pace inter Christianos principes fundata, ac stabilita, Christi vexilla usque ad ultimos terrarum fines prodeant, Mahometusque impietas de medio tollatur. Maiores quidem nostri iam inde ab huius regni origine id constanter pro viribus contendebant: ut clarissimis rebus gestis, vere eos principes Christianos esse constaret: idque quemadmodum optabant, consequuti sunt. Nam & Maurorum gentem, ipsorum regibus superatis, Hispania expulerunt: & Mauritania oppida arcesque munitissimas, trans fretum Herculeum expugnarunt: quæ & hodie nostræ ditionis sunt, præsidiique validis tenentur. Porro felicitis memoriæ Emanuel rex, pater meus, non sat habens, egregias & ipse de Africa victorias reportasse: cum Atlanticum mare antea ignotum, antiquorumque modo fabulis, miraculisque celebratum, classibus aperuisset (in quo nonnullorum maiorum suorum exemplum sequutus est) magnamque Aethiopiæ littoralis partem inuictis Ducibus peragrasset, ad fidemque Christi instituit. Nauibus deinde, exercitibusque ad mare usque rubrum, ac Persiam, totamque Indiam transuectis: iam notum est omnibus quid gesserit: quot populos, vrbes, reges in ditionem suam redegerit. In quibus omnibus, vera & immortalis gloria dignissimus censendus est: cum ob id quod inaccessas, atque incognitas antea, terræ, marisque plagas primus omnium notas fecerit, tum vero quod princeps Christianissimus ad ouilem ecclesiamque domini, tot animarum millia variis inuoluta superstitionibus potuerit aggregare. Ego vero ubi primum Deo maximo ita volente ad regiam dignitatem euectus sum, tametsi liquido intelligerem, quantam hominum expectationem sustinerem, quæ par erat plurimis de causis, patris inuictissimi, omnibusque seculis memorandi virtutibus respondere: tamen Deo iuuante, non omnino despondi animus: verum me ita ad paternas laudes imitandas, ac prosequendas collegi, ut quantum fieri posset eiusdem vestigiis (ut bonum filium, regemque decebat) haberem

30

40

50

herere atq; insisterem. Itaq; etsi statim à principio regnandi non pauca difficultates, nostrarūq; nauium
 iactura sequuta erant, qua tam longinqua expeditioni uehementer obstare uidebantur: nos tamen in-
 commodis quibusq; superatis, non solum res Indicas prout à patre relicta fuerant, Dei gratia facile tu-
 tati sumus: uerum eas subinde nouis uictoriarum accessionibus roborauimus. Et quoniam ad statum
 rerum nostrarum in Oriente uehementer conducere uidebatur, si urbs Diu in ipso littoris Indici in-
 gressu posita, in nostram ditionem ueniret: ita enim & Oceani Indici late domini, & aduersus Turca-
 rum expeditiones tuti futuri eramus (nam hi classe ingenti in sine Arabici sinus comparata, se per ma-
 ris rubri ostia egressuros, nobisq; bellum ex ea urbe illaturos minabantur) has ob causas nihil unquam
 simulatq; regnare cepimus, nec maius, nec antiquius habuimus, quam ut ea ciuitas nostri iuris & po-
 10 testatis efficeretur. Quamquam uero à nostris Ducibus, praefectisq; strenua aduersus eandem expedi-
 tiones suscepta essent, nihilq; omnino ab his foret praetermissum, quo urbs munitissima posset expugna-
 ri: tamen ob loci naturam inexpugnabilem, saepe ea res frustra tentata est. Quippe urbs Diu in extre-
 mo promontorio sinus Canticolpi sita, & super saxi crepidine fundata, validis muris, turribusq;, atque
 omnisariam aeneis tormentis uidequaq; cingitur, introrsus uero qua sese portus recipit, qui & ipse va-
 lidis cathenis clauditur, adeo munitis ita ab urbe quam à medio mari propugnaculis uallata est, ut cum
 per spaciū inter ipsa propugnacula interiacens, nauibus modo inuadi, oppugnarique ualeat (etenim à
 20 continenti in morem insula mari per fossam deriuato abluitur) illud interim ex eo sequatur, ut eiusmo-
 di oppugnatio propter oppositam undiq; tormentorum uim longe difficillima, ac pene ultra uires hu-
 manas esse uideatur. Accedebat & illud incommodum, quod ea urbs manebat sub ditione Regis poten-
 tissimi citerioris Indiae, Mahometanae sectae cultoris, quem Regem Cambaiae uocant. Atq; is facile intel-
 ligens maximum in ea ciuitate momentum esse, ipsam superioribus annis per Melchiazum praefectum,
 quantum humano consilio, aut arte effici poterat muniri iusserat. Ita urbs natura, situq; ualida, opera
 hominum, praesidiisq; largiter accedentibus, inexpugnabilis reddita erat. Is autem rex Cambaiae, ut de
 eius prope incredibilibus diuitiis taceam, facile centum mille equitum armare peditum uero CCC. mil-
 lia, sexcentosq; elephantos, glandiumq; ignitarum iaculatorum non mediocrem numerū in aciem edu-
 cere potest: adhuc tormenta aenea omnis generis curribus aptata, non minus habet quam septingenta.
 Quo apparatu idem paucis ab hinc annis, finitimo regi defectionem meditati, bellum intulit, eumque
 regno expulit. Sed quanquam tot incommodis Duces nostri urgerentur, nos tamen id omni studio in-
 defessosq; animo agitantibus, ut hoc oppido in potestate nostram redacto, rerumq; nostrarū statu in Orien-
 30 te firmato, Christi fides per uniuersam Indiam longe lateq; posset propagari. Ob eas res Nonio à Cugna
 Indiae gubernatori, praefectosq; nostro maiori mandauimus, ut quia in oppugnando eo oppido parum pro-
 ficeretur, in praesentia quidem ab eo desisteret: ceterum Regi Cambaiae terra marique bellum inferret,
 uniuersamq; maritimam regni Cambaiae oram, qua non mediocri littoris tractu porrigitur, ita classi-
 bus instructis popularetur, assidueq; infestaret, ut aliquando rex Cambaiae Badur (id enim nomen illi
 est) suis suorūq; malis edoctus, tot damna, direptionesq; deditioe dictae ciuitatis redimere cogeretur.
 Id cum ita factum esset, bellumq; acre ac perpetuum omnibus Guzaratum populis maritimis illatū tra-
 heretur (ita enim subditi regis Cambaiae uocantur) rex Badur cum non paucas regni sui ciuitates, oppi-
 da, arces, uicos, per nostros praefectos, classeq; capi, diripi, atq; incendi cum magna suorū strage, audi-
 40 ret, in quorum direptione ingens aeneorum tormentorum numerus, multiq; bellici apparatus à nostris
 inueniebantur. Cumq; non minus intelligeret, nostrorum classibus infesta omnia reddentibus, nauis
 mercatorum ad ipsius regni portus nullatenus accedere, nec ultro citrore commeari iam audere, idq; in-
 terim magna eius uectigalium iactura accidere. Ad haec cum animaduertetet maiora in posterum ex
 eiusmodi causa regno suo damna instare, quibus deinde omni potentia nequaquam resistere posset: cum
 hac omnia secum reputaret, diuq; tamen dolorem audacter premeret: etsi nunquam antea secum de pa-
 ce agi passus fuerat, ad extremum maiore metu percussus, consilium sibi cepit, nostraq; imperata facere.
 Diuq; dedere cogitauit: uidelicet in eo magnorum Aethiopiae Orientis regum, multorumq; Indiae sa-
 traparum exemplum sequutus. Qui nobis (Deo iuuante) superiori tempore obedire appetuerant, idque
 magno orthodoxae fidei, animarumq; bono euenerat, quae incredibili numero ab Idolorum uanitate, ad
 50 Christianam pietatem & conuersae sunt, & quotidie conuertuntur. Itaq; ille potētissimus rex Badur, In-
 diae uniuersa terror, à quo nonnulli regnū Pori maximi quondā regis teneri affirmant: quiq; tot annos
 frustra minis in nostros detoruisset, tandem per legatos à gubernatore nostro supra memorato, pacem
 suppliciter postulat. Summa legationis erat, uelle se his conditionibus nobis obsequi: quae omnino grata
 nobis futurae erant. Consilio igitur de ea re diligēter habito, placuit Nonio gubernatori, ceterisq; praefe-
 ctis nostris, uirisq; nobilibus, qui in India iussu nostro militant, pacem cū rege iis conditionibus fieri: quae
 certe nobis, regnisq; nostris pulcherrima, & honestissima extiterunt. Atq; harū nonnullas S. uestra his
 litteris declarandas esse duxi. Placere regi Cambaiae (Cambaia ciuitas est insignis maritima unde rex
 denominatur, aliter Guzaratum rex uocatur) & arcem & ciuitatem Bazaim quae ciuitas ad Orientem
 uersus circiter octoginta millibus passuum à Dio abest, in ius ac ditionem nostram transferri: seq; nobis
 in perpetuum cedere cum omnibus agris, insulis, oppidis, vicis, prouentibus, uectigalibusq; regis, cate-

risq; omnibus quomodocunq; ad eandem urbem, eiusdemq; Regis deductionem in ea regione spectantibus. Nec minus cedere se ea vectigalium summa (ea ingens erat) qua ex annorum proximorum pensione dicta civitatis Regi debita, nondumq; per quaestores regio exacta fuerat. Item ut Lusitani qui captivi, aliquot iam annos apud regiam urbem Campanellam tenebantur, gubernatori nostro quam primum redderentur. His atq; aliis per quam honorificis regno nostro conditionibus firmatis, non ita multo post & captivi ipsi redditi sunt, quorum libertatem propter eorundem merita, fidelemque operam nobis multis annis prestitam, magni fecimus: & possessio urbis Bazaim meo nomine à nostris inita est. Est autem Bazaim urbs maritima insignis, cum ob agri insularumq; adiacentium mirificam quandam ubertatē, tum vero ob sylvarum materiaq; commoditatem, qua abunde in hoc uno ceterioris India loco, nauibus fabricandis suppetit. Sic ut ad classium nostrarum quantumvis numerosam adificationem, siue commeatu hac una posse sufficere videatur. Sed neq; usquam in uniuerso India littoralis tractu tanta utriusque rei copia possit inueniri. Hinc est quod intra Bazainensis agri, earumque insularum ambitum, qua eius territorii sunt, ob admirandam, largēq; omnia præbentem soli fecunditatem, sexcenti admodum vici, minimum alius ab alio distantes inueniuntur, quos Guzarates habitant: interq; eos vicos, & oppida nonnulla, & ciuitates etiam visuntur. Singuli porro ab urbe nostra Bazaim ius accipiunt: nobisq; hi omnes cum ciuitate simul, annua centum millia aureorum, ex vectigali regio pendunt: breui autem fore speramus, ut vectigaliū magna fiat accessio, quod propter pacem, quam ius dedimus, affatim ad habitandum Guzaratum multitudo confluat in ea loca. Idem rex Badur anno non toto vertente, ut mutuam nobiscum pacem maiore pignore retineret, sanciretq; itemq; ut nobis gratior & acceptior, dicto Nonio Indiae Gubernatori ultro per litteras significauit, velle se certis conditionibus, qua paci, & amicitia utriusque nostrum expedirent, ipsam ciuitatem Diu mihi dedere: ita ut ea in posterum valido Lusitanorum presidio teneretur: Ea re cognita, cum Nonius ingenti classe ad urbem Diu accessisset, mox ea parte urbis potissimum lecta, qua portui, propugnaculisq; in mari extructis imminebat, arcem magna celeritate adificare aggressus est: quam propediem absolutum iri confidimus. Atque fortissima ciuitatis parte, propugnaculisq; ipsis, tum maris, tum terra omni tormentorum genere, bellicoz; apparatu instructissimis à regi traditis, nostroz; presidio firmatis, in quibus & oppidi, & portus vires facile continentur, arce etiam insuperabili à nostris iisdem in locis fundata, plane illud sequi necesse est, & nunc eam ciuitatem penitus in nostra potestate esse, & in posterum Deo bene iuuante sub nostra ditione perpetuo mansuram: ita Deo Opt. Max. fauente, citra ullum sanguinem, meorumque subditorum periculum, ea urbe potiti sumus, qua iam pridē à felicitis memoriæ patre Emanuele, nostrorumq; exercitu, magnis cum sudoribus impensisq; petita, nunquam tamen potuerat expugnari. Vnaq; operatum rebus nostris Indicis securitatem, tum paci ornamentum, tum bello singulare perpetuumque presidium comparauimus. Cumq; omnes fere Orientis naues, qua per Indicum Oceanum mareq; rubrum ultro citroq; excurrunt, ad hunc portum necessario feratur, facile ex eo iudicare est, quicumq; tam celebris emporii dominus fuerit, cum nauibus totius Orientis quodammodo dominari oportere. Eodem tempore inter nostros, regemq; Cambaia conuentum est, ne Turcarum quispian intra eius regni fines admitteretur, neue hospitio, commeatu, auxilioque quocunq; iuuaretur. Item ne per uniuersum regni Cambaia littus, ullū Guzaratum nauigium bello aptum fabricare liceret: si qua adificata, aut instructa, instruiue cœpta inuenirentur, ea in terram subducerentur. Postremo ut quacunq; Guzaratum nauis è litore patrio nauigatura esset, ea priusquam solueret, à præfecto arcis nostra, qua intra Diu est, liberi commeatu diploma impetraret: alioqui eam nauigationem suo periculo facturam esse. Atq; ut mirabilis nostrorum felicitati cumulus adderetur, accidit per hæc tempora, ut Atmanus potentissimus Carmania rex, usque ad Indifluminis ostia, aliarumque late regionum Septentrionem versus (nunc regem Dely vocant) & ipse impietatis Mahometanae cultor, bellum Cambaia regi inferret, quod is affinem quendam suum qui ab Aimanio transfugerat, reddere nollet. Quod ubi rex Badur intellexit, non ita multo post ingenti exercitu coactō, qualem supra memorauimus ex aduerso processit. Quamquam vero Carmania rex equitum millia septuaginta duceret, qui more Parthorum sagittandi peritissimi, inter fugiendū spicula diriguunt: peditem vero ducenta millia haberet. Tamen si statim Cambaia rex cum hoste confligere nolisset, dubium non erat, quin regem Dely primo impetu fuisset superaturus. Verum ille prauis consiliis Rumetanis præfecti sui, cui multum tribuebat, persuasus, cum se intra castra contineret, nec copiam pugnandi faceret: interim interceptis ab hoste commeatibus, diraq; fame atq; ex eo hominum equorumq; strage in exercitu sequuta, ad extremum fuga sibi cōsulere, ne in potestatem hostium veniret, compulsus est. Igitur cum fœda fuga, ac consternatio totis castris, ipsius regis fuga intellecta, oriretur, Mogores subito superuenientes omnia prosterunt, atq; occupant. Mogores ū sunt qui primum cum rege ipsorum, Carmania: deinde Ariam, & Drangianam, aliasq; usque ad mare Caspium regiones (quas nunc regnum Dely vocant) armis occuparunt. Dicti Mogores vel à populis Persarum Megoribus, vel quod nunc Turca à Persis Mogores appellantur. Iidem tamen se ab extremis Scythiis oriundos iactant: Regemque hunc Aimanum illius magni Tamberlani Scythiarum Imperatoris, trinepotem prædicant. Certe gentem exercitumque Mogorum, cum multi Vzbequi, natio eiusdem generis bellicosa, alique populi auxiliares, tum

magna vis Scytharum, Tartarorumq; comitabantur. Fugiens itaq; rex Cambaia cum matre, suisq; ac prefectorum procerumque suorum vxoribus, magnaq; parte thesaurorum, diuitiarumque suarum, se ad Diu recipit. ut pote totius regni urbem validissimam munitissimamque. Ibi hac omnia, seque insuper tradidit in fidem tutelamque Nonii gubernatoris, prefectique nostri maioris. Et nunc, Deo volente, potentissimus, atque opulentissimus India citerioris Rex, cum arce regni, vxoribus, rebusque pretiosissimis, in nostra manet potestate. Constare arbitror ex his S. vestra quatum Dei Opt. Max. clementia, rebus nostris, totique adeo reipublice Christianae incrementum sit adiectum. Quantus item aditus hoc tempore sit factus ad Christi veram fidem, per vasta illa Orientis, atque Indiae vtriusq; regna longe lateque propaganda. Quod etsi temporibus meis & mea, meorumque opera, Deo adiuvante, accidisse mihi (ut par est) gratissimum esse debeat, tam prosperam, tamque admirandam rerum successione in primis S. vestrae felicitati acceptam referri oportet: cuius virtute ac meritis, utpote Sanctissimi dignissimique Petri successoris, fideiq; orthodoxae propagatoris maximi, breui temporis circulo factum est ut tam in Africa quam in Asia, insignes Christianis victoriae partae sint. Ego autem Domino Deo nostro gratias summas ago pro tanta benignitate, quanta nos immeritos prosequi dignatus est: idemq; à S. vestra totius reipublice Christianae nomine fieri, & spero & opto. Cumq; ab ipsius pontificatus initio Christianus orbis nouis victoriarum accessionibus non mediocriter auctus fuerit, idque ipsum (ut dixi) iure optimo eiusdem S. vestrae summis virtutibus, perpetuoq; religionis affectui ascribi oporteat, omnes qui Christum profitemur sperare debemus fore, ut rebus per eandem inter Principes Christianos pacatis, & compositis, S. vestrae meritis, consiliis, virtute, autoritate, Dei religio magis magisque floreat, & digna (ut par est) accipiat incrementa. Ut tandem vera pietas hostibus aut euersis, aut profligatis, idololorumque, & Mahometanorum impia vanitate deleta, crux D. N. I. C. in vniuerso orbe colatur, atq; adoretur. S. in C. Pater & D. noster. D. Omnipotens S. vestram diuissime ac felicissime augere, & conseruare dignetur, ad sui sanctissimi obsequii, sanctae matris Ecclesiae bonum & utilitatem. Data Eborae, die XX. Iulii, Anno D. MDXXXVI.

DIENSIS NOBILISSIMAE

CARMANIAE SEV CAMBAIAE VRBIS OPPV.

GNATIO, DAMIANO A GOES AVTORE.

DAMIANVS A GOES EQVES LVSITANVS,

PETRO BEMBO SACROSANCTAE ECCLESIAE
Romanae Cardinali, S. P. D.

VID tibi pro tua assidua erga me, dignissime Cardinalis, humanitate gratiarum referam, reperire nequeo, nec praesens tempus facultatem adfert, sed pensabimus aliquando pro nostra facultate. Nunc vero mitto id, quod gratum scia tibi fore, historiaq; nobilissima Reipub. Venetae, quam cum maxima in futurum gloria, in manibus habes, forsitan etiam non incommodum. Quantum delecteris gestis nostrorum Lusitanorum non me fugit, praesertim illis, quae pro bono sacrosanctae fidei nostrae geruntur. Id sane quod facis, ut bonus fideusq; Patricius Venetus facis, non ignorans antiqua nostratum cum vestris foedera, amicitias, & beneficia hinc inde vicissim collata. Utinam caeteri Christiani homines in tuam sententiam irent, & ex animo magis rebus nostris quam faciunt, fauerent ac opitularentur, quin ut omittamus opitulatiouem, saltem non officerent, ac tantum quod Rex nostrique cupiunt, ociosos se spectatores praebent, interim dum nostri cum Mauris Turcisq; strenue depugnant. Sed absint querimoniae & infausta ominibus, & praesenti negotio incongruae, ac quod in manibus est tractemus.

VM agerem Patauii, vbi tua humanitate mire me totum deuinxisti, inter caetera, quae ex Lusitania ad me perferebantur, accepi de bello Cambaico nonnulla, quae (ut petisti) ex Lusitanica lingua in Italicum sermonem conuertit. Postmodum mors illius Regis Cambaiae de quo tam multa ac miranda retuleram, insecuta est, à nostris enim ob prodicionem, quam in Nunium à Cunha Proregem nostrum meditabatur, ex quadam triremi deiectus ante muros Diu fortissimae ipsius Cambaiae regni ciuitatis, à quodam nauta, hasta inter natandum perfolius est. Ex cuius caede omnino ipsa ciuitas iam imperio nostro subiacet, id quod antea

facere reluctabatur, quamquam in eius faucibus littoris arcem munitissimam haberemus. Quare peracta nonnulla deinde intercapedine temporis, classis Turcica ad eandem ciuitatem appulit, vt nostros inde expelleret. Quam classem Imperator Turcarum innumerabilibus sumptibus in sinu Arabico instrui iusserat. idque maxime istius Regis quem dixi, adhortatu & opera, vt postmodum compertum fuit, & ex sequentibus latius intelliges. Iure autem belli ipse Turcarum Imperator Cayrum, cæterasque Sultani prouincias (vt nostri) occupauit, atque vna cum regno curam, qua perpetuo Sultanus angebatur, suscepit, nempe vt Lusitanos omni contentione ex India profligaret. Ad id materiam ex longinquis plagis colligi iussit, illamque sumptu inæstimabili ad mare rubrum vehendam curauit. Atque in Suezii portu eiusdem sinus, naues ædificare instruereque apparat, cui negotio Architectus quidam Genuens. præfuit, huius artis (vt fertur) peritissimus. Habebat etiam multos alios opifices Christianos, quos hinc inde muneribus pellexerat. Classi vero præfecit quendam Bassam Præpositum Cayri, nomine Solimanum, peritissimum exercitus ducem. Quæ autem classis sexaginta tribus triremibus constabat, in singulisque triremibus viginti sex transtra, inter reliquas naues aderant sex Rostratæ, quas Galleones vocant, aderant quoque sex biremes, holcades duæ, actuariæ viginti, celoces quamplurimæ. Classis præterea instructa viginti millibus militum fuit, præter nautas & bombardarios, quorum quatuor millia Genicerorum, quos Rhomæos etiam appellamus, erant. Insuper armabatur classis maximò tormentorum numero, inter quæ erant quadraginta, quos basiliscos appellant, qui globum ferreum emittunt nonaginta librarum. Solut itaque hæc ingens, & ad omnem naumachiam ornata classis Suezio, versus Indiam sub finem Iunii anni millesimi quingentesimi trigesimi octauis, & vi interceptis aliquot mercatorum nauibus, quibus com meatu oneratis, atq; ex eis nonnullis nautis ad remigium edoctis, (tyrannide triremibus damnatis) quinto Iulii Adenam contendit, quæ ciuitas adiacet freto sinus Arabici, & decimo quinto eiusdem mensis, ad quendam locum aquationi idoneum appulit, quadraginta millibus passuum distantem ab Adena, Ibidem ancoris fixis, Solimanus Bassa classis præfectus, literas Imperatoris Turcarum de pace ad Regem Adens. mittit, atq; ex aureo panno talarem vestem, legatisque in mandatis dedit, Regi vt dicerent ipsum Turcarum Imperatorem classem illam ei dono mittere, quam suo imperio consiliisque gubernari volebat, seq; ea de causa Indiam petiturum, vt Lusitanos inde excluderet, homines Mahometanz fidei infensissimos, ad quam expeditionem se nihil aliud ab illo postulare, quam carnes & ligna. Quippe cæteris rebus atq; com meatibus classis abunde instructa erat. Hæc omnia Rex Adenensis (quanquam Regis tunc nostri Lusitaniz tributarius esset, cui singulis annis, fœdere percussio ab Hectore à Sylueira, decem millia ducatorum persoluebat) gratissimo animo accepit, legatisque respondit, eius aduentum sibi peroptatum esse, cui libere omnia, tum ad classem, tum ad militem necessaria pollicitabatur. His spacio septem dierum transactis, ancoris, iussu Solimani sublatis ad portum Adensem classis depulsa est, inibi sub ancora moram faciens, applaudentibus omnibus, tanquam verus amicus accipitur. Rex ad eum Magnates aliquot mittit, vt aduentui eius gratularentur. Qui ex mandato, Solimano significauere, gratissimum fore Regi, si in terram descenderet, vt ciuitatem sibi obtemperatissimam oculis cerneret, vbi pro dignitate atq; officio eum in sua Regia tractare posset. Ad hæc Solimanus. Dicite inquit Regi, me non despiciere magnifica eius oblata, Veruntamē nausea sentinz, & nauigationis molestia, ita adhuc me affligi, vt ante biduum nihil de me audeam polliceri. at vbi conualuero, recta ad eius amplexum proficiscar. Ita dimissis legatis, mox à tergo sequuntur trecenti milites, prætextu visendæ ciuitatis. Postea Solimanus, vt ad finem telæ, quam mente orsus erat, perueniret, familiarem quendam suum ad Regem mittit, indicans se scire militum insolentiam. Et quoniam ii trecenti qui per ciuitatem vagabatur, nisi receptui canere iuberet, & vela daret, quod tum illi nefas erat, crederet se ad naues recipere non posse, Submissurum illico cætum veteranos, qui sua autoritate, reliquorum militum insolentiam cohiberent. His Rex, nihil mali suspicans, corporis sui atq; regiz custodiam commisit. Sequenti vero die duo millia militum è classe dissimulata prodicione ciuitatem petunt. Qui vbi ciuitatem perspectam atq; eius fortiora loca explorata haberent, veteranis se ad unxere, quæ res ilico animū Regis perculit. Postero vero die ante diluculum legatus venit maioribus copiis instructus, qui Regem prætextu amicitiz hortaretur, vt cum aliquibus suorū magnatum, Solimanum adhuc ægrotum visat, atq; salutet. Id, tametsi periculum & insidias ante oculos ponere videbatur, coactus est facere. Itaq; ad Solimanum ducitur, cæteris militū copiis in ciuitate iam pro præsidio remanentibus. Is igitur prætoria naue ad Solimanum perductus, regia plane libertate in dicendo sic vsus est. Dic quæso Solimane, cur me tantum principem, Imperatori tuo, tibiq; deditissimum,

ad te fraude, technisq; tãquam maleficum, iussisti captiuum adduci: Cui Solimanus, superbia præsentis potentie elatus. Non te pudet, me Proregem potentissimi Turcarum Imperatoris ante ciuitatem tuam stationem facientem, per totum triduum non inuisere? Ad hæc Rex. Si Turcarum Imperator hic adesset, nec ego defuissem officio meo, nec ipse (ita vt est clemens) in me vteretur fraude, calliditate atque virulentia, qua tu modo vteris. Habes me modo in tua potestate, quod sane non euenisset, si phaleratis verbis tuis me, regnumque meum non commisisset. Est enim Adena ciuitas, quæ hostem armatum aperto Marte non metuit, at à fraude calumniaue quis præcauere posset? Satia te homo priuate, fortunæ casu ad honorem prouecte, sanguine regio, ab atavis regibus edito. Peribit modo (vti video) infidelis tyranni iussu, regium fidumque corpus, at tamen virtus Adenensium, stirpsque eorum nobilissimorum Regum, nunquam te viuente peribit. Hac eum libertate vsus, exemplo Solimanus in antenna nauis suspendio tradi iussit, adiunxitque illi eodem supplicio quatuor Regni proceres, qui vna cum Rege ad colloquia vocati fuere. Id se in mandatis à Turca habere, eo quod Adenenses non solum fœdera iunxissent cum Lusitanis, sed etiam tributum soluerent, quam gentem & eorum socios prorsus ex India exturbare volebat. Post Regis necem ciuitas illa opulenta & pulchra, prædæ & cædi, nullo resistente, patuit. Sumpto deinde comœatu ab nauigaturis, populum alloquitur, debere ipsos lætissimos esse, vindicatos scilicet à tyrannide Lusitanorum, ac proinde admonere se, vt fidem & obsequium Imperatori Turcarum seruent, Domino proprio ac clementi, ipsorumque fidei vero cultori. In digressu vero duo millia armatorum pro præsidio reliquit. Deinde altum petens, cursum in Indiam instituit, in qua nauigatione octo vel decem biremes, atque actuarias naues, propter hyemis tempestates (est enim in illis prouinciis hyems eo tempore, quo apud nos æstas) amiserunt. quarum pars periit, pars fluctibus ad littus Indicum, Mallabarem versus est expulsa, quæ ab aliquibus nostris nauibus deprehensæ, partim interceptæ, partim euersæ fuerunt. Hæc autem quæ hætenus narrauimus, nostri à quibusdam Turcis, quos in ipsis nauibus viuos ceperunt, intellexere. Est vero Mallabar prouincia, in qua sita sunt Regna Calecutii, Cananorii, & Cochini, & alia. cuius litoris Regnorumque descriptionem in historia rerum Indicarum iam ab origine nostratum in ea loca aduentus luculeater, si Deo ita visum fuerit, sumus tradituri. Ita igitur nauigando Solimanus Diem pridie Nonas Septembr. cum classe sua appulit: & cum ad iactum bombardæ muris se proximum constituisset, exonerari circiter viginti magna tormenta iubet. Nostri par pati referentes, duas triremes Turcarum euertunt. Qua repentina clade consternati, subito illinc pedem retulere, & ad quendam fluuium sedecim millia passuum d. stantem à Dio, cui nomen Marafabaris portus est, se recepere. Inibiq; expectauere classem atq; militem prouinciz Cambaiz, quam occisus Rex ad nostros ex Dio profligandos, ante suam cædem in aduentum Turcarum curauerat parari. Mercatores atque oppidani subito se fugæ mandarunt, ita vt intra biduum ciuitas tota Diem facta sit deserta. Lusitani, qui iam soli per ciuitatem vagabantur, in arcem confugerunt. Dux arcis nomine Antonius à Sylueira, vir summo loco natus, magni animi, ingeniiq; (virtute vero & prudentia fratre suo Ludouico à Sylueira Comite à Sortel hanon inferior) omnia ad defensionem obsidionis necessaria disponit. Habebat milites Lusitanos septingentos, inter quos ducenti viri nobiles erant. Nihil deerat defensionem, præter bombardicum puluerem, cuius tantum sexaginta millia pondo habebat, & tria vasa pulueris manualium (vt vocant) bombardarum. Deerat etiam pro tãtis hostium copiis milites, nisi nostri suorum paucitatem virtute pensauissent. Interea loci, duo duces regni Cambaiz, Solimano associati sunt, singuli cum quadraginta nauibus, remige & milite ad dimicandum optime instructis. Ecce adhuc alius dux terrestrium copiarum comitatus viginti millibus militum, nomine Coie Coffarus, natus matre Turca, & patre Christiano orto in Xio insula, cuius opificium fuerat, rimas nauium obturare. Fuerat autem hic Coie Regi Cambaiz, dum viueret, dilectissimus. His copiis terrestribus naualibusque cum Turcis coniunctis, ilico Solimanus ad moueri classem, & ante muros Dii, ad iactum bombardæ figi ancoram iubet, atq; subito ex nauibus quinq; millia militum præmittit, & centum quinquaginta tormenta bellica, inter quæ viginti basilisci erant, & quinq; alia, lapideum globum septem palmorum crassitudine eiicientia. Interim dum tormenta vehuntur, vnum in litoris arena submersum est, nec amplius apparuit. Cum primum in terram descendissent milites, ilico se exercitui Coie Coffari adiunxere. Sequenti die nullo adhuc timore territi, sed fiducia multitudinis elati, nullo ordine seruato, prope muros arcis aliquot domos, in quibus adhuc habebant nostri magnam frumentorum copiam veniunt deprædatum. Dux noster Antonius à Sylueira cum eos perspexisset in loco cædi commodo, tormenta aliquot directa in eam partem, qua

grassabantur, exonerari iussit, quo stratagemate desiderati sunt ultra centum & quinquaginta, cæteri subito se ex eo loco receperunt. Extemplo Turcæ cum Coie militibus terræ aggerem prouoluunt, quæ moles instar montis paulatim magis ac magis fossæ arcis ad-mouebatur, & sine noxa vlla hostes in proximo sistebat, atque cōfestim latissimum vallum erexerunt, quod tignis bombicisque sarcinis, quas in ciuitate inuenerunt, suffultum, ab ictibus nostrorum tormentorum asseruabatur. Super hoc erectæ sunt turres octo, quibus arx à terrestri parte cingebatur: Has munierunt omni genere tormentorum. Obsidio-ne igitur instructa, viribus, machinisque omnibus adhibitis, arcem tum à stationibus, tum à naualibus tentare cœperunt hostes, nostri cōtra defendere. Habebant nostri citra arcem in ipsa ciuitate turres duas, quarum vna in scopulis litoris iuxta arcem, altera vero in noua 10 ciuitate quæ Rhomæum appellatur. Nomen inditum est Rhomæis, quasi Rhomanis, vo-cantur enim in tota India Rhomæi ij, quos nos communi nomine Geniceros vocamus. His enim Rhomæis siue Genicereis Reges Cambaiæ hanc urbem construxere, eamque à veteri vrbe muro discluserunt, quo mercatores, aduenæque ibi versarentur, nec oppida-ni militum insolentis inquietarentur. Prima vero turris seruabatur quinquaginta mili-tibus. Secunda autem sexaginta: Erat vtraque munita omni re, & ad victum & defen-sionem necessaria. Ab illa nouæ vrbis turri, cui sexaginta milites præsidio erant, hostes la-cessiti, vt illa molestia liberarentur, ante eam vallum extruunt, ac duas turres, quod vt com-modius facerent, ædes magnificas quasdam, quæ turri adiacebant, ictibus tormentorum deiiciunt, atque subito turrim, machinis, tormentis, amphoris, & globis igneis petunt: quo 20 certamine turris ab vno latere finditur, atque ruinam minari cœpit. Nostrorum eo die desiderati sunt quinque, ex hostibus plures. Sequenti vero die, certamine redintegrato, vi tormentorum ictuum turris in duas partes ita fissa est, vt inoffense tela per mediam tur-rim euaderent. Quare ab hostibus perspecta, subito præmittunt duo millia selectorum mi-litum, vt turrim expugnarent, qui à nostris non sine magna eorum clade & dedecore re-pulsi sunt. Dum hæc aguntur, tormentis arcis euersæ sunt duæ hostium triremes. Ex qui-bus solum tres Turcæ natando euaserunt. Tres etiã aliæ triremes ita globis perforatæ fue-re, vt nisi è vestigio aliæ eis succurrissent, funditus periissent. Iam cū viderent hostes spem defendendæ turris in nostrorum animis magis atque magis vigere, ne ab ipsorum globis ma-iorem cladem acciperent, ad eos legatos de deditioe mittunt, eisque vitam & bona sal- 30 ua pollicentur. Quæ legatione audita, triginta eorum (labes Lusitanorum sanguinis) se dedidere, qui violata à Turcis fide, in triremes vinciti ad æternam seruitutem dati sunt. Cæteri vero vt boni sacrosanctæ fidei nostræ propugnatores, repudiata conditione, aliis-que quod se infideliter deseruissent, reprehensis, dimicando & (vt viros Lusitanos dece-bat) multos Turcas interficiendo, omnes ad vnum occubere. Dum hæc agerentur, An-tonius à Sylueira, celocem ad Proregem Indiæ Nonium à Cunha expedit, qui tunc tempo-ris Goæ agebat (distat enim Goa à Dio ultra octingenta millia pass.) In quo statu res essent per literas ostendit, puluerem tormentorum maxime deficere affirmat. Quæ celox à na-ualibus arcis solura, classem hostium penetrans, à quibusdam celocibus insectationem patitur. Quarum vna cæteris agilior, & sedecim millibus passuum antecedens, nostram 40 contendebat comprehendere. Nostris vero, eam tanta distantia à reliquis semotam vi-dentes, reflexo cursu recta obuiam tendunt, omnesque quotquot erant, dimicando in-terficiunt, excepto vno ex Apulia, qui à fide nostra desciuerat, quem secum captiuum du-xerunt, ac celocem perforatam euertunt. Cum Goam appulissent, statim se Prorex ad subsidium componit, celocem remittit, indicans se (Deo adiutore) breui forti militum & nauium manu adfuturum, & vt omnem casum (ita vt prudens erat) infortuniumque præueniret, quippe totam classem subito, parare nequibat, sedecim liburnicæ subito, ex arido in mare ducuntur, quibus singulis, nobilem & selectum ducem præfecit, & præ-ter remiges & tormentarios, quindecim triarios milites vnici que duci tradidit, quos omnes multis muneribus affecit, pluraque iis, si viui euaderent, pollicens, sin minus, filiis, 50 vxoribus, amicisque ipsorum, omnia promissa sancte iurauit conseruaturum esse. Itaque omnes ilico ad iter compositz, onustæque solummodo puluere & incendiariis funibus, quibus flammæ bombardis iniiciunt è litoribus soluunt. Pridie vero Nonas Octobris acrius solito Turcæ arcem oppugnauere, terra marique operibus & machinis vndique inuadentes, quæ pugna vsque ad trigessimum eius mensis diem semper magis magisque re-crudit, nihilque laxamenti datum obsessis, sed noctes & dies continuata oppugnatio est, nec vlla transit dies, qua non hostes in arcem exonerauerint trecenties, vel quadringen-ties sua bellica tormenta. Adhæc singulis diebus nostros extra arcem ad pugnam prouoca-bant, nostri quamquam numero multo inferiores erant, virtute tamen eos superare nite- bantur

bantur, rursus ac rursus per arcis anfractus, ad vallum, & ad eorum turres vsque exilientes, cuniculis eos oppugnabant, plurimos interficientes. Interea temporis ex assidua tormentorum iaculatione, omnes arcis pinnæ turriumque collabuntur, ita vt nostris superne locus non esset, vnde tuto in hostes iacerēt lapides, pila, aliaque tela. Postea vero vna ex arce turris ad imum vsque concidit, qua parte cum nullæ munitiones obstarent, hostes omni adhibita diligentia, arcem ingredi omnibus viribus satagebant. Nostris autem repugnantes trabibus, tignis, vallisque vallum pro defensione diruti loci erigunt, propugnaculaque super mœnia instruunt, quibus rebus nostri vt cunque se tuebantur. Hostes enim omnem opem contra moliri, munitiones nostras subruentes, viribus redintegratis, conabantur, globos, sagittasque igneas in vallum demittere, ipsi etiam sæpius ad vallum, nostris acriter obsistentibus, perrumpentes. Quæ oppugnatio singulis diebus bis agebatur, mane & vesperi. Dux Antonius à Sylueira assiduam pertinaciam hostium considerans, in rudibus collapsæ turris tabulatum, pro defensione compactum erigit. A tergo illico ignem ex picea materia, aridisque lignis struit, qui magno incendio, noctu mane, vesperique ardebat, interdum minime incendebatur, quippe ardor solis, & calor, combustæ materiæ fatis per se ingressum hostibus intercludebat. Qui considerantes ignis rapidissimum ardorem, harpagonibus ferreis ad focum contendunt & omnem materiam, quam nostri alimentis ignis tradebant, ea opera eripiebant. Antonius Dux contra alios harpagones excogitat, longissimis hastilibus affixos, his Turcarum harpagones pari industria apprehendit. Turcæ igitur videntes se nihil proficere, ab hoc oppugnationis genere desistunt. Nulla fuit dies post turris lapsum, quin ex nostris quinque sexuē ceciderint, præter vulneratos, & ab igne læsos. Ex hostibus (vt postea compertum est) supra ter mille desiderati sunt, vulnerati, & ab igne ambugi quamplurimi. 13. autem Calend. Nouemb. ante ortum solis, ecce speculatores nostri aliquot magnas scaphas, quas barchas appellant, quæ remis agebantur, ante muros turris nostræ, quæ quinquaginta militibus asseruabatur, vt antea diximus, ex arcis pinnis animaduertunt, præterea octo triremes, quæ naues omnes instructæ erant milite, scalisque & aliis machinis ad turrim oppugnandam appositis. Dux arcis Antonius à Sylueira, subito ab illo latere, cui turris proximior erat, nonnulla magna tormenta iussit deportari, in ibique ducentos arcubutarios, vt vocant, disposuit. Ex quo loco cum primum hostes turrim oppugnare cœperunt ictibus tormentorum, quatuor scaphæ à nostris euertuntur. atque iaculationibus sclopetorum multi hostium interficiuntur. Milites vero quinquaginta, qui turri præsidio erant, fortiter resistentes, multos interficiunt, ex quibus vnus tantum desideratus est, duodecim vulnerati. Illo die cum nihil promouissent Turcæ, postridie fortiore militum manu reuertuntur, constipati triginta tribus scaphis, decem triremibus, & multis machinis oppugnationi accommodis. Milites qui designati erant ad muros turris conscendendos (quorum numerus ingens erat) omnes vestiebantur rubro panno, vt ex cæteris dignoscerentur. Incepto autem prælio, mira arte studioque turrim conscendere conabantur. Rursus ii, qui ex quinquaginta propugnaculo integri adhuc seruabantur, fortiter obstabant, hostes de scalis, quas iam affixas muris habebant, præcipitantes. Præterea nostri, ex arce opportunitate perspecta, tormenta exonerant, vnamque triremem, & multas scaphas funditus euertunt, ex qua clade ferme omnes scalæ & machinæ dilaceratæ sunt, quæ postea à nostris super aquas fluctuantes receptæ fuere, & in arcem comportatæ. Hostes videntes ob oculos præsentem stragem, mareque sanguine suorum tinctum, atque multos læsos, & igne combustos, exanimati plane à certamine destitère, & de loco pedem retulere. Interea temporis aliquot nostrorum ex arce ad ostium, per quod ad mare itur, erumpunt, paruasque scaphas conscendunt, vt hostium spolia per aquas fluctuantia, exciperent, inter quæ tres milites Turcas, præter alios quos in ipsis aquis iactatos hastis perfoderunt, viuos capiunt. Ex quibus Dux Antonius à Sylueira, nonnulla hostium secreta percepit. Illis duobus diebus interfecti sunt plures quam octingenti Turcæ. Ex nostris (Deo gratia) pauci fuerunt vel occisi, vel vulnerati. Interim arx è stationibus Turcarum globis, sagittisque petebatur. Quorum valla tam propinqua erant nostris muris, vt de turribus in ea sphaeras cupasque nostri deuoluerint. Triduum postea à Turris dimicatione Antonius à Sylueira, videns tempore pomeridiano, ex arcis muro hostes, siue ex lassitudine, siue ex solis ardore, ab opere solito remissiores, quietique se mandantes, subito centum & quinquaginta selectos milites, per fossæ secretiora loca emittit, qui tanta astutia & diligentia vsi sunt, vt ad eorum vsque castra peruenerint; pluresque ducentis & sexaginta hostium inibi occiderint, multosque spathis, globulis, hastisque vulneribus affecerint. Denique toto exercitu commoto, & ad vim propulsandam confurgente, in arcem se receperunt. Desiderati sunt ex nostris inter innumerabilem

illar. ostium promiscuam cædem tantum tres, vulnerati fuerunt sex. Eo die inuenta sunt
 in fossa arcis diuerforum instrumentorum genera. quæ præterita nocte Turcæ ibidem re-
 posuere ad muros in sequentem oppugnationem educendos, refodiendosque. Qua re
 perspecta subito Antonius à Sylueira sub plureis in ipsam fossam quadraginta Arcubuta-
 rios producit, qui magnam cladem hostibus ex lientibus inferebant. Itaque illa pars fossæ
 defendebatur, nec in eam desilire aliquis hostium ad tempus ausus est: Dum hæc agun-
 tur, dux Antonius à Sylueira videns discrimen in quo versabatur, ex arcis æstuariis aliam
 celocem productam ad Proregem Nonium à Cunha mittit, subsidium implorat, affir-
 mans (ita vt res erat) circiter centum milites iam periisse, ducentos vero aut vulneratos, aut
 igne ambustos esse. Quo nuncio accepto, Gratianus à Naronha, qui 3. Idus Septemb. in 10
 Indiam iam Prorex designatus appulerat, cui Nonius à Cunha iam cesserat loco, nolens
 amplius expectare classes, quæ in littore ad regionem tutandam Charmandelii & sinus
 Perfici versabatur, subito aliquibus nauibus, ex eis quas secum ex Lusitania duxerat, affo-
 ciatis illis quas Nonius à Cunha ante ipsius aduentum instruxerat, se ad navigationem
 componit: Nauium autem catalogus hic erat. Duodecim magnæ onerariæ, siue holca-
 des, sedecim rostratæ, quas Galleones vocamus, quarum nonnullæ ingenti forma, & ad-
 modum validæ erant, viginti & quinque agiles naues, quas Carauellas dicimus, quo ge-
 nere nauium soli Lusitani vtuntur, viginti & nouem triremes, habentes vnaquæque vi-
 ginti & sex transtra, quindecim actuariæ, & viginti celoces. hæc omnes ad dimicationem
 paratæ erant, atque ingenti numero tormentorum instructæ. Aderant & aliæ quæ com- 20
 meatum ferebant. Habebat præterea præter nautas & remiges, milites Lusitanos quin-
 quies mille, & nobiles Mallabares, quos Naiares vocant, octies mille in arte gladiatoria
 versatissimos. Quibus cum copiis, ancoris sublatis, Diu versus navigare cœpit. Nonius
 à Cunha postea illinc soluit, in Lusitaniam nauigaturus. in itinere vero, iniquo fato apud
 Caput bonæ spei diem suum obiit. Piscibus, turgidoque mari eius cadauer, qui vltra de-
 cennium Imperium Orientis, nomine Regis sui gesserat, traditur. Quæ mors non illi fuit
 noxia, quoniam sciebat se ad feliciorē vitam migraturum, sed nobis Lusitanis. Etenim
 amabatur ab omnibus, & tanquam vnus regni oculus deosculabatur. Antequam ex por-
 tu solueret Gratianus à Naronha, litteras Emanuelis à Brito ducis Chalii ciuitatis in re-
 gno Calequi sitæ accipit, quibus significabat aduentasse ad Regem Calecutii, celocem, 30
 cum legato Solimani Bassæ ducis Turcarum classis, qui à Mahometanis in ipso regno agen-
 tibus, miris honoribus fuerat acceptus, præsertim à quodam duce ipsius Regis Calecu-
 tii Maomethano, nomine Paquemaquaro, qui eum ad Regem vsque comitatus est. In cu-
 ius conspectu concisa oratione ita orsus est. Rex inclyte, Solymanus Bassa, à potentissimo,
 inuictissimoque Turcarum Imperatore, Prorex modo super Indos designatus, te pluri-
 mum saluere iubet, indicans se hac sola de causa, huc nomine principis sui venturum, vt
 natione Lusitanorum deleta, si eius insignia, fidemque suscipere velis, nomen regnaque
 tua in immensum dilaret. Hæc locutus, ei nomine Turcarum Imperatoris talarem ex au-
 reo panno vestem, Brachas, atque pileum in signum fœderis offert. Tunc Rex toruo, tru-
 culeatoque aspectu, inquit, nec moris nec consuetudinis Imperatorum Calecutii fuit 40
 (vocant enim antiquitus se Reges Calecutii Imperatores) nec erit, dona accipere, sed da-
 re, nec Regna sua peregrinis copiis dilatare, sed propriis, atque expulsos Reges, regnis
 suis restituere. Proinde, nobilitatem astantem respiciens, Vos hunc proripite, eumque
 cum Duce Paquemaquaro, præcipitem in ergastulum protrudite, inibique stultitiæ, su-
 perbiæque sui Imperatoris, & ducis pœnas luant. Quare re gesta, ilico Rex legatos ad Du-
 cem Emanuelelem à Brito mittit, per quos pacem, quam frequenter antea violauerat, petit,
 eamque se sanctissime deinceps culturum promittit, quam impetratam per omnes suæ
 ditionis ciuitates promulgari iubet. Quæ res omnibus nostris & grata & perutilis fuit, præ-
 sertim tempore tam dubio, in quo ab ipso, vt à vicino & potente hoste potius erant expe-
 ctanda incommoda, quam emolumenta. Est autem iste potens Calecutii Rex nobis per- 50
 sæpe infestus, raro atque tenuiter amicus, idque adeo propter infractam amicitiam inter
 nos, & Regem Cochini (ipsius antiquum hostem) à primis annis, ex quo nostri Indiam in-
 ceperunt frequētare, initam. Est enim Cochinum oppidum, vnde totum regnum nomen
 capit, in quo Proreges Lusitaniæ Regis, diuturniorem sedem habent, & inibi omnes na-
 ues in Lusitaniam, siue in alias prouincias proficiscentes instruuntur. Hic igitur Rex Co-
 chini, cum primum aduentum Turcarum in Indiam intellexit, omnes sui regni nobiles,
 quos Naiares vocant, ad se accersi iubet. Quibus congregatis, omnes in vnum eorum sa-
 cratius templum (quod Pagodes nominant) venire edicit. ibi veterem fidamque Lusita-
 norum amicitiam in mentem eius redegit, commodaq; non tatum ab ipso peculiariter, sed
 à toto

à toto quoque regno accepta enumerat. Concioneque facta omnes ad vnum vsque iurando manus super quoddam Idolum (quod pro summo numine habent) ponentes, se vnanimiter, sancteq; Lusitanis inseruire, paratos esse affirmant. Qua fide à Rege perspecta, illis totius Regni æraria communicaturum se pollicetur. Idemque parique modo fecit Rex Cananori. Hostes vero, vt ad historiam reuertamur, qui arcem Diensem oppugnabant, videntes se nihil proficere, omni adhibita diligentia, alia ratione, aliisue studiis, eandem expugnare contendunt, aggerem producunt, & vallum asseribus, tignisque, quoquo versus vestitum, quem tantæ altitudinis constituunt, vti ex eo facile erat intro prospicere, & quæ nostri agerent, speculari. Hoc, quo illæsum aduersus ignem tormenta que existeret, omni genere materiæ communierunt. Addunt pontes, aliasque machinas, quibus in arcem descenderent. Hæc omnia à nostris, quatenus fieri dabatur, perturbabantur. Tandem tertio Cal. Nouem. Turcæ prospicientes ex omni certamine continuam sibi cladem illatam, quasi desperatione deducti, ad extremam pugnam penitus se componunt. In cuius diei nocte, de secunda vigilia à nostris, præter solitum, gressus, rumor, & hominum è castris ad vallum accedentium, continui aditus audiuntur. Quod vbi animaduersum est, magnis ignibus factis, prospiciunt ingentia mancipiorum agmina scalas machinasque in vallum comportare. Quæ omnia inde ad radices murorum, tacito susurro, humi reclinata deponebant. Quæ insolita signa satis indicabant acriorem solito dimicationem sperandam esse. Qua re percussus Antonius à Sylueira, milites omnes ilico conuocat, quibus fidem, natiuum solum, Regem, vxores, filios, parentes, amicos, patriæ longinquitatem, atque Turcarum perfidiam, paulo ante omnibus perspectam, in mentem redigit, singulatimque ab atavis gentilitia omnium facta commemorat. Pro quibus omnibus deprecari cœpit, vti potius mori malint exemplo suorum maiorum, quam in manus cruentorum hostium se dare. Quo sermone adducti omnes ad infimum vsque, sacramento se obstringunt, officio atque fidei suæ nunquam defuturos. Oratione autem finita, mox vnicuique, opus quod facere tenebatur, imponit, & quem quisq; locum tueri deberet, indicat. Commeabant interea quotidie crebræ Solimani de deditioe legationes, quæ non solum ab ipso Antonio receptæ non fuere, sed ne auditæ quidem. Illa vero nocte nostrorum oculi somnum minime acceperunt, nec vigiliæ distributæ fuere, sed vnusquisque de animæ ad superos migratione, vel de vitæ desperatione deniq; meditabatur, & omnia ad defensionem instruebat, quatenus fieri poterat, & temporis ratio ferebat. Sub diluculum eius diei, quæ Calendæ Nouemb. erant, considerantur à nostris, secundum fluuium tacito remigio præterlabi quinquaginta magnæ scaphæ, quæ recta ad turrim, quam in faucibus litoris (vt dictum est) habemus, contendunt. Hæc (vt postea scitum est) simulabant hostes, vt nostris illius lateris turris defensionem incumbens, à terrestri parte in arcem prouerent. Quarum cogitationum spe adducti hostes, militem in insidiis à tergo valli tempore nocturno constituunt, vt citius nostris inopinantibus profilirent. Postea vero duodecim triremes arcem versus, remigium facere conantur, simulantes arcis oppugnationem, & fluuii ascensum. At dux noster Antonius à Sylueira, hostibus sagacior, iubet vt à parte terrestri, omnia diligenter obseruentur, & quod à maritima, nemo in scaphas, nec in triremes ictum pareret, nisi ipso imperante. Illucente die circiter tria millia hostium, subito clamore, atque tubarum clangore, in arcem irruunt, murosque conscendunt. At nostri sese fortissime obiciunt, eosque de mœnibus acri conflictu deiiciunt. Habebant illi multa vexilla rubra, viridia, & aliorum colorum, inter quæ vnum quadratum albi coloris erat, boum caudis ornatum, quod nomine Prophetæ sui Maomethis gestabant. Perseuerauit hæc dimicatio ad spacium vnus horæ, quo tempore hostes à nostris grauiter læsi fuere, quorum multi igne cuparum ambusti, rabie quadam capti, in mare sponte sese coniciebant, qui vel ab aquis oppressi, vel ex nostris turribus arcubutorum ictibus transfuerberati, ad vnum vsque interempti sunt. Hac militum manu dissipata, cui extante dimicatione, nullum subsidium missum est, subito alia ex castris, paulo imbecillior numero mittitur, virtute tamen exercitationeque longe præstantior, quæ strenue nostros aggressa est. Milites etiam vt alii, vexilla diuersorum colorum ferebant. Dux Antonius Sylueira videns hostium virtutem, & latus in quod impetum fecerant admodum infirmum, ilico Patium Rodricum ab Arauio, cui secundus locus à dignitate prætoria, in arce tribuebatur, iubet ex fortiore turri, cui præerat, se illuc celerrime transferre, vt locus ferme iam oppressus, ab ipso defenderetur. Qui stipatus quadraginta militibus, & cæteris, qui locum defendebant, admittus, in hostes audacter inuolat, multosque repellendo, feriendo, ac necando, ictu vnus arcubuti percussus, subito ad pedes suorum cœcidit, quod ducis Antonii auditui grauissimum fuit, attamen repente ad eundem locum subsidio mittit Emanuelem à Vasquogoncelos, quem

triginta milites comitabantur. Nostri vero iam in magno discrimine versabantur, multi interfecti, ac complures icti, & igne læsi erant. Inter mortuos vero Martinus Vazeus Pachequus, & eius nepos Gabriel Pachequus, & Antonius Mentius à Vasquogoncelos, & alii viri illustres annumerabantur, & ipsemet præfectus eius turris, in qua oppugnatio agebatur, quæ eadem illa est, quam prius ostendimus ictibus tormentorum concidisse. Is igitur Emanuel ubi aduenerat, se nostris miscuit ac simul conglomeratim impetum in hostes faciunt, eosque de turri super quam diu steterant, magna ipsorum strage deturbant. Interea temporis tormenta nostra, tam in vallum & castra, quam in triremes, ac alias naues, quæ a parte maritima, turrim & arcem miris modis impuebant, exonerabantur quorum ictibus, & quasi fulminibus magnam cladem hostes accipiebant. Pugnatum est vnde quaque ab hostibus, & quasi corona in orbem dimicatum vsque ad tempus pomeridianum. Quo conflictu cum a turri depulsi essent, subito duplicato numero, arcem alia hostium copia aggrediuntur, qui omnes Geniceri, & veterani milites Turcæ, & regni Cambaæ erant, numero vero ultra sex millia, in quibus reliquum spei arcis expugnandæ reposuerat Solimanus. Dux Antonius à Sylueira, qui omnibus arcis angulis præsto erat, hac illuc viginti tantum militibus circumstipatus, audit hostes non solum arcem aggressos, verum etiam muros, atque turris repagula superasse. eo dum omni celeritate festinat, suos, atque hostes promiscue non super moenia, sed in ipsa arcis area dimicantes, vel potius tumultuantes, aut fluctuantes inuenit. Quo viso, elatus animi magnitudine, voce sublimi, inquit, Mei Christiani, Lusitanique milites, memento te fidei, patriæ, parentum, mecumque corpora instar martyrum constanter per te sacrificare. His dictis, velut leo ore cruore pleno, vibrato ense, in medium cateruæ se protrudit, huc illucque iter aperiens, suosque veluti oues ex faucibus luporum eripiens, hostes, tanquam pilam, eo, vnde venerant, breui temporis spacio reiecit. Interim a parte litorali tormentis nostris tres triremes evertuntur, vniuscuiusque puppis confringitur. Qua clade accepta, hostes à nauali oppugnatione abstinere, interim tamen terrestre certamen magis magisque vigeat, & magna contentione iterum in nostris impetus fit hostium. Denique extitit atque perseverauit dimicatio hæc ad spacium quinque horarum, eo modo, ut sæpius nostri ab hostibus ad extremum arcis repellerentur, contra hostes à nostris reuicerentur ad turrim vsque, per quam ingressi erant, quam ne transirent, duo hostium duces, à calce ad verticem vsque armati ad eius radices versabantur. A quibus omnes sui milites è turri desilientes, aut aggredi eam recusantes, spathis, quas vtraque manu gerebant, trucidabantur. Ita tamen à nostris ex arcis pinnis, ictibus arcubutorum sæpe petiti, tandem oppressi sunt. Ab aliis etiam lateribus, in arcem pila, & globos igneos hostes deuoluebant, à quibus mire nostri læsi fuissent, nisi prouidentia Ducis Antonii liberati essent, qui nocte pridiana, hoc timens, super testudines turrium, maximam aquæ copiam infundere iussit. In qua nostri versantes, plantas pedum ab ardore ignis illæsas reseruabant. Adeo promiscua fuit hæc pugna, ut ex nostris multiglande arcubutorum in hostem emissæ arcubuto ipso per capulum arrepto, capita hostium assiduis ictibus ferirent. Qua dimicatione, sine aliqua intermissione durante, compertum est vnum tormentum quod camelum vocamus, vnum supra viginti ictus emisisse. Arcubutarius erat, etiam inter nostros, qui nonagesupra centum globos in hostem eiecit. Tandem, Deo fauente, nocteque interueniente, prælium dirimitur. Hostes se in castra magna strage accepta recipiunt, nostris in arce non minore iuxta numerum clade affectis. Desiderati nostrorum eo die fuere septuaginta milites, inter quos decem nobiles numerabantur, trecenti vulnerati, alique igne tacti, ita ut duodecim tantum remanserint à læsione immunes. Ex hostibus, ut apparuit, circiter tria millia supra quingentos cecidere, præter vulneratos & igne læsos. In quibus sepeliendis, tota illa nocte, & die sequente hostes incubuere, quod nostri libere permittebant, nullo ictu tormentorum emisso, ut fœtore cadaverum carerent. Erat autem res incredibile dictu videre dissecta capita, cerebra, brachia, tibias, intestina, cæteraque corporis membra, quæ in arcis fossa prostrata iacebant. Prælio finito, iam profunda nocte, Dux Antonius à Sylueira, cum vidisset hostes iam ad arcem expugnandam amplius non niti, nec ad eam aliquam machinam admouere, custodiis dispositis, omnes suos superstitibus cibo refici curauit, qui à cœna superioris noctis, ad horam illam vsque integrum cibum non sumpserant, quod spacium erat ferme viginti trium horarum. Refectis autem iis, & vulneribus ipsorum reuigatis, mortuisque opere mancipiorum, quæ in arce captiua habebant, sepultis, se nobilioribus, quas habebat vestibus induit, cæterisque itidem facere iubet. Quo factò, canere atque saltare inceptum, cæterisque insequentibus, magnum clangorem, & vocum, & tubarum per totam noctem excitant. Id quidem agebant, ut hostes crederent ipsos eo animo atque virtute adhuc esse, qua in principio dimicationis fuerant, inter quas choreas & tibiaram con-

centus, non rifus aut cachinni, sed lachrymæ profluebant, hostias se futuras in proximum
 haud dubitantes, si denuo oppugnatio tentaretur. tandem finita saltatione iuratum est se
 in proxima dimicatione ea obstinatione animorum pugnatos, ut si Turcaloco potire-
 tur, non antea pugnandi, quam viuendi finem facturos, nec vnquam passuros, ut viui in ho-
 stium potestatem venirent, cædibus & stragibus vltionem suæ mortis petituros, eamq; vi-
 ctoriam hostibus luctuosissimam futuram, non enim se in spem vitæ, sed ad vindictam mor-
 tis certaturos. Interim nostris in huiusmodi saltationibus, & cantilenis impeditis, Dux cer-
 tis hominibus, quibus maxime fidebat, iussit vtex tormentis maritimæ parti adiacenti-
 bus, vbi semper minus (quippe latus illud natura erat munitum) minimebat pericul, puluis
 10 adimeretur, ut ex illo cupas ac globos igneos implerent, quo in sequenti die dimicar o-
 nem partem eam, qua arx terram spectat, munitiorem tutioremque haberent. Omnia iam
 maiorum tormentorum puluere cauebant, præter eum, quo cum tormenta instructa erant,
 quo deficiente, nulla amplius spes defensionis erat. Hanc pulueris penuriam Dux Anto-
 nius semper penes se secretam habuit, paucissimis exceptis, ne ab aliquo mancipiorum ex
 arce fugienti, hostes eam intellerent. Hac nocte quidam Venetus nauta, pietate veri Chri-
 stiani affectus, se ad nostros furum in arcem contulit, qui indicauit Solimanum ob ingen-
 tem suorum ac classis iacturam constituisse, nisi illo die, quo ter arcem tentauerat, eam su-
 peraret, castra amouere, nauesq; conscendere, & Meccham versus nauigare. Quod iam
 magis cogebatur facere, ob atrocem acceptam stragem. præterea narrabat ipsum Solima-
 20 num mire succensuisse Coie Coffaro occisi Regis Cambaïæ Duci, à quo assererat se cir-
 cumuentum esse, qui sæpius & coram, & per litteras affirmasset, arcem minime firmam
 futuram aduersus ipsius potentiam, seq; vltius habiturum omnes Reges Indiæ aduersus
 Lusitanos promptissimos socios. Nam illos vnanimi sententia ipsi pecunias ac copias ve-
 nienti mittere constituisse. Quæ omnia falsa ac fraudulenta deprehendit. Sed & multa
 plura dixit bonus ille trans fuga, quæ postea vera inuenta fuere. Attamen nostris pro tem-
 poris ratione, eius verbis non magnam adhærebant fidem, tametsi hæc audientes animo
 non nihil refocillarentur, ac aliquid ab extrema illa desperatione remitterent. Proinde à
 suo opere non desistebant, ut si forte rursus hostes ad pugnam redire euenisset, se defende-
 rent. Noctē præter lapsa, dieq; progrediente, hostes (ut prius dictum est) in suis medendis,
 30 & sepeliendis occupati fuere, nec ipsi à nostris, nec nostri ab ipsis petiti sunt. Sequenti ve-
 ro nocte (Dei opera) ecce sedecim illæ Liburnicæ, quas Nonius à Cunha Prorex miserat,
 aduentant, quæ quatuor millibus passuum à classe Turcica adhuc distantes, ducum con-
 silio, in vnaquaque quatuor luculentas faces erigunt, quæ ob noctis obscuritatem visum
 hostium quadruplo fallebant, existimantes, pro ignium numero, multitudinem nauium
 respondere. Hoc stratagemate vsi magna celeritate, clamoreq; edito, ac tormentis omni-
 bus crepantibus, impetum in classem hostium faciunt, ac nullo incommodo accepto, arcis
 naualem magna omnium alacritate ingrediuntur. Quo insperato subsidio Solimanus lon-
 ge plus perterritus, nullo seruato ordine, omnia tormenta, cōmeatum, castraq; integra re-
 linquens, se eadem nocte, in naues cum suis contulit. Et tanta celeritate nauigare cœpit, ut
 40 orto sole, nullum eius classis vestigium appareret. Milites regni Cambaïæ hæc videntes, se
 extra insulam, fluuium tranantes, conferunt. Tantus fuit omnium terror ac timor, ut reli-
 ctis plus millibus hominum vulneratorum, ac igne lætorum in castris, insuper millibus
 aliorum, qui prædandi gratia paulo ante ex castris discesserant, fugerint, qui cunctos ad
 vnum postea ab incolis, ut nobis gratificarentur, & ut turpia in ipsos perpetrata facinora,
 vindicarent, trucidati sunt. Nostri ex ea pugna, ingentia spolia, præter omnia tormenta
 bellica, quæ circiter centum & quinquaginta numero erant, obtinuerunt. Fuga itaq; ho-
 stium facta, confestim Antonius à Sylueira, celocem ad Proregem Gratianum à Noronha
 mittit, eique res ibi gestas indicat, quæ illum cum tota classe, circiter centum & sexaginta
 millibus passuum à Dio distantem iam inuenit. Quo nuncio exultantes, omnes gaudio
 50 magno affecti sunt, quamquam Gratianus doleret se hostes ante portum non reperisse, nec
 eorum classem oppugnare posse, atq; gloriam liberatæ arcis reportare. Nihilominus
 hæc dum accepit, extemplo versus mare rubrum cursum ea in-
 tentione dirigit, ut profugos hostes, aut terra
 aut mari aggrediretur.

DAMIANI A GOES EQVI- TIS LVSITANI, DE BELLO CAMBAICO

SECVNDO COMMENTARII TRES.

Serenissimo Principi Ludouico Lusitaniæ Infanti,
Damianus à Goes, S. D. P.



MIRVM est, quam semper cum aetate accrescant labores, & deficientibus paulatim viribus maiora negocia incumbant, siue id arcano quodam natura motu, Numiniq; imperio contingat, siue voluntate nostra id vltro suscipiatur, vix certum constitui potest. Mihi certe euenire video, quo propior ad senectutem vergo, eo plura offerri, quæ scriptis ad eternitatem commendari debeant. Ea enim sunt facta præclaræ nostræ gentis, ea magnitudo varietasque rerum, ea nouitas insularum climatumque, ut si denuo aliquis Homerus exurgeret: posset non incommode ex rebus Lusitanicis, & Iliados & Odissæ argumentum non fabulose, sed ex vero componere. Sed hæc fortassis alias tentabimus. Nunc, quæ proxime acta sunt ad Gangem in tuenda arce Diensi, describere propositum est. Ex quo enim tua humanitas, Princeps clarissime, & in bello gerundo Dux strenuissime, nobis recitauit literas Ioannis Mascaregnæ Diensis arcis Præfecti, laureatas, & triumphorum argumentis plenas: non potui mihi imperare, quin arrepto calamo, ocioque excusso, eius rei commentarios conficerem. Quem laborem merito, fortasse ob nonnullas lucubratiunculas subterfugere potuissemus, quippe qui iam pridem emiserimus (quod mihi non ad iactantiam ingenii, sed ad testimonium laboris dictum velim) priorem illam Diensem oppugnationem, ubi in fine opusculi adiuncta est nonnulla disceptatiuncula cum Paulo Iouio viro disertissimo. Deinde fidem, mores, potentiamque Aethiopum (qui sub Ioanne Precioso) siue (ut nunc loquimur) sub Ioanne Presbytero degunt, scripto prodimus. In quo libello, vice Coronidis, deplorandam Lappiorum ad glaciale Oceanum degentium calamitatem, Paulo tertio Pontifici proposuimus. Præterea Hispaniarum vires, opes, fecunditatemq; libro complexi sumus. Hisce commentatiunculis, licet quasi fatigatus rudem mihi, et si non in perpetuum, saltem ad tempus postulare possem: tamen ubi noua gloria nostræ gentis de Turcis parta, meum animum denuo accendisset, in re noua nouum vegetumq; animum ad scribendum indui. Quod si nobis pro animi alacritate par ingenii vis & eloquentiæ copia suppeteret: melius sese proderet hominibus rerum gestarum amplitudo, quam fortasse alius aliàs præstabit. Nos contenti erimus, ut summa fidem tradamus, ut, si lector non audiat ex nobis, quanta sit claritas magnitudoque istius victoria, animo saltem concipiat, & utcumque imaginetur. Ceterum hoc quicquid est libelli, tibi dicatum volumus, Princeps inclyte, cuius felici consilio, bellica hæc negocia domi forisq; rectissime tractantur. Quod sane iam antea satis te declarasse in Tunetensi expugnatione, omnibus compertum est, ubi Carolo Quinto, cognato & sororio tuo, in difficilioribus negociis præsto semper adfuisisti, & præsens tuam animi excellentiam, virtutem, & rerum bellicarum peritiam uniuerso orbi innotescere voluisti. Quum igitur id & à te & à clarissimis fratribus tuis Ioanne Tertio, inclytissimo Rege nostro, & Henrico Cardinale reuerendissimo agatur, ut æternam in India sit Lusitanorum imperium: non putavi hunc librum de rebus Indicis, tibi iniucundum futurum, præsertim si in mentem veniat, ut inter legendum necessum est venire, quam fortunam auspiciis Regis, quas vires tua in bellis peritia, quid tutelæ, Cardinalis in prouidendo sagacitas, ad hanc victoriam contuleris, & quid in posterum iisdem effici & sperari posset. Accipias igitur sereno placidoque vultu hanc nostri deuoti pectoris operam, quod te facturum pro tua humanitate nequam addubito. Vale.

DAMI-

DAMIANI A GOES EQVI-

TIS LVSITANI, DE BELLO CAM-

BAICO II. COMMENTA-

RIVS PRIMVS.



OLLATORVM beneficiorum, pluma leuior est gratia: contra, offensus memoria, tenax & diuturna, obliuionem non sinit obrepere: nectam expendit, iure ne an iniuria sit læsa, sed vulnus tantummodo suum adspicit, & acri dolore ad vindictam, per æqua, per iniqua, contendit. Cuius rei euidentis exemplum patuit in gente Cambaica, quæ à nostris hominibus, multis affecta beneficiis, oppressa earum rerum memoria, cladem (quam sub Antonio à Sylueyra sua culpa acceperant, dum Diense præsidium, cui ille per id tempus præerat, infelicibus armis tentant) quasi acceptam iniuriam noua oppugnatione vlcisci statuerunt: id quo melius succederet, belli consilia, quantum possent, tegete, arma opesq; ad id

clam comparare, vt imparatis vel per insidias obreperent, vel aperto Marte, ex præparato grauius adorirentur. Sed Ioannes Mascaregnas, cui arcis custodia demandata erat, vir non minus sagaci, quam forti pectore, omnia olfacere ac procul sentire, eorum consilia conatusq; explorare, omnia pro temporis angustia comportare ac præparare, quæ ad vim hostium propulsandam necessaria existimabat.

Au hor porro, conflatorq; istius belli, Coius Sopharus fuit, homo natione Italus, sed qui spreto Christiani nominis sacramento, Mahumeticæ sectæ se addixerat, dux veteranus, ac in primis belli peritus, consilio manuque promptus, cuius mentionem in superiori oppugnatione Dienfi fecimus. Hic adolescentem Mamudium Sultanum ad arma instigare, nec sinere eius animum, à commemoratione occisi ad Dium auunculi, conquiescere.

Fuit autem is, Baduris Imperator Cambaice. Non debere eius manes inultos relinqui, & eius (vnde regnum acceperat) mortem negligi, pertinere id ad ipsius ignominiam & familiæ dedecus, ac totius gentis infamiam: exiguam manum Lusitanorum, facile posse per bellum finibus excuti: Indignum prorsus, maximum regem premi seruitute alienigenarum, dominatum conspiciere in regia, regnum deniq; & religionem in periculum venire: se, quicquid haberet virium, quæ profecto exiguæ non essent, libenter huic bello associaturum. Vincitur hisce admonitionibus iuuenilis animus, ac de sententia suorum, bellum decernit, beliq; summa Sopharo commendatur. Is clanculum, partim ex regis opibus, partim ex suis, magnos exercitus comparare, neq; ius religionemq; fœderis, initi ab interfecto Badure cum Prorege Gratiano Noronha, quicquam curare. Principio igitur finitimos reges legationibus ad societatem vocare, spesq; periculaq; ostentare, quorum pleriq; nostrum imperium perosi, arma iungunt, alii magna promittunt, alii se integros ad euentum belli seruant.

Quæ dum maximo silentio ex vtriusque consilio aguntur, fingit Sopharus Dienfium ciuitatem sibi ab Imperatore Mamudio dono datam esse. Quæ res eo verisimilior videbatur, quod & alia in ditione Cambaice oppida, vel gratia vel precio obtinuerat, è quibus vnum est Surrato, munitissima ciuitas ac propemodum inexpugnabilis: ideoque intuenti reliquam eius viri amplitudinem & gratiam, absurdum non videbatur, tale donum in virum tantopere apud suos excellentem, collatum fuisse. Cuius impetratio ideo facilius apparebat, quod ea ciuitas subinde nunc Turcarum, nunc Lusitanorum armis expugnata, incerti fluctuantisque dominii esse videbatur: spesq; erat, si Sopharo tradita fuisset, eius industria & viribus facile contra alienas opes defendi posse. Rebus ad istum modum constitutis, Sopharus literas ad Ioannem Mascaregnam mittit (cuius amicitia valde familiariter utebatur) de sua felicitate, tanquam inde magnopere gauisurum: indicabatque, se iam non animo tantum, sed corpore quoque cum amico summo coniunctiorem fore. Simul Legatis opera data est, vt vires nostras copiasque explorarent, hominemque orarent, vt ipse pace liceret aliquot cohortes in urbem introducere, vt in rebus nouis ea manu sibi principatum confirmaret: populumque in officio contineret, ne vel contra se, vel contra Christianos aliquid molirentur. Ipse interim clam militem accersere, bombardasq; noctu in urbem conuehere: Mascaregnas contra rem frumentariam expedire, necessariaq; in arcem comportari iubere, Lusitanosq; qui in oppido agebant, clam admonere, vt commea-

tum & quicquid haberent, vna secum in arcem deueherent. Dum igitur insidiæ altrinsecus vel instruuntur, vel cauentur: nuncii aduenientes referunt, totum regnum Cambaiæ esse in armis, ingentes exercitus cogi Arabum, Abessinorum, Phartachorum, Mogorum, & Turcarum, ad quadraginta millia: machinas item bellicas bombardasque omnis generis, inter quas erant quinque basilisci, (vastæ id magnitudinis tormentum) ad arcis expugnationem comportari. Mascaregnas contra (vt est homo rei militaris peritus) omnia dissimulare, ac per litteras Sopharo gratulari, quod Regi ex merito charus esset: se probe cognoscere, quæ ipsius essent beneficia in regnum Cambaiæ, ac in primis gaudere, ipsius virtutes debitis præmiis, si non ad plenum, (nam maiora esse illius merita) saltem aliqua ex parte compensari: De milite in oppidum introducendo, se illius iuri non intercedere, tantum caueret, ne id sibi Christianisque perniciosum esset. Cæterum, vt de tempore constet, acta sunt ista sub finem Martii, Anno 1546. Paucæ igitur cohortes palam, cæteræ clanculum in urbem intromissæ sunt. Mense Aprili maior adhuc copia armatorum superuenit, quorum pleriq; Turcici generis erant. Enimvero iam Sophari animo res matura videbatur, neque differenda vltius initia belli, dum hyemis intemperie, quæ per ea tempora sæuire incipit, nulla subsidia Christianis à Prorege Indiæ summitti possent. Mascaregnas autem (magis ac magis se quotidie aperiente bello) de hoc tumultu, summa celeritate ad Ioannem Castritium Proregem Indiæ (qui id temporis Goæ agebat) nuncios mittit, vt cognosceret, quo in metu res constitutæ essent: se contra tantam vim non nisi ducetos quinquaginta milites in præsidio habere. Eadem indicantur Hieronymo Menesio, & Antonio Sofæ, Bazaini & Chaulii præfectis. Liburnica quæ eos deueheret, ad id negotii expedita, simul in mandatis datum, vt comæatum quem hostis ex illis locis deuecturus esset, interciperent, ac naues ea causa illuc missas retinerent. Sopharus porro quinq; millibus, Turcarum, Abyssinorum, aliarumq; gentium urbem ingreditur: quem circiter triginta millia latomorum, calonum, lixarum, cæterorumq; qui Castrensis vrbis mercenariam operam præstant, in sequebantur. Aderat etiam Rumæcanus Sophari filius, quem Rex Mamudius bombardarum omnium, machinarum, tormentorumq; negociis præfecerat. Statim igitur ab ingressu suo nuncios ad Mascaregnam mittit, orans, ne de subito eius aduentu, copiisque militum, aliquid sinistra opinaretur: rebus duris & regni nouitate ad talia consilia compulsus esse, ægre ferre oppidanos mutationem principis, nec imperium sibi in tanta maleuolentia, sine armis tutum esse posse, ipsumq; adeo scire, quæ scelerata ingenia incolarum essent, quam prona ad seditionem: Testari igitur illius conscientiam, orareq; ne, quod pro se necessario faceret, contra amicum fecisse crederetur: Se inter bonas suas fortunas, hanc pro summa computare, quod tam charum caput, iam non ex longa intercapedine, sed de proximo visurus esset. Quod si per suspiciones à colloquio arceretur, ipsum tamen experimentis cogniturum; quod fortasse iam persuaderi non posset: scilicet, quam sanctum illi sit ac religiosum ius veteris amicitie.

At Mascaregnas his nunciis auditis, tametsi doli non ignarus, dissimulatione tamen pro tempore vtendum arbitratus, Simonem Pheum virum solertem, prudentemq; ad eum per speciem gratulandi mittit, sibi que aduentum eius gratum esse, causamq; tanti satellitii probam videri renunciat, seque nunc auide expectare, vt desiderata toties familiaritate, iam nunc deinceps multo frequentique vsu sese explerent. Sopharus hominem magnifice excipit, exceptumque cum iis mandatis remittit, vnde nihil præter causas belli affectare videbatur: in fœdere esse scilicet, quod Mamudius cum Prorege Gratiano Noronh percusserat, vt liceret murum excitari ex aduerso arcis, qui iniurias militum præfidiariorum ab oppidanis intercluderet, quo quiescentibus hinc inde offensis, pax bona conseruari posset. Tentandam esse quidem eius muri ædificationem, sed armis Emanuelis Sofæ opus prohibitum fuisse: nunc cupere se, quod ex fœdere liceret, bona eius gratia absolueret: Sin secus animatus esset, se contra vim arma oppositurum. Ad hæc placere suo Regi, vt liberum sit ius nauigandi, tam in rebus expottandis, quam aduehendis, & vt cuique integrum sit, merces suas deferre quo vellet, neque eiusmodi comæandi authoritatem à Lusitanis petendam esse: Non enim regem potentissimum eam indignitatem seruitutis amplius sustinere posse: scire Lusitanos, quæ vires essent eius imperii, ipsum tamen potius per gratiam ab illis petere, quod armis obtinere posset: proinde ne grauarentur amicitie dare, quod necessitati fortasse dandum esset. Magnificare Regem Lusitanos, ac dempra seruitute amaturum quoq; sociumq; ad omnes necessitates futurum: alioqui ius sibi armis ereptum, armis quæsiturum esse. Viderent igitur, ne, dum iniqua retinent, omnia amittant: se hoste, omnia circumcirca hostilia futura: ipsos esse interclusos hyeme ab omnibus suorum subsidiiis, manum exiguam esse intrus in arce. Hæc se denunciare regis sui nomine, se (quod amici

amici est) Mascaregnam admonere, ne bellum perniciosum in se suosque exciter: vitaret eam flammam, quæ semel exorta, Lusitanicas res in India in cinerem absumat. Quod si qua negentur, Deos hominesque testes facere, se inuitum, ruptis foederibus, ad bellum cogi: proinde faceret ipsum quamprimum certiore, ut quod in manibus esset quamprimum conficeret. Mascaregnas, ad Sophari postulata, optimum quemque vsu & ætate prudentissimum, in consilium adhibet, de quorum sententia tale responsum per Simonem remittitur: Ea quæ ad innouandas vel mutandas pacis leges spectarent, ad se suamque cognitionem nihil pertinere: proinde ab ipso ea petenda non esse, ad quæ concedenda nullum ius haberet. Solummodo id imperio Proregis statui posse, quod ipsum pro diuturna cum
 10 Lusitanis consuetudine minime omnium latere posset; rogare igitur, ut Mamudius legatos super ea re ad Proregem mittat, nec ante responsum (quum dubium sit, an quod velit impetraturus sit) arma moueat. Proregem id temporis Goz agere, neque longe distare, non longam in medio moram futuram. Quod ad muri ædificationem pertineret, se mirari, quum cum tanta manu ad hoc negotii a Mamudio sit missus: Possesse enim eius rei curam quæstoribus vrbs committi, quibus ne ipse quidem suam operam subtracturus esset, modo iis locis construatür murus, quibus inter Mamudium & Gratianum cõuenisset. Quod si designati limites obseruentur, recte illum facturum: sin vel duos digitos ultra fundamenta opus promouerit, se non solum illi, sed ipsi quoque Imperatori Mamudio impedimento futurum. Verum ut constaret, quantum abhorretet à causis belli, foederibusque violandis, superesse exemplar scriptarum de pace legum, idque se nunc ei per Simonem legendum mittere. Simon igitur cum istis mandatis in castra venit, antigraphumque Sophari in manus offert. Quod quum ille legisset, statim cum magna animi vultusque indignatione in plurimas partes discerpfit, Legatumque contra ius gentium in vinculis asseruari iubet, neque vltius oppugnationem differendam censeret: quo circa ad vigesimam primam mensis Aprilis, magna vi arcem aggreditur. Diensis autem arx rupibus & cuneata fronte in littus procurrit, ab vna parte fluuio, ab altera vero sinu maris alluitur: Reliqua aditum habent ab oppido, qua validissimis aggeribus fossisque, quaqua uersus à fluuio ad mare usque cingitur. Porro in fluuii alueo turris munitissima consistit, eoque inexpugnabilior, quod, nisi summo & incitatissimo maris æstu, adiri nequeat, tum enim tenues vndas ad arcem perferant.
 20 30 r. Difficultatem loci ea quoque parte bombardæ adiuuant, quæ hostilem classem aduentantem, facile crebris iaculationibus deprimant. Ex alio vero latere, limoso solo & humili aqua circumcingitur, ut neque pedibus, neque nauiculis, immo ne lembis quidem possit adiri. Inter medium arcis turrisque, spacium solummodo nauigationibus idoneum est, sed obnoxium vtriusque munitionis bombardis.

Ab ea igitur parte, qua demonstrauius arcem ad oppidum respicere, & perpetuo dorso continuari, quæ sola obsidioni opportunior videtur, summa vi Sopharus oppugnationem tentat, ac in tumulo arcis vicino, (ex quo maxima ipsius pars arcis conspicitur) ex congestu aceruisque lapidum, sine calce vallum miræ crassitudinis erexit, & ad imas operis radices, apertis inibi fenestris relictis, bombardas apposuit, superne propugnaculum istud
 40 corona pinnarum amplexus est, iustoque præsidio protinus instruxit, & ut tutum ab iniuria nostrorum iaculorum asseruaret, gossipinis sarcinis vndecunque muniuit. Quo opere ingenti festinatione intra vnam noctem confecto, albente iam in diem cælo, arcem omni genere telorum oppugnare cœperunt.

Dum hæc aguntur, Iohannes Mascaregnas seruos, mulieres, ac pueros, militari operæ inutiles, nauibus quorundam mercatorum Lusitanorum, Bazainam & Chaulium euntibus, auerendos tradidit. Naues item duas (quas Indi Catures vocant) summa celeritate armari iussit, ut oram maritimam legentes, hostes comæatu prohiberent. Quæ mandata impigre facientes, obnauigatis littoribus, non longo deinde temporis spacio reuersæ, etiam in hostium oculis quatuordecim naues, mercibus & comæatu onustas, intercipiunt.
 50 Quo, factum est, ut iniquiore multo annona aduersari vterentur. Et ut res suo ordine, certisque functionibus ageretur: arcis stationes Mascaregnas hoc pacto distribuendas existimauit. Iohannem Almeida turri & propugnaculo diui Iacobi (quod in superiori oppugnatione, crebris Turcarum iaculationibus corruerat) tutorem assignauit: Lodouicum Sofam, turri D. Thomæ: Ægidium Cottinium, turri D. Iohannis: Antonium Pezannam, turri D. Georgii, quæ supra nouam arcis portam sita est: Iohannem Verzeanum, mesopyrgio minori: Alphonsum Bonifacium, turri, quæ D. Iacobi propugnaculo imminet: Antonium Rodericum regium quæstorem, mesopyrgio maiori: Antonium Frærium legatum, turri supra veterem portam sitæ: Singulis ferme istorum, ad stationum custodiam, viginti traditi milites sunt. Nam tunc temporis arcis maiores defuere copiæ, &

militum inopia summopere laborabatur. Præfecti autem isti, ea quæ ad arcis, suarumque turrium defensionem pertinere existimabant, summa cura & studio pro virili die noctuque faciebant. Eodem tempore paulo supra illud vallum, quod hostes excitauerant, non minori firmitudine aliud quoque versus mare excitauerunt, cui etiam aliud simile adiicitur: eoque flexu anfractuque murus deducitur, ut opus magis labyrinthicum, quam alterius generis esse videretur. Idque eo factum est, ut septis illis flexuosis à nostrorum telorum iniuriis protegerentur, Et quamquam nostri hostium conatus omni perseverantia contentioneque impedire contendissent, nihilominus eo muro curvo sinuosoque progressi ad manus iactum, proxime arcis mœnia consistunt.

Inde ex congestis lapidibus aliud opus conficiunt, tredecim pedum crassitudine, sed à tergo validissimo aggere suffultum, quod à ripa ad ipsum littus deducunt, castellisque communiunt. Inde (ut loci natura ferebat) ex castello in castellum continuatis munitionibus, arx penitus vallo circumdatur, in iisdemque castellis omne telorum bombardarumque genus imponitur. Itaque opere finito, acrius solito arcem sæpe tentabant. Interea Mamudius Regio comitatu stipatus, ciuitatem (operis visendi gratia) ingressus est. Dum hæc ab utraque parte agebantur, per exploratores certior fit Mascaregnas, decreuisse Sopharum, turrim quam nostri in fluuio, ut demonstrauius, sitam habent, inuadere: collectis ad id ratibus, vna cum naue oneraria perquam magna, cuiusdam secte Mahometanæ mercatoris, quam in portu ad eos vsus retinuerat. In qua tabulatum eius altitudinis, quod turris supremum tabulatum æquare posset, extruere curauit, quod circumquaque pluteis (ut nostrorum iacula repelleret) sic confirmauit, ut nisi summa ope expugnari posset. Re cognita, Mascaregnas Iacobo Lacteo, quem nauibus illis duabus, quarum antea meminimus, præfecerat, negocium committit. Is maximo silentio, tacitoque remigio oppidum versus naues suas noctu eduxit. Verum antea quam immineret onerariæ nauis, quam incendio delere proposuerat, aquarum strepitu & murmure, quem remi excitabant, cauere non potuit, quin insidias suas excubitores hostium perciperent. Quare clamore sublato, totus exercitus in armis profiliuit. Id quum à nostris esset animaduersum, celeri cursu in nauem impressionem faciunt, ignemque iniiciunt. Sed quum incendium ex voto non succederet, & hostes impetum in nostram classem facere conarentur, viginti circiter milites ex nostris hostium nauem conscendunt, funibusque ancorariis præcisiss, remulco, vno solo milite læso, nauem ipsam ereptam (hostibus contra nitentibus) ante arcem deducunt, ibique igne iniecto, penitus absumunt. Quæ res Sophari animum non parum fregit. Nam proposuerat eam turrim antea capere, uti facilius arcem, loci eius commoditate adiutus, expugnaret. Neque sane temere eius rei concepta spes, quoniam capta turri illa, subsidiariæ nostræ naues ad arcem appellere, non nisi cum summo discrimine & labore valuissent. Hæc ea nocte, quæ diem Paschæ Seruatoris nostri præcedit, acta fuere. Nostri igitur, dum de redempto humano genere saluferum diem, & iam de hostium clade lærum festiuumque miris gaudiis ouationibusque celebrauere, spe omnino erecti sunt, tanquam in cæteris quoque victores futuri. Quum igitur negocium in eo statu esset, & perseveranter hostes in arcem impetum facerent, idque non sine utrorumque clade, ob tormentorum assiduam iaculationem, & hyeme instante nostri de subsidio ferme desperarent, decima octaua Maii, Proregis filius natus minor Ferdinandus Castrius, cum octo minoribus longis nauibus (incolæ Catures vocant) difficilioribus vsus tempestatibus, ante portum apparuit. Nauium præfecti, Georgius Vascogoncellus, cui duas ex eo genere nauium Prorex ad littus Cambaicum explorandum commiserat, Franciscus Almeida, Petrus Lupius Sosa, Antonius Cugna, Diodocus Siluius, Diodocus Reinofus, cognomento Soto maior. Quibus appulsis, frustra se obiiiciente hoste, per pseudothyron siue clancularium ostiolum, quod in minori brachio muri adapertum fuit, nullo accepto damno, læti in arcem, cum ingenti omnium gaudio, recipiuntur. Post quorum aduentum, militem iubet Mascaregnas recenseri. Inuenti sunt ferme quadringenti quinquaginta, omnes fere illustri loco nati, manu strenui, & ad vsus bellicos satis commode instructi. Pro copia igitur auxiliorum, plures stationarios singulis locis deputat, omnibusque quid agendum ibi, quæ ratione excubandum esset, exponit. Post Ferdinandi Castrii aduentum, Mamudius & Sopharus naues instruunt, quibus, ne aliud subsidium ad arcem accederet, prohibere nitentur. Hæc aliquot ex nostris commeatum in arcem deportantes, interceperunt: nonnullas etiam fugæ se mandare coegerunt. Verum huic hostili classi, ingruente iam atque adeo ingrauescente hyeme, necessarium fuit portus obsidionem relinquere, ut subducta in terram, à procellis tuta esset. Superius demonstratum est, Mamudium Cambaix regem, muro absoluto, turribus vallisque constructo, operis visendi causa in oppidum venisse. De cuius aduentu certior fit Mascaregnas, per

per captiuum quendam, quem sex milites nostri à Ferdinando Caruallo, præfecto illius turris quæ in fluuio est, ad hostilia castra exploratum missi, in ipsis aggeribus interceperunt, quare ob aduentum regium ingentia signa lætitiæ, bombardarum tonitru, tubarumque classico edita fuere. Rex autem vigesima quinta Iunii, mane ante solis ortum, oppidum ingressus est. Qua hora tres iustæ magnitudinis testudines, nostri super hostium vallum erectas, dubiis oculis vtcunque animaduertunt, subterque eas ingentis formæ basiliscos tres, munitiones quoq; ac castella quoquo versus ad confligendum, noua ratione composita. Quibus vix, dilucescente crepusculo matutino, plene cognitis, confestim hostes ad turres diuorum Thomæ, Iacobique, & ad murum iisdem turribus interiectum, effusissima glandium iaculatione contendunt. Mascaregnas autem, quum quorsum ii animum applicuissent, animaduertisset: eas turres vna & murum, intrinsecus aggeribus validis obuestiri curat, turrique diui Thomæ, quam cuniculatim suspicabatur hostem euertere constituisse, transuersis cuniculis, incredibili labore industriaque succurrit, ac ex ipsa turri hostium testudines, basilisci leonisque ictibus impetere iussit. Quæ res summum detrimentum aduersariis intulit. Veruntamen ad quinque dierum spacium, iaculatione hostium continua, telorumq; assiduitate concussa turris Thomæa, tandem finditur, pinnæq; Iacobæ ferme omnes mutilatæ. Neq; id tamen sine hostium exigua noxa. Nam qui turri D. Thomæ præerant, hostium duobus basiliscis deturbatis, tertium in partes frangunt. Nec id rursus absq; nostrorum periculo factum, quum nullo intermisso tempore, in ipsam

20 turrim tanta globorum copia deuolueretur, vt ex iis qui stuppam ignitam bombardis admovent, nemo præ metu id ad muneris se præsto exhibere auderet. Neq; id mirum, quum tanta dexteritate hostes ineuitabilib. ictibus iacularentur, vt si quem nostrorum ad bombardarum fenestras intuerentur, subito quinque sexue globos recta in illum coniiicerent. Præterea tormentum, quod in sublime globos euomit, (mortarium, vulgo dicitur) tantæ erat magnitudinis, vt glandes torqueret octonum in ambitu palmorum. Hoc è regione turris D. Ioannis, loco decliui collocauerunt. Huius impulsu & concussionem tantus terror à nostris conceptus est, vt quoties globus desuper in arcem irruere inspicere ur, de se quisque actum esse, animo præfugiret. Is enim cuius industria negocium hoc tractabatur, eius artificii erat, vt nullum vnquam iaculum frustra emitteret, sed omnia introrsum in arcem

30 reciderent. Quo artifice (vt ex captiuo postea scitum est) ictu bombardico à nostris interempto, hostes in demorui locum, alium sufficiunt, de cuius opera idem sperabant, sed frustra. Nam quum arte careret, globi quos in nostros dirigebat, imperitia mittentis, in ipsorum castra corruerant. Quo errore imperitiæque mittentis, ex suis tribus occisis, à mortarii iaculatione in totum superfederunt. Præter hæc omnia, hostes duas testudines nouo rursus labore, è regione turris D. Ioannis, quæ cæteris angustior infirmiorque erat, excitauerunt, à qua ad Iacobæam vsque, totius belli vires applicare constituerant. Quibus singulis singulos basiliscos, ac alias item machinas bellicas accommodant eo numero, quem necessitas ipsa requirere videbatur. Itaque opere constructo, eodem die acriter vltro citroque prælio dimicatum est. Inter pugnandum, globus ex arce emissus, iuxta pedes

40 regis Mamudii, quendam eius cognatum occidit. Quare territus rex, vndecimo ab aduentu suo die, castra deseruit, ad Madabam regiam ciuitatem se conferens: inde militem & necessaria exercitui expediturus. Ipse autem siue timore, siue alia de causa, postea reuerti noluit. Discedens vero, Iuzarcano viro & potenti, & virtute summa, summaq; prudentia prædito, (cuius consilio & solerti opera tum in re bellica, tum in rebus aliis plurimis utebatur) regiam legionem attribuit, & belli vna cum Sopharo negocium commisit. Post regis discessum, hostibus adhuc in continuo labore perseverantibus globorum assiduitate, D. Thomæ Ioannisque turres vna cum mesopyrgio euertuntur. Cuius molis rudibus fossa

50 oppletur. In eo vallo (cuius ante meminimus) turris vndequaque eratibus vimineis circumseptæ, intus oppleta saxi & cespitibus, (nonnulli frondeas, alii corbitas vallares appellant) ab hostibus in sublime educitur. Hanc iuxta arcis fossam ea erigunt magnitudine & altitudine, vt libere, quid intus ageretur, conspicerent. Quamobrem nullibi nostris tuto consistere aut versari licebat. Cui detrimento Mascaregnas vt succurreret, tum quod ob fossæ profunditatem cuniculis obrepere, suffodereque eam non poterat; tum etiam quod saxa rupesque, in quibus illa arcis pars extructa est, impedebant: introrsum (vt locus patiebatur) turriculam ad eam altitudinem ædificat, qua hostium turrim nostri manualium bombardarum globis commode impetebant. Inde vtranque turrim nostri qua poterant virtute defendebant. Huic turriculæ Antonium Pezannam curatorem esse voluit, qui sua annona, suoque sumptu, quadraginta milites sibi ad eam custodiam attributos alebat. Stationem autem, quam antea asseruabat, Ioanni Verzeano commisit. Eo tempore non pauci

desiderati, & permulti in arce vulnerati fuere. At hostes, quum se interdium non satis vtiliter manus operi admoliri viderent, noctu quicquid poterant, exstruebant. Quem eorum successum Mascaregnas, candelabro ad id ingenti accenso, impediēbat, cuius splendore omnes qui vel vallum aggrediebantur, vel materiam portabant, conspicui facti, ictibus bombardarum patebant. Interea loci tumulus ingens, terra, cespite, lapideq; constipatus, in templi atrio excitatur, cui basiliscum, tutelæ alioqui portus destinatum, superimponunt: cuius iaculatione turris cratea in tantum quassabatur, vt nemo hostium ad eam accedere amplius auderet: veruntamen quum ipsorum numerus indices augetetur, vicit multorum ac integrorum semper recens labor, paucorum & ex continuo opere exhaustorum exiguitatem. Itaq; vallo ad ipsam arcis fossam, quo per gyrum ab utroq; cornu cingebatur, absoluto, cuniculis instar muscutorum, quos palmarum truncis frondibusq; argilla permixtis desuper contegebant, ne à flamma vrerentur, ad fossæ crepidinem perueniunt. Cui operi per sexaginta dies summo studio & labore hostes incubuere. Eoq; vigesima Iunii finito pro voto, cuniculatim ad fossam pertingebant. Inde ex asseribus appēsis canales derivāt, quos ne nostri bombardis saxisue dissiparent, tignis duplicatis coriiq; contextis integunt. Quæ contignatione inoffense die noctuq; rudera, lapides, & omnis soluta materies in mediam fossam, turribus Diuorum Thomæ, & Ioannis interiectam, defluebat: idque ea arte, vt nostri præter effluentem materiam, neminē ibi conspiciere possent. Quin neq; ii qui fossam ipsam opplebant, quenquam inferne supernæue videre poterant. Intermediis istis temporibus, noctu assidue ex stationibus hostium atroces iniuriæ verborum nostros prouocabant, ignauiam illis obiicientes, quæ, si strenui fortesq; milites sint, conclusi, tanquam peccora inter munitionum septa teneantur, idque ad imperium imbellis ignauiq; ducis? Nam Antonium à Silueyra, si eiusmodi militibus, tamque rei militaris ex tam longa assuetudine bellorum peritis, præfuisset, nunquam passurum fuisse, quin aperto & libero Marte, singulis contra singulos dimicantibus, suam quenque virtutem ostendere permisisset. Contra, sub hoc duce, superiore arcis oppugnatione nullum egregium specimen à quoquam ipsorum præbitum esse: conclusos tantum murorum obicibus, quicquid egerint, ex insidiis dolose, non vera virtute, egisse. Quousq; tandem imbellem hunc ducem paterentur? Quas verborum iniurias Mascaregnas prudenter dissimulanterq; ferebat, suorum militum raritatem, & quorsum hostes tenderent, facile cognoscens. Attamen ne prorsus responso carerent, in eam partem, qua voces audiebantur, missilia omnis generis quocunq; euentu dirigi iubebat. Erat in imo arcis vestigio posticum secretum, iussu Diodocii Lupi Sossæ iam pridem constructum, ex quo ad fossam latentes aditus aperiebantur, id sub rudibus tanquam inutile, obrutum obtectumq; iacebat. Hoc non segniter Mascaregnas purgari & refodi imperat, foribus postibusq; robustissimis communiens. Inde materiam collapsam, quo poterat silentio, furtim subripiebat: atq; ita hostium per totas noctes continuum laborem, sola diurna opera frustrabatur. Qui cum in fossam respicere nec possent, nec audent, bolide per canalem demissa, cumulum explorabāt, cuius eminentior pars ferme iam ad canalis ora peruenerat. Hoc cumuli fastigium, summa diligentia, ne corrueret, Mascaregnas prouidebat, ne furtum suum palam fieret, vti hostes eo labore impediti, nullas alias rationes oppugnandi tentarent, tantum astu conatus ipsorum eludens, rudera ex tumuli base suffurabatur. Quæ quum multorum studio & labore agerentur, assiduitate absporiandi fodiendiq; fieri non potuit, quin ipsius cumuli fastigium sensim collaberetur. Ob id factum, quum ab hostibus bolis postea demissa esset, & funis quo appendebatur, latius solito sese distenderet: animaduertunt se tandem misere frustrari. Quare attoniti, cumulum oculis (omni periculo posthabito) contemplari constituunt. Ibi nostros in ipsa fossa occupatos vident, visosq; protinus telis de super incessunt. Vbi inter alios Antonius Frærius legatus, iaculis confossus, occubuit. Acerrime igitur vtrinq;, donec nox superueniens conflictum dirimeret, ad fossam dimicatum est. Senescente sub tenebras pugna, secundum posticum Mascaregnas lapideum musculum vsque ad rudera per noctem producit, quem trabibus asseribusq; desuper impositis, terraque accumulatis, ea ratione firmavit, vt tuto reliquam in fossa materiam inde auherent. Itaque vnus noctis instanti opera, laboreque continuo, munitione illa absoluta, quum mane ab hostium excubitoribus cerneretur, rei nouitate turbati, ad Sopharum concurrunt, remque ei omnem aperiant. Ille stupefactus, nostrorumque pertinacia solertiaque admirabiliter attonitus, se cum omni celeritate ad stationes proripit. Ibi que, vt rem oculis contemplaretur, capite (vt postea compertum est) super manum dexteram reclinato, extra murum gutture tenus emicuit. Stupefactus deinde, & desperatione æger, sui que immemor, dum longius quam sibi expediebat, deliberabundus subsistit, bombardæ globus forte fortuna ex arce demissus ipsius

manum integram vna cum sincipite raptim abstulit, ipse vero subito ex vallo mortuus concidit. Cuius mors, vti suis funebris & calamitosa, sic nostris perquam optabilis fuit. Erat enim Sopharus (vt si quis alius) prudens, sagax, cautus, vafer, rerum gerendarum peritissimus, militaribus vero stratagematis nemini suo tempore cedens. His naturæ dotibus, infestissimū in nos odium coniunxerat, viresq; suas quotidie augebat, quum eum intelligerent vero animo, deserta religione Christiana, ad Mahumetum defecisse. Nec dubium, quin si diuturnior ei vita contigisset, nobis victoriam difficiliorem impeditioremque fecisset.

DAMIANI A GOES EQVI-

TIS LVSITANI, DE BELLO CAM-

BAICO SECVNDO COMMEN-

TARIVS SECVNDVS.



Oro Sopharo interfecto, aliquot diebus languidius hostes in opere versabantur. Variæ enim sententiæ militem distinebant. Nam pars castra mouenda sentiebat, nec temere amplius bello pernicioso incumbendum esse iudicabat. Alii vero de ducis electione hæsitabant, nec Rumecano Sophari filio parendum arbitrabantur: Cæteri regis voluntatem suffragiumq; expectandum censebant, vt quem ipse vellet, ducem constituerent. In quam sententiam tandem est itum. Itaq; protinus ad regem hac de renuncii dimittuntur, eoq; iubente, Rumecanus præpositus exercitui, & belli imperator pronunciat. Qui celeriter, summaq; diligentia & continenti labore, quinque subterraneos musculos fodit, quos in eam partem, ex qua nostri per posticum (vt demonstratum est) de fossa rudera furabantur, nouo fabricandi ordine ac ratione dirigebat. Sed quum per vim tormentorum, opus à nostris impediretur, eximiis palmarum truncis ad ruinas illius turris (quam crateam vocauimus) duas ligneas turres tæniis inter textas cum tabulatis extruxit, quibus testudines binas apposuit, & sub testudinibus singulis singulos basiliscos collocauit, quorum iaculis deturbatis nostris, hostes ex aduerso postici ad labra marginesq; fossæ penetrarunt. Eo quum ventum esset, super musculum, per quem nostri materiem in fossam deiectam subripere consueuerant, tantam lapidum saxorumq; vim prouoluunt, vt penitus musculi compages dissolueretur. Quo labente, territi nostri, fauciiq; nonnulli, pedem referre coacti sunt. Hostes inde liberius, fossa superata, omnem ruderum lapidumq; colluuiem in eam proticiebant. Itaq; negotio multorum, laboreq; assiduo, semper manu maiore ad opus confluente, posticum omnino obrutum sepe-
 40 pelitur. Quo obstructo, quum nostris amplius vsui non esset, maiore hostes vsi libertate, fossam rudere ad implebant. Eo ipso tempore, quum permulti ex nostris, vulneribus ægritudinibusq; affligerentur, & non pauci morte confecti essent, Mascaregnæ aliam celocem expedire necessarium visum fuit, cui Ioannem Cælium arcis sacerdotem præfecit, eique literas ad Proregem & Præfectos præsidiorum Baziani Chaulique dedit, quibus subsidarias copias omni celeritate mittendas esse indicabat. Alioqui, si festinationem adhibere desisterent, nostro Indico imperio summum periculum imminere. Hostium enim numerum indies augetur. Eodem ipso tempore, quo nauis illa cum nunciis euecta est, quatuor millia selectorum regis Cambaïæ militum in castra venere. Quorum aduentu læta festiuaque ibi omnia, & hominum tympanorumque strepitu vndique personare, copiasque illas
 50 (quasi recenserent) sub oculis nostris in acie disponere, ac tandem agmine composito circummunitiones immani clamore ac barbaro, quasi si victoriam in manibus certam haberent, ad arcem contendere. Sed iustibus tormentorum pessime accepti, imperum temerarium represserunt. Interea dum ista fiunt, ab incepto opere nihil remissum est, sed continuo labore illam fossæ partem, quæ ad turrim D. Ioannis pertingit (quam diximus Ægydio Continio commissam esse) lapide, rudere, omniq; materia complere, atq; iuxta Thomæam turrim malos eius altitudinis erigere, vt cacumina eorum nostras munitiones excederent, iisq; malis asseres scandulaq; loco scalarum ex aduerso clauis affigebant, atque ita sursum ascendere conati. Nostri vero ignibus & acri pugna illis occurrere. At hostes contra, harpagonibus materiam valli nostri diripere, magnoque periculi contemptu scalas complere.

Contra istam hostilem pertinaciam, nostri aliam rationem defensionis instituunt. Fasces ligneos caudicales ferris connexos, catenisque colligatos, commixta interius pice, resinaque, aliaque omni materia, quæ ignem facile corripit, & diutius alit, alios superne iniiciabant, iisque ignibus permultos ex hostibus combussere. Quod tamen sæpius hostes fieri viderent, æque tamen in labore persistentes, pro nihilo nostrorum conatus facere: reiecitque timore, suos qui ibi aut id, aut deusti cadebant, de fossa deducere: alios protinus in demoratorum locum sufficere. Et quoniam opus multorum subsidium requirebat, oppidanos mulieresque etiam ad id negotium cogere, mater amque ad fossam comportare. Quo operarum continenti labore, (nam numerus quadraginta milia excedebat) tumulum ex terra palis lignonibusque eo studio inuehunt, ut quaquam ex arce per sæpe globis 10 hastisque impeterentur, tamen istiusmodi cladibus ab incepto deterreri nequiverint. Itaque post id temporis per supremam musculorum partem ligneas testudines duplicibus elephantorum coriis conglutinatas promouent, super quas (quum iam ex materia, quam hostes accumulauerant, prorectæ essent) per tumulum, quem demonstratum palis deportatum esse, alix meant testudines, quibus defensi, ex fossæ labro in murum concurrere satis commode valebant. Cui insuper operi à lateribus duos hinc inde fortissimos pluteos instar parietum obiciunt, quorum munitione iacula ac cætera missilia turrium Diouorum Ioannis Thomæque cohibebantur. Quo tempore tam assidue ex hostium munitionibus iaculatum est, ut nostrorum ob incredibiles labores, tum propter immensas vigilias, resistere nulla amplius ratione possent. Sed antea quam hi plutei excitarentur, Mascaregnas suspicione permotus, hostes cuniculatim velle ambas has turres subuertere, transuersis cuniculis periculum rei anteuertit. Hostes denique quum propinqui sub mœnibus agerent, ad propugnaculum D. Ioannis, specum inter durissimas rupes male excidunt, per quem denique pariter viri non incommodè ingredi valebant. Priori Commentario, diximus, Mascaregnam inter duas prædictas turres interius aliam subsidiariam construxisse, ex qua quadraginta milites telis spiculisque commode ambabus succurrere possent, atque huius custodiam Antonio Pezannæ tradidisse, & ea quæ illi prius commissa fuerant, Ioanni Verzeano concedita esse. Nam is suis militibus, quos adhuc integros ferme omnes habebat, & turri illi, & minori mesopyrgio subuenire poterat. His ergo ita in suis stationibus manere iussis, Antonium Rodericum quæstorem Ferdinando Castrio, qui infirmo- 30 rioris arcis partem tutandam susceperat, socium adiunxit, ut simul vigilias & hostium impetum alacrius sufferrent. Hostes vero nouo astu, & muro (ut diximus) dirupto, arcem segnius solito infestabant. Senescente igitur in ea parte hostili contentione, noctu Simonem Phæum hæcenus in vinculis habitum, ad munitiones nostras producant, qui alta voce Rumecani nomine, rerum statum, & quam proximi cladi essent, declararent. Quapropter si dedere se vellent, & arcem sine sanguine inoffense tradere, Rumecanum omnibus liberum exitum commeatumque permissurum: Naues etiam (si nobis eius rei penuria esset) bona fide daturum: Sin secus animati essent, esse in proximo omnium interitum: eligerent, utram partem mallet. Quod si belli potius quam pacis, fortunam approbarent, se sequenti die arcem, omnibus collatis copiis, inuasurum, At Mascaregnas his au- 40 ditis, eum statim discedere iubet, & in comites deductoresque, si pedem referre nollent, omnes bombardas sese exoneraturum minatur. Diceret igitur Rumecano, ipsius aduentum assultumque quocumque in tempore optatum expectatumque fore. Hoc sermone habito, omnia hostes tormentorum globis complere: quorum improuisis ictibus, duo de nostris, (qui ut Simonem Phæum rectius audirent, murum ascenderant) interempti sunt. Itaque hostes nullo tempore remissa contentione, decima nona Iulii sub occasum solis, arcis muros, quos penitus suffoderant, denuo impetunt, idque tanta animi præsentia & obstinatione, ut nostros de salute sua propemodum in desperationem adduxerint. Sed ope & opera Ferdinandi Castrii, illi qui in murum conscenderant, erant autem numero triginta, omnes viri nobiles, ut ex habitu apparuit, interfecti sunt. Quod videntes hi qui istos 50 sequebantur, morte ruinaque suorum consternati, ab oppugnatione refugiunt. Qui tamen sæpe à mœnibus reiecti essent, magnis acceptis calamitatibus, nihilo tamen minus tempus, quod oppugnationi idoneum existimarent, remittebant, sed continuo labore opus illud (quo confecto, arcem omnium simul impetu aggredi proposuerant) absoluebant. Eo itaque pro ipsorum arbitrato finito, fossaque sic ad votum exæquata, adeo ut nullo negotio ex munitionibus in muros recta pergere liceret, per omnia oppidi phana noctu sacra faciunt, seq; suamque vitam Mahumeto ad omnia pericula deuouent, deierantque se, nisi capta arce, redituros non esse. In his sacrificiis, uti ex voto litarent, per summam religionem copiose luminaria per vicos omnes & compita incenderunt. Quo ignium splen-

splendore Ferdinandus Caruallus turris illius Præfectus, quam in fluuii alueo habemus, quum homines cateruatim ad templa concurrere animaduertisset, rei nouitate permotus, ad Mascaregnam eodem momento scapha clanculum traiecit. Qui, re cognita, omnes admonet, præsentiq; vt sint animo, adhortatur. Vigiliis distribuit, eoque tota nocte in armis esse iubet. Ea nox D. Iacobi vigiliis sacra erat. Sequenti igitur die, quæ fausta ac bene ominata hominibus. Hispanis erat, propter Hispaniarum patronum D. Iacobum Apostolum, duabus horis ante luciferi exortum mœnia inuaduntur, impetusque ab hostibus in arcem fit, quapropter protinus signo dato, ad muros concurritur, D. Iacobum per summam alacritatem multa acclamatione celebrantes. Ibiq; maximo armorum strepitu & acri pugna dimicatio incenditur, in qua Ludouicus S. sa iuuenis strenuus, Thomæq; turris Præfectus, aliquot de suis militibus impigre pugnantes amisit: nam illum locum omnibus rationibus expugnare decreuerant aduersarii. Sed iuuenis tum maiorum suorum exemplis, tum generosa suamet indole erectus, locum inter summa pericula cædesque promiscuas, magna animi præsentia, vitæ sanguinisque contemptu defendit. Interea loci, quum Mascaregnam, vt omnibus locis succurreret, rei necessitas huc illuc versaret, vigiles qui ad maritimum arcis latus excubabant, quum loco ob scopulorum asperitatem minus timerent, relicta custodia (vt dimicantibus interessent) ad prælii locum sese conferunt. Quo tempore, siue casu, siue quod solitudinem animaduertent, quum æstus defluuium, mareque decrescens hostibus commode inferiret, qui vbique locorum excubabant, Iuzarcani milites selectiores numero sexaginta, in scopulis tacite positis scalis, rupem conscendunt, iisdemq; sursum in murum translatis, omni silentio profiliunt. Quos quum duo milites qui per arcem concurrabant, splendore ignis conspicerent, protinus ad Mascaregnam procurrunt, quem vnico puero signum anteferente comitatum reperiunt, eique altatrepidaque voce arcem ad litoralem partem ab hostibus occupari vociferantur. Quibus silentio imposito, ne re cognita qui prælio aderant, animo deiicerentur, ad eum locum quem hostes occuparant, sese proripuit: ex iisque qui nuncium attulerant, alterum socium assumpsit, alteri imperat, vt omnes quos in arcis plateis inueniret, ad se remitteret. Itaque quum ad occupatum locum ventum esset, hostes ad sexaginta intra mœnia deprehendit. Quos vix discernere licuisset, nisi globi & amphoræ ignitæ, quæ vltro citroque ad aliud arcis latus iaciebantur, splendorem aliquem præbuisent. Iam eorum ferme viginti supra domorum tecta conscenderant, ibique duobus militaribus signis erectis assidebant. Cæteri vero domos ingressi, quicquid obuium erat, diripiebant, cumque mulierculis animo consternatis (quasi iam rerum potiti) minaciter colloquentes, pecunias exigebant. Quarum nonnullæ virilem animum ex necessitate induentes correptis in manus hastis, iam uo muliebriter eos extra tecta pellere contendebant. Mascaregnas autem nonnullis militibus iam stipatus, in hostes impressionem facere, omnesque qui tecta conscenderant, humi detrudere: Illi contra, coacta manu, acriter pugnare: tandem plurimis interfectis, vno viuo capto, de mœnibus sese præcipites dare, sed scopulis acutis, præruptisque saxorum inter cadendum excepti, omnes misere dilaceratis membris interiêre. Hac re ante diei crepusculum gesta, protinus se Mascaregnas ad stationes contulit, in ibique quum iam ad nostros victoria inclinaret, sed præ lassitudine languidius aliquanto agerent, novos illis spiritus sua oratione iniecit. Quare prælio redintegrato, pugna denuo recrudescere cœpit. Tandem hostes, remissius solito resistentes, receptui canunt. Sed quum lucescente die suorum cladem oculis discerneret, quorum permulta cadauera, truncata & misere lacerata, in fossa iacebant: dolore & ira perciti, tanquam vesani furentesque, denuo in nostros inuolant, eodemque quo cœperant impetu, ad quartam diei horam dimicatum fuit. Sed tandem nostri ad plenum victores euaserunt, quanquam non sine multo suorum sanguine. Nec solum viris ea victoria, verum etiam muliebri audaciæ attributa fuit: Nam inter eas matronas, quæ militibus ad stationes (oppugnatione durante) necessaria apportabant, non pauca inuenta sunt, quæ sagittis aliisque missilibus læsæ, tragulas & spicula propria manu euellerent, ac vulneribus obligatis, cruentæ etiamnum, ad eadem munia quasi integræ intactæque recurrerent. Hoc certamine circiter mille hostium præter vulneratos, cecidisse constat. Inter quos etiam occubuit Iuzarcanus dux. In cuius locum fratrem eius natum minorem, Mamudius gratitudinis & liberalitatis ergo, suffecit, eiusdemq; dignitatis nomen ac titulum attribuit, vt Iuzarcanus vocaretur, Marchionem ipsorum lingua significante hoc vocabulo: omnem in super fratris ditionem ei concessit. Ex nostris autem faucii quam plurimi fuere, desiderati septem tantum, quos Mascaregnas tubarum clangore, sonituq; tympanorum, nec non hominum cantu, festa solemnitate potius quam lugubri mœstitia in templum deportari

sepelirique curauit: partim, quod de religione Christiana ita meruerat, vt mors illorum in conspectu Domini preciosa, epinicia, & martyru hymnos potius, quam lugubres exequias & tristes nenas requirere videretur: partim, vt militu animos erigeret ista in tam arctis rebus alacritate, & in mortuos gratitudine. Simul vt intelligeret hostis, rem sibi cu hominib. esse, qui non modo suorum mortibus animo non conciderent, verum etiam mortem huiusmodi, charam optatamque haberent. Secunda ab hoc praelio de, pomeridiano tempore, hostes iterum ab illa ipsa parte, quam antea oppugnauerant, arcem inuadunt: sed alacriter obfistentibus Ferdinando Castrio & Ludouico Sofa, non absq; nostrorum tamen iactura & sanguine repulsi fuere: qui etiam supra trecetos de suis, quum de loco recederent, vulneribus confossos, mortuosque reliquerunt. In istis angustiis quu nostri de subsidii mora admodum quererentur, quarto Calendas Augusti, celox qua Mascaregnas Caelium sacerdotem Bazainum & Chaulium suppetias petiitum emiserat, arcis aestuaria penetrauit, atq; per nouem strenuos milites qui in ea venerant, intellectum est, literas quas ad Proregem scripserat Mascaregnas, omni sedulitate per certu nuncium Goam esse transmissas. Huius celocis aduentu, quum hostes id quod erat, suspicarentur, nimirum, subsidium b. eui expectari: celeritate vtendum esse, ante aduetum nouarum copiarum, iudicant. Quare sequenti die circa meridiem, quum nostri a continuis laboribus interquiescerent, & qui in excubiis erant, minus caute stationib. inuigilarent, hostes de improviso in arcem incurfionem faciunt, moeniaq; tanta celeritate ac promptitudine conscendunt, vt nostri, fere perterritis omnibus, finem totius belli adesse existimarent. Sed Franciscus Almeida cui excubias agendi cura ad Thomæa turrim obuenerat, non amplius q̄ viginti quinq; militib. succinctus, impetum hostium viriliter admodum sustinuit. Tandem nostris accurrentibus, tam atrociter tribus aut eo plus horis pugnatum fuit, vt nuquam antea atrocius. Tandem supra octingentos ex hostibus iugulatis, receptui Rumeanus dux summi in eo exercitu imperii, canere iubet, atq; insigni hac accepta clade, in castra se recepit. De nostris vero aliquot interfecti sunt, vulnerati & igne ambufsti non pauci. Hoc tempore omni victus genere nostri anguste admodu vtentur, praesertim carniū, quarum tata erat inopia, vt gallina vna in aegrotantium dietam, decem aureis ducatis venundaretur. Eodem ipso tempore, Mamudius certior factus, quam sinistram sui in omnib. oppugnationib. fortunā habuerant, Moiatecanum, qui a se primum dignitatis locu in regno Cambaico obtinebat, cum quatuordecim millib. selectorum militum Diū mittit. Post cuius aduentum, hostes consilio inter se habito, cuniculis omni materia incendiaria repletis, arcem funditus euerere statuerunt. Sed summa & vis consilii in hoc erat, ne nostri quid ab ipsis ageretur, persentiscerent. Ergo in Thomæam turrim, & in alteram D. Ioannis, quæ ultra veterē fossam producta, hostium munitionib. erat vicinior, cuniculos agere cœperunt. Et vt nostros res ea lateret, hoc astu & stratagemate sunt vsi: latomoru multitudinem sub testudinib. ad frontē eius propugnaculi agunt, vt fundamenta muroru continuo indefatigabiliq; labore excauarent, strepituq; maximo agerent, malleorumq; fragorem, stridoremq; ferramentoru summum ederent, nimirum vt nostru militem ista fallaci specie circūuenirent. Existimabant enim, nostros, quum eam rem tantis studiis agi viderent, eo omnes concursuros, animosq; ab dissimulata oppugnatione verisq; periculis ad inanem ostentationē discriminis auersuros esse. Nec eos sua fefellit ratio. Nostri. n. hostilis consilii ignari, eos qui turrim a fronte malleis acutis proscindebant, qua poterant vi proturbabant: sed quum ea defensio, summa pertinacia & clamore vndique ageretur, factum est, vt per summū strepitu obruso auditu, quæ inferne agebatur, nec audire, nec percipere nostris licuerit. Itaq; quu pro voto ab hostib. cuniculi aeri essent, decima Augusti, qua die D. Laurentii martyriu, Christi Ecclesia celebrare cōsuevit, hostes tubaru clangore tympanorumq; vehementi sonitu sese mutuo adhortantes, agmine composito, signis militarib. praecedentibus, in arcis moenia prorumpunt, ac vehemētius solito, globos amphorasque igneas intro proiiciunt. Nostri vero ad oppugnatum locum protinus concurrunt. Ibi quum tam diu pugnatu esset, quo ad animaduertent hostes, pene potior rem militum partem ad moenia conuenisse, simulato timore, receptui canunt, ac de fossa & moenibus in castra se recipiunt. Qua festinata fuga, vt insueta, & si malleoru antea facta de industria concussio, fragorq; ferramentorum ostendisset, potius hostes viam latiore in arcem aperire velle, discussis moenib. quam cuniculis denuo aditus tentare, quum id paulo ante ad Thomæam turrim infeliciter tentauerant, vbi cuniculi eorum transuersis cuniculis excepti subrutiq; a nostris erant: Mascaregnas tamen suspicione adductus, Lusitanis qui super Thomææ turris testudinem consistebat, (ad cuius radicem ipse dux defatigatus adfidebat) imperat, vt nulla vsi mora, inde vniuersi abscedant. ac expedito nuncio eos qui supramuros turris Diui Ioannis agebat, monet, vti protinus se de loco amoueant, suspicari se, no-

se, nouos cuniculos esse instructos, quibus ignem iniicere confestim hostibus propo-
situm sit.

Qui dicto non audientes, sed prudentissimi duois spreta monitione, conclamant plus sibi animi, maiorem rei militaris experientiam esse, quam illi, qui per summum timorem eos ad discessum hortaretur. Itaque quum detestabilis temeritas eos cunctabundos exitiabili mora implicaret, hostes ignem in eo loco vbi cratea turris constructa fuerat, pulueri tormentario imponunt. Qui recto tramite, sicut dispositus erat, viam relegens ad cuniculos, quum fauces intimas penetrasset, vbi omnis incendiaria materia recondebat, vniuersam fabricæ molem vno momento dirupit, ac per summam vim, ipsam Diuini Joannis turrim integram ab ipsis fundamentis in altum proripuit, ac omnes quos ibi infasta fortuna retinuerat, in sublime elatos, tanquam minutulos silices disiecit. Quo miserrimo euentu circiter septuaginta strenui milites interiëre, quorum pars in fossam, pars in hostium stationes, ferme omnes fracti dilaceratique ceciderunt. Insuper ii, quos infelix casus in hostium castra integro corpore traiecerat, quauquam igne cœdati omnino, & exanimis vitæ incommodis cessissent, minutissime tamen ab hostium gladiis hastarumque mucronibus, tanquam eam pœnam sensuri essent, dissecti fuëre. Hoc horrendo spectaculo, illud memoria dignum visum est, illis quos pulueris & ignis vis in aërem expulerat, hastas clypeosque non antea de manibus defluxisse, quam deficiente, ac omnino euanescente anima, cadauera ipsa deorsum præcipitata relaberentur. ex iis porro qui super turrim in hac calamitate constiterant, viginti tantum ignibus ambugi, viui remanserunt. Notos equites Lusitanos desideratos esse constat, Ferdinandum Castrium Proregis filium, adolescentem summa spe, summaque indole præditum. Ioannem Almeidam, Ludouicum Mellum, Diodocum Soto maiorem, Antonium Rodericum quæstorem, Ægydium Cotinium, Diodocum Reinofum Soto maiorem, Aluarum Ferrariam, Rodericum Sofam, Laurentium Fariam, Ioannem Brandanum, Georgium Almeidam, Tristanum Sofam, Franciscum Lupium, Gratianumque Ferracium. At Mascaregnas (qui, vt demonstratum est, iuxta Thomæ turris radices assidebat,) quum incendium, ruinam, & occasum turris D. Joannis momento temporis conspexisset, summa celeritate, quindecim militibus comitatus, eo se proripuit. Quo quum ventum esset, ne vestigium quidem veteris illius formæ deprehendere potuit. Nihil ibi in oculis, nihil sub conspectu, nisi parietum rûdera lapidesque permixtim puluere membrisque mutilatis, ac sanguine humano tincti. Inter quæ promiscue nonnulla corpora adhuc exhalantia, & cum morte conflictantia, non absque mœrore & horrore intuentium conspiciebantur. Quæ dum subito inde eximere nostri satagunt, vt pro ritu Christiano sepelirentur, derepente hostes per eundem ipsum labefactatû locum, impressionem faciunt. De quo tam vehementer vtrinque cominus pugnatum est, vt sola nox prælium diremerit. Qua nocte, etsi plures de nostris iam occubuerant, permulti faucii, omnibus vero & defatigatis, & de accepto infortunio mœrentibus: Mascaregnas tamen, virorum mulierumque opera, murum subitarium sexdecim palmorum crassitudine, in veteris turris ruinis ex soluto lapide construxit, quem absolutum ante solis ortum, hostibus conspiciendum non sine magna admiratione obiecit. Illi contra, alio erecto muro, Thomæ turrim deinceps cuniculis, quando ea res bene successerat, deiicere contendunt. Sed quum nostri aliis obiectis cuniculis, illorum conatibus obuiam iissent, re intellecta, in alterum turris latus se transfudere, quo nostri cuniculi pertingeret nō poterant, & suffosso turris frontispicio, quatenus à nostris præpediri nequibant, ignem operi nondum perfecto, apposuerunt. Quo incendio quartam ferme turris partem euertent, ac protinus in dirutum locum inuolantes, de superioribus rûdera ad se ferreis hamis attrahebant, quibus sensim defluentibus, angustior multo fiebat locus, quem nostri superne adhuc recinebant. Quod quum à Mascaregna animaduersum esset, bombardas quæ ibi reliquæ erant, inde tolli iubet. Sed quum vix centum milites illæfos integrosque haberet, eosque in vnum aliquem locum aliunde euocare periculosum esset, omnium stationibus hoste imminente, eo factum est, vt basilicum ac leonem quadraginta virorum diurno nocturnoque labore inde extrahere nunquam valuerit. Hoc tempore tria mancipia ex arce profugerunt, hostibusque indicium fecere, quanta nostrorum esset raritas, quantaque omnium frugum & annonæ penuria premerentur. Quorum perfugarum sermonibus, nouo concepto spiritu, Iacobæam turrim cuniculatim, igne ad suppositam materiam adiecto, penitus euertunt, quæ in pronum vergens, tota versus hostium stationes ruinam traxit. Hostes igitur protinus per ruinas se proripiunt, vbi, quam nostri egregie resisterent, locum tamen euincunt: ac militaribus signis ibi erectis, arcis aream transcendunt, templique D. Iacobi partem mediam præoccupant, ibique ali-

quot diebus ea forte cominus dimicatum est, ut modo templum penes nostros, modo penes hostes fuerit. Sed quum de singulari proprioque domicilio, ac de ipsis aris & focus ageretur: viribus omnibus adhibitis, nostri in sacrarii fornice, murum construxerunt. Atque ita templo diuiso, alii ab aliis intersepti, in ipso templo quisque pro suo ritu sacra faciebat, religionemque numinum colebat.

DAMIANIA GOES EQVI-¹⁰
TIS LVSITANI, DE BELLO CAM-
BAICO SECVNDO COMMEN-
TARIVS TERTIVS.

LITTERIS Mascaregnæ, opera Hieronymi Menesii præfecti præsidio Bazaini, Goam delatis, quibus arcis discrimen nunciabatur: Ioannes Castrius Prorex, omni studio quatuordecim minores longas naues expediri iussit. Cui classi Aluarum Castrium filium suum præfecit. Is diui Iacobi solenni die è portu soluit. Et quanquam hyemis vis illic eo 20 tempore asperius sæuit, nihilominus tamen secundo vento Bazainum enauigauit. Quo in loco Franciscum Menesium reperit, qui bis infelicitè iter auspiciatus, difficilioribusque vsus tempestatibus, in portum remeârât. Quod iter, collatis in vnum classibus. quum sæpius tentatum esset, nec pro voto successit: iubet Aluarus Castrius, (quum, in quo statu res Dienses versarentur, probe sciret) ut classe dissociata, nullo seruato ordine, seorsim vnusquisque Diem, qua posset ratione, peteret. Itaque separatim illis nauigantibus, ventis plerumque obstantibus primi omnium vnica naue Antonius Monizius & Gratianus Rodericus Tabora, Diensem portum ingrediuntur. A quibus, de propediem affuturo subsidio magno, cum gaudio factus certior Mascaregnas, protinus eandem ipsam nauim Aluaro Castrio obuiam remisit, in qua paulo post ad portum Ludouici 30 Mellus Mendoza applicuit, quem Eduardus Menesius Pereira, Comitis Feriensis filius, iuuenis impiger ac strenuus subsequutus est. Post quorum accessum, ad turrim D. Thomæ (cuius potior pars, ut demonstrauius, corruerat) acriter bello dimicatum est. Sed prævalentes hostes, loco potiti sunt. Quamobrem infensus Mascaregnas, per omnia discrimina insequenti die hostium vires ad eundem locum tentare fortiorique manu inuadere proponit. Itaque selectis militibus, de improviso impetum fecit. Deturbati igitur hostes, faucisque nonnulli, inter fugiendum classico suis signum dedere. Quo audito, protinus ex castris & ex oppido totus exercitus concurrat. Ac quamuis pluuia & imbribus subito ingruentibus, impedirentur: hastis tamen, gladiis, sagittisque dimicatum est, propemodum ad vesperam, quo tempore quum se nimbi remisissent, ad bombardas & igneam mate- 40 riam itum est. Sic utrobique clade copiose illata & accepta, quum septem ferme horis pugnatum esset, nostri tandem locum recuperant. Per id temporis, duæ celoces appulerunt, ducibus Ioanne Athaidio, & Francisco Guillermo. Hostes porro post hanc repulsam, igne deinceps per sulcos euniulares immisso, murum, qui turri Antonii Pezannæ contiguus erat, funditus euertunt. Contra Mascaregnas omni ope resistens, in hostes cameli iacula effundit, alterumque statim firmiorem murum intrinsecus excitauit, etiam ipse humeris lapides materiamque comportans. Id hostes animaduertentes, è regione & ipsi alium extruunt, quo nostris ad se accessum inhihebant. Hoc die Rodericus Ferdinandus Chau- 50 liensis municipii quæstor, cum viginti militibus nauim minore longa portum tenuit, & inde alii atque alii duces singulis diebus aduentabant. Hostes interea super illam turris partem quâ occupabant, truncatim parietes construunt, ac inde assidue in nostros tela coniciebant. Dum in his angustiis adhuc Lusitanorum fortunæ versarentur, vigesima octaua Augusti Aluarus Castrius & Franciscus Menesius, cum potiore classis manu portum ceperunt. Numerus nauium hætenus appulsarum, viginti quinque. Quæ quum minores pleræque essent, non plures quam 400. milites aduexerunt. Reliquæ contrariis ventis agitata, Bazainum coactæ sunt repetere. Sed postea secundiores tempestates noctæ, mense Septembri, ad Diensem portum, & istæ quoque applicuere. Post Aluari Castrii aduentum, quum hostes ex D. Thomæ turri rudera & collapsam materiam eximendi nullum finem facerent, leo ille bombardicus deorsum cecidit, & basiliscus fune suspensus in ruderum

derum mole subsedit. Quare milites qui postremo venerant, tenui adhuc illarum rerum experientia, aut potius temeritate adacti, id non ferentes, imprudenter nouas res moliri incipiunt, iactantes vbi tanta murorum strages extaret, iamque patentes viæ ad arcem inuadendam capiendamque hostibus præbitæ essent, certis rationibus duci sese, vt crederent, hostium vim non in milite, sed in bombardarum iaculationibus solummodo constitisse: ducisque nostri timore potius quam prudentia effectum, vt quum liceret hostem in suis castris vincere, ipsi vltro hostium obsidione teneantur. Hisce verbis, debacchantes, non pauca temalia iactabant, quæ imperita multitudo, furore agitata, euomere consuevit. Qua factione reliquos, qui à primordio belli, mira obedientia eousque imperata fecerant, in suam sententiam contaminatos pertraxerunt. Ad id, leonis & basilisci amissio, cumulum irarum adiciebat. Quamobrem congregati, vnanimite Mascaregnam adoriuntur: ab eo incredibile tumultu ferocitateque, erumpendi facultatem, castraque inuadendi copiam sibi postulare: Nulla iam re obsidionem, quam ipsorum ignauia, perdurare: vile hostium vulgus, occisis iam ducibus & selecta omni iuuentute, ad primam eruptionem profugiturum.

His inconditis clamoribus quatenus fieri potuit sedatis, quanta maxima valuit ratione prudens imperator ostendit, quanta clade sibi cognita esset hostium pertinacia & potentia, quam se pro militum raritate, nec vincere, nec sustinere posse, satis exploratum haberet. Quare ad castra potestatem eundem nunquam se illis sponte sua facturum, nec præterea consilium daturum, quod omnibus postea perniciosum foret: Orare, vt in tanto rerum discrimine, prudentius quam audacius bellum tractarent. Alias per audaciam minus peccaturos: nunc vel minimum errorem, Indiæ imperio perniciosissimum fore. Nam quod rebantur, vile illic vulgus ac gregarium obsidioni incubare, & multo minores quam fama, copias esse: in eo ipsos magnopere falli. Quin potius adesse ibi totius imperii Cambaici vires. Quod si sprete militari disciplina, iniussu imperatoris, eruptionem facere molirentur, se minime gentium eos in tanta vecordia subsequuturum. Sin (quod melius rectiusque, & quod ipsis, vt fortibus & prudentibus viris potissimum conueniat) ducis imperium consiliumque respicerent: se in primis auctorem esse, vt eousque expectetur, donec hostium quempiam interciperent, à quo hostilis exercitus magnitudinem viresque cognoscant. Interim vero aliis atque aliis, quas quotidie expectabant, nauibus in portum appellentibus, fortiore postmodum manu se hostes aggressuros. Quamobrem iterum atque iterum omnes oratos velle, vt suis monitis obtemperarent, quibus nihil, nisi quod rectum sanctumque, ac omnibus salutare esset, præcipiebatur. Hac concione utcumque permotis pacatisque militibus, vt cum Aluaro Castrio & Francisco Menesio, de negotio conferret, se ad suas ædes contulit. Ea deliberatio quum inter ipsos versaretur. forte hostes in basiliscum, quem suspensum in parietinis relictum fuisse demonstrauius, ancorarium funem iniiciunt, vt in sublime attraherent. Tum vero milites quum id animaduertissent, per occasionem acceptæ in oculis iniuriæ, ad Mascaregnam concurrunt: Indignam rem, sic se ab hostibus ludibrio haberi, quum coram, in omniumque oculis, talia audent tentare. Itaque æstuantem, dissono clamore ædes complent, potestatemque castra aggrediendi, omni ferocitate pertinaciaque postulant. Inter quos quidam seditiosus, quam par erat: *Patiemur ne, inquit, amplius tali parere duci? Nonne honestius luteæ cuiquam obtemperabimus statuat, quam huic socordi? Cui Mascaregnas tam prudenter, quam ironice, Forfasse, inquit, ô miles, statua lutea ob inertiam imbecillitatemque haberi debeo, ac propemodum metalem agnosco. Sed illud etiam scio, te in hoc temerario prælio, quod tantopere inire cupis, omnium primum in arcem refugiturum. Nec vaticinium fefellit. Nam feroculus ille, primus omnium fugam cepit. Hoc tumultu Mascaregnas commotus, & quod neminem omnium in suam sententiam descendere videret, cessit bacchantium furori, ne seditionem etiam intus concitare videretur. Ire igitur ad arma iubet, centum militibus ad arcis præsidium relictis. Primam aciem Aluaro Castrio, alteram Francisco Menesio ducendam tradit. Ipse (licet inuitus) cum reliquis copiis subsequutus est. Igitur corceptis celeriter armis, & habita breui concione, peractisque sacris, erumpunt, aggeres transfiliunt, inde superatis munitionibus, excubitoribusque de stationibus depulsis, in castra prouolant. Hostes vero, cognita eruptione, sublato clamore, signoque dato, in nostros protinus inuehuntur: quum hostium vim sustinere non valerent, eadem qua venerant, retro abeunt, summa & incôdita trepidatione. Itaque insequentibus hostibus, centum circiter de nostris desiderati sunt, inter quos noti equites Lusitani, Franciscus Menesius, Franciscus Almeida, Lupus Sofa, Rodericus Ferdinandus Chaulienis municipii questor, Franciscus Guillelmus, Nonius Pereira, Eduardus Menesius Pereira, Feriensis comitis filius. Qui*

omnes fortiter pugnando, oppetiuerunt. Is, quem dixi, Ferienseis comitis filius, hostium impetum postremus ferens, faucibus grauius, nec loco tamen cedens, indolem suam, clarissimorumque natalium decus, egregie ostendit, summumque virtutis suæ testimonium reportauit. Nam cæteris fugam ignominiosam exprobrans eos omni ratione reuocare nitentibus, voce magna in clamans: Subsistite commilitones, & pectus frontemque in hostem obuertite: neque tam probrose fugiatis, qui paulo ante erumpendi facultatem per seditionem extorsistis. Testor vestram fugam, & istam Lusitanicæ gloriæ maculam, me aut hic in vestigio moriturum, aut dilapsis omnibus, non nisi vltimum rediturum. Quod & ipsum factum præstitit, nam dictorum fidem, morte ibidem fortissime excepta, adimpleuit. Fugientium pars statim in ipso certamine interiit, pars vulnere vi postea extincta est. His tantis malis circumuentus Mascaregnas, quatenus tempus ferebat, dispersum fugam reprimere conabatur, vt vna collecti, cedentique acie, minore iactura sese in arcem reciperent. Sed quos timor agebat, virtus aggregare non poterat. Nam singuli suæ quisque salutem consulentes nullo seruato ordine, fusi dispersique ad stationes recurrebant. Aluarus vero Castrius maceriem in redeundo cõscendere adnitens, à funditore in capite grauius ictus, subito retrorsum in præceps abiit. Quod Mascaregnas animaduertens, protinus cadenti succurrit, & ex hostium manibus ereptum, in arcem comportari curauit. Eo in loco, dum Aluaro Castrio subuenitur, iuxta Mascaregnam, bombardæ manualis iaculo Franciscus Almeida, cuius superius meminimus, traiectus occubuit. Itaque hisce acceptis damnis, in arcem redire Mascaregnas compellitur. Hæc Calendis Septembribus acciderunt.

Porro casus hic tantum terrorem nostris iniecit, vt deinde hostibus inuadentibus, quod singulis quibusque diebus fiebat, ad muros accedere formidarent. Quem istorum timorem vix ducis fortitudo animique præsentia imminuere valuit. Hostes contra, victoria hac elati, maiores spiritus concepere. Quapropter acriori peruicacia arcem euertere conati, turrim illam quæ superioribus temporibus sub Antonio à Sylueira, in Rhomæorum siue Thracum oppugnatione proficissa fuerat, rectis cuniculis deiecerunt, ac turrim etiam nouam, quæ supra decumanam veterem portam constructa erat. Potiorem quoque muri partem demoliuntur. Ad hæc, muro, qui turribus Diuorum Ioannis Thomæque interitus erat, superato: duas bombardas supraponunt, quarum iaculationibus nostri intus per arcis plateas versare prohibebantur. Præterea basilisco ac leone ex Thomæ turri deductis, stationem in ipsius turris fronte constituunt, atque inde bomba ac duabus machinis adductis, domorum tecta miris modis conuassabant, Mascaregnas vero quum his difficultatibus premeretur, bombardis tormentisque bellicis ad necessaria loca dispositis, hostium violentiam, quatenus fieri poterat, reprimere meditabatur. Quare è regione expugnata turris D. Thomæ, nouam turrim excitauit, ex qua & maior arcis pars protegebatur, & hostes ita cohibiti sunt, vt neque extra murum caput efferre, neque in arcem iacula emittere, nisi cum summo periculo, vltius possent. Interea temporis super fluuium ad Rhomæorum oppidum vsque pontem hostes deduxerunt, opus admirabile, contra aquarum rapidissimos accessus & recessus, per quem ex insula in continentem plaustra vehiculis impositis, ac totus exercitus ad necessaria deportanda inuehendaque commebant. Dum hæc ad Diem agebantur, mense Septembri nuncius Goam ad Proregem defertur, de Ferdinandi Castrii sui filii morte, & clade illa, quæ ad decimum Augusti ignis vi obtigerat, quam sub finem secundi Commentarii retulimus. Quo nuncio etsi dolore cruciaretur, ne tamen militum animos segniore suo luctu redderet, ad Diensem expeditionem, subsidiaque ferenda, simulata animi alacritate, festiuis purpureisque vestibus indutus, ciuitatem lustrauit, omnibusque palam testatus est, se non tam grauius ferre interitum filii, quam magni facere, quod honesta morte dignaque suis natalibus occubisset: Verum magno staturum hostibus fortissimi adolescentis funus, & oppugnatam Diem, inter minas iactitabat. Itaque protinus Aluarum Cugnam cum celoce emittit, cui diplomate ad id dato colligendi omnes nostras naues, quæ per littus Indicum dispersæ vagabantur, potestatem fecit, imperatque, quotquot eo mense aggregasset, ilico Diem secum abduceret. Is itaque quinque celocibus cum mediocri hominum manu, sub ipsius mensis finem, in portum Diensem recipitur. A cuius aduentu, militum delectu habito, mille ducentorum copiam numerus excedebat. Per hunc scripsit Prorex ad Mascaregnam, ne ante eius aduentum, quenquam extra arcis moenia amplius cum hostibus confingere pateretur. Postea dimisso Goa Aluaro Cugna, per summam festinationem quadringenti milites, quinque nauibus imponuntur, inter quos aliquot architecti & latomi fuere. In variis vsu tempestatibus, Diensia æstuaria intra paucos dies tenuerunt. Bello itaque promiscuis cladibus sæuiente, nostri aliquot hostium

hostium naues, quæ ex sinu Arabico in Cambaiam enauigabant, interceperunt, quarum pars potissima mercibus nobilissimis onusta erat. In iisdem erat consanguineus quidam Coii Sophari, quem Sopharus ipse dum viueret, Cairum (militis colligendi gratia) amandarat, & is nunc exercitum bene magnum, & ad rem bellicam egregie instructum, secum ducebat. Sed acri nauali prælio superatus, fere omnes suos amisit. Solus enim duntaxat Sophari consanguineus cum aliquot nobilibus, cæteris interfectis, viuus reseruatus est. Verum & ii quum in arcem deducti essent, iugulati sunt, ac eorum capita secundo aquarum refluxu, in hostium castra ad oppidum præterlabi defluereque sinuntur, vt agniti à suis, luctum in castris ac desperationem facerent. De nostris permulti in hac nauali dimicatione vulnerati fuere, mortui quoq; non pauci. At Prorex, qui Goë reliquam classem instruebat, tempus idoneum nactus, cum septuaginta circiter nauibus è portu soluit, ac difficillimis tempestatibus vsus, Bazainum tenuit. Quo in loco vniuersam classem, quæ ventorum asperitate dispersa, simul appellere non potuit, expectare proposuit. Ibi autem commorâs, ne tempus tereretur, Emanuelem Limicum cum minoribus aliquot longis nauibus ad Surraticum littus inuadendum misit. Qui strage hostium non vulgari, cum ingenti nauium præda, littoribusque populatis, Bazainum reuertitur. Reuerso Limico, Prorex, qui, quamdiu classis in statione littoris ventis aduersis retenta fuit, nunquam voluerat in terram descendere, post sexdecim dies quam venerat Bazainum, ancoris sublatis, Diu versus nauigauit, interq; nauigandum, iterum Emanuelem ipsum Limicum ad sinum Cambaicum explorandum vexandumq; præmisit. Qui aliquot hostium nauibus submersis, pagis attegiisq; insensis, insuper cæde non minima quaquauersum edita, Branmaluci tamen bene de nostra amicitia meriti ditionibus intactis, ad Mortuorum insulam se Proregi coniunxit. Inde rebus omnibus ordine dispositis, velo dato, felicibus auspiciis septima Nouembris, vniuersa classe salua, cum mille sexcentis militibus Lusitanis, ad portum Diensem applicuit, quo iam appulerat Laurentius Petreius Tabora, dux eius classis, quam Lusitania singulis quibusq; annis in Indiam mittere consuevit. Is enim vbi Cochinum venit, & quæ ad Diu agebantur, rescituit, classe illic integra relicta, Proregis aduentum vno die anteuertit. Cuius prouida diligentia, indubitatam nostri de futura victoria opinionem conceperunt. Prorex igitur arcis æstuarium ingressus, ancoris iactis, nauibusq; per ordinem dispositis, Mascaregnæ per nuncium iniungit, vt quamprimum ad se veniat. Qui postquam aduenit, & de belli gerendi rationibus inter ipsos vltro citroq; habitus sermo fuerat, in arcem reuertitur. Postero vero die, in ea parte qua mesopyrgion illud maius mare respicit, binæ scalæ, iubente Mascaregna, apponuntur, per quas nostri sese in arcem, æstu recedente, commode recipere poterant. Atque etiam per omnes arcis turres, nec non in ea quæ in alueo fluuii posita est, bombardæ nouo ordine disponuntur. Cui negotio naues aliquot adhibentur, ex quibus omnibus die noctuque omni contentione in hostium castra tela emittebantur. Qua iaculatione, ea ruina est facta quæ postea magno vsui nostris fuit. Nam per ea loca, quasi reuulsis repagulis, castra tentari primum cœpta sunt. Hostes vero his rebus minime perterriti, alacri, erectoq; animo, futurum prælium expectabant. Ergo ad munitiones tuendas, selectiores milites bombardis manualibus instructos apponunt, quibus & alii præsto erant, ad id collecti, vt igneos globos & amphoras igneas in nostros proiicerent. Insuper in turribus, quas super flumen in murorum angulis antea erexerant, hic illic patefactis foraminibus bombardas admouent, vt ex ea parte nostros in terram descendere prohiberent. Nam per eum locum suspicabantur Proregem castra inuasurum. Quamobrem quindecim millia militum ad descensum prohibendum eodem in loco, vna cum excubitoribus constituunt, qui sacramento militari addicti, deierauerant, nostrorum impetum quibuscunq; se rationibus laturos, repressurosq; esse. Atq; ita reliqua, quæ ad defensionem pertinere videbantur, suo ordine & serie, tanta prudentia disponunt, vt ea in re magis veteranorum Romanorum experientiam imitari eos diceres, quam temeraria barbarorum consilia. Prorex igitur nona Nouembris clam in arcem descendit, ibiq; rebus gerendis ordine dispositis, istiusmodi strategemate hostes ludificatus est. Nam vt falso numero eos deciperet, nautas, latomos, calones, lixasq; de tertia vigilia nauibus littus impetere, singulosq; binas erectas hastas in manib. gestare iubet: Remigibus vero imperat, vt dextra remos agant, sinistra bombardicos funes igne incensos teneant, ac vt vehementi tympanotuna sonitu, strepituq; tubarum immenso, & quanto possent, edito clamore, illam partem, qua hostes opinabantur illum descensurum, simulato, lentoq; cursu (quum signum ex arce daretur) impetere se fingerent. His ita decretis, arcis custodiam iusto præsidio Antonio Corrige Bazainensi quæstori cômisit. Ac postero die, ipso iubente, ex omnibus arcis portis valuz ademptæ, ac procul semotæ, ne nostri in fuga vllam spem reponerent. Orto iam

sole, sacrisque peractis, & signo nauiculis dato, Lusitani ad duo circiter millia & quingentos, erumpunt, hostium muros inuadunt, ac inde agminibus in ordinem digestis, ad stationes hostium contendunt. Illi porro quibus nauale negocium commissum fuerat, signo accepto, in illam partem, in qua potior hostium manus nostros opperiebatur, naues eo ordine vt imperatum erat, dirigere se simulant. Hostes vero vbi vexillum regium, insigniaque militaria conspexere, ac quo classis tenderet, animaduenterunt, illic totius exercitus vim adesse existimantes, magna ex parte stationibus desertis confertissimi sese ad litus proripiunt. Quamobrem nostris exeundi minori periculo potestate facta, Mascaregnas (cui prima acies concredita erat) quadringentis militibus constipatus, primo loco eruptionem in castra fecit. In eo conflictu concursuque ad muros, de nostris circiter quinquaginta desiderati sunt. Sed succurrentibus confestim aliis, hostes retrocedere & animum remittere cœperunt. Quod vbi ab iis qui ad litus classi nostræ obuiam iuerant, est animaduersum: protinus ipsorum selectior manus ad eum locum, vbi dimicationem vigere cognouerant, se contulit. Ibi que prælio conferro, ancipiti Marte eousque pugnatū est, donec à Prorege periculo cognito, milites, qui subsidio irent, ilico mitterentur. Ipse autem Prorex cum Laurentio Petreio Tabora inter illud flexuosum & multis sinibus ambagiosum vallum procurrans, turrim quandam expugnat, ex qua nostri, antequam caperetur, multa infesta patiebantur, omnibus ibi hostium præsidis ad vnum interfectis. Id tamen non absq; discrimine. Nam Eduardus Barbutus vexillifer, bis in cacumen euadens bis inde deiectus est, sed tertio, nouo impetu facto, pertinaciter irrumpens, vexillum tandem ad pinacula affixit. Expugnata turri, ac custodibus tradita, per tramites istius sinuosi valli iterum recurrentes, aliquot ex hostibus interficiunt. Cæteri, loco deserto, fuga in castra conuolabant. Interim hostium manu subsidiis firmata per Rumeceanum, maximi inter suos imperii ducem, tam vehementer in Mascaregnam impressio fit, vt nostri impetum sustinere amplius non valerent, & ordine turbato, resilire occiperent. Id ipse Mascaregnas animaduertens, conclamat, suosque ad restituendum hortatur: Vrgerent victoriam, quam iam propemodum adepti essent, non superesse victis vlla suffugia, exarmatam esse aciem, ablati valuis, quicquid munitionis fuit, non iam minus hosti, quam ipsis patere, adesse omnia auxilia, quæ à suis sperari possent: aut his copiis esse vincendum, aut pereundū: meminerint se non minus pro vita, quam pro imperio pugnare. Si pedem referrent, nec victis vitam, nec mortuis sepulturam immanissimum hostem concessuram.

His ducis vocibus experrecti, tanta animi præstantia in hostes se referunt, vt quanquam per summam pertinaciam hostes resisterent, impetum tamen nostrorum amplius sustinere non possent: effusaque fuga, terga verterunt. Quare dispersim palantes, alii per pontem, alii per vada, natando currendoque se, quotquot potuerunt, extra insulam eiiciunt. Itaque oppido capto, castrisque superatis, in omnem sexum ferro igneque scruitum est. Quæ à conflagratione fortunæ casus immunia inuolataque seruarat, iubente prorege, diruta euerasque prorsus fuere. Hic exitus amplissimæ ditissimæque Diensis ciuitatis fuit. In castris vero & in oppido videre licuit triclinia mensasque stratas, cibariaque igni apposita, inuentaque in foro etiam esculenta, tanquam pacis tempore vnum exposita. Non enim de tam subita fortunæ mutatione, quisquam eorum vel cogitarat. De nostris hoc prælio circiter centum quinquaginta occubere, inter quos noti equites Lusitani, Georgius Soza, Ioannes Emanuel, Franciscus Azeuedus, Baptista Persona, Cosmus Paiua, Balthazar Georgius, Eduardus Rodericus Nazinus, Vascus Ferdinadus, Arius Gometius Quadrus, Iulianusque Ferdinandus milium censor, qui omnes cum summa gloria acriter pro fide pugnando, mortem oppetere. Ex hostibus supra quatuor militum millia eo die cecidisse compertum est. Rumeceanus vero, quem loco Sophari patris à Mamudio rege, exercitus ducem maximum fuisse constitutum, differuimus: euadere connitens, insignibus imperatoriis detractis, quum à nostris ad oppidi fossam cognitus esset, fortissime resistens interfectus est. In eodem quoque loco Audecanus, qui pridie quam prælium commissum esset, cum quinque millibus militum in castra venerat, vna cum Hidalcano externorum militum duce occisus est. Alii præterea quatuor regis Cambaie strenui duces ibi desiderati sunt. Iuzarcanus iunior pro virili dimicans, viuis captus est, & magna cum reuerentia Proregis iussu à custodibus seruatur. Solus autem ex ducibus præcipuis Moiatecanus equum nactus, per pontem, citato cursu euasit. Regium Cambaie vexillum atque plura militaria signa ad Proregem delata sunt. Iam promiscuæ multitudinis, virorum mulierumque, & puero- rum interfectorum numerum immensum & miserandum fuisse constat, quibus rabies militum & suis antea malis, & nunc sociorum mortibus irritata, nulla ratione parcere sustinuit. Quippe non solum non ab infantibus, aut grauidis mulierum vteris, sed ne brutis

quidem

quidem animantibus ferrum abstinuit militaris furor. Relicta sunt ab hostibus omnia tormenta bellica, inter quæ etiam leo ille & basiliscus fuere: qui ad Thomæam turrim ab hostibus erepti, causam tantæ cædis non ita pridem nostris attulerant. Vniuerso hoc bello, compertum est, cecidisse de nostris militibus, tam ad Diùm, quam in naualibus præliis, circiter mille sexcentos. Prorex autem, victoria parta, quos vltimo hoc prælio desiderauit, sepeliri quam honorificentissime iussit, sauciosque reficiendos curauit. Inde militibus congiario stipendioq; dato, ac virtute singulorum pro cuiusque meritis honorata, arcem protinus a fundamentis noua ratione ædificare ocepit: Laurentius vero Petreius Tabo-
ra, rebus omnibus ex animi sententia transactis, Cochinum ad classem reuertitur.

Inde nauibus a terra solutis, saluus Olisiponem applicuit.

TERTII ET VLTIMI COMENTARII DE BEL-
lo CAMBAICO II. Finis.

IN VICTISSIMO LVSI-
TANIÆ ET ALGARBIORVM RE-
GI IOANNI III. AFRICO, ÆTHIOPICO,
Arabico, Persico, Indico;

JACOBVS TEVIUS PER PÊ-
tuam felicitatem optat.



*Q*uoniam te Rex Inuictissime, viderem, non solum domi opti-
mis legibus & institutis regnum ornantem, & foris iusto,
ac pio bello fines propagantem, sed & priuatim tuos ci-
ues omni munificentia genere ad virtutis studia excitan-
tem & omnibus undique gentibus in suo quosque genere
præstantissimos, amplissimis præmiis inuitantem, capi me-
cum cogitare, qua in re potissimum, vel ciuibus meis pro-
desse, vel hoc tuum sanctissimum institutum aliqua ex par-
te iuuare possim. Cum interea commentarius rerum nuper
in India gestarum mihi oblatum est: quem ubi perlegissem, existimaui me multis de cau-
sis operæ pretium facturum, si res quæ in eo continerentur, latinis literis mandarem: quæ
tantæ ac tales sunt: vt non minus ex magnitudine admirationem, quã ex nouitate gra-
tiam sint consecutura. Nam vt alia bella maiorum temporibus gesta, aut numero co-
piarum, aut diuturnitate temporis maiora videri possunt: ita hoc, vel imperatorum
prudentia, vel militum virtute & tolerantia, vel periculorum magnitudine, euentus
varietate, nouorumque machinamentorum excogitatione cum maximis cuiusuis aui
bellis facile comparari potest. Iure etiam suo exigere videntur propinqui mortuorum
hoc genus solatii: iure militum superstitem virtus hanc gloriæ mercedem: vt res ab
ipsis prospere, ac fortiter gesta omnium si fieri posset linguis legerentur: omnique poste-
ritati ad virtutis æmulationem proponerentur. Hæc mihi tum iustissima viderentur
cause suscipiendi laboris: accessit præterea voluntas tua, cui ego rem tam honestam im-
peranti non parere, prope nefas existimaui: atque ideo faciendum putauit, vt sub tuo
potissimum nomine commentarius hic prodiret, vt quæ in rebus gerendis felicitas ad-
fuit, eadem cõmentario eiusdem auspiciis emisso contingeret. Quamquam alioqui qui-

cunque ex literis fructus prouenit iure optimo ad te pertinere uideatur: qui Lusitanos tuos antea in hoc genere incultos, humaniorumque disciplinarum pene expertes, maximis tuis sumptibus, summo studio ac diligentia excoli erudiriue iussisti. Nam ad hæc fere tempora falsa illa persuasio quorundam animos imbuerat, non solum laude dignum non esse, scire literas: sed illas discere quodammodo pro uitio habebatur. Tu primus ex mentibus nostrorum hominum fœdam hanc & perniciosam opinionem, quæ tam altera diées egerat, euulsisti, qui iam inde à felicissimis regni tui principiis Lutetiam omnium bonarum artium altricem optima cuiusque indolis quam plurimos selectos iuuenes, ad capiendū ingenij cultum mittere curasti. Hoc fuit literarum in Lusitania indies magis ac magis pullulantū seminariū, his ueluti iactis fundamentis, nobilissimā Academiam, in qua à doctissimis hominibus omnes disciplinae suo pristino nitore restituantur, Conimbricæ excitasti. Vidisti in tuis hominibus materiam ad literas capeffendas per opportunam, quæ præceptis doctrinæ melior reddi posset. vidisti illos & ingenij acrimonia, & maturitate iudicii, & perferendorum laborum constantia, si ars exercitatioq; accederet, nihil non magnum præclarumque præstaturos. Voluisti igitur, ut non solum rei militaris gloria, qua semper nostri homines floruerunt, sed etiam literarum dignitate ciues tuos excellere, quibus ut nihil in rebus humanis præstantius inuenitur, ita nihil tibi maius debere possimus: cuius benignitate studioque effectam est, ut Lusitaniæ expulsa finibus barbaries exularet, totiusque humanitatis cultus pro illa retineretur. Scimus quantus omnium disciplinarum amor sit tibi: quam propitius, liberalisque semper hominibus literatis fueris: quid egeris, ut præclara literarum studia, iam pene mortua & consepulta suscitares: ut non modo fortunis & corporibus tuorum. uerum etiam quod multo maius ac dignius est: animis excolendis prospiciendum putares. Quapropter ut ante dixi: cum omnes qui uel tua munificentia adiuti, uel tuis auspiciis excitati, aliquid in literis promouerunt: suorum studiorum fructus tibi debeant: hunc commentarium meorum ueluti laborum primitias, tibi dedicandum censi: idem facturus in uniuersa rerum Lusitanicarum historia, cum primum per occupationes licebit: in quibus subeundis quemadmodum tuam potius uoluntatem quam aliorum de me opinionem sum secutus: ita etiam libenter perferam, quoad tibi uisum fuerit: nec ullum locum humilem unquam existimabo, in quo me tibi gratificari posse intelligam: tuæque potius uoluntatis, quam meorum commodorum rationem habebo. Vale Rex inuictissime, Conimbricæ Calendis Martiis. M. D. XLVIII.

A D E V N D E M I N V I C T I S S I M V M
R E G E M D E H O C C O M M E N T A R I O G E O R -
G I U S B U C H A N A N V S .

Cum tua sceptrâ Asia gens, Europaq; timeret,
Et tremeret fasces terra Libyssa tuos:
Iamque iugi patiens Indus: nec turpe putaret
A domino Ganges pascere iura Tago:
Inq; tuis Phæbus regnis oriensq; cadensq;
Vix longum fessò conderet axe diem:
Et quacumq; uago se circumuoluit olympo,
Luceret ratibus flamma ministra tuis:
Gaudebat tibi deuictus, sibi redditus orbis,
Nosse suos fines, iustitiamque tuam.
Vna aberatq; oberatq; tuis Mors seuâ triumphis,
Carpere uictricem scilicet ausa manum.

Et comes huic tenebris nisa est obliuio cæcis
Fortia magnanimū condere facta ducum:
Donec Apollineis se Teuius induit armis:
Et spolia è uicta Morte superba tulit:
Victurisq; iubet chartis inuenscere, uita
Prodiga pro patriâ pectora laude sua:
Proque aui paucis, quos Mors præciderat, annis
Reddit ab æterna posteritate decus,
Iure ergo inuictus Rex es: quando omnia vincens
Accessit titulis Mors quoq; uicta tuis.

IOANNIS COSTAE AD LVSITANIAM, CARMEN.

Gratia Maonio celebrata est carmine, quondam
 Fortuna, ingenio, Marte, opibusq; potens.
 Aequa quod edomiti sit gloria finibus orbis,
 Historia debet Martia Roma sua.
 Nec metuunt chartis commissis fidelibus eum,
 Quae gessere Libes, Media, Persis, Arabs.
 Deniq; gens nulla est, est si modo nomine digna,
 Quae non sit laudis vindice tuta sua.
 Tu sola ante omnes, o Lusitania felix,
 Et tacita, & tenebris pene sepulta, iaces.
 An quia materies deest laudibus: an quia sors est
 Inuida, virtuti nec satis aequa tua?
 Parua ne materies lustrati est gloria mundi?
 Victaq; militibus terra fretumq; tuis?

Hos capit intrepidus nouus orbis, territus hospes
 Spectat, & Hesperio dat sua colla iugo.
 Maior & inuidia est rerum mensura tuarum.
 Cur ergo has laudes pagina nulla canit?
 Nempe Deus celebrem te noluit esse, priusquam
 Summa fores, summo rege, opibus, Sophia.
 Sunt tria iam summa haec, rex summus, & gloria
 Summa.
 Gentis & in studiis laus quoq; summa tua.
 Additus his scriptor summus: cui tradita cura est,
 Teuius aut potius Liuius eloquio.
 Gaude igitur felix o Lusitania, cum sint
 Singula vix aliis, omnia summa tibi.

COMMENTARIUS DE REBUS A LVSITANIS IN INDIA

APVD DIVM GESTIS, ANNO SALUTIS nostrae M. D. XLVI.

IACOBO TEVIO LVSITANO AVTORE.



NNO Salutis nostrae M. D. xxxviii. Nonius Cunna praetor
 Lusitanus, Indici prouinciae praerat: cum Baducus rex Cambaiae
 in portu D. j oppidi a naua Lusitano caesus, meritas suae
 perfidiae poenas luit. ei successit in regnum summo popularium
 consensu nepos Mamundus annos duodeviginti natus. Hunc
 praeter vetus, & haereditarium in nos odium, & recentem ex
 regia caede iram, multa ad bellum incitabant: regnum inter
 illas gentes amplissimum: iuuentute, opibus, aliisque rebus, quae
 bellum vel instruunt, vel alunt florētissimum, maximi apparatus
 ab auunculo relictus, frumentum in horreis in multos annos
 praeparatum, pecuniae magna vis in stipendium militum,
 armorum, ac telorum omnis generis infinita prope multitudo. Accedebant
 ad haec belli tormenta, quae domi parata habebat, quinque maximi
 Basilisci (sic res nouae, & ante incognitas nouis, ac suis cuiusque
 gentis vocabulis nuncupare cogimur) Spallafati complures, mortariaque:
 e quibus vnum praecipue magnitudinis a Romanis aureorum ducatorum
 circiter sexaginta millibus emerat, innumeraque alia tormenta: Cameli,
 sphaerae passamuri, canones, ex arte omnia: quorum nonnulla,
 cum Antonius Sylueira arce Diensi praerat, ex nostris ceperant.
 Iam societates, atque amicitiae cum propinquis regibus, ac populis
 aut renouatae, aut institutae: longinqua legationibus, pollicitationibus,
 ac pecunia sollicitati. Haec cum iuuenis animum & etate ferocem,
 & contumelia accensum facile a quietis consiliis auertissent,
 cedebant principum quorundam adhortationes conuictio interim
 propiores, quae agrum sua sponte animum inflammarent. Quo tandem
 animo illum ferre oportere optimi auunculi necem indignissimam?
 tantum regem, in suo regno, ab exteris hominibus immaniter,
 fraudulenterque occisum? Cum grauissimae cladis autoribus pacem,
 ac prope amicitiam esse: nec tam acerbam ipsam esse contumeliam,
 quam pudendos eius autores: paucos piratas commercii
 simulatione irrepisse, qui nec externis auxiliis fidant, nec a suis,
 alium pene orbem incolentibus, quicquam opis sperare possint.
 Eos arcem capitibus veterum incolarum imposuisse, unde
 velut captiuis ac vinctis seruitutem minantur. Quousque tandem
 haec ferenda regi opulentissimo, in regno omnibus rebus ad bellum
 necessariis instructissimo, unde maximas copias cogere posset,
 quibus non solum paucos istos latrones expellere, sed magnam

orientis partem subigere, ac suo imperio posset adiungere: Lusitanos cum omnes vires exercitus in vnum contulerunt, Garcia Noronia Indiæ prorege, militum vix quinque millia expleffe. hac manu perexigua magnam Indiæ partem deuastarūt, nostris videlicet discordijs, nō suis viribus freti: cum Magores omnia seditionibus miscerent, ac perturbarent: per quos tum minime licuit istorum impetus propulsare nunc rebus compositis, ac trāquillis, nec à Magorib. aliove hoste periculo imminēte, non magno negotio nuper acceptā vindicari posse iniuriam, & antiquam gloriam à maioribus relictam, iam pene mortuam, & cōsepultam erigi, excitariq; posse: novos dominos regni finibus expelli, Diū nobilissimam ciuitatem è manibus hostium liberari, arcemq; illam seruitutis domicilium aut recuperari, aut euerti. Magnum etiam momentum ad res nouandas attulit militum veteranorum, 10 & imperatorum autoritas, qui ab exteris gentibus spe præmiorum à Baduco illecti in aula versabantur. Baducus enim cum secreta belli cōsilia diu in animo versaret, & ex omnibus orientis regnis si quem aut manu strenuum, aut consilio præstantem, aut rei militaris peritia eximium audisset, magnis ad se pollicitationibus accersebat. Conuenerāt igitur ad eum plurimi Romæi. Christianiq; veteris sacramenti, & religionis desertores, Abessines, Partagines, Arabesq;. Hi omnes belli, quæ sperauerant præmia in pace casura cernētes, quibuscunq; poterant rationibus, nunc facilem victoriam spondendo, nunc regis vires extollendo, magnifice de se, contemptim de hostibus loquentes, omnia permiscere, ac perturbare conabantur. Sed hos omnes autoritate, potētiaq; Coius Sofar homo Italus facile anteibat. Is Surratem, Ruinelemq;, & alias opulentissimas prouincias tenebat: multus ei rei militaris 20 vsus, multa peritia, idē imminētia primus videre, præsentibus periculis obuiā ire, hostium explorare consilia, suis in tempore præcauere, amicis atq; inimicis cum res posceret iuxta comis, ac facilis, simulator, ac dissimulator: eoq; amicitie conciliandę mirus artifex: cum & humanitatem vultu præferret, & oratione: iram, odium, vindictę cupiditatē, occulta in animo haberet, quæ in tēpore, maiore hostiū detrimento ex inopinato expromeret: suorum cōsiliorum adeo celator, vt sæpius euentu rerum in ipsius oratione, aut alio quouis indicio proderentur: acta, promissa, fidem, iusiurandum ad suam omnia vtilitatem referre. is adeo regi se insinuārat, adolescentisq; animum adhuc simplicem ita sibi deuinxerat, vt prope vnus secretiorum consiliorum esset conscius. Itaq; bellum paranti maxime idoneus is visus est, per quem quæ deesse videbantur ad copias ab auunculo relictas adiiceret, & Lusitanos 30 consilium suum celaret. nec ille regis expectationem de se sefellit: tantū enim pulueris sulfurei, tam in vsum maiorum tormentorum, (quę vulgo bombardæ appellantur) quam minorum, quæ sclopetæ dicuntur fieri iussit, quantum septem annis summo labore, ac diligentia multorum artificum opera parari poterat. Nulla ad litus Patani lapidicina fuit, nulla officina ferraria vsquam, quæ non globis lapideis, ac ferreis perstreperet. Bombardarios, Sagittariosq; Caninos, ac Maluares magno numero habuit: arma, quibus corpora proteguntur, galeas, thoracas, loricas, aliaq; huius generis ad ea, quæ in armamentariis erant, tanta copia adiecit, vt vetus apparatus præ hoc perexiguus videretur. Galearum forma personæ instar caput, collum, totamque faciem operit. Aderat etiam operarum vis ingens, ac singulorum velut collegiorum magistri, qui cuniculis extruendis, castris metandis, & 40 aggeribus protrudendis, valloq; iaciendo operam nauarent: qui machinas, omneque tormentorum genus fabricarent, promouerent, statuerent, & in quem opus esset locum obuerterent. Tanti apparatus in vnum locum contracti species oculis obiecta facilem vnus arcis expugnationem omnibus spondebat. Interea ne nostri, qui in Cambaia permulti versabantur, hæc in se comparari suspicarentur, metus belli à rege Patani prætendebatur: cum quo non sibi bene conuenire Mamundus simulabat. Itaque ne quando ab eo ex improviso inuadi posset, hæc in promptu habere, hos esse opulenti regis thesauros, arma quam aurum magnorum regnorum verius opes esse. Adeoq; hæc simulatio processit, vt hostes quotidie expectari crederentur: nec id eommentum à gentis moribus abhorrebat, cuius reges inter se perpetuo intestinis odiis dissident. Hic igitur rumor de rege Patani seminatus, 50 & multorum sermone continuatus, omnem ex animis nostrorum suspicionem extererat, & quo magis animi à cogitatione belli auerterentur, Coius Sofar, qui bonā temporis partem Surratæ agebat, prætorem, quem gubernatorem vulgo appellant, cæterosq; quos poterat Lusitanorum duces omni officiorum genere prosequeretur, sibi que conciliabat: nostrisq; omnibus plurima, nec obscura beneuolentiæ signa ostendebat. Interea callidus, & subdolos animus hominis semper velut in insidiis vigilabat, vt omnia nostrorum consilia explorata haberet, vires, opesq; pernosceret: nec illum quicquam eorum latebat, quæ nosse sua interesse existimabat: qui arcibus præessent duces, quantum cuiq; militum, qui com-
meatus, quis armorum apparatus multos, seorsum, ac sæpe percontando perdidicit, nec id
adeo

adeo difficile erat: quippe cum callidissimus hostis amicitia, ac benevolentia obtentu ita simplicibus, & candidis nostrorum ingeniis obrepisset, ut nihil eum celarent. eoque minus sibi ab eo precauebant, quod pacem non minus ex usu terrae Cambaiae, quam suo esse existimarent. Nec me hic tenere possum, quin illarum gentium taciturnitatem, ac silentium vehementer admirer, ac laudem: à quibus nihil eorum extorqueri potest, quae contineri, supprimique oportere arbitrantur. ac ne illa quidem produnt, quae omnibus aperta, & cognita sunt. aliis tu quidem aut signis, aut coniecturis rem cognoscas oportet: ab illis nunquam quicquam poteris extorquere, quod illorum silentium utinam Christiani homines potius æmulentur, quam admirentur. Quis non monstri prope simile putet cum septimum iam annum bellum apparati summo studio, & ardore audierit, nec in tanta diuersarum nationum colluue consilia belli vnquam euulgata esse. Caeteris igitur ad omnes belli usus satis, ut videbatur, praeparatis, optimum visum est, regum exterorum animos denuo tentare: missi passim legati, & ad eos potissimum reges, qui maritimae orae praesunt, in qua nostri arces, ac praesidia habent, regesque non paucos vestigales: ad Breamalucum in Bassaino (hic regi Cambaiae parat) ad Breamalucum in Chaullo, ad Dialcanem in Goa: caeterosque qui ad oram Maladari adiacent, literae in hanc fere sententiam missae. Sibi Lusitanos hostes infestissimos in animo esse finibus suis expellere: ex vniuersa quoque India minimo negotio extrudi posse, velint modo officio suo non deesse. statim ubi rupta foedera, bellumque inchoatum audierint, singuli praesidia vicina aggrediantur, alienigenasque paucos, qui aut occultis insidiis, aut bello nefario aliena occuparunt, vndique simul oppugnent: praetorem regis Lusitaniae ubique simul circumstrepente belli terrore, tot diuersis locis, tantoque distitis intervallo opem ferre non posse: eiusque copias tam exiguas esse, ut diuisae facile debilitari, frangique possint. orat, atque obtestatur, ut tanta occasione arrepta foedissimum seruitutis iugum à ceruicibus excutiant. quid enim non modo foedius, sed etiam miserius esse, quam tot viros fortes, & qui perpetuo in summa libertate vixerint. paucis hominibus exteris, quibuscum nec moribus, nec legibus, nec lingua conuenirent vestigales esse: & quod omnium esset indignissimum, nouas religiones, nouas ceremonias neglecto pristino numinis cultu inuehi? Cuius contemptum omnium rerum perturbatio necessario sequeretur. Apud hos reges, & si non nihil literis profecturum se sperabat, non tamen in illorum auxiliis tantum spei ponebat: ut non & mediterraneos sollicitaret. Tantum nomen Lusitanum terroris barbaris facit. Hi reges hoc solo nomine nobis infensi, quod Christum colamus, partim milite, partim pecunia eum iuuerunt. Praeterea Coius Sofar in sinum Arabicum (vulgo angustias Mecha vocant) ad propinquum quendam suum magnam auri, & argenti vim, literasque misit, uti Turcas, Arabas, Abessines, ex Afabebo, Suaca, & Iuda, quae prouinciae intra sinum sunt, extra vero ex Adena, vicinisque regnis fortissimum quemque militem ad se mittendum curaret: quod ille summo studio, diligentiaque non inuitus perfecit. Id robur exercitus fuit. at reges, qui oram maris Indici tenent, tametsi sua sponte à nobis deficere cupiebant, literisque regis Cambaiae mouebantur, belli tamen alieni euentum expectare decreuerunt: amicos, inimicosque pro fortuna partium habituri. Omnibus igitur rebus ad bellum comparatis, Rex Cambaiae Sofarem potissimum elegit, quem summam rerum praeficeret. Nam praeter opes ingentes, summamque rei militaris peritiam, in eo vno homine par tanto imperio administrando autoritas inesse videbatur: ac nostrorum mores, & instituta optime credebatur callere. Rex praeterea non cessabat pollicitationibus animum hominis incendere: in praesentia se Diuum illi ciuitatem opulentissimam dono dare: maiorem in futurum praemiorum spem facit, si nostros ex arce exturbaret. Sofar accepto imperio tormenta, comectus, arma, caeteraque belli instrumenta in loca maxime idonea, nostrorumque praesidio propinqua contrahit, tirones ducibus externis, & veteranis militibus exercendos distribuit. Belli gerendi principium in hyemem differt: cuius initium sub illo caelo ad Calend. Aprilis est. hac enim ratione satis prouisum videbatur, ne à praetore nostro, qui Goae (ea velut Indiae regia est) plurimum habitat, ibique conuentus agit, auxilia mitterentur. Nam sex integris mensibus hybernis mare tempestatibus clausum non sine maximo periculo nauigatur: facile per id tempus arcem expugnari posse credebatur. Arcem praerat Ioannes Mascarena Vir genere, factisque clarus, magno rei militaris usu: aderat & in periculis obcundis animi magnitudo, & in precauedis insidiis prouidentia, & in militum animis tractandis prudentia, ut nullam bene gerendae rei spem ex temeritate, aut segnitie ducis hostes sibi promitterent. Sed vix ducentos tum milites habebat quorum virtuti non solum illius arcis, sed totius Indiae defensio, salusque innitebatur. Sofar ergo, quem nihil eorum quae apud nostros agerentur latebat, & si instante hyeme maturandum videbat, tamen ve-

eadem simulatione qua hactenus usus fuerat, belli consilia, quoad posset, occultaret, literas beneuolentię plenas in hanc fere sententiã ad Mascarenam scribit. Diu sibi à rege Cambaię donatum, se eo breui venturũ, eoq; libentius, quod bonã spem haberet, amicitia iam inceptam mutuis ex propinquo officiis arctius coituram; sibi in animo esse ciuitatem aliqui nobilem, & opulentam augere, amplificareq; rebus omnibus: velle eam munire com meatibus, & viris fortibus: non quod de bello quicquam cogitet: sed nunquam melius pacem conseruari, quam belli instrumētis. orare ne secus de se cogitet si munus regium magni æstimare videatur; ex opulenta, celebrique ciuitate maiora emolumenta posse capi, quam ex inope, & deserta: denique se, & quæcunq; chara haberet deuouere, omniaque dira sibi imprecari, nisi regis Lusitanorum causa, cuius maiestatis conseruandæ se studio sum asseuerabat, mallet ciuitatem nobilitare, quam sua, se scelicẽ, ac beatum, cui nunc demum contigisset, quod tam diu, ac tantopere optauerat, vt eius cõsuetudine libere frui posset. Orare ne animum syncerum, ac beneuolum aspernetur. Bello igitur vt ipse videbatur, satis commode dissimulato, magnam hominum turbam cõmeatus in vrbem inferre iubet. hos statim secutus circiter finem mensis Martij, præfectus aliquot cohortium Turcicarum. Is etsi haud dubia iam imminentis belli indicia palã erumperent, quoad potest tamen rem præclare dissimulat, nuntiis literisq; ad Mascarenam velut amicum missis. Ille, vt erat animi perspicax, & ad omnes hostium conatus semper intentus, statim fraudem præsensit, & quanquam manifestis indiciis bellum apparari palam esset, tres exploratores, qui hostium mores, & linguam callerent, in ea oppida dimisit, in quibus rex fere versari solet, hi rebus diligenter inuestigatis, hostiumq; consiliis plane exploratis, cum viderent curribus bellica tormenta, cæterumque apparatus Inangen, Surratemque inuehi, omnia militari tumultu perstreperè, omni ope bellum parari renunciarũt. Quibus rebus excitatus Mascarenna non oscitanter de summa rerum cogitãdum ratus, iubet quãprimum architectos omnes, fabrosque, & cæteros varii generis opifices, qui vicinia domicilia habebant, in arcem ingredi: omnia tabulata, tigna, trabes, murosque nauium introferri. Interea ineunte Aprili, alia militum manus à Sofare missa in vrbem ingreditur, is pacis simulandæ finis fuit. Horum enim militum petulantia & contumeliis omnis prorsus ex animis sublata est dubitatio. Iam Mascarenna rebus necessariis pro temporis angustia prouiderat: rei frumentariæ in primis cura habita Orizæ magnam copiam, nam eo, loco panis Indi vtuntur, aliosq; com meatus, quæcunq; deniq; arci tutandæ idonea videbantur, quoad fieri potuit, diligenter comparauit, Mercatoribusq; Lusitanis, qui vxores ibi duxerant, imperauit, vti quam quisque posset maximam com meatuum vim in arcem aduehi curaret. sterilitatem imminentem causabatur: periculosam vtique præsidiiis annonæ caritatem: ærarium regium iam exinanitum: æquum esse vnumquemque pro facultatibus priuata pecunia regem ad tempus iu uare: se id ipsum perlibenter facturum, mutuoque accepta pecunia cõmeatus aucturum: quod ab omnibus sedulo, ac liberaliter prouisum est: nec tam liberaliter tamẽ, quin & frumentum, & carnes, piscesq; deficeret. Nam cum Dienses ciues intellexerunt aliunde coemi, compararique non posse, necessaria suppeditare recusarunt, circiter ducenti milites, vt diximus, in arce inuenti sunt, cæteri cum exoluendis stipendiis pecunia in ærario minime suppeteret, in alias regiones passim dilapsi sunt, & hos qui remanserant, Mascarenna multis iam antea beneficiis deuinctos illa veterum meritorum gratia potius, quam pecunia retinebat. Iam literas ad Ioannem Castrum Indiæ prætorem, & ad Bassaimi, & Chauli præfectos summa diligentia miserat: vti quam primum auxilia mittenda eurent: rem, nisi breui subuentum sit, fore in maximo periculo. Rebus igitur pro præsentis copia quantum prouideri poterat, paratis, cum iam Sofar, cum reliquis copiis vrbi appropinquaret, cum paucis illis præsidiariis se ad bellum parat: quod in Sofaris aduentum modo dilatatum videbatur. Decima octaua Aprilis die Sofar ingenti multitudine stipatus, summa ciuium exultatione velut triumphans Diu ingreditur. Aderat vna Rumicam filius, quẽ machinis, tormentisque bellicis rex præfecerat. Sequebatur præter militarem turbam, ingens alia cohuiues, supra triginta millia hominum sine armis baiuli, & calones, ac rerum bellicarum vilioribus ministeriis tantum vtiles. sed robur totius exercitus Turcæ erant, quinq; millia selectissimorum militum: è quibus quadringenti sclopetarii. Cum his copiis vbi Sofar in regiam venit, Mascarenam arcis præfectum de aduentu suo certiorẽ facit. eadem fere denuntiari iubet, quæ antea literis mandauerat. Mascarenna vicissim, & si minime ignorabat, quo animo hæc dicerentur, temporis tamen seruiens, per Simonem Feum earũ controuersiarum iudicem, quæ de portorio oriuntur aduentum gratulatur, quẽ Sofar perhumaniter accepit, summam erga nostros beneuolentiam vultu, verbisq; præferens, præfecto eum renũtiare iubet, se nihil magis habere in votis, quam vt pax perpetua inter suos ciues, Lusitanosq;

nosq; coalesceret, & conseruaretur, id vt succedat ex sententia, magnum in eo momentum
 esse, si firma, rataq; permanerent, quæ inter regem, & Garciam Noronnam proregem In-
 dia conuenerant: ibi disserte cautum esse, vt inter arcem, oppidumq; murus conderetur:
 quæ res neutris damnosa videretur futura. hæc, vt mandata erant, renuntiata, Mascarena
 ad concilium retulit, vna omnium sententia fuit, ne rumpendi fœderis occasionē præbuis-
 se viderentur, vt tabulas, quibus pacta, & conuenta continerentur, ad Sofarem mitterent:
 se omnibus quæ ibi cauta essent perpetuo staturos, ac ne latum quidem vnguem ab his, quæ
 pepigerant, recessuros. Ita regi suo placere ab eoq; diligenter ipsis imperatum, vt omnia vti
 scripta essent ad amissim seruarietur si murus ille, vti cautum est procul ab arce ædificetur,
 se non modo eos non morari, sed quam possent opem laturos. Verum si ad eum locū ædifi-
 care pararet, à quo Emanuel Sousa cognomento Sepulueda, illos iam antea opus aggressos
 deturbauerat, id se minime passuros. ad hunc nunciū homo animi impotens bene dissi-
 mulatum ad eum diem odium prodit: tabulas minutim conscerpit: Simonē Feum, qui eas
 attulerat, comprehendī iubet: duosq; milites Lusitanos, qui forte fortuna iuxta arcē inam-
 bulabant, arreptos in vincula coniecit. toto enim superiore triduo mittendis vltro, citroq;
 nunciis nihil aliud moliebatur, quam vt ex nostris quam plurimos pacis ostentatæ fiducia
 incautius agentes exciperet. quod nisi Mascarena diu ante prouidisset, ea res in multorum
 vergisset perniciem. Pace igitur, vt dictum est, à Sofare turbata, violatisq; fœderibus, in op-
 pido repente tumultus exoritur, ac trepidatio. ad arma ab omnibus partibus conclamatur.
 ductor quidam manipularium è gente Braminum. (sunt qui Brachmanas putant) cum ex-
 pedita militum manu primus aduolat: sclopetisq; & omni missilium genere in arcē iacu-
 lando aperte iam bellum exorditur. Fit maximus vndiq; aliorū concursus. Sed antequam
 ad oppugnationem aggrediar, pauca de situ arcis prius dicēda videntur. Ea in præaltē rupis
 tenui velut lingua procurrit: duabus partibus flumine, ac mari alluitur. Tertiā, qua vrbera
 spectat, fossa ingens, ac murus, septēq; turres modicis interuallis muniunt: quæ fere omnes
 à diuorum nominibus nūcupatę sunt. In fluminis ostio medio fere alueo rupes prominet:
 ea quoq; à nostris imposita turri ita munita est, vt fauces armis hostibus infestas, nostris tu-
 tas reddat. nam inter arcem, ac turrim nauibus nostris statio est: sed tum demū operandis
 aut exonerandis commoda, quam diu æstu non reciprocante mare tranquillū est, alterum
 præsidii latus mare habet vadosum, aut in certis gurgitibus præaltum, equiti, peditique,
 & nauibus iuxta imperium. Arcem igitur vel natura loci, vel munimentis vndique tu-
 tam aggressi ab ea parte, quæ ad vrberem versa est, qua sola adiri poterat, oppugnare inci-
 piunt: ea potissimum regione, qua ad oppidum Mahometanorum, quod illi Rumæum
 appellant, itur. Ibi enim tumulus loco cæteris magis edito, ad iactum fere sclopetæ assur-
 git, ex quo pars maior arcis apparet eo in loco, anno. 1546. vicesimo primo Aprilis die, bi-
 duo ante eum diem in quæ forte inciderat memoria, ac celebratio mortis Christi, vbi pri-
 mum illuxit, magna nostrorum admiratione turris apparuit, noctis vnus opus: lapidibus,
 non calce, bitumineve coagmētatis, sed temere in cumulum congestis, nisi quod macerię
 instar frontes exequauerant. ingentes gossipii sarcinas pro pinnis obiciunt: quibus reſti, à
 tormentis nostrorum prope tuti erant, ab hac turri velut arce altera nostram arcem maxi-
 me infestabant. præfectus vero Lusitanus quantum in re subita poterat, omnibus circum-
 spectis, turreis suis tuendas distribuit, vt quisq; fortitudine, ac prudētia præstabat, locis vn-
 de plus periculi erat, præficit. Iacobeam turrim, quæ olim à Rumæis condita fuit, Ioanni
 Almeida, alteram ei propinquam Alfonso Bonifacio committit: Thomæam turrim ma-
 gnitudine, ac pulchritudine cæteris magis conspicuam, Ludouico Souzæ tradit: eam vero,
 quæ in spheristerium prospicit, Antonius Freirus tueri iussus. Georgianam quæ nouæ por-
 tę imminet, Antonio Passannę vetus propugnaculum, quod magnitudine cum eo quod
 ad portam rupis ædificatum est non est comparandum, Ioanni Viucino. maius autē illud
 alterum propugnaculum Antonio Rodrico qui fortiter, strenueq; dimicando ibi cecidit,
 credidit. Fernandum Caruallum turri, quæ in æstuario fluminis sita est, præesse iussit, ei tri-
 ginta milites dati. Turribus omnibus in hunc modū distributis, ac militibus in eas pro præ-
 senti copia diuisis, reliquam manū sibi seruat velut in subsidiis, cum qua quocunq; res pos-
 ceret, ad repentina pericula occurreret. Verum antequā dimisit, præfectus paucis pro tem-
 pore eos allocutus est. Se non illis ducem datū, sed Christum immortalem, & omnipoten-
 tem deum. tanti ducis fiducia bene de victoria sperandum esse, qui nullo milite, nullis ar-
 mis, sed solo ipso nutu, nō modo exercitū illum: sed omnes mortaliū vires posset superare:
 omnes hac spe, fiduciaq; pugnare oportere, vt diuinitus sibi auxilia nō putent defutura: Se-
 se vero iam animo prælagire victoriā, quam pro certa habeat. Quod autē sibi nonnulli for-
 te persuadent commodius, & ad salutem tutius, id ego, inquit, non modo fœdum, & fla-

gitiosum, sed longe omnium perniciosissimum reor. Quanto enim satius est gnauiter, ac
 strenue dimicando gloriose occumbere, quam se turpiter dedendo tormentis lacerari:
 crudelissimo, foedissimoque mortis genere obtruncari? Id vnum à vobis commilitones
 peto, vt & religionis, cui nomen dedistis, & Lusitanorum gloriae, & vestrae, maiorumq;
 vestrorum virtutis vobis in mentem veniat. Cum eo autē hoste rem esse cogitate, cui præ-
 ter perpetuum Christiani nominis odium, nec fides sit in promissis, nec in victoria modus,
 nec erga victos vlla clementia. belli vero id genus esse, quod violatis foederibus, contra
 omnes diuini, atque humani iuris contemptores, inuiti, ac multis, magnisque iniuriis, la-
 cessiti, suscipimus: in quo vincere gloriosum, mori certa salus est, vinci non minus per-
 niciosum, quam turpe, ac dedecorosum. nolite per Deum immortalem quæ maiores no- 10
 stri virtute animique magnitudine obtinuerunt, ignauia, torporeq; de manibus amittere:
 vestramq; vitam, vel falsa spe salutis, vel turpi mortis formidine, in præsentem perniciem
 præcipitare. Hæc Mascarena, tamen si capiti omnium imminere vltimum discrimen vi-
 debat. præsentis animo locutus, primus ipse labores aggreditur: primus pericula obit: mi-
 litis, & imperatoris vti res, tempusque postulabant officio fungitur. Reliqui confirmatis
 animis ad vltima perferenda in sua quisque præsidia abeunt: ac statim omnes operi accin-
 cti centones, ac sarcinas in summis turribus disponunt: terrâ accumulunt. plena etiam do-
 lia inter pinnas collocant: vt minore periculo in hostem iacularentur, seque à sclopetarum
 ictibus facilius protegerent: nondum enim maioribus tormentis certabatur. Postero au-
 tem die, quam illa turris, cuius supra mentionem fecimus, ab hostibus ædificata est, alia ad 20
 orientem spectans, atque item tertio die alia, opus incredibili celeritate confectum, nostris
 apparuit. hæ leni in collem quendam cliuo ascendebant: eadem omnes materia, & muni-
 endi genere, & forma extractæ: stationes, speculatoresque ad eas custodiendas dispositi:
 qui in muros ferirent, & arcem vexarent. Hoc opus, vt dixi, cæteraque de nocte summa
 cura, ac labore expediebant: interdium autem ab opere cessabatur. nostri enim, si quem de
 die munientem, aut aliquid operis molientem conspicati erant, idoneis locis dispositi, aut
 interimebant, aut male mulctatum dimittebant. Itaque nox operi destinatur: diem vero
 cætera turba reficiendis corporibus, milites oppugnationi dabant. & quo facilius nostro-
 rum paucitatem multis simul obeundis fatigarent, pluribus simul locis inuadere statuunt.
 Erat in statione nauis Indica, ingenti magnitudine ancoris, retinaculisque alligata. hanc o- 30
 mni bellico apparatu instruunt: turres in eâ complures excitant: amphoras, aliaque vasa
 pice, ac sulphure plena, hastas, sagittasq; ignitas præparant: machinamq; eæ altitudinis eri-
 gunt, vt turrim, quam in mari sitam diximus, æquaret: vt cum æstus ex oceano relaberetur,
 potestatemq; nauigandi faceret, eam turri admouerent, nostrosq; milites æquato iam cer-
 tamine, igni, tormentisque submouerent, ac propugnaculis propellerent: ita facilem per-
 uiumque sibi aditum fore, superante præsertim multitudine: quippe cum triginta solum
 turri tutandæ milites adhibitos scirent: quos opprimere difficile non esset. Atque hac via
 mari nostris intercluso facilem sibi de reliqua arce victoriam promittebant: Nostri cum
 è summis turribus tantum huius machinæ molem crescere cernerent, ad præfectum per-
 ferunt. is id quod erat facile coniciens, duas Catures, ita enim leuia quædam nauigia ap- 40
 pellant, quæ remis velocissime agantur, parari iussit, Remigibus Guzuratibus vinctis, nec
 enim qui munus illud obirent alii aderant: viginti milites Lusitani impositi, Iacomo Lei-
 teo oræ maritimæ circa Diem præfecto parere iussi. ac iam omni apparatu ad incendium
 comportato, nocte intempesta soluunt, & flumen ingressi ita cursum moderantur, vt
 quam minimo remorum sono per silentium applicent. ignem in funiculis latentem, ne
 fulgor eos proderet, sub vola manus occultant: nec tamen excubias fallere potuerunt.
 Nam Sofar cum præfecti nostri summam vigilantiam semper suspectam haberet, atque om-
 nia quæ in nostros machinaretur, in suorum perniciem verti cerneret, neque vllum tam
 occultum suum esse consilium cui non Mascarena multo antea occurreret, ad omnes ar-
 cis aditus vigilias idoneis locis collocauerat. Nauis autem siue quia tam longe ab arce ab- 50
 erat, vt clam nostris ædificari posse existimaretur, siue quia nostros nō putabat commissu-
 ros, vt pauci in tam manifestum periculum se conicerent, præsertim cum nulla ab illis
 ad eum excursio in munientes tentata esset, vt in tuto incustodita erat. Sofar igitur cum
 iam forte circumiret vigilias, primus Catures animaduertit, ac tintinabulo signum dari iu-
 bet: sclopetarumque sonitu militem excitari. Ingens hominum multitudo vndique ac-
 currit magno passim tumultu, ac trepidatione: cum semisomnes, ac in tenebris sibi occur-
 santes nō intelligerent cui rei signum datum esset. verū vbi nauiculas viderunt, toto litore
 clamor oritur: passim discurretes sclopetas exonerant: atq; omni missilium genere nostros
 petunt. nostri tanto vehementius festinare, remiges hortari, quanta maxima possunt ce-
 leritate

veritate per medios sclopetarum globos præfenti animo euadunt: & ad nauem, quæ non
 longe à regia in ancoris stabat, applicant. Sulphuris amphoras, aliaque incendiorum fo-
 menta ingerunt. ibi res inopinata omnium animos nouitate miraculi attonitos pene con-
 sternauit. nauis enim cum summo omnium stupore contumax aduersus incendium illaesa
 permanfit. id inceptum ubi frustra viderunt, se mutuo cohortati in nauē aliquot infiliunt:
 ancoralia incidunt: funes in Catures coniiiciunt. ac temulco in id spacium quod inter ar-
 cem ac turrim est machinam pertrahunt. Ibi hostium inspicientium summo cum dolore,
 & indignatione eam comburūt. Tantus eius incensę fulgor terra, mariq; latē relaxit, vt per
 aliquot noctis horas, vsum diei præberet. Hæc res hostibus spem omnem ademit maritime
 20 oppugnationis. in hoc tam audaci, ac prope temerario incepto, si quando alias, manifesta
 vis apparuit. nam cum pauci per tantam hostium multitudinem, ubi nullum incidere va-
 num telum posset, irent, ac redirent, vnus tātum è nostris leui, nec admodū periculoso vul-
 nere sauciatus est: tribus igitur, vt dictum est, turribus totidem noctibus ædificatis, magno
 conatu reliquū opus festinant: murū ab ipsis turrib. ad mare vsq; magni laboris opus produ-
 cere conantur: gossipii sarcinas, doliq; terræ plena superimponunt: quibus recti nostros
 tuto ferire possent. Eius operis continuandi magnam eis facultatem id præbuit, quod in
 arce pulueris sulphurei octoginta duntaxat doliola erant: quę vix mēsis vnus spacio suffe-
 ctura videbantur, si largius ad omnia periculorum momenta puluere vterentur. Itaque
 milites moniti vt parce, moderateq; consumerent: & ad tempora magis necessaria quan-
 20 tum possent, referuarent: propterea quod obsidionem sine vlla spe auxilii sex mensibus
 hybernis duraturam putabant: quod per id tempus, vt ante demonstratum est, mare cre-
 bris tempestatibus, ac ventorum vi concitatum propemodum sit in nauigabile: terrestria
 autem nulla expectabātur auxilia, propter viarum difficultates, & itinerum longitudinem.
 præterea reges, qui interiora Indiæ loca tenent, ob diuersum religionis cultum nomenque
 Christianum nostros grauiter oderunt. Itaq; aditus copiis nostris intercludunt, & omni-
 bus incommodis persequuntur. Cum igitur omnium rerum ea difficultas esset, accessit
 præterea rumor ille passim diffusus, classem Turcarum cum maximis copiis in subsidium
 venturam, aut proximo mense Maio, aut ad summū, Septembri. hæ enim ex Arabico sinu
 in Indiam nauigantibus commodæ sunt tempestates. Itaque ad hæc tam periculosa tem-
 30 pora puluis referuatur: nec in impediendo opere, nisi magnis bene gerendæ rei occasioni-
 bus consumitur. nostri enim in id modo intenti erant, vt opus impedirent, nunc sclopetarum
 ictibus, tormentisque molientes submouendo, nunc extructa diruendo. Sed nec hæc
 ratione multum profici poterat: quod hostes superante multitudine, quæ deerant, ædifi-
 carent, & diruta subito restituerent. Huiusmodi oppugnationis velut præludiis iam men-
 sem Aprilem, bonamque Maij partem contriuerant. Decima octaua eius mensis die se-
 prem nauigia subito apparent, quæ remis incitatę recto cursu in arcem tendebant: illis ho-
 stes omnia tormēta opponunt: cursum quo ad fieri potest impediunt: obsistentibus tamen
 nostris in arcē excipiuntur. his præerat Fernandus Castrus, filius nati minor Ioannis Ca-
 stri Indiæ prætoris, hunc plures naues sequebantur: cæteræ ventorum vi, ac tempestatibus
 40 disiectæ Bassaimum tenuerunt. Harum septem nauium præfecti, viri excelso loco nati, virtu-
 teq; insignes fuerūt: Iacobus Reinofus, Franciscus Almeida, Petrus Lopes, Iacobus Sylua,
 Antonius Cunna, & Georgius Vaseonfellus, quem prætor, antequā de oppugnatione arcis
 Diensis certior fieret, duabus nauibus oram maritimam circumuehi & explorare iusserat.
 horū aduentus magnam fiduciā ac prope certam victorię spē præsidiariis fecit. Initur mili-
 tum numerus, quadringenti, & quinquaginta in arce fuere: omnes fere splendore nobili-
 tatis illustres, multi equites, & qui in aula regia honestū locum obtinerent: omnes militaris
 disciplinæ periti, & sclopetis tractandis egregie exercitati. hi in supplementū per turre di-
 uisi: ea quæ diui Ioannis vocatur, quæ omnium infirmissima turris est, Fernando Castro
 cum milite selectissimo custodienda traditur. Ceteri vt præfecto visum est, pro cuiusq; vir-
 50 tute distributi. nec quemquam sui periculi respectus ad imperiū detractandum compulsi.
 excubię intentissima cura factę. singulis vigiliis quinquaginta milites, interim etiam plures
 excubabant. Hi assidue munitores iaculando infestabant, nec vllū fere telum in tanta mul-
 tudine vanum cadebat. & quanquam, vt ex Luzarcane captiuo postea cognitū est, incerta
 illa per tenebras iaculatione, magna, & prope incredibilis multitudo perierat, aliis assidue
 succedentibus opus crescebat. nec tam animū hostibus minuit aduentus nostrorum, quam
 pertinaciam auxit. Itaq; ad copias terrestres multarū nauium classem adiiciunt, quæ oram
 maritimā circumuectę aliquot naues longas incidunt, quæ à Chaulo, & Bassaimo comeat-
 tum in arcē comportabant. hæ vna eum vectoribus interceptæ. Interea opera circa arcem
 confecta erant. Murus per hortos præfecti ductus, qua Iacobæa turris imminet, ad iactum

sclopetæ ab arce distabat. Alter ex transuerso factus. hos muros ita ad arcem prope admo-
uerant, vt nostrorum tormentorum ictus, quibus ex longinquo maior impetus, & vis est,
non adeo multum illis officerent: & iam omnis pugna prope ad manus venerat: neque
quisquam aut hinc, aut illine sine certa pernicie se ostendebat. terra, marique inter hos
magnarum rerum conatus mensis Maius finitus est. Ineunte Iunio Rex Cambaia cum
novo exercitu urbem ingreditur. Nostri, & ex hostium tumultu, & gaudio, & concursu
numerose supra solitum multitudinis, id quod erat, suspicati sunt. Præfectus arcis Fernan-
dum Caruallum, qui turrim quæ in mari sita est, tuebatur nocte proxima exploratores
emittere iubet, qui vnum, aut alterum ex hostibus rapiant: è quibus, & noui gaudii cau-
sam, & consilia inimicorum scire posset. sex milites ad id electi, notæ fortitudinis, & au- 10
dacia. ij in stationem vigilum proximam (ea quinquaginta hominum erat,) impetu fa-
cto, vnum ex his vi secum in turrim pertraxerunt: nonnullis ex suo numero amissis. Is &
regis aduentum, ac belli gerendi consilia aperuit. Postridie nostri omni genere tormento-
rum, tubarum insuper sono quantum possunt, strepitum excitant: ac per nocturna collo-
quia militum inuicem probra iactantiũ, (multi enim hostium diuturno cum nostris com-
mercio Lusitanum sermonem callebant) indicant, se regis excipiendi causa ea fecisse. eius
aduentu se gaudere: ac nunc deniq; nõ cum hominum colluie, ignobiliq; turba rem sibi
fore, q̃ hostẽ vocare puderet, sed cũ rege, ac regio exercitu bellũ legitimũ, honestiorem vi-
ctoriam, ac prædæ spem certiorẽ. Illi contra nostris vincula, supplicia, ac omnia seruitutis
dedecora minitari. Hæc per noctẽ vltro citroq; iactata. vbi illuxit: in muro, quẽ pervallẽ 20
regione turris Iacobeæ duxerant, tres testudines ingentes apparuerunt, vndique diligenter
munitæ. in has basiliscos duos, spallafatum vnũ, & complura minora tormẽta conuehunt:
quæ per muros disposita ita vineis tegebãtur, vt hostes velut è tuto iaculantes, omnia nobis
infesta facerẽt. Thomæam potissimũ, & Iacobæã turres, & q̃ inter eas muri erat, ita crebris
atque ingentibus globis feriunt, vt ad ictus mœnium cum terribili sonitu editos, omnia
statim ruitura viderentur. Huic ergo parti Mascarena in primis succurrendum ducens,
accurrit: aliumque interius murum viginti pedes latum, ex ruinis ædificiorum quæ in ar-
ce erant, obiicit. Has enim necessitates iam animo ante prospiciens, plurima in arce ædifi-
cia diruerat, vt lapides, aliamque materiam ad omnes easus opportunam haberet. Præfe-
ctus ipse cum cohorte nobilium primi manum admouent: horum exemplum alii secuti 30
continuatis nocte dieque operibus, indefessis animis, ac corporibus sexto die opus perfici-
unt. Basiliscum vnum, ac Leonem in Thomæa turri aduersus hostium castella obuert-
unt: omnesque eorum conatus, quantum consilio prouideri poterat, frustrantur. Illi in-
terea pertinaciter instare, muros concutere, ac pinnas detergere: & iam Thomæam tur-
rim pene mediam diffiderant, magna nostrorum, qui intus erant trepidatione, maiore
etiam periculo: cum ad ea potissimum loca concursus fieret, quæ infirmiora viderentur: &
vtriq; velut signo dato, ad omnem ruinæ sonum aduolarent: ac pari pertinacia hi ruinas
defendere illi superare contẽderent, ac alii aliorũ opera nouo semper aliquo cõmento tur-
barent. Itaq; cum nostri neminẽ hostiũ sine præsentis pernicie in muris consistere paterentur,
tormenta sua in fenestras arcis, per quas nostri iaculabantur, collimant: eo consilio, 40
vt bombardarios machinas onerantes oportunos ictibus haberent. & erant hostes ea ia-
culandi peritia, vt quodcunque signum animo destinassent, facile ferirent. Erat ea tor-
mentorum vis, & magnitudo, vt tabulata à nostris ad fenestras obiecta, perfringerent,
fragmentisque passim dissectis, multos vulnerarent, nonnullos occiderent, nec quicquam
tutum paterentur. Igitur cum nostri multimoda arte eluderent, atque inuicem eluderentur:
multique circa tormenta, ac fortissimus fere quisque, vulnerarentur, commodissi-
mum id visum est, puluerem, & globos Guzarates, Bragiq; nautæ immitterent, ignemque
admouerent: milites vero ad magis necessaria tempora se referuarent. Cum circa Tho-
mæam res in hoc statu essent, ne quid vsquam nostris tutum finerent, aliam oppugnandi
rationem ad Iacobæam turrim tentant. Ibi enim cum extrema pars muri paulo ceteris edi- 50
tior esset, mortarium ingenti magnitudine admouent, qui globum octo in orbem palmo-
rum mittebat, ac paucis diebus triginta globi in turrim iacti sunt, maiore nostrorum terro-
re, quam damno: quippe qui assidue ingentem molem omnium capitibus impendentem
prospicerent, quæ solo pondere, non solum corpora, vbi incidisset, comminueret, sed ædi-
ficiorum tecta perfringeret, ac fragmẽtis late volitantibus omnia circum infesta redderet:
& quanquam toto eo tempore nemo vulneratus esset, nihilominus trepidabant: cum se ca-
su magis, quã consilio incolumes viderent. Huius mali vnum remedium fuit æque fortui-
tum, quod Bombardarius, homo singulari in hoc genere peritia, temere emisso telo inter-
emptus est. huic successit alius pari fortasse nocẽdi animo, ac voluntate: arte tamen, ac for-
tuna-

una dispar. nam globi omnes, quos in nostros destinauerat, in sua ipsorum castra cadebant. mortario itaq; illo carere maluerunt, quam in suam abuti perniciem: nihil tamen remissior erat oppugnatio. tanta enim omnis generis tormentorum copia muros instruxerant, tantus artificum numerus, tanta erat peritia, ut neminem nostrorum in muris consilere paterentur. Puluis autem sulphureus quo utebantur, tam purus erat, tamq; subtilis, ut Canis creus, quod tormenti mediocris genus est, terre dolium transmitteret. Cum dies iam complures in hac parte arcis oppugnanda frustra consumpti essent, de aliis oppugnandis turribus consilium ineunt. 13. Iunii dies agebatur, cum e regione turris, cui Antonius Freirus præerat, duo Castella de nocte excitata, mane conspecta sunt. in his singuli Basilisci erant: extra vero in proximo mortarium ingenisque aliorum vis tormentorum. Hæc omnia Diuilo. turrim spectabant: quæ, ut supra meminimus, omnium erat infirmissima, & loco, & structuræ genere: quippe ab aliis semota longius, & grauioribus saxis, nec optime coagmentatis ædificata: quod inter illam & Iacobæam muri erat, concutere cæperunt. neq; aliis tam locis cœptam oppugnationem omittunt. & ut nostrorum paucitatem pluribus simul præliis distinerent, quatuor partibus simul aggrediuntur. accendebat hostium animos Rex præsens, fortitudinis, atq; ignauitæ spectator, ac testis. Nostri tanto vndiq; circumfuso terrore, iam præsentis vitæ spem omnem proiecerant, & alienato à periculis animo ad immortalitatis cogitationem toti se conuerterant: ac iam vitæ futuræ fructus animo percipientes, in extremum se disorimen parauerant. Vna res eos continebat, ne in præsentem se perniciem præcipitarent, quod arcem sua morte prodi hostibus videbant: ex cuius incolumitate, ac tutela, omnium qui in India erant, Christianorum salus pendeat: Itaq; cum hinc spes, hinc desperatio animos accenderet, tanto ardore vtriusq; partis concursus est, tanta contentione certatum, ut omnia superiorum dierum prælia, omnis oppugnatio, cum hac comparata, leuis, ac segnis videretur. Nullum illa die tormentum ociosum fuit. Mortarium, quod ad summum quater vno die exonerari solebat, septies in arcem globos misit. Pariq; vtrinque animorum contentione certatum est: nostris nullum momentum in aduentu regis esse, ostendere conantibus: illis in eius oculis iam de abitu cogitantis operam nauare cupientibus. Rex enim cum lentiore sua spe, ac aliorum promissis, oppugnationem cernebat, nostrorumq; obstinatam ad moriendum pertinaciam etiam timeret, ne quod maius facinus ex desperatione auderent, se in tutiorem locum recipere decreuerat. Principes etiam aulici, studii, & amoris erga regem prætextu, suum occultantes metum, suadebant, uti rerum summæ consulere. Non enim esse prudentis regis officium tam periculosis præliis interesse. exercitum amisso alium cogi, comparariq; posse. si quid regi accidisset, in eius salute non exercitum modo, sed vniuersum regnum periclitari. His, atq; aliis huiusmodi rex permotus, Iuzarcanem in castris reliquit, cum Abessinum copiis, virum, quem, ut propter eximiam prudentiam in rebus gerendis plurimi faciebat, sic ob suauissimos mores, & intimam familiaritatem in primis charum habebat. Itaq; Madabam urbem amplissimam, ac totius regni caput, se recepit: ut hinc militem, pecuniam, com meatum, ac cetera, quæ usus belli postulat, suppeditaret. Iam hostes omnia spe arcis per vim capiendæ, operibus expugnare contendunt: aggeres ita nostris muris admouent, ut tormenta nostris inutilia redderent. Ante Thomæam ad sclopetæ iactum, lapidum congestu, arborumque ramis, magno conatu turrim ædificant. quod opus, cum nostri impedire non possent, in immensam altitudinem breui excreuit: adeo, ut arcem prope adæquaret. Ea res velut oppressos coercuit & à libero per arcem discursu maxime continuit. Erat enim hæc omnium turrium longe fortissima, quam nostri à virentibus arborum ramis Ramosam appellauerunt. Ab ea vtrinque muri brachia ad mare perducta. & iam aliud immensi laboris opus dies, noctesque intenti inchoauerant, ut Iacobæam turrim, fossasque eius muro, & castellis includerent. Mascarenna cum vnum pugnandi genus videret superesse in operibus impediendis, tormenta in alium, atque alium subinde locum transferebat, vnde hostes maxime infestari posse credebat & quia, ut ante dictum est, noctes in opere hostes consumebant, ut nostros in tenebris facilius laterent. ferrea candelabra, magnamque vim lampadum ingentium passim disponit: e quibus lumen late refusum, & castra, & opera, & omnium hostium conatus veluti interdium nostris ostendebat. hac ratione opus hæcenus impediabatur, ut e baiulis, ac vilibus operis magna multitudo conficeretur. sed hac iactura hostes non magnopere mouebantur. abiecta enim, miseraq; illa mancipia nullo vitæ mortisq; respectu sustibus propellebant: ac si remissius opus facere viderentur, ferro plerumque sæuebant, illi tanquam pecora in medio trucidati, nostros, suosq; iuxta timebant: ac metu suppliciorum, & vitæ tedio plerumq; se telis obiciebant. Inter hæc, mensis Iunius effluerat: nostrosque magis vires, quam animi defecerant. nullus præteribat dies, qui non

paulatim exiguam manum carpendo imminueret. indigenę vero, aliaq; seruitia, quibus in tormentis promouendis, ruinis murorum obstruendis, aut cuniculis agendis utebantur, pene ad vnum perierant: aut ab hostibus cęsi, dum inter pręliantes versantur, aut morbis, quos ex continuato labore, ac peruigiliis contraxerant, consumpti. Turris cui Antonius Freirus pręerat. Item altera, quę Ioanni Almeida commissa fuerat, vt semper hostibus infestissimę fuerunt, ita tum acerrime oppugnata. Iam bombardarii longo belli vsu, ac periculis sæpe obeundis audaciores fieri, & milites diu inter tormenta versati Bombardariorum munus obire: cum omnium rerum copia abundarent, quarum apud nos summam esse sciebant inopiam, & superante multitudine integri fessis assidue succederent, breui sperabant arcem aut conditionibus dedi, aut vi expugnari posse. Iam muros ad fossam perduxerant: ac e regione Thomę turris ingentes fauces patefecerant: quas ita supra texerant, vt per eas tuto fossas implerent. Iam e turri D. Ioannis pinnas absterferant: nec materia suppetebat, vnde nouę fierent. Ipsa vero turris ita vndique labefactata erat, vt iam iam milites oppressura videretur: & ramosa hostium turris omni bellico apparatu instructa arcem æquabat. Aduersus hanc crescentem indies perniciem Mascarena iam animo periculum prospiciens, non longe à sacris ædibus loco mari vicino tumultum excitat. huic castellum imponit, ex aduerso turris ramosę. Huc ingentem Basiliscum, qui fauces portus tuebatur, aliamq; magnam tormentorū copiam transfert: quibus ita ramosam turrim concussit, vt & ipsa sua ruina custodes opprefferit, magnamq; muri partem secum traxerit. sic multorum dierum opus, in quo maximā victorię spem hostes posuerant, breui præfectus ludificatus est. Hac spe ergo destitutis, vna ratio superesse videbatur, vt fossas implerent & per ruinas in arcem vi erumperent. A Thomę turre orsi, quę maxime tormentis lacera-
 ta erat, castella frequentia muro, qui fossam contingebat imposita, alius murus viginti pedes ab hoc distans, totidem in altitudinem surgens eodē perducitur: inter hos, ex transuerso alios ædificant flexuoso circumactu, & velut imperuios quosdam angiportus: in quos si nostri irruptionem tentantes ingressi essent, deprehensi, errore viarum circumuenirētur. ad oram fossę vineę frequentes maioribus trabibus factę: super iniecti rami arborum, rubiq;: ac terrę ingestu omnia solidata, vt aduersus ingentia saxa, ignemq; tuta essent. Anterior pars asseribus tegebatur: qui ferreis clauis compacti, in tecti speciem, ictus à superiore loco eluderent. Superiniectum aduersus sclopetarum ictus multiplex e durissimis coriis tegumentum. alia item ex tabulis structura ad oram fossę acclinata: vt per tabulas in decliue prominentes saxa prouoluta, vltra mediam fossam suo impetu ferrentur: spatium vero inter tectum, atque hoc tabulatum inferius, ita vndique opertum erat, vt qui lapides in fossam mitterent, à nostris conspici nequirent. Ita vndiq; satis prospectum videbatur, vt operę tuto commearent. Nostri vero, cum nec erumpere ad opera deturbanda possent, quippe qui turribus vix tuendis sufficerent: & tormentorum iam nullus esset vsus: aliud commenti sunt remedium. Erat inter duas turres, ad quas tum maxime pugnabatur, ad imam fossam in ipsa rupe, angusta quedā velut crypta, lapidibus exterius in muri speciem obstructa, hanc nostri aperiunt, militibusq; intromissis nocte, dieque continuato labore, lapides in fossam missos abstrahunt: per manus traditos in arcem inferunt, hostibus nihil interea sentientibus, vt qui prospicere in fossam non auderent, nostris sclopetariis ad omnia loca idonea dispositis: & aurium vsū abstulerat strepitus materię in fossam coniectę. Quatuor diebus, totidemque noctibus in hoc opere consumptis: cum aliis implentibus, aliis exhaurientibus fossam, mirarentur hostes cumulum non excrefcere, plumbi libramento altitudinem fossę explorant: ac labores suos irritos, inanesque conatus Sofari referunt. Ea res vehementer hominis animum perturbauit: non tam, quod præsens consilium parum successisset, quam quod nihil se in posterum machinari posse speraret, quod Mascarena non facile eluderet: neque fortitudine modo, & laborum patientia, sed consilio etiam se à Lusitanis vinci moleste ferebat. Itaq; anxius animi, cum multa secum verfaret, neq; quicquam eorum quę succurrebant, satis placeret, iam ingruentibus tenebris homines linguę nostrę peritos ad muros summittit, qui nostros ad prælium prouocarent: Enimvero mulierum more intra tecta conclusos solem, & puluerem pati non posse: velut fractos delicias, & glorię militaris oblitos domi desiderere: non ita maiores eorum, non nuper Antonium Sylueiram ducem fortissimum bellum gessisse, sed congregiundo cum hoste: non in munimentis, sed in manibus spem victorię gessisse: neque se tamen id militum, sed ducis proprium dedecus credere: miserari se fortunam tot virorum fortium, qui ab homine imbelli constricti, & victi teneantur suę etiam fortis pigere, cui cum tali hoste res sit, e quo victo nullam gloriam speret: victus, si modo vir à fœmina vinci possit, in summo dedecore, & ignominia futurus esset. Hęc ab eo iactata, vt militem laudibus, ducem contumelia accenderet.

deret, vt se fortunæ committerent. At Mascarena satis gnarus quo hæc pertinerent, & alioqui aduersus ambitionem satis firmus, cum nulla in eruptionibus spes esset, suos continebat, neq; quicquam temere aggrediendum cesebat, eo præsertim tempore, cum minima etiam peccata in summam perniciem possent conuicere vniuersos. Hac spe destitutus Sofar omnesq; conatus suos frustra esse cernens, adeo excanduit, vt præ animi impotentia in conspectu exercitus lachrymas nõ tenuerit: quod postea compertum est ex literis Emmanuelis Rodorici, qui tum Dij in vinculis erat: quas ad Ioan. Dabreum Chaulum misit. Eo tempore fossis implendis hostes intenti erant, quæ res vt dixi, cum parum succederet: Sofar, id quod erat, ratus materiam à nostris subduci, ipse murum conscendit, vt aditus nostrorum, per quos in fossam commearent, dispiceret. & cum intentis in fossam oculis, velut cogitabundus in cubitum dextræ manus inniteretur, bombardæ globo nequaquam in spem tantæ rei missa, capite cum dextra manu perfractis interficitur. Hic fuit Coij Sofaris exitus, & magni profecto imperatoris, & cui præter diuturnum rei militaris vsum, multæ, magnæq; virtutes & animi, & corporis adessent: quas omnes praua quædam ambitio corruperat: ac non solum suæ religionis desertorem, sed omnium Christianorum acerrimum hostem fecerat. nostris præcipue hominibus, & si sedulo dissimulabat, infensus erat, quod eos maxime spei suæ obstare videret. Itaq; sæpe illam ex eo vocem auditam ferunt, fore vt à Lusitanis occideretur. Ex repentina Sofaris cæde tãtus stupor omniũ animos tenuit, vt toto postea triduo vix sex sclopetæ in hostium castris auditæ fuerint: cum antea ita assidue tormenta obstreperent, vt nec vocis, nec aurium pene vsus esset. Cum interea velut pactis vtrinq; induciis ab oppugnatione cessaretur, nostriq; pro suo quisq; ingenio eius rei causas coniectarent, ecce fugitiuus quidam Bramin tam læti nuntii præmium sperans, ad nostros venit: Sofarem narrat mortuum: in castris tumultuari: militum maiorem partem obsidionis diuturnitate fessam: duces præterea animo concidere, quod omnia sua incepta eludi viderent: eamq; nostrorum hominum esse patientiã, vt in finem hyemis obsidionem facile protraherent: hæc cum totis castris passim fremerent, se existimare breui discessuros: vnum esse Rumicanem Sofaris filium, qui eos moraretur. Hæc insperata lætitia animos nostrorũ recreauerat, tanquam in præsentia defuncti periculis essent: cum subito bellum longe vehementius exarsit. Rumican enim Sofaris filius viginti quinque annos natus, iam à pueritia Christiani nominis odio imbutus, domestica insuper calamitate accensus omni arte retinere exercitum contendit ac principio cum palam reluctando se nihil asturum speraret, obsecundando paulatim impetum illum, & consternationẽ sedat: literas à rege expectandas suadet: neq; integris viribus, ac saluo exercitu committendum vt potius fugisse quam discessisse videatur. Interea vt quisq; autoritate apud vulgus pollebat, eorum seorsum animos tentare: Interim apud singulos opportuna tempori dicere, interdum se circulis inferere, ac multitudinis animos omni arte tractare: patrem quidem suum magnum ducem, ac fortem virum fuisse, sed vnum tamen hominem: ex cuius vita, aut morte non modo eius exercitus, & regni Cambaiæ, sed totius prope orientis spes pendere, vniuersis quidem turpe, tot vero ducibus, qui in exercitu superessent, etiam contumeliosum. nec ferendum; vt tot annorum apparatus, tot mensium opera, hostibus timidissimis, ac sua iam confessione victis sint ludibrio. Eo enim iam redactos, vt neq; progredi ad conferendam manum audeant: neq; latebris se diutius protegere possint. quicquid erat periculi iam exhaustum, gloriam vero perfecti belli superesse. Itaque si quando alias, nunc acerrime contedendum, ne eam è manibus dimittant: cædemq; sui ducis, & commilitonum vlciscantur: demantq; sui contemptum in posterum: & libertatem à maioribus relictam posteris suis relinquunt. His, ac talibus sæpe audiendis confirmati militum animi, Rumicanem in locum demortui patris ducẽ creant: ac literas opportune à rege accipiunt, quibus iubebat multo acrius oppugnationi insistere: neq; pecuniam, neq; commeatum defuturum: se propediem nouum militem, in supplementum exercitus missurum: prærogatiuam suffragii militaris de Rumicane cõfirmat. Igitur magno militum studio celebratis exequiis Sofaris, maiore quam vquam antea contentione ad opus reditum. Diruta restituunt, intermissa continuant, & si qua deesse videbantur, adiciunt. Aduersus eam partem muri, quam maxime labefactauerant, frequentiora fiunt castella: vt inuicem sibi auxilio facilius esse possent, & pluribus tormentis murum citius diruant. Aduersus hæc, in turri Diui Ioannis duo Cameli oppositi, qui ex transuerso opera, quæ ad Thomæam fiebant deturbarent. Eo enim tota vis hostium incubuit: ac ruinis turris Ramosæ duo castella erigunt. Eo comportati duo Basilisci, duo cameli, tres sphæræ, & iam his tormentis, quæ in turre D. Ioannis erant, omnem ad nocendum viam obseperant, & turrim cui Ant. Freirus præerat, propemodum totam diruerant, fossasq; circa Thomæam assidue implebant: nostrorum vero militum cæsi non pauci: Cæ-

reri aut vulnerati, aut morbis ex assidua fatigatione cōtinuati laboris, lāguidi, vix arma ferre posse. præfectus tot malis vndiq; circumuentus vnam tuendę arcis spem habebat, si auxilia à prætore accepisset. Itaq; ad eum scribit, quanta in difficultate verferur, quantaq; celeritate opus esset; & ne forte, quia prætor longius aberat, id serum auxiliū rebus perditis superueniret, literas ad præfectos præsidiorū in Bassaimo, Chaulo, cæterisq; maritimis oppidis, quę nostro imperio parent, mittit. cum his mandatis Ioānes Coellus ad Hieronymū Menesium, & Ant. Soufam speculatoria nauicula vehi iussus inde à Chaulo terrestri itinere (nam mare hybernis tempestatibus imperium erat) penetrare. Iisdem fere diebus quatuor millia Rumeorum, Abissinumq; à rege Cambaiz missa, magno reliqui exercitus gaudio tormentorum strepitu, tubarumq; sono excepti. Ea res non modo spem victorię auxit, sed studia, & contentionem in opere faciundo accendit. præter calones, & baiulos mercenarios, vndiq; ex oppidis vicinis vulgi promiscui coacta turba; quę materiā fossis implendis comportaret. Ea, ne sua multitudine munia confunderentur, diuisa: ac alii aliis ad signum tintinabuli succedere iussi: nunquam intermisso labore nostros vigiliis maxime fatigant. Ex hac turba, cum plurimi occiderentur, nunquam fere aberrantibus in tanta multitudine nostrorum telis. cæsi pro rudere, in fossam prouoluuntur: ac rursus alia iniecta materia operiebantur, ira cætorum multitudo exercitum latebat. Nostri quanquā subtrahendę materię non sufficerent, tanta tamen erat amplitudo, & altitudo fossę, vt omnia ligna in eas iniecta velut profunda voragine hausta minime celeriter pro spe hostiū cumulus crederet. Itaq; brachia murorum, & aggerem, quem tanto labore perduxerant, eodem deiiciunt: arboresq; vndiq; conuectas, ac præcipue palmas (quarum ea regio feracissima est.) Etiam trabibus aditum occultum nostrorum in fossam obstruxerant. Itaq; nullo impediēte opus paulatim crescebat, breuique fossam implessent, nisi præfectus animaduerso materiam magna ex parte ligneam esse, atque incendio opportunam, tria dolia pice sulphureque plena in fossam coniecisset: atque immisso igne ingens late incendium excitasset. aduersus hæc hostes velut id quod euenit veriti, amphoras fictiles aqua plenas ingerunt, quibus fractis aqua effusa magis flammam quam incendium restinxit. nam cum in materia viridi conceptus semel ignis pertinacius hæreret, paululum aquę iniectu sedatus vehementius exarsit: atq; ingētem cumulum, qui iam fossę altitudinem pene æquauerat, subito in puluerem redegit: qui ita subsedit, vt restincto igne vix tanti laboris, ac operis tādū continuati vestigia apparerent. Neque segnius tamen eo damno accepto in proposito persistunt: vnamque spem victorię in fossis implendis positam existimant. Igitur totam mercenariorum manum, quę multitudine pene incredibili erat, cogunt: ac distributos in certos ordines, terram, lapides, & quicquid occurreret præ se agere iubent. Iamq; ad oram fossę ea moles promotā erat. sed veriti ne quod prius euenit accideret: nouam excogitant machinam: equos vocant, trabes ingentes inter se compactas multiplici ordine coriorum tegunt. sub his tuti aggerē promouent. deinde vbi eorū altitudinem terra equasset, alios, atq; alios super aggerem nostris obiciunt: & quo minus opus impediretur, ex omnibus opportunis locis ita tormēta intonabāt, vt omnem prospectum nostris adimerent, nisi si quem flamma inter fumum emicans dedisset. Sed præfectum non tam consilium de implendis fossis perterrebat, quam occulta consilia metuebat: ad quę dissimulanda hæc velut oculorum ludibria obiecta essent. vna succurrebat nocendi ratio, ne cuniculis sub terram ductis, turres, ac murum subruerent. Itaq; in incertos huius periculi euentus, transfuersos cuniculos in arce agit: quę res ei magno postea fuit vsui: nam dum acriter ad fossas pugnatur, ac materia iterum, atq; iterū iniecta, superinfuso igne incēditur, hostes ex seruis transfugis certiores facti, quanta paucitas esset nostrorum, simul vt pluribus locis pugnantes distinerent, simul vt tentarent, an in tanto tumultu fallere possent, cuniculos in arcem agunt: ac iam ad fossam transfuersam ad turrim D. Thomę peruenerant: nonnullosq; è vigilibus incautos oppresserunt. Sed cum aliorum concursu retro essent reiecti, maiora tormenta in cuniculum comportant; ac fundamenta turris labefactare conantur: id quoq; vbi parum processit, denuo ad fossas redeunt, quę cum iam propemodum plenę essent ingentes nauium malos ad murum applicant. quibus scalarum loco vsi, in summum nituntur. Nostri vero & si tædas, stuppam, picemque & quidquid ignem facile concipit, in eos mitterent, tanta tamen subeuntium fuit pertinacia, vt in vltimum discrimen eo die ventum esset, nisi Mascarena velut huic malo prospiciens, intra murum semiditutum aggerem excitasset, è cuius area quadraginta milites propugnare possent. huic propugnaculo Antonius Passanna præesse iussus. quā prius ipse tenebat proximę turris præfecto reliquit: quod is cunctis magnam militum manum ad vigilias obeundas haberet, vtranq; tueri ad tempus posse videretur. Præterea Antonius Rodericus è turri, quę in portu est, cum suo milite ad Fer-
nandum

mandum Castrum transit. qui locum omnium infirmissimū, ac maxime suspectum tuebatur: neque à mari quicquā periculi timebant, cum nullæ hostium copiarū maritimæ in propinquo essent. Ita omnium curæ atq; animi vtrinque in turres, & fossas versi, à quibus hostes non solum terrore ignis repulsi, sed longioribus hastis plerique deiecti, & iam vano incepto fatigati in castra redeunt: ac dies aliquot reficiendis viribus tradunt. Interea Simonē eum de nocte pertrahunt, vnde facillime à nostris ex voce agnosci posset. Agnitus igitur continuo cum colloquium expeteret, & se conditiones pacis afferre affirmaret: vbi præfectus aduenit. vt ab hoste edoctus erat, admonet, vt statum rerum suarū animaduertent: murum dirutū, turres laceras, ac pene captas esse, quibus amissis reliqua arx defendi non posset: nihilo tamen minus Rumicanem, si arcem dedant incolumitatem omnibus polliceri: naues insuper benigne daturum, quibus Chaulum ad suos, aut si quo aliò velint. transportarentur: monere igitur vt sibi in tempore consulant. neue eas conditiones recusent, quibus fortasse posterius cum vti cuperent non liceret. Mascarena ad ea mandata nihil respondet. Simoni, atq; aliis qui eum adduxerant, nisi subito discedant, minatur. Rumicani renunciari iubet, nullam sibi cum hominibus perfidissimis pacem fore, quos propediē aut mortuos, aut captos se visurum speraret, ad hanc vocē hostes omnia tormenta, quæ in eum locum iam pridem intenta habebant soluunt. id enim colloquium petiuerant, non tam spe quicquam transigendi, quam quod nostros agnita Simonis voce ad eam partem muri frequentes concursuros existimauerant. Verum res eorum spem longe fessellit. Duo enim à nostris soli desiderati sunt, Simon statim è conspectu nostrorum subductus est. Postridie inclinatio iam in vespere die, delecti ex toto exercitu, quos Rumican corporum velocitate, & armorum leuitate aptissimos ad id ratus est. Hi duabus fere horis ante solis occasum turrim Diui Ioannis aggrediuntur: quæ quanquam à Fernando Castro impigre defenderetur, tanta tamen pertinacia ascendere contendunt, vt iam pene ancipiti prælio ad manus ventum esset. nostri non minus periculo, quam pudore moti, se mutuo exhortantes impetum faciunt: ac triginta primos, qui iam ascenderant, ex summo præcipitant: alios in scalis hærentes longioribus hastis deturbant: ac deturbatos faxis, & igni superingesto obruunt. eum habuit exitum eius diei oppugnatio: hostiumque temeritas castigata est, qui facillime de nostris victoriam sibi promiserant, quos & paucos esse scirent, & morbis, ac laboribus fessos. sed cum eos redintegratis viribus ferociores comperissent, omissis scalis redeunt iterum ad tormenta, magis inopia melioris cōsiliū, & vt nostros laboribus conficerent, quam quod ad summā belli proficere putarent. Aliquot tamen è nostris fragmentis saxorum vulnerati: vnus tantum amissus. Ex eo tempore cum vigiliis obeundis per singulas turres, vt antea assueuerant, paucitas non sufficeret, excogitatum, vt communes excubiæ inter binas turres vigilarent: gradusque facti, per quos in summum murum euaderent, eatenus, vt eius fastigium capitibus æquarent: hastæ longiores data, quibus aggerem defenderent, alii ad turrim latera obseruabant: nam interiorem partem hostes igne iniecto infestam reddebant. Cum enim semel, atque iterum apertam vim infelicitè experti essent, occulte accedentes ollas ignitas, ac varia missilium genera, quibus adhæret ignis, in turrim immittebant. Interdum simulato impetu in aliam, atque aliam partem insultabant: vt nostros ad tuendum accurrentes tormentis ad id dispositis exciperent, tanta tamen militum fuit constantia, & in periculis obeundis animi magnitudo, vt neque dolo educi, neque vi expelli, neque periculo, absterri à loco sibi commisso potuerint, adeoque infimi generis homines aliorum virtutem vel æquabant, vel æmulabantur, vt plerique ambusti ignibus, aut vulneribus confecti, nec commilitonum admonitu, nec ducum imperio adducerentur, vt salutem suam consulerent. Iam supra centum & quinquaginta ex nostris aut cæsi erant, aut ita vulnerati, vt exigua spe vitæ animam traherent: plurimi morbo, vniuersi laboribus, & vigiliis confecti: nemo tamen omnium inuentus est, qui se excusaret, quominus suum obiret munus. Iam diuorū loc. ac Thémæ turres, & quæ inter eas muri est, hostes aut diruerant, aut ita labefactauerant, vt per eas erumpere se posse existimarent. Itaque in eam partem, tota belli moles inclinauerat: omnium vtriusque partis animis ad has turres oppugnandas, & defendendas conuersis: in turri quæ portus fauces seruat, Ferdinandus Caruallus intentissimas habebat excubias: ex ea enim velut specula magna pars vrbis cerni poterat. Igitur pridie Diui Iac. qui dies vicesimus quartus est Iulii, animaduertsum est, omnes vias facibus collucere: magnosque cætus templi ingredientium, & egredientium passim vagari: audiebantur etiam canentiū voces velut lamentis, precibusque mixtæ, obsecrationumque ritus, quales ad eum vsque diem nullas audierant, Mascarena hac de re certior factus, omnium turrium præfectos admonet, vt suos in armis paratos habeant; hostemque quæ primū expectent: haud dubie supplicationes illas eo fieri, quod omnibus viribus collectis, in

summam dimicationē se parent: nobis tamē eo maiorē ac certiorē spem esse debere, quāto
 veriore cultu Deū promerere studemus: illis vero suas preces, peruersumq; sacrorū ritum,
 quo numinis maiestātē offendant, in ipsorū perniciem versurū: hinc etiā de victoria bene
 ominari, quod Iacobi potissimū festo nos aggredierentur, quem diuū Lusitani, ac tota His-
 pania præcipuo quodam honore prosequitur: cuiusq; nomine aduersus Christiani nomi-
 nis hostes pugnaturi pro tessera fere vtuntur. Nostri cū his admonitionibus dimissi ad dis-
 crimē se vltimū parauerant, cū hostes paulo ante lucē aciem struūt: ac nostros incautos op-
 primi posse rati, summo silētio ad vrbē ducunt. Eorū aduentū vexilla, incerta etiā dum luce
 conspecta, prodiderūt, vnumq; in primis, quod in longissima hasta Mahometē pictū habe-
 bat, cuius velut ductu victoriā sibi pollicebantur. His igitur animaduersis clamor ex omni-
 bus turrib. se mutuo exhortantiū tollitur: ab hostibus, qui iam se nō posse fallere videbant,
 maior redditur. Vix signū in arce tintinabulo datū erat, vt ab omnib. partibus ad omnia in-
 tētī essent, cū iam ad manus ventū est: ac aliis conscēdentib. aliis subeūtes è superiore loco,
 igni, ferro, ac saxi, omniq; telorū genere detrudentib. acerrime pugnatur. circa turrim Io.
 ac Thomē maxima belli moles ingruit: quę circiter sex millib. hostiū oppugnabantur. Ma-
 scarēna cū expedita manu quocūq; clamor vocabat, subsidia submittit: vbi maius aliquod
 discrimen imminebat ipse obuiā ibat: nec vllū boni militis, aut ducis eo die munus præter-
 misit. Contra hostiū duces suos admonere paucitatis nostrorū, suę multitudinis, neq; cum
 hominib. iam rē esse, sed verius cū hominū simulacris, vulnerib. vigiliis, fameq; morboq;
 confectis. ad extremū sacramēti memores esse debere: cū nuper in tēplis cōiurassent, se nō
 nisi victores in castra redituros: præsentē hoc ipso Mahomete, quē suę quisq; fortitudinis,
 aut ignauitę, iurisiurandi seruati, aut violati nunc testē, mox vltorē habituri essent. Omniū
 igitur ad hūc d. ē oppugnationū hęc fuit acerrima: cū spes, desperatio, vetus odiū recētī ira
 cumulatū omniū animos varie versarent: cū in illius diei euerū Indię regnū positum vtraq;
 pars arbitraretur: milites vbi muri deerāt frequētius cōglobati se hostibus obiciebāt: è lo-
 cis superioribus ignibus passim coniectis hostem deterrent. cū in ea re fere nostri vnicum
 præsidium positum putarēt, paulū abfuit, quin summā perniciem attulisset: venti enim sub
 aurorā acrior vis coorta flāmas, fumumq; in nostrorū ora inferebat: adeoq; omnia repenti-
 na nube inuoluit, vt nec quid hostes molirentur cernerent, nec suos prope agnoscerent. &
 cū sulphuris odore intercluso spiritu vix honeste moriēdi locus superesse videretur, statim
 præter omniū spē secuta cū serenitate trāquillitas. Ea res à nostris in religionē versa animos
 addidit. itaq; renouato impetu se mutuo cohortati, hostes denuo deturbant. Et iam mutuo
 cōspectu reddito, tantus inter turriū præfectos eorūq; milites ex emulatione ardor coortus
 est, vt nisi ratio cōmunis salutis potius, q̄ suę singulos tenuisset, eruptione pugnatum esset.
 Thomę. n. turri præerat Ludouicus Soufa cū cohorte nobiliū adolescentiū: proximā D.
 Io. turrim prætoris filius Fernan. Castrus tuebatur, horū vterq; cū contenderet, vt penes se
 hostis fugati gloria esset, cū magna hostiū clade, multisq; suorū vulnerib. vterq; præclarum
 virtutis suę specimē edidit. Egregiā quoq; eo die operā nauauit Ant. Passanna, qui ex aggre-
 re, quē tuebatur, ita hostes infestauit, vt eū locum quē ob humilitatē, muri semidiruti facil-
 limū aditu sperauerāt, magis etiā quam turres ipsas vitarent. multi circa eum locū vulnera-
 ti: supra trecentos sclopetis interfecti. Interea dū hæc circa turres geruntur, inopinata cala-
 mitate, vnde minime expectauerant, pene omnes circumuēti sunt. Erat prope Iacobæam
 turrim rupes quædam satis ardua: is locus, quia natura satis tutus videbatur, minus quā cę-
 tera munitus erat; Mascarēna tamē quia suspectū habebat, modicū in ea præsidium colloca-
 uit: sed cū circa alias turres omnia cōfuso tumultu, vt in nocturno prælio personarēt, mili-
 tes ad clamorē suorum velut signo dato exciti relicta rupe occurrūt: hostes vero ad omnia
 intenti relabēte æstu in mare per vada pene iam sicca manū circum mittunt: hi omnia spe
 sua opportuniora nacti, rupem custodiis nudatā alii alios subleuātes, conscendūt: ac sicubi
 locus opportunior erat, scalis admotis in arcē penetrant, & iam dubia adhuc luce in proxima
 rupe ædificia eque etiā deserta ingrediūtur: ac velut iam omnia suę potestatis essent, et-
 iam ad prædam vertuntur: ex his vnus mulierem in ædicula nactus, trepidam ac pene exa-
 nimatam metu, bono animo esse iubet: cultellū petit, quo sclopetam vt videbatur impedi-
 tam purgaret, ac si quid pecunię haberet, rogat: illa animo recollecto benigne omnia pol-
 licetur, ac velut id ipsum, quod pollicita erat, factura, interiorem domus partem ingressa,
 per posticum elabitur: ac vicinam quandam mulierem nomine compellans, arcem ca-
 ptam, ac omnia plena hostium esse clamat. ad hanc vocem excita alia è proximo mulier
 animi plane virilis, hastam arripit, ac pro foribus stans hostes intra domum cohibet, ac to-
 tum angiportum aliquandiu tuetur. Interea Mascarenna tam trepido nuncio accepto,
 cum parua manu, quam circa se ad omnes casus paratam habebat accurrit: omnia plena
 hostium

hostium videt: mulieres tantū complures adesse, quæ tenebris, & locis cognitis adiutæ tu-
 multu verius, quæ prælio eos remorentur. Adventu igitur præfecti ingenti clamore, qui specie
 maioris turbæ faceret, à mulieribus sublato concurritur. qui in rupe erant, statim præcipi-
 tantur: cæteri per vicos passim vagi, ac locis ignotis impediti obruncantur: interim ab
 alia parte non minus tumultuose affertur, hostes iam irrupisse tanta multitudine, ut ne-
 cesse sit è turribus accersiri subsidia. Mascarena vero: siue quod ex vano timore eum
 nuncium ortum existimaret, siue quantum periculi esset, si turres suis præsidiiis nuden-
 tur perspicens, cum suâ cohorte illuc aduolat, vnde periculum nunciabatur. sed cum id
 vanum comperisset, vnde venerat regressus, iterum hostes per rupem ascendentes com-
 10 perit: nam siue eum digressum senserant, siue rarefcentibus tenebris loca magis explorata
 sibi rati, resumpta audacia rursus aduētu præfecti deterriti, cum magna strage repelluntur.
 triginta circiter, qui in vnum locum se conglobauerant, ad vnum omnes cæsi: qui per do-
 mos ab initio prædæ cupiditate dilapsi erant, passim à fœminis, ac promiscua turba iugul-
 lantur. hæc fere dubiis tenebris gesta. Iam dies exorta hominum, & armorum stragem o-
 stendebat. Minor itaq; trepidatio, sed pugna nihilo remissior in meridiem vsque protendi-
 tur: quo tempore cum hostes multa conati, vndiq; cum magna cæde reiecti, fessi in castra
 se recepissent: nostri præter suam & hostiū spem, ex hac clade incolumes ad vota & sup-
 plicia versi, gratias primū deo agunt, cuius numini, ac potentiae, non suis viribus, & con-
 siliis victoriam de hoste, arcem seruatam, suamq; incolumitatem acceptam referunt. De-
 20 inde inito numero vtrinque cæsum, comperiunt è suis septem tantum amissos: circiter
 quadraginta vulneratos. hostium supra mille in fossis, ac turrium ruinis inuenti. intra ar-
 cem vero cum tam angustus esset ascensus, ut vix bini penetrare possent, trecenti qui in-
 gressi erant omnes ad vnum cæsi: quos ex habitu & genere armorum facile apparebat ex
 selectissima iuuentute fuisse, qui ea nocte, quæ oppugnationem præcessit, in templis coniu-
 rauerant, se nisi victores in castra non redituros. In his etiam vnus ex luzarcanibus est in-
 uentus: ita enim vocantur, qui potentia ac nobilitate cæteros præcellunt. supra mille &
 quingenti ex hostibus vulnerati: magna pars flammis ambusti, miserabili etiā nostris spe-
 ctaculo, capta signa militaria complura, in his etiam Mahometis, cuius supra meminimus,
 imago. omnia fumo, ac fuligine fædata, & flammis semiusta. funus deinde occisorum ma-
 30 gno militari studio celebratum. Milites pro cuiusque virtute à præfecto laudati, & ad cæ-
 tera perferenda confirmati. fœminarum vero, quæ complures in arce erant, cum toto
 obsidionis tempore, tum hoc præcipue die virtus enituit: nam cum antea non solum ea,
 quæ proprie ad earum curam existimant pertinere, sedulo fecissent, sed lapides ac terram
 quo opus esset ferrent, cuniculis faciendis & aggeribus struendis militarem laborem iu-
 uarent, tela in muros comportarent, vulnera obligarent, ægrotos curarent: eo vero die
 alienato à periculis animo, & velut sexus oblita, contineri non poterant, quo minus inter
 pugnantēs versarentur, ac belli partem, sicubi opus esset, cum viris caperent: & cum
 plerisque inter ministrandum viri aut propinqui vulnerati occurrerent, nullam earum
 aut luctus domesticus, aut terroris species oculis obiecta ab opere deterruit. Secundum
 40 hanc pugnam nostris spes facta est, hostem tanta repulsum clade, aut soluturum obsidio-
 nem, aut per aliquot dies quieturum. Contra Indi nostros, quos paucos esse sciebant, par-
 tim cæsum, partim sauciatos cum putarent, instandum rati, nec vllum respirandi tempus
 dandum: nouum Mahometis simulacrum magis horribili, quam antea, specie hastæ affi-
 gunt. Caput erat ingens: capilli ad cubiti longitudinem in humeros demissi simulacrum
 operiebant. Ad hoc rursus coniuratione facta, vigesimo septimo die Iulii arcem denio
 oppugnare aggressi. sed cum nostros spe sua paratiores inuenissent, lentius in muros sub-
 ibant: ac nisi principes, qui agmen cogebant, vltimos protruderent, ac regredientibus
 minitarentur, in castra statim reuersuri videbantur. Nam cum primi, qui ascenderant
 deiecti essent: magnusque ollarum ignitarum numerus esset infusus: ibi miserabilis fa-
 50 cies oculis obiecta est. Indi enim fere omnes aut gossipio, aut lino ad vestem vtuntur. Ignis
 itaq; desuper immissus: cum in ea velut fomenta incendii incidisset, flamma statim per to-
 tos cuneos peruagata, late relucebat, tanta celeritate, & momento temporis corpora cuncte
 nudata, aut vndique ita pendente, velut in lora conscisa esset, oculis exustis, orisque spe-
 cie amissa, deformes trunci ingentem horrorem cernentibus afferrent: nec quisquam in
 tanta calamitate, ne contagio corripere, opem afferre auderet. Quibus vero ignis inhe-
 serat, velut cæci, & amentes, cum nec arma detrahere possent, nec flammam restingue-
 re, præcipientes quo impetus ferebat, nullo sui, aut hostiū respectu procurrebant. Nostri
 vero ab igne longe minus erat periculi, quod panno fere laneo vestiebantur: manus-
 que chirotheis, femora, ac tibias ocreis è corio munierant: ut & ignem ipsi tractare, & ab

hoste coniectum excipere sine magna pernicie possent. Sed cum iam ad id genus vestis; coria non suppetent, multis iam tegumentis igne corruptis, nullus enim fere dies abibat, quin supra ducentas amphoras sulphuris, hostes in arcem immitterent: Mascarena tapera preciosissima è pellibus inauratis, in eum usum per manipulos distribuit, ab latere præterea duobus tormentis camelo, & sphaera magna strages edita. Ea enim tormenta ita commode posita erant, vt nihil aduersus eorum vim obici posset. Itaque hostes vndique male habiti à nostris, trecentis amissis, pluribus etiam faucibus in castra redeunt. nostrorum perpauci vulnerati, nemo occisus. Hæc fere ad Thomæ ac Ioan. turres gesta: in quas tota belli moles se inclinauerat. Interea tamen ab nulla parte, neque ab hostibus, neq; à nostris cessatum. Nam & fossa turris Iacobæ impleri cæpta erat: & castella ad operas tuendum passim erecta: & in medio ardore pugnae admota muris testudo: & sub ea milites omnigenere ferramentorū ad id instructi murū diruunt. hi statim vbi animaduersi sunt, cū magna cæde submouentur: ad opera disturbanda tormenta locis commodis disposita, alia pro turre Iacobæ, alia pro Thomæ: aduersusque mortarium ingens cum magno numero minorum tormentorum oppositum: in quibus cum parum momenti videretur, rursus ad solitas artes versi, frequentiora castella, maioresq; aggeres excitant: quibus protecti per omne id tempus fossas implebant: neq; vlli toto oppugnationis tempore nostris molestiores fuerunt, quam transfuge Christiani. & primi lacecebant, & vehementissime instabant, & ad perseverandum hortabantur: neq; quemquā eorum aut patrię respectus, aut religionis, cultusq; pristini, quē ipsi se abiecisse, nisi si quando Turcis gratificari volunt, negant, vt vel ad nostros redirent, vel hostium consilia indicarent cōmouebant: quin quotiescunq; colloquendi facultas erat, omnia tentabant, vt nos ad deditiois condiciones pertraherēt: nostris enim vires præsentis fractas, & debilitatas esse, auxilii spē præcisam, sibi in castris fortissimū adesse exercitū, à tergo regnum opulentissimū, vnde milites & cōmeatum, quoties opus esset, libere assumant: Iuzarcanem perhumanum, ac facilem esse, ac facile ab eo impetrari posse, vt, si se statim dedant, omnes incolumes dimittat: nec sua pertinacia animum natura mitem exacerbent. Nostri contra hominum sceleratorum perfidiam execrari: qui corpus & animū ita lucro addixissent, vt exiguę mercedis gratia, vtrunq; perditū irent. In præsentia pœnas, quæ ab hostibus exigi possunt, minari: in posterū æterna illis supplicia expectanda equissimo Dei iudicio, cuius auspiciis certā sibi victoriā propediē pollicerentur. Dum hæc ad Diū gerūtur, postridie q̄ asperrima illa oppugnatio cœpta est, Lembus appellit à Bassaimo; nouem erant in eo milites lectissimi, qui maioris auxilii spem faciebant, sed tardioris multo, quam res tanta postulabat: litteris nimirum ad prætorē terrestribus itineribus Goam perlatis, quod mare hyberno sydere tum maxime tumidū, imperuium esset. Huius nauiculę aduentus quantū nostrorū animos spe recreauit, tantū labores ac pericula auxit. Nam hostes cum per exploratores, quos in maritima ora collocatos habebant, certiores facti essent, milites plusquā mille à prætore missos in Bassaimo hyemare: ac mare viderent minus tempestuosum per aliquot dies fuisse, quam quisquam hybernis mensibus in illis regionibus meminisset: & nauiculā illam cū maxima nostrorū gratulatione & gaudio exceptā sensissent: procul dubio sibi persuadent, auxilia non longe abesse. itaq; quantum sepe magna clade reiecti essent, denuo rem tentandam censent: ac maiore quā vnquam antea conatu, circa meridiem, quod tempus in calidis maxime regionib. quieti dari solet, quam occultissime possunt ordines explicant: ac partito labore, ab omnibus simul partibus impetum faciunt, tanta celeritate, vt prius pene in muris conspecti sint, quam quisquam venientes sensisset. subito ad arma conclamatum. primum impetum stationes, quæ in excubiis erant, exceperunt. reliqui tam tumultuose accurrunt, tantoq; ardore se in confertissimos inferunt, vt qui ascenderant, ad vnum omnes interempti sint. Repentina enim illa trepidatio, ita vltimi discriminis cogitatione, omnium animos perfudit: vt suæ salutis immemores, velut in certam se perniciem cōiicerent. Ac prima impressione primis coercitis, qui sequebantur minime retardati, siue quod suos intra arcem pugnare crederent, siue quod ad hanc velut vltimā oppugnationem animos obstinauerant, alios aliis impellentibus in summa nituntur. Nostri sedata trepidatione, ad solitas artes vertuntur: ignes deuoluunt: sclopetis multos conficiunt: ac maioribus globis ex transuerso missis scalas vna cum hominibus deiiciunt. In pugna omnia fere eadem fuerunt, quæ in superioribus: iam notis inter se artibus, nisi quod hostes maiore quam vnquam antea pertinacia contendissent, festinantes finem bello imponere ante aduentū auxiliorum: & nostri omni alia spē sublata, aut vincendū, aut moriendū scirent. Et quemadmodū eiusdē artib. & animis quibus antea, pugnatum est: sic idem pugne fuit euentus. Hostes inferendis accipiendisq; vulneribus fessi, sub occasum solis se recipiunt, circiter mille suorū amissis: quorū magna pars in pri-

in primo congressu ceciderat. Hæc pugna omnē spem hostibus ademit, arcis per vim capiendæ. & tanquam pro certo haberent, nostra auxilia non procul abesse, tormenta omnia colligunt, certi discedere, si subsidia ad nostros in tempore venissent. Obsidio tamē interim continuata: & cum iam rumor de aduentu prætoris paulatim euanesceret, ad cuniculos extruendos, ne quid intentatum relinquerent conuersi. Interea in arcem ad vltimum malorum ventum erat, foris bello; intus fame grassante: ad tantamq; rerum omnium ventum erat inopiā, vt frumentū quadragies multiplicato precio veniret, gallina decē aureis venderetur: nec tanto proposito precio, inueniretur tamē qui venderet: nisi si quis suo se victu necessario defraudans, faucibus aut morbo laborantibus id daret. & qui acceperant non emptū, sed donatū interpretabantur. Iam murium feliumq; carne passim vescebantur. quidquid herbarū aut radicum vsquam erat, sine discrimine in victus vsum conuersum. His malis patientia militum victa: & qui ad eum diem tam obedienter imperata fecerant, sepe de erumpendo consilia inierunt: & iam vitæ spe proiecta, dum aliquid virium ad pugnam superesset, in hostium potissimum castris morerentur. Verum Mascarenā varie animos tractandos, eos consolabatur, nunc spe auxilii propinqui, nunc hostium confessione, qui desperatā victoria, de fuga quotidie cogitarent: neq; se in mora futurum, quo minus cū eis erumperet, nisi morte eorū arcem, & vna cū arce quicquid in India præsidiorū Lusitani tenerent, prodi videret. Accessit his malis illa difficultas: quod puluis bombardicus deficere cœperat, adeoque parçe suppetebat vnde fieret, vt vix in singulos dies parari posset quātum vni tormento sufficeret: & amphoræ igni sulphureo in hostes mittendo comminutæ erant: neq; ollæ supererant aut vsui domestico, aut pulueri excoquendo. In hunc vsum à Mascarenā excoctatū, vt bini imbrices cōponerentur, suppletis bitumine cōmissuris. ita paululū pulueris in vsum quotidianū cōficiēbatur. Interea hostes dies noctesq; in cuniculis excavandis continuabant, quos in turrim. D. Ioa. direxerant: quod ea infirmissima omnium esset, & ad id maxime oportuna. Erat. n. sita partim super rupē: & partim in vetere fossa, quæ arcem ambiebat, cū ei præerat Ant. Sylueira. Emanuel Sousa qui illi successit, turres deiectas à fundamentis, firmiores quā antea instaurauit: fossaq; latiori inclusit. cum ad Ioan. turrim ventum est, cætera vt erāt, reliquit. veteris tantū fossæ partē noua inclusit. Id cū hostes animaduertissent, omnes suos conatus eo verterūt: ad murū propinquū opera admouent: sub quibus tecti quanto maximo possint sonitu imam eius partem demoliuntur: alii cum ingenti fragore saxa in fossas coniciunt: omnia de industria strepitu ac tumultu complentur, ne à nostris cuniculum molientes præsentiri possent. Ita continuato per aliquot dies opere, ad transuersum cuniculum peruentum est, quem nostri id ipsum, quod euenit, veriti, multo ante perfoderant. Ligneos etiam equos, aliasq; complures machinas ad eam turrem opponunt: & quam proxime possunt ad muros admouent. Nostri interea bombardis machinas disturbant: dolium puluere sulphureo plenum ad exitum cuniculi, vbi cū transuerso committebatur, vt igne ac fumo hostes eo ingressos exanimarent, obiciunt. Eisdē diebus, quibus hæc ad turrim gerebantur, Guzarates quidam ex eo genere calonum, qui seruilem in morem verberibus ac suppliciis materiam in fossas ferre cogebantur, propius ad murū accessit, velut vitæ tædio morti se vltro obiciens. is cum à milite inuitatus vt ascenderet, facile annuisset, acceptus in arcem ad Mascarenā ducitur quis esset, & cur transfugisset, cum respondisset: de consiliis hostium ecquid sciret rogatus, fabulam ad quam agendam missus erat, intrepide orditur: Regem Patanæ cum magnis equitum ac peditum copiis in Cambaiam descendere: hoc biduo Moiatecanem à rege missum in castra venisse, literasque ad Rumicanem attulisse, quibus iubebatur obsidione soluta, cum omni exercitu ad regnum tuendum venire: iam currus ac iumenta tormentis auhendis comparari: Rumicanem antequam discederet, diem statuisse, quo die. D. Ioannis turrim toto exercitu admoto aggredi decreuisset: à qua si per vim repulsus esset, sine mora castra moturū. Multa erant quæ Indicis orationem cōfirmarent: veteres regum Cambaiæ, & Patanæ inimicitia: & tormenta superioribus diebus, incertum qua de causa, amota: & lentior solito oppugnatio, velut ad vltimi conflictus euentum se præparantibus: & loci, qui petebatur, infirmitas. Et quod de Moiatecanis aduentu indicauerat, verum erat: id tamen nostros exlauerat, militum quatuordecim millia cum eo vna venisse. Nostri igitur in eius diei discrimen (neque enim longe aberat) alacrius quam ad vllum vnquam certamen se præparabant: quod pro certo putarent, eo die aut honesta morte, aut victoria malis presentibus & imminentibus se liberatū iri. In id ergo tēpus intenti, se ad dimicationē parant: cuius potestatem toties à præfecto sibi negatam, hostis iam iam facturum esset. Eo tempore Ferdinandus Castrus cum febre vehementer laboraret, nec admonitionibus, nec precibus, nec auctoritate cuiusquam retineri potuit, quo minus partem periculi in se capesceret: neque

ferendum existimabat, ut qui periculis aliorum toties subuenerat, locum sibi proprie commissum in extremo discrimine desereret. Itaque animi viribus, corporis infirmitatem dissimulans, suorum animos ad pericula subeunda hortando, præparat: rerum præclare gestarum à maioribus in India & Africa comemoratione accendit: parua sæpe manu hostium numerosos exercitus suos ac fugatos: oppida capta: vnumquemque præsentium sui priuatim decoris, ac rerum per tot menses, quibus obsessi fuerunt, gestarum admonet: neminem esse omnium, qui non eo tempore decem aut plures hostium occiderit: esse nonnullos, qui totas à se cohortes extinctas merito gloriari possint: Diuinum verò præsidium cum Lusitanis in omnibus bellis semper adfuerit, in hoc non defuturum, quo nullum vquam iustioribus de causis sit susceptum: quæcunque humano consilio prouideri possent, ea præfecti sapientia ac diligentia prouisa: itaque in hoc prælio, quod vltimum futurum esset, eum quem superioribus diebus animum præstitissent, præstare debere: semperque illud secum cogitent, fortissimum quemque tutissimum esse. Iis ille adhortationibus, animos suorum sponte paratos, in expectationem conflictus erexerat. Et iam decimus Augusti dies aderat, quem maiores nostri Diuo Laurentio consecrauerant: hostesque prælio destinarunt. Iam signa ex oppido efferri cœpta: maioresque, quam ad eum diem visæ fuerat, in armis copiam productæ: & nostri stationibus per murum dispositis, ad impetum eorum excipiendum stabant parati: cum Indi vbi primum intra teli iactum venerunt, velut subito terrore percussæ retrocedunt: ac iterum statim velut turpis fugæ puderet, renouato impetu incurrunt: ac denuo eadem timoris simulatione, quæ antea fuerant vsi, retro abeunt. Mascarenna pro certo habens id fraude agi, ad Ferdi. Castrum mittit, qui admoncant: ut cum suis in tutiorem locum se recipiat: paucos in speciem tantum pro muris relinqueret: non dubium esse, quin hostis ignem cuniculis admoturus esset. Vix perlato nuntio, impetu longe maiore quam antea illati, statim se trepide recipiunt. Hæc simulatio eo pertinebat, ut ad turrim tuendam quam plurimos nostrorum contraherent. Id cum iam abunde fecisse viderentur: procul intentis in eam oculis, doli euentum expectant. Interea è turri Ramosa magnam ignis vim quidam coniecit: qui per semitam puluere sulphureo constrictam, repente in veterem fossam, ac per eam in cuniculos puluere sulphureo nitroque plenos cucurrit: ac statim incendio late fuso, cum spiritus in angusto loco inclusus egredi niteretur, turrim à fundamentis conuellit: ac partem eam, quæ ad fossam pertinebat, tantà vi sustulit, ac rursus libero cœlo euanescentes dimisit: ut non modo corpora hominum, sed saxa ingentia ruina ipsa collisa & comminuta sint. Altera pars quæ in rupe stabat minore impetu, sed nihilo minore perniciè militum corruit: fragmenta enim saxorum passim volantia, si quos non petitus obtriuierant, cruribus aut brachiis fractis truncato in miserabilem morem corpore, semianimos inter ruinas prostrauerant. Quidam maiore vi in altum elati, quantum pene oculi acies sequi poterat, suo pondere cadentes contriti sunt: nonnulli velut tormento missi in aciem hostium proiecti sunt: quorum morte non contenti homines crudelissimi, in deformia ac trunca cadauera sæuiebant. Viginti quinque præter suam & aliorum spem incolumes euaserunt, è quibus tres post perierunt. Cæteri ad nonaginta quinque maiori ex parte nobiles clarisque orti maioribus, variò mortis genere perierunt. in his Fernandus Castrus duodeviginti annos natus: cuius in eà adhuc ætate tanta fuit prudentia, & consilii maturitas: ut eà pars atque vnde potissimum ab hoste timebatur periculum, ei commissa sit: totoque obsidionis tempore ita se gessit, ut nullum in eo magni Imperatoris munus desideraretur: magnumque sui desiderium apud omnes reliquit: quippe in cuius ingenio, si maturuisset, magnum rei Lusitanicæ præsidium esse positum credebant. Horum omnium corpora postea requisita, ac per noctem à mulieribus sepulta. Huius turris ruina (nam à fundamentis vsque sublata erat) late viam hostibus in arcem patefecit: neque illi, occasione tantæ rei defuerunt, iam pridem in eam spem instructi ac parati. Ex iis qui calamitatem eam euaserunt, quatuor Lusitani venientium hostium impetum exceperunt. cæteri enim aut corporibus vulneratis erant inutiles, aut animis attonitis nondum sui compotes erant. Mascarenna cum octo militibus in subsidium venit, Sacerdote Christi Crucifixi imaginè seu vexillu præferente: ac nunc singulos, nunc vniuersos magno clamore ad pugnam hortante, eius auspiciis pugnaret, qui ut omnibus vitam daret, vnus mori voluit: cuius ductu nec de victoria esse desperandum nec mortem timendam: eo itaque animo certarent, ut qui superessent certamini, ad præclaram se victoriam reseruos putarent: qui caderent, aditum sibi ad immortalitatem per mortem factum crederent. Hæc aliaque pro loco ac tempore clamitans, accurrentibus vndique, qui prope erant, pauci aduersus tantam multitudinem hostium pugnam aliquandiu sustinuerunt. Cæteri ex lapidibus ac materia turris prostrate, murum in ruinis ducere incipiunt, ac terra iniecta velut aggerem solidatæ: ac

re: ac præter omnium expectationem ante noctem opus confectum est, omnibus in id v-
 num conuersis: quod reliquam spem salutis in eo positam viderent, si hunc aditum ob-
 struxissent. prælium nox diremit: hostes in castra reuersi, magna omnium indignatione,
 quod iam via in arcem patefacta, tanta exercitus, cui quatuordecim millia recentium mili-
 tum triduo ante accessissent tam paucos homines omnibus malis, quæ fert bellum confe-
 ctos, loco depellere nequiverint. In hoc congressu ex Indico exercitu plus minus trecenti
 occisi: vulnerati octingenti. aliquot è nostris inter muniendū ceciderunt: In quibus Ioan-
 nes Chirurgus egregius: cuius mortem conspectiorem fecit Isabellis Maderæ vxoris con-
 stantia. Ea erat florente adhuc ætate mater ex eo quatuor liberorum: ac summa concordia
 10 cum viro ad eum vsq; diem vixerat: cuius mortis cum spectatrix adesset, non modo nõ la-
 chrymis & luctui se dedit, sed mulies se consolantes castigabat, & ad opus secū vt redirent
 iubebat, ferebant enim omnes materiam ad aggerem struendum, ac sibi & suis liberis, si
 quando vsus posceret, eundem exitum optabat, quo nullus possit esse præclarior. Ea no-
 cte agger muro exæquatus est, gradusque facti. Hostibus quanquam toties depulsis, ex
 hac nostrorum calamitate animi aucti: & quoniã in primis cuniculis conatus illis tam fe-
 liciter successerat: alios in alias turres perducere conantur. auxit eorum insolentiam per
 eodẽ dies mare tempestatibus agitatum: quæ res omnem auxiliorum spem ante finem
 hyemis nostris ablatura videbatur. Igitur omnibus iterum locis admota tormenta: ac ma-
 iore quam vnquam antea ardore, ad oppugnationem reditum: eumque aggerem in quo
 20 Ant. Passanna præsidium agitabat, demoliri conantur: murumq; aggeri iunctum tanta vi
 ferunt, vt eius concussi sonitus nostris suspicionem fecerit fundamenta cuniculis tentari.
 hunc murum cum nulla vi labefactare possent: magnã lignorū vim congerunt: ac struem
 pene muro adæquatam, supposito igni incendunt: ac relidente iam flamma, vt propius ad-
 iri posset, Siphonibus aceto in saxa calentia immisso ea putrefaciunt. Inter hos conatus,
 quartodecimo Augusti die Antonius Monisius, & Garcia Rodericus cognomẽto Tauara,
 in parua nauicula cum paucis militib. appellant: qui spe maioris propediẽ auxilii omnium
 animos vehementer confirmarunt. Ex his enim intellectū est, Aluarū Castrum maximum
 natu filiorum prætoris, Franciscumq; Menesium cum quinquaginta nauibus, cum quibus
 paulo minus mille militū esset, à Goa soluisse, nec longius quadraginta millibus à Dio ab-
 30 esse, ad futurosq; vbi primum per tempestates liceret. se vero non sine maximo periculo ad
 arcem peruenisse, dies noctesq; egerendis aquis fatigatos: fluctibus enim assidue in nauic-
 ulam irrupentibus vnum inuentum esse remedium, vt omnes in vnã partem versi,
 eo nauem inclinarent, dum exhauriretur. Interea dum deflagrat ignis: ne ab vlla parte
 cessaretur, cuniculus in Thomæam turrim, quã murus contingebat, perducitur. sed cum
 in transuersos cuniculos incidissent, aditus obsepunt: ac iniecto puluere sulfureo, ignẽ in-
 ferunt: & ne turri deiecta ruina statim, vt antea factum est, munimentis obiectis obstrue-
 rentur: suos instructos propius continent, vt statim erumpere possent. Mascarena vbi ho-
 stem paratum ad ignem inferendum videt: suis signum dat, vt se recipiant. Ibi hostium ni-
 mia festinatione, ancipiti periculo pene vtraque pars afflictã est: nam cum transuersum cu-
 40 niculum opere tumultuario male obturassent, magna vis flammæ fumiq; ab ea parte erum-
 pit: omniaq; intra arcem ad instar noctis densis tenebris operuit: & spiritus per eam par-
 tem libere erumpens, minus valide turrim commouit: cuius pars, quæ labefactata fuerat,
 exterius prolapsa, hostium trecentos, qui propius steterant ad erumpendum intẽti, ruina
 sua oppressit. reliqui nihil eorum clade deterriti, qua quisque potest, in murum euadit: ac
 iam Thomæam turrim pene occupauerant: cum nostri, qui per tenebras cæci in pericula
 ruentes in murum ascenderant, iam rarefcente fumo, hostes conspicati, scopetis eos ado-
 riantur, ac supra ducentos occidunt, reliquos deterrent. Vna potissimum res Lusitanis fuit
 saluti, quod hostes paucitatem eorum ignorarent. nam cum vix centum & quinquaginta
 essent, qui arma ferre possent: omnes tamen idoneos locos præfidiis tam cõmode dispositis
 50 tenebant, vt quocunq; irruptio tentata esset, alii aliis auxilium ferrent. ea res fecit, vt hosti-
 bus multitudinis speciem præberent. & quanquam rationẽ inire nõ poterant vnde tam sæ-
 ua hyeme mari in nauigabili subsidiū venisset: venisse tamẽ sibi persuadebãt. Igitur quam-
 quam arx multis locis diruta esset: & quæ adhuc stabant, tormẽtis labefactata mox ruitura
 viderentur, oppugnatione, quam sæpe frustra tentauerant, omiffa, quæ supererant diruere
 statuunt. & quando aliter non possent, tectorum ruina præsidium opprimere. Paucis ergo
 diebus sacram ædem quæ in arce cæteris altior extabat, magna ex parte diruerant: & fa-
 stigia ac tecta reliquarum ædium deiecerant. Et quatenus in corpora sæuire non poterant:
 in hæc impotentiã suæ iræ ostendunt. Interea omnibus ad belli munera intentis, serui tres
 genere Indi, siue desperata salute præfidiariorum, siue melioris fortunæ spem secuti: qua

in mare arx spectat per anfractus rupis mutuo conatu se iuuant, in aquam delapsi ad suos
 pernatarunt. qui diligenter interterriti, iureiurando affirmant, non plures sexaginta mili-
 tibus in arce superesse, qui arma tractarent: ceteros qui tot praeliis superessent, ita vulneri-
 bus ac morbis esse confectos, ut potius oneri sint, quam vllum momentum praeliantibus
 adferant. Illi, ut fert natura mortalium, prouid ad ea credenda, quae vehementer exopta-
 bant: & qui scirent magnum Lusitanorum numerum variis belli casibus periisse, se mutuo
 exhortati, in vltimum laborem parati essent, arcemque diruta ac propugnatoribus vacuam
 inuaderent, in Thomaeam turrim impetum faciunt, cum ibi globum circiter sexaginta mili-
 tum offendissent, cetera propugnatoribus vacua rati, ab alia parte irrumpere conantur.
 cum illinc quoque non minoris cohortis occursum, cum magna strage repellentur: in ca-
 strareuersi, iram ab re male gesta collectam, in fugitios tanquam mendaces effundunt. 10
 Ad opera quae coeperant perficienda reuersi, murum igne & aceto putrefactum multis in lo-
 cis ferro perforant: per ea foramina complures Indos, qui in arce seruiebant, sclopetis vul-
 nerant. hi enim ad radices muri in loco cauo, cui fossae nomen erat, habitabant vicisque om-
 nes adeo infestos fecerunt, ut nemo fere prodire in publicum, aut per arcem ministeria
 obire auderet. Aduersus id malum optimum Mascarennae visum est, parietibus perforatis,
 omnes aedes peruias facere: ut recti in omnes partes commeare milites tuto possent. Pro-
 fuit ea res praecipue aduersus globos ex stupa & Gossipio puluere oblatos: qui in tecta ac
 vicos proiecti, cum magno terrore prouoluebantur, conceptum incendium late funden-
 tes. Eodem tempore diuerso loco, ad Iacobaeam turrim magna contentione vtriusque partis 20
 certatum: dum nostri transversis cuniculis Indorum cuniculos impediunt. Eo animad-
 uerso, intersepto quod in medio erat spacio, Indi ignem subiiciunt: ac turrim antea labefa-
 ctatam ac iam pene nurantem magna ex parte diruunt. ea ruina sine damno nostrorum, ac stan-
 tibus muris tota in fossam procubuit: secumque Camelum traxit: quo potiti hostes ab ea parte
 nostros vehementer infestabant: & admoto a nostris camelo ipsi inuicem infestati. Erat vicina
 turri domus, quae cetera intacta ruina nudauerat: de ea occupata acerrime pugnatum. Dum ho-
 stes, eius aditu, qui ad ipsos versus erat, Lusitanos perhibent: tandem opere tumultuario, obie-
 cto muro nostri eos excluderunt. multis vtrinque vulneratis, nonnullis ex Indico exercitu in-
 erptis, certam diremptum. 22. Aug. die Ludouicus Mello cognomino Mendosa: & paucis 30
 interiectis diebus Eduard. Menesius Comitis Feire filius, & Georg. Menesius cum 28. militi-
 bus paruis scaphis appulerunt: classemque Lusitanam nuntiant non longe abesse. Hi quia recitius
 aduenerant, ad Thomaeam turrim, ubi plurimum laboris erat, missi. eius maiorem partem hostes a re-
 gione, quae cuniculis diruerant, ingressi tenebant, quos Mascarena reciti milite fretus, continuo
 deiecit. Ad hunc tumultum signo dato, omnes Indorum copiae ex urbe suis subsidio aduolat: ac
 per tres turres conuoluit in ruina prostratas, ac semidirutas vno tempore irrumpunt. Et quia vehemens
 imber repetere effusus versus tormentorum ademerat, certam ad manus venerat: hastisque vtrinque
 pugnatum. multi ex nostris, sagittis fauciati: cuius teli usus Indis vulgo est plurimus: quibus longo
 certamine fatigatis, ac iam se recipientibus. imbre cessante statim serenitas secuta est. Hac oc-
 casione nati Christiani, a maioribus tormentis globos in confertos ordines iaculantur. Ea res
 late strage edidit. Haec sub occasu solis gesta, cum per sex horas continuas pugnatum esset. postri- 40
 die huius diei Ioan. Taidemus, & Francisc. Gillus, qui duobus lembis cum triginta militibus
 aduenerant, in arcem excipiuntur: nec iam fere dies vllus erat, quin noua auxilia venissent,
 quae eo maius quam pro numero gaudium nostris afferebant, quanto propius ad interitum ven-
 tum erat. Magnum etiam momentum delati cum his vna nauae attulerunt: quibus ad o-
 pera admotis, vetus miles a continuo labore non nihil recreabatur. Indis nostrorum per-
 tinacia vnam spem victoriae reliquam fecerat: si totam arcem funditus diruissent. Igitur vno
 tempore, diuersis locis cuniculos facere aggressi, iam ad murum peruenerant, qui Passannae
 praesidium sustinebat. is immisso igne, sua ruina turrim secum traxit. sine vlla nostrorum perni-
 cie, qui superiorum dierum calamitatibus admoniti, se in tempore receperunt intra alterum
 murum: quem id, quod euenerat, metuentes, interius construxerant. & hostes velut id ipsum 50
 fore rati, tormentis iam antea dispositis, ut nostros pro ruinis muri pugnatos de impro-
 viso adorirentur, ad primum ruinae fragorem aduersus locum iam antea animo destinatum, ma-
 gnum numerum ingentium globorum fundunt. Ab nostris vero adeo nusquam cessatum est, ut
 eo die praefectus ipse lapides & materiam muro struendo comportauerit. Illud miraculo pro-
 prius visum: quod inter tam varios hostis conatus nemo Lusitanorum eo die fauciatus fuerit.
 Hinc repulsi, ad Thomaeam turrim occupandam animam adiciunt. Primum pauci inter rui-
 nas obrepentes, latus quod in fossam vergit, muri casu patefactum, ingrediuntur: complu-
 res cum id successisse viderent, secuti, lapides comportantes muros pluribus locis transuersos
 edificat: post quos tuti cum nostris, qui reliquam partem turris tenebant, a quo Marte pugna-
 bant:

bant: donec Basiliscus in æde sacra qua deiectis turribus nostri loco propugnaculi uteban-
 tur, in eos versus, eorum munitiones deiecit. Vigesimo octavo, Aluarus Castrus, & Fran-
 ciscus Menesius, cum parte classis portum ingrediuntur: ac trecentos & quinquaginta mi-
 lites in arcem exponunt. Cætera classis viginti quinque nauium, vi tempestatis retro Bas-
 sailimum, vnde venerat, reiecta, per totum deinde Septembrem modo singulæ, modo plu-
 res, obseruata mitiore tempestate Diu applicant. Hac manu recepta, ac per ea loca vbi
 plurimum erat periculi diuisa: & laxiore iam annona, nostri spe pleni, non iam quomodo
 se tueantur, sed qualiter hostem offendant, consultant. Tres ergo Cameli locis idoneis per
 muros positus, omnia circa adeo infesta hostibus fecerunt: vt nemo citra fossas prodire au-
 deret. Inter eos vtrinque spe, viribusque satis sibi confidentes, Basiliscus ingens inter rui-
 nas iacens certamen conciuuit. Hunc cum rotis in terram demersis, & fragmentis muro-
 rum impeditis nostri ad se retrahere nequirent: funes alligarunt, ne hostes eum ad se pertra-
 herent. Hoc ergo tormento strenue defenso, & hostibus cum satis magna cæde pulsus, qui
 nuper aduenerant, sermones primum serunt, iam non amplius in ruinis velitandum, neque
 cæco Marte in subterraneis cuniculis inuicem eludere oportere: enimvero aciem struen-
 dam, clara luce in campum prodeundum, manumque aperto iam Marte cum hoste conferen-
 dam: has vere Lusitanas esse artes: sic hostem repellendum potius, quam expectandum, dum
 magis fessus, quam fugatus sua sponte decedat. Hæc, vt cuique minimè erat consilii, ita ma-
 xime laudare. accendebat animos præterea æmulatio: vt si penes Mascarenam laus defensi
 præsidii esset, se perfecti belli gloriam laturos. Et hostes cognito per exploratores prætoris ad-
 uentu castra muro circumducto cõmunierant aduersus repentinas nostrorum incurfiones:
 quorum numerum quotidie nauibus appellentibus augeri videbant. Id nostri timoris in-
 dicium interpretati iam palam in Mascarenam probra iacere: ac per eum vnũ stare dice-
 re, quo minus obsidio cum hostium clade solueretur: minari, si pugnae signum nolit dare, nõ
 defuturum in tam nobili iuuentute, quem sequerentur: aut si reliqui pari cunctatione eam
 laudem negligant, se vel luteum præposituros ducem, cuius auspiciis rem gerant. Quid enim
 aliud Mascarenam esse quam vnum hominem, cui multi ad sint virtute vel pares, vel etiam
 fortasse superiores? Hanc eorum amentiam auxit pugna illa de basilisco, cuius supra me-
 minimus: hoc vero flagitium esse, si timidissimus hostis non modo ad pugnam, sed ad prædam
 etiam se parat. Ita concitatis animis, ad ædes præfecti concurrunt: quem vbi non compe-
 rerunt, domi occultari rati, etiam adibus minantur. Mascarena hoc motu audito, cum Al-
 uaro Castro & Francisco Menesio deliberat: & cum omnibus tentatis remediis, frustra tu-
 multum sedare conaretur, cõsensu multitudinis velut tempestate abreptus in posterum diem,
 qui primus erat Septembris prælium edicit: in arce præsidia relinquit, simul ne inter pu-
 gniam custodiis nudatam hostis inuaderet, simul vt si quid aduersi, quod vehemèter time-
 bat, accidisset: facilius nostris receptus esset. Omnibus igitur ita ad pugnam animatis, pau-
 cis milites exhortatus, ne nimio pugnandi ardore, ac festinatione victoriam corrumpent:
 neue ordines relinquerent: in eo solo spem esse perumpendi aduersus tantam hostium mul-
 titudinem, si conferti pugnam ineant. Hæc cum præmonuisset, Aluarus Castrus, Francis-
 cusque Menesius primi sub signis progressi, in murum euadunt: ac iam intra castra pugnabant,
 Indis contra acriter se defendentibus. Qui secuti sunt cum murum opinione sua altiore
 cõperissent: re inopinata, percussu ibi hæserunt. id enim eos sefellerat, quod herba, quæ ad
 radicem muri lætius excreuerat, ac humiliorẽ videri ex arce prospicientibus fecerat, pedi-
 bus ascenditum proculcata: murum nudauit. hac eorum cunctatione hostes audaciores facti,
 cum multos sclopetis vulnerarent, nonnullos occiderent, plerique perterriti se inter herbas
 occultabant. Hos Mascarena veris probris increpans, ac domi seditiosos, in acie timidos, cõ-
 militonum proditores appellans, se sequi ac murum conscendere iubet. Igitur rursus conglõ-
 bati impetu renouato murum superant: ac per transuersos aggerum anfractus, frustra Indis
 repugnantibus, ad pontem perueniunt. Hæc dum pro castris geruntur, hostis arcem vacuam ra-
 tus superante multitudine manum ad eam capiendam circummittit. Id quidam è nostris con-
 spicatus, cum parum præsidii aduersus tantam multitudinem relictum crederet, magna voce
 exclamat ab hoste arcem teneri. Ad hanc vocem trepidatione per totam aciem orta, ad ar-
 cem recurritur. Mascarena nunc singulos reprehensans, nunc ad vniuersos proclamans
 nihil illic esse periculi, paucos retinuit: cum quibus iterum superato muro, cum Castro
 Menesioque, qui primi conscenderant, se coniungere contendit. Hæc paranti, miles oc-
 currit. qui Franciscum Menesium, se præsentem, cæsum narrat: cadauer ab hostibus asporta-
 tum. Aluarus vero Castrus saxo, cedente ad ictum galea, grauer vulneratus est. Hoc igitur
 recepto, ac reliquiis à fuga collectis Mascarena reuertitur, pluribus vulneratis triginta
 amissis. Magnum sui desiderium in primis fecerunt Franciscus Menesius genere & fa-

ctis clarus, ac omnibus, animi magnitudine aliisque virtutibus charus: Franciscus Almeida, Lupus Sousa, Rodericus Fernandus, Franciscus Gulielmus, Georgius Menesius multis acceptis vulneribus modica spe vitæ, animam trahebat. Nonius Periera homo nobilis, Mascarenæque in primis acceptus, acceptis ab eo ad gubernatorem litteris, Goam, vt commodius vulnera curaret, ire instituit, verum inter nauigandum iactationem non ferens, mortuus est. Hostes hoc successu compressam nostrorum temeritatem rati, iterum Thomæ turrim aggrediuntur: nec Basiliscum modo, quem antea tentauerant ruptis funibus ad se pertrahunt: sed Leonem ac Saluagium (id quoque genus tormenti est) in iisdem ruinis compertum, de nostris ceperunt. Turris ægre defensa, exteriore muro prolapso, interiore iam procumbente, nisi Mascarenna interius aggerem obiecisset: qui ruentem sustineret. Interea hostes opus immensum, ac prope incredibile aggressi: latum fluminis alueum aggere constructo angustant: & quanquam fluminis altitudine, quæ facile quinquaginta pedes explebat, & maris æstu reciproco opus impediretur: eo vsque tamen coercent: vt ponte consterni posset: vt ex oppido Rumeorum compendio curribus portare possent commeatus, qui antea longo circuitu circumibant. Eodem tempore alia manus cuniculos in arcem agebat: vt quæ reliqua erant ædificia diruerent. Id opus eo magis properatum, quod rumor erat prætorem breui adfuturum, ac vna eum eo supra tria millia Lusitanorum. Rumican vero cum supra viginti quinque millia militum selectissimorum in armis haberet, tantosque in vrbe commeatus, tantumque belli apparatus, vt vel obsidionem quamuis diurnam pati posset, non tam cõgredi metuebat, quam ne subsidiorum aduentu obsidio arcis in longum protraheretur. Inter hæc sub finem Septembris, mixtus luctu gaudioque nuncius ad Prætorem perfertur: arcem quidẽ strenue defensam, sed multos nostrorum cæsos: in quibus filium ipsius Fernandum Castrum. Ille priuato dolore suppresso multa de Mascarenna, & militibus eius honorifice locutus, ob rem bene gestam lætus veste preciosissima indutus, equum conscendit: ac extra oppidum magno comitatu progressus, de totius belli ratione cum suis aliquandiu differuit. equo deinde ad exercitationis militaris morem sæpius circumacto, ac libero decursu campi spacio confecto, magnam vultu lætitiã præferens, in oppidum redit. Ibi animũ eius in priuato luctu tam cõstantem duplex casus turbauit: & funus Nonij Pereiræ, quod tum ducebatur: & nuntius de morte Francisci Menesii: iam mitescente hyeme, prætor gnarus quã celeri opus esset subsidio, Vascum Cunnã litora legerẽ iubet: ac reliquas ex Aluari Castri classe naues violẽtia ventorũ dissipatas, cogere: ac Diuim ducere: Mascarennã vero monere, ne omnino ante suũ aduentũ eruptionẽ tentet. ipse alias quinque naues celerrimas armat (Lusitani qui soli hoc nauigii genere vtuntur, Carauellas, vocant) in hoc cõmeatus, puluis sulphureus, globi, ollæ, scalarum omnisque generis ferramentorum magna vis imposita. in his item milites missi: quorũ quadringenti sclopetarii erant. Eodem fere tempore hostium aliquot naues, quæ militem ac varii generis mercem e sinu Arabico ad exercitum vehebant, in nostros inciderunt: e quibus aliæ Chaulum perductæ. in omnes nullo sexus, aut ætatis discrimine, animaduersum est. aliæ Diuim pertractæ, quæ Turcicum militem ex Arabia vehebant, duce Coij Sofaris propinquo, cuius antea meminimus. Is cum pro suo capite triginta millia ducatorum offerret, plus valuit ira, quam pecunia: eius reliquorumque capita in fluuium proiecta, vt æstu per aduersum amnem relabente, in castra hostium perferrẽtur. Id spectaculum hosti magis atrocitate rei auxit iram, quam damno militum, animos imminuit. Igitur proni in vltionem, in eas, quæ stabant turres, cuniculos agunt. & quanquam nostri transuersos semper obiicerent, non potuerunt prohibere, quo minus igne subiecto, pars aliqua murorũ dirueretur. Ant. Freiri turris, qua hostes spectabat, prostrata fossam impleuerat. Ad murum igne & aceto antea solum duo cameli admoti, perforamina eius, vicos arcis infestos fecerant, globi etiam in cisternam nonnulli missi, e qua sola nostris aqua suppetabat. Aduersus hoc malum murus alius interius celeriter obiectus: & agger excitatus, in eo Camelus, aliaque aliquot tormenta posita, hostium imperum adeo cõpresserunt: vt eam muri partem postea nunquam tentauerint. & cum iam arce militum plena, ollas ignitas, vt antea sepe fecerant, e propinquo iniicere nõ auderent, trabe funibus intenta ad antiquũ militiæ morem tormentũ fabricantur: huic impositas ollas ignitas intra munimẽta nostra iaculatur: multoque plures quam antea. muri partes cuniculis prostrauerant: & nostri in transuersis cuniculis non magnum esse momentum iam sæpe experti, superante multitudine nouum interius murum per totum arcis spaciũ construxerant, quo munimento omnibus turribus deiectis, spem habebant ad finem hyemis duci bellum posse. Hæc agentibus, October mensis peractus est. Principio Nouembris subiectus ignis cuniculis non satis obturatis, ideoque inualidus, non adeo multum damni nostris attulit. Interea Prætor coactio exercitu, id-

neam ad nauigandum tempestatem nactus, Bassaimum cum classe proficiscitur. ibi paucos dies commoratus, dum copias è vicinis locis expectat. Interea Emanuelem Limam hominem notæ virtutis, & prudentiæ, & singulari in rebus gerendis felicitate, cum paucis nauibus Surratem vsque, maritimam oram exploratum mittit. multæ ab eo onerariæ captæ, quæ commeatus Diu ferebant. in omne genus animantium, militum ira sæuit. Sextodecimo die cum præda ad prætorem Lima reuertitur. Iam prætor omnibus rebus ad nauigandum comparatis, magno in primis indigenarum numero coacto ad opera facienda, Lima cum viginti longis nauibus præcedere iusso, ipse cum reliqua classe vento secundo Diu tendit. Ille vt iussus erat, crebris excursionib. in terrâ factis orâ maritimâ late populatur, à Bramaluci prouincia tantum vim belli abstinuit. Is principio belli, vt supra demonstratum est, à rege Cambaiæ, cui vectigalis erat, sollicitatus, vt Bassaimi præsidium aggrediretur, in fide tamen nostris pacta permâsit. reliqua ora maritima flâma, ferroq; vastata: in primisque Guzaratû prouincia, quæ tora mari vicina est. quicquid nauium inuentum est, quicquid portuum aut villarum maritimarum toto eo tractu erat, veluti continenti incendio conflagrauit, terror etiam latius serpsit: & in interioribus continentis locis, trepidatum. Lima his, vt imperatum erat, confectis, ad Mortuorum insulam (quatuordecim millia à Dio is locus abest) ad prætorem venit. Is cum octoginta nauium classe septimo die Nouembris eo appulerat. classem in ancoris habet in statione, vnde à Dio prospici posset. Eo Mascarennam accersit, ac habito cum eo de summa belli consilio remittit. Scalæ frequentes in arce factæ, quibus è rupe demissis milites sine trepidatione in arcem occulte acciperentur. per has triduo expositi omnes, per auersam ab hostibus partem arcis, sine tumultu ingrediuntur. quicquid erat tormentorum per muros commode dispositum, in hostium munimenta conuertitur: quibus pars muri quæ è regione arcis erat ædificata, per hos dies labefactatur. Hostes interea nostrorum consiliorum ignari, omnibus locis idoneis præsidia disponunt, ad Thomæam turrin, qua nostros erupturos putant, intentissimas habent vigilias: ollas, picem, puluerem sulfureum, magnâ sagittarû vim, ac saxa ingentia in muros comportât, Partem murorum, quæ ad fluuium pertinebat, nouis munimentis augent: tormenta maiora eo conuehunt, vt descensum nostrorum impedirent: totum id latus quod arcem respicit, quindecim millia militû tueri iussa. septem millia Turcarum, Arabumque, & aliarum nationum, quæ bellicosiores putantur, in fronte posita ad primum impetum excipiendum, pontê fluminis per quem ad Rumzororum oppidum itur, septingentorum præsidio obtinent. Aliis circa locis ad quæ naues appelli poterant, fossæ præaltæ factæ, ramisque arborum ac terra leuiter contextæ, Omnibus, vt videbatur, satis prouisus, tanta in suorum viribus erat Rumicani fiducia, vt paucitati nostrorum illuderet, & conatus, velut vanos, irrideret, neq; quicquam minus expectaret, quam vt conferere manum secum auderent: nostris contra cum nono die Nouëbris prætor in arcem venisset, tantum gaudium fuit, vt nemo esset, qui de victoria velut ambigua dubitaret. Prætor hoc fere pacto suos instruxerat. in nauibus nautas tantum, & calones, quos Goa & Bassaimo aduexerat, reliquerat. Hi iussi erant omnes nauiculas, quæ remigio impellerentur, complete. Indi hastas erectas tenere, remiges altera manu remum agere, altera funiculos ignitos habere: amplum illis vexillum, quod prætoris esse videretur, datum. ita instructi, vbi signum quod conuenerat, accepissent, iussi tympanorum, ac tubarum quantum possent maximo edito sono, ad Iacobi Lopis turrin tēdere. Ea in angulo vrbs sita fuerat super rupem in mare obuersam: quam hostes initio obsidionis, quia nullum vsum eius putabant, diruerant: vt materia ad aggeres struendos vterentur: aduentu vero prætoris triduo instaurarunt, vt propinquo portu nostros, si eo appulissent, descensu prohiberent. Arcistuendæ cura Antonio Correx commissa. datum ad id militum quantum satis esse videbatur. Reliquus exercitus (ad tria fere Lusitanorum millia erant) iussi in posterum diem se ad prælium parare, ac tertia vigilia armati adesse. Cum, vt imperatum erat, conuenissent: loco magis quam cætera edito in area arcis, vnde prospectus in omnes partes erat, Ant. Custodius Franciscanus, homo integræ vitæ, ac summæ sanctitatis opinione, sacrum orditur. eo cum magno silentio peracto, cæteris tacite subsequenti-bus orationis verba præit. Christum omnipotentem precatus Deum, vt suum nomen à contumelia vindicet: suam potentiam hosti superbissimo ostendat: & hanc manum quamlibet paruam, ipsius tamen auxilii fiducia innumerabiles hostium copias non reformidantem, spei, votique sui compotem faciat: ac in hostium castra, qui ad religionem eius euertendam coniurati venerant, tumultum, terrorem, & fugam conuertat. Hæc vbi dixisset, quamquam omnium animi spe, & fiducia erecti viderentur, Prætor tamen paucis admonendos sibi ratus, silentio facto, ita exorsus est. Si magnitudo ista

animi, & alacritas quam in vobis intueor, aut ex vestrarum virium nimia fiducia, aut hostium ignorantia oriretur, comprimendam potius putarem, nec in precipitia ruentes oratione etiam impellerem. sed cum & vos memineritis Lusitanos esse, quorum maiores ingentes sæpe, non Afrorum modo, sed & Romanorum copias parua manu fuderint: & hos eosdem esse hostes, de quibus hoc ipso in loco tam præclara victoria superioribus annis parta est: nemini dubium est, quin vtraque pars suos animos, suos mores in discrimen adferant: alteri scilicet vincent: alteri fugient. neque enim æqua illis, & vobis propo-¹⁰ sita sunt vel pericula, vel præmia. nobis enim victis à tergo Oceanus tempestantibus inuius, Lusitania quam petamus toto terrarum orbe interiecto disita: arx in quam fugiamus diruta: neque si incolumis sit, aliæ supersunt copię vnde subsidia expectemus. Illis contra pugnantis omnia infesta: fugientibus à tergo latebræ, & spes plerisque rede-¹⁰ undi ad suos: ad quos ut reuertantur, homines barbari, ne ignominie quidem notam reformidant. Illis ne si vicerint quidem, spes vlla emolumentum est ex vnus arcis non adeo opulente præda: nec è liberalitate regis quicquam est quod expectent, ærario diuturna obsidio ne exhausto, & fide barbarorum cum fortuna mutabili. nobis vincentibus Indiæ regnũ victoriæ præmium proponitur. nam & parta seruabimus, & eorum animos, qui euentum huius belli expectant, confirmabimus: & hostes ita profligabimus, ut in multos annos vires resumere nequeant. Quicquid enim apud eos virium est, in Turcarum auxiliis positum est: cum his solis, qui non multo plures sunt quam vos estis, de gloria certandum est: his profligatis, non multo facilius illi è Thracia, & Macedonia auxilia accersent,²⁰ quam nos è Lusitania. nam Asiæ gentes quæ in medio sunt positæ, aut non multo Indis bellicosiores sunt, aut non minus quam nos Turcis infestæ. Vulgus vero Indorum seruituti assuetum, in præmium victori cedit. Horum itaque memores cum prælium inieritis, ita pugnet, tanquã sub oculis Regis Lusitanie res geratur: qui & vestræ virtutis idem iudex optimus, & remunerator est futurus: & suum honorẽ, maius gloriã bello partam, & orientis imperium, quod in huius prælii euentu positum est, vobis absens cõmendat. Ita pugnet, tanquã non meo, sed Dei præsentis, atque omnia intuentis ductu, aduersus eius, omnis iuris diuini & humani expertes dimicaturi: neque existimate eum qui mortuus est, ut nos viueremus, permitturum, ut homines impii, qui eius morti illudunt, & potentiam contemnunt, impune in nos insultent, nescio quid aliis vsu venerit: equidem ita animo affectus sum, ut cum hoc signum intueor (Christi affixi imaginem manu ostendebat) mearum virium oblitus, vel si solus irem, de victoria minime dubitem. Extremam eius orationem cum summa alacritate militum clamor subsecutus est poscentium, ut quamprimum in hostem duceret. Prætor acie intra arcem instructa, signum quod conuenerat, dat his, quos in nauibus reliquerat. Illi maiore quam pro multitudine strepitu, ut iussi erant, in portum vrbis, qui est ad turrim Lopis, ac vicina litora naues dirigunt. Hostes incerta luce, cum in prætoriam naue lumen, quod pro signo solebat esse, cernerent, prætorem ipsum adesse rati: & hastæ frequentes nauiculis erectæ, & ignis in funiculis passim interlucens, speciem totius exercitus præbuit.

Itaque cum magno tumultu ad mare concursus est. Prætor vbi in castris hosti-⁴⁰ libus trepidationem sensit, apertis per silentium portis, incerta adhuc luce exercitum educit. In prima acie præerat Mascarenna cum suo milite, cuius fidem, & virtutem per tot menses expertus erat: adiecta ex reliquo exercitu Cohors quadringentorum militum. prætor cum aliis copiis paruo interiecto spacio consequitur. Primierant sclopetarii, & ea manus quæ scalas ferebat: quibus ad muros hostium admotis, Mascarennæ miles noticia loci fretus statim in castra irrumpit: ac cæsis, aut fugatis his qui pro muris erant, ingentem tumultum edit. consecuti statim hastati, iam aciem intra castra direxerant. Hostium qui occurrerant non adeo multi, cum magna strage in fugam versi. nam quod virium erat in exercitu, ad mare versum erat. hi cum ex suorum fuga castra iam capta audirent, ad subsidium suis ferendum versi. aliis fugien-⁵⁰ tibus, aliis, quo clamor vocabat, properantibus, totis castris tumultuatur. Indi quos res inopinata à principio perculerat, in pontis angustiis rursus conglobati resistunt: ac tormentis nostros aditu submouere conantur. Ibi, siue terror, & nocturnæ tenebræ hosti impedimento fuerunt, siue ut potius credi par est, præsens numinis fauor nostris adfuit, vnus tantum globus missus est: eoque vnus è Lusitanis interfectus. reliqua tormenta quater hostibus frustra tentatib. igne concipere nõ potuerunt. nihilo tamẽ segnius pro pôte pugnantur: nostris successu, Indis loco superiore fretis. Ibi cum aliquãdiu certamẽ hæssisset, prætor suos nũc increpare, nunc hortari, ut antequã tota hostiũ vis eo se cõferret, præsidia occuparet: ponte semel capto, nihil fiducia hosti superesse, nisi in acie vbi haud dubie Lusitanus superior

peior esset. His vocib. miles admonitus, renouato impetu, è turribus hostem deiicit: non incruenta tamen pugna. Quadraginta enim ex Lusitanis ceciderunt. Insignis in paucis vulnerum foeditas declarat, quantis viribus pertinaciaque certatum sit. Cosmo Pa uæ gladii vno ictu femur abscissum. Vasco Fernando cum hostem pertinacius persequeretur, à tergo lorica decisa: & parestacta per vulnus vitalia. alteri quid supra oculos auresque erat è capite, à reliquo corpore ita diuisum fuit, vt non temerario ictu factum, sed arte ad ostentationem quaesitum videretur. Ponte occupato, iam omnia penes hostem in fugam spectare. vbi enim quod roboris in exercitu fuit, fustum est, Lusitani à tergo ita vrgebant, vt nusquam redire in ordines, & conferre aciem sinerent. Mascarenæ miles præcipue iræ atque odio indulgit, cõmilitonum tot prælii cæforum, & longæ obsidionis mala vlcis-
 10 cupidus. Itaque quacunque irruerat, procellæ instar ingentem stragem dabat. Eius cohortis imperum Bragmines sagittarii, & hastati remorari conati, aciem ex aduerso dirigit: ac nonnullos eminus vulnerant: sed vbi ad manus ventum est, impetum non sustinuerunt. Per idem tempus in diuersa castrorum parte prætor summa vi turrim oppugnabat: aliiisque segnius subeuntibus ipse primus in muros euasit, sequenti Laurentio Pyro Ta-
 uora, viro fortissimo, qui nunquam à prætore discesserat. Eduardus Barbudus signifer ter-
 vi detrusus, atque è muro deiectus tandem pertinaciter instando irrupit: & iam pluribus ingressis summa vi, & intra & extra certabatur. Ant. Custodius linea veste, ac reliquo sac-
 20 crificii apparatu indutus, imaginem Christi manu tenens, vbi plurimum erat laboris, & periculi, eo se inferebat: & nostros quantum poterat, hortabatur. Lusitanis præcipue mis-
 filia tela, sagittæ & sclopetæ infesta erant: quibus prope obruti paulum abfuit, quin è turri recesserint. Sed vbi per cohortes conclamatum est, prætorem cum fortissima iuuentute
 ingressum esse: eum si paululum certamen remisissent, prodi: id vero flagitiosum rati, sese
 mutuo cohortati, tanta vi irruunt, vt nulla ratione impetus eorum sustineri potuerit, An-
 tonio Custodio vexillum Crucis præferente. Ibi cum in turba lapidis ictu brachium ima-
 gini perfractum esset, tum palam proclamare, vt deo duce, de dei hostibus præsentis sacrilegii
 pœnas expererent: ac palam trûcam imaginem ostentare, vindictam spretæ religio-
 nis militibus commendare. tanto furore miles ad hanc vocem incurrit, vt momento tem-
 poris omnes propugnatores è muris deiecerit: deiectos insecutus, tota castra strage pro-
 30 fligauerit. nec hac calamitate accepta vlla vsquã hostium manus se pugnae obtulit: sed ab
 altera parte cædes, ab altera fuga fiebat. Rebus in hac castrorum parte succedentibus, iam
 prætor suis ad signa reuocatis ad rel quas copias delendas pergit. erant ad sex hominum
 millia, quæ ad Lopis turrim opposita erant, aduersus nauales copias: hi cum nostros vi-
 ctoria feroces, sanguinis, ac pulueris plenos, magno gradu aduentare vident, statim in
 fugam vertuntur: in qua cum sua ipsi multitudine impedirentur, ac tumultus nauticus
 speciem alterius exercitus aduenientis præberet, incerti quid peterent, aut fugerent, alii
 se in flumen præcipitabant, alii cæci in ipsa pericula ruebant: pauci è tanta multitudine e-
 uasere, qui primo tumultu elapsi erant diuersa castrorum regione. cæteri passim foeda stra-
 ge vias compleuerant. A castris in urbem statim itur. ibi præconis voce proclamatum,
 40 ne cuiquam parceretur, pœna grauissima adiecta, si quis contra fecisset. sed militi spon-
 tere sua satis accenso nihil ea denuntiatione opus erat. nam ab initio huius belli non de impe-
 rio, aut gloria, sed de interitu alterius partis certatum erat. Itaque victi nihil sibi reliquum
 ad misericordiam impetrandam fecerant. passim igitur sæuitum sine vllius sexus, aut ætatis
 discriminè. in domibus latitantes protracti, ac iugulati in publicum proficiuntur. Præda
 oppidi, & castrorum in solatium tot laborum militi permissa. erat autem ea ingens, qualem
 in opulentissimæ gentis exercitu credere par est, qui sine vllò metu hostili, omnibus re-
 bus suis collatis, sedes sibi perpetuas, ibi destinabant. His rebus confectis prætor equo
 conscenso, exercitum per oppidum, & castra in multas manus sparsum, colligit. Milites,
 vt quisque in notum incidere, gaudio pleni, sese amplecti, & ad imperatorem suum con-
 50 cursu facto, eius virtutem, & animi magnitudinem admirari: & qua quisque poterat con-
 tingere, amplecti, alloqui, eius virtutem, & prudentiam ad cœlum laudibus ferre. Hanc
 tantam lætitiã auxit à Mascarenna nuntius, qui ab ea parte hostem fustum & fugatum di-
 ceret. itaque omnibus locis re bene gesta, manipuli aliquot circa fossas, & ruinas muro-
 rum dimissi, qui latitantes protraherent, ac perspicerent, si quicquam vlla ex parte hosti-
 lium copiarum restitisset.

Hic fuit finis nobilis illius ad Diem prælii, in quo eo die cæsa octo millia hostium. ex
 Lusitanis quinquaginta quinque milites partim in conflictu, partim ex dolore vulne-
 rum, paucis post prælium diebus expirarunt. Duces hostium cæsi: Rumican Sofarisfilius,

inter cætorum cadauera vilissima veste contactus, ac vix tãdem à nostris agnitus: itẽ Accedean, qui pridie quam pugnatum est cum quinq; millibus in castra venerat: & Fidalcan, qui Turcis, extèrnisq; auxiliis præerat, præclari in primis nominis apud suos imperator: ex regno præterea Cambaiz nobilissimus fere quisq;, & primæ apud Regem autoritatis, confluxerant enim in castra, vt regi gratificarentur, pleraq; omnis nobilitas, tanta sui fiducia, vt non ad bellum, sed ad conuentum aliquem celebrem proficisci viderentur. Pauci capti vel nobilitatis, vel virtutis admiratione seruati. in his fuit Iuzarean Abissin eius Iuzareanis frater, qui in illa asperrima oppugnatione, quæ fuit 25. Iulii ceciderat. Tormentorum omnis generis ingens vis in castris reperta, in quibus triginta fuere inusitatæ magnitudinis. Qui è tanta clade euaserunt, in sua quisq; oppida dilapsi. Moiatecan verecundia impeditus, ad regem accedere non ausus, cum paucis, iisq; magna ex parte vulneratis domum rediit, nonnulli in oppidum quod septem millia à Dio abest, conuenerunt: ibi regis imperium expectaturi. E captiuis nonnulli aiebant in extremo prælio humana specie augustiorem super arcis sacrarium mulierem sibi visam, quæ ita oculos perstringeret, vt prope cæci in prælium ruerent: tantamq; nostrorum apparuisse multitudinẽ, vt prope deni in singulos Indos pugnare viderẽtur. itaq; metu consternatos nunquam coire, aut aciem struere potuisse. Prætor hac parta victoria, duos pontes diruit: quibus insula continenti iungebatur: ac magno numero operarum adhibito ad rudera purganda, totam denuo arcem multo quam antea firmiorem ædificare aggressus, primus ipse operi manum admouit: cuius exemplum reliquus secutus exercitus. Sauciis curandis curam diligenter adhibet. qui vulneribus ita debilitati erant, vt militare in posterum non possent, Bassaimum missi: agri ibi assignati. reliquis militib. pro cuiusq; virtute præmia data: complures in equestrem ordinem relati qui inter honores militares amplissimus habetur. Hæc sunt, quæ ad hunc diem de secunda obsidione Dii comperta habemus: quæ Olysiponem ad IOANNE M tertium inuictissimum Lusitaniæ Regem, anno salutis nostræ. 1547. mense Augusto perlata, quanta potuimus fide retulimus.

NARRATIO RERVM

GESTARVM IN INDIA A LVSITANIS, AN-

NO M. D. XXX. IUXTA EXEMPLVM EPISTOLÆ, QUAM

Nonius Cugna, Dux Indiæ max. designatus, ad Regem misit,
ex vrbe Cananorio IIII. Idus Octobris,
anni eiusdem.

L. ANDREAS RESENDIVS Lusitanus Conrado Goclenio
viro præstantiss. S.

PETIS Conrade Gocleni, vt exemplum epistolæ missæ ad Regem Lusitaniæ de iis, quæ nunc recens ad rubrum mare gesta sunt, Latinum faciam. Petis tu quidem, sed is petis, qui mihi & iubere, & imperare potes. Equidem Latinum faciam, grauate tamen, facturus minime, nisi tu, cui multum debeo, iuberes. Nam vt fileam de humilioribus Lusitanorum victoriis in India hanc fuisse vnã, nec præ cæteris dignam quæ omnium prima vulgo ederetur, duabus aliis rationibus merito ab hoc faciendo abstinerem. Primo, quod nostræ gentis ingenium adeo præpostere verecundum sit in commendandis rebus à se bene gestis, vt pudeat referre, aut si referant, bona pars inde decidatur ab hominibus conscientia benefactorum domi suæ contentis, ne etiam ea foris prædicent. Deinde, quod epistola hæc non tam fuit narratio rerum gestarum, quam epitome. Multo illi melius, qui si quid prospere egerunt, verbis commendare, & adaugere curant, & scriptis editis orbem conscientium, posteritatemq; facere rerum suarum. Quod non laudare, non possum. Consultitur enim historia, nisi modestiam excederet, & supra quam res habeat nimia adfectatione cresceret commendatio. Nosti, tamen si dissimulo, quosnam intelligam. Cogor autem in hac epitome historicum potius agere, quam alienæ interpretem epistolæ, vt interim topographiæ ratio haberetur. Magna ei voluptatis pars adcesserit, si, quo res gesta sit, ob oculos quasi ponatur. Nam qui epistolam misit, historiam non condebat, atq; ob id de hoc minimum sollicitus fuit, quum scriberet ad Regem locorum peritum, quod tamen si non esset, habet tamen qui terra situm non ex libris modo, verum etiam experientia quotidiana didicerunt. Regum nostri delicias, & aulicorum ambitionem. Circumstant, digito ostendunt, tum demum beati, quum interrogantur, & respondent. Scribam igitur bona fide, quod exemplo ipsius epistolæ Nonii Cugna ducis Indici compertum habeo.

NAR-

QUVM à Lusitanorum rege Ioanne, eius nominis tertio, Nonius Cugna nobili & anti-
 qua familia prognatus, India dux maximus designatus esset, classe electissimo militè
 stipata, ab Vlissipone soluit abhinc fere triennium. Vbi Cananorium regiã Arianorum vr-
 bem, ad Agaricũ sinum peruenit, quãuis iussu regis constituerat expugnare Diũ, quũ po-
 tentissimã, tũ superbis. urbẽ regni Cambaiz, quo nomine nunc Carmania vltior, & pars
 Arianæ adpellatur, tamen Indorũ nonnullis rebellantibus, & infestantibus vtrumq; maris
 rubri sinũ Turcis & Rhomæis, optimũ ratus est, si eos motus prius pacaret. Rhomæi vero vo-
 catur partim Turcæ, partim Veneti, & Christiani transfugæ, colluues sceleratorum homi-
 num. Vnde adparet Rhomæorũ nomen græca consuetudine penes istos, quoniam Romani
 sint sanguinis, mansisse. Audiuimus elapso anno famam victoriæ Nonii, bello nauali, contra
 Turcas & Rhomæos, quam ego quidẽ libentius exponerẽ tanquam speciosiore. Nam vt
 de illa nihil aliud dicerẽ, quam quod est verissimũ. Superiore ætate terrifico & insolito cym-
 balorum sacrorum strẽpitu cõmotam fuisse Antuerpiã, quum tamen eius nihil interesset a-
 liud, quam amicæ gentis gratulari victoriis, ex huiusce rei nouitate, illius coniectari licet ma-
 gnitudinem. Ea res permagna sit oportet, quæ exterorũ calculis & iudicio cõprobat. Ve-
 rum quoniã nec tũ illam antiquatã fere petis, nec nos, præterquam summatim, comperram
 habemus, ad recentiora gesta festinabit calamus. Eo ipso anno Nonius Cugna dux max. de-
 signatus, Antonium Siluæriam, Diodocum Siluæriã, Hectorem Siluæriam, quorũ hæc vi-
 20 toria tota est, in diuersa Indiæ loca misit. Antonium, vt eam Arianæ orã, quæ à Cananorio
 protenditur per sinũ Agaricum, Chauliũ urbem, quaq; Indus exoneratur, sinum Canticol-
 pum, quem nostri Cambaiz vocant, præternavigaret, atq; incenderet vrbeis & oppida lito-
 ralia, modo alterũ eius sinus promontoriũ, qua Diũ sita est, non attingeret. Is conscensa clas-
 se quinquaginta nauigiorũ, quorum quadrirèmes erant dux, actuariæ naues totidem, cæte-
 ræ liburnicæ, & phaseli quidam non maiores multo fluuiaticis lembis, Indi catures vocant,
 profectus est. Secum non plureis nongentis viris Lusitanis habebat. Quoniã vero huius orẽ
 celebriora oppida magnitudine, populo, diuitiisq; sunt Surrate & Reineliũ, vtrinq; sita in
 altero illius Cambaiz sinus promontorio, super flumẽ non magnum, nec certum habeo sit-
 ne aliquod ex Indi fluminis ostiis, hæc primum adortus est. Cauẽs tamen vadofum flumen
 30 habilioribus tantum nauigiis intrauit. Iam ipsemet præiuerat celeri cata scopio, & iacta boli-
 deaquæ profunditatẽ pertentauerat. Vt peruentũ est Surrate, quod vi. mil. p. distat ab ostio
 introrsus per flumẽ, aut potius æstuarium angustum, quorũ magna pars maris refluxu, siccat,
 urbem oppugnare cœperũt. Quæ quoniam à Baneanibus, quod hominum genus Pythagor-
 ricam, de non occidẽdis animalibus, disciplinam pertinaciter adeo seruat, vt ne pediculum
 quidem occidere sibi licere putet, & mercatoribus habitabatur, magis quam cætera, nõ diũ
 durauit oppugnatio, cedentibus & fugientibus incolis relicta vrbe. Nostri quum inibi man-
 sissent, postridie eius diei incenderũt urbem, arsitq; ad solum vsq;. Interim maris adcessionẽ
 parant milites inuadere Reineliũ fere è regione in alio litore situm, flexus tamen fluuii facit
 vt distet duo mil. p. à Surrati. Erat vero ea vrbs, vt fertur, totius regionis nobilissima. Nulli
 40 heic Pythagorici Baneanes habitabant, aut imbelles viri, verum Machometani Naitez, om-
 nium Cambaiz populorũ belliosissimi. Si quãdo terræ eius rex classem pararet, numerosio-
 rem electioremq; militũ manum, ex hac vrbe colligebat. Viderant ii Surratis oppugnatio-
 nem, & incendiũ, atq; interea se ad vrbeis suæ tutelam sedulo comparauerant. Primum om-
 nia capita viarum, compita, & tribus fortissimis caudicibus, & tabulatis munierant, exteriora
 vallo, & tormentis æneis, tum ad arcendã portu nostrorum classem, tormentorum nume-
 rum ingentem ordine conlocauerant. Adhæc equites, supra quadringentos, præter pedita-
 tum, sub ipsa vrbe iactu fere arcus chalybei, tanquam prælium, vt videbatur, cõmissuri, in or-
 dine quisq; suo præstolabantur. Iam nostri adpropinquabãt vrbi, quum tormentis æneis ex-
 cepti sunt, adeo crebris, vt miraculo reputetur intacta ab his nauigia fuisse. Profuit nõ parũ
 50 esse omnia biremes, & liburnicas, quas ferrei globi à bombardis emissi transcendebant. Pro-
 hibiti ergo ea parte litus prendere, quum equitatum, qui sub vrbe in planicie erat, receptum
 in urbem vidissent, illuc impingentes egressi sunt, frustra iam barbaris prohibentibus. Cœ-
 pere itaque vallum & caudices oppugnare, nam hæc tantum pro muris erant, sed tormento-
 rum vi, & vndiq; concurrente barbaro arcebantur strenue, donec crescente nostris indignã
 tione, globo impetuosius adunato, in urbem irruptũ est. Cæsi eo congressu ex barbaris qua-
 draginta. Cæteri terrore hostis intra moenia recepti, præsidio fugæ seruati sunt. Atq; grassan-
 tibus per urbem pauci restiterunt, pauci quoq; inuenti, qui gladio obeumbere digni essent.
 Manserunt ibi milites eo die, dum deprædarẽtur urbem. Nec mercibus quæ oneri classi es-
 sent, manus adiecerunt, licet passim inuenirẽt domos plenas cupro, ebore, & similibus, quæ

rum ingentem copiam, si capaciora fuissent nauigia, secum vexissent. Inuenta tormenta plurima ænea, præterea, quæ ante commemorauimus, atq; adeo ubiq; maxima copia vasorum fictilium, quæ porcelania vocant, aliarumq; mercium Chinesium. Nam his præcipue cum regno Chinæ commercium erat. Domus pleraq; adfabre ædificatæ & exolitæ opere pulcherrimo, lecti quoq; aurati, indicia nobilitatis ciuium. Adhæc inuenta multitudo falconū auratis capitibus, ad auium venationē, cui rei terra est aptissima. Est enim plana adeo, vt Scalabitanus agri, quos adluit Tagus in Lusitania, nec gleba minus fertilis. Gignit præcipue triticū & oryzam. Igitur oneratis nauigiis ex æneis tormentis, selectissimis quibusq; referuatis, cæteris in fluuium, vbi profundior erat vorago, submersis, quum milites adhuc à præda minime quiescerēt, veritus dux Antonius Silueria ne natare non possent in æstuario vadoso vrbe incendi iussit, nec discessit, donec in cineres redacta est. Combustæ sunt etiam multæ naues onerariæ, & gauli, quæ nauigia Indi zambuccos vocant, præter eas naueis, quæ in Surratis euerfione combustæ fuerant, quarum nonnullæ refertæ erant mercibus, aliæ vacuæ. Incussit ea res terrorem regioni maximum. His ita gestis, nostri æstuarium ad naueis egressi sunt, atque inde præterlegentes oram Chaulium versus, venerunt Damonium oppidum ingens super æstuarium & fluuium non magnum, nobili & fortissimo castro. Murus latus erat pedes octo, quadratus, singulæ turres, in angulis singulis, intus cisterna aqua plena. Ibi etiam maioribus nauigiis extra relictis, cum biremibus & liburnicis ingrediuntur. Obcurrit autem nemo. Siquidem incolæ vt nostros instare rescuerunt, ex iis qui Surrati & Reinelio fugerant, deserto & ipsi oppido, fuga vite consulere. Quare otiosius ibi res acta fuit. Primum arietibus conuulsæ valuæ castri, fortes quidem & ferratæ, vt autem neminem inesse intus senserunt, versa manus est ad dirutionem, exustionemq; donec omnia solo æquarentur. Nonnullis etiam nauibus & gaulis admotus est ignis, ingenti præterea copiarum cæcæ materiæ, quæ in portu inuenta est. Par fortuna fuit oppidi alterius, & pagorum complurium in eodem æstuario. Nauis item magnitudinis puchritudinisq; eximie cui in ora edificatæ iam iam summa imminerebatur manus, exusta est. Egressi inde inuadunt in eadem ora urbem Gasnyiam sitam in ostio fluminis alterius & æstuarii. Ea cingebatur vndiq; cœnosis æstuariis, & iudibus denso aggere, nisi ea parte qua fluuiio imminerebat, parte item alia, qua exitus angustus patebat in continentem. Hæc stabant in armis equites C C C C. sub ipsam urbem, peditum vero quinq; milia, suis stationibus ad tutanda mœnia distributi erant. Dux non commisit vt classis male tuto flumine ad urbem accederet, sed sexto ab vrbe stadio litus prendit, atq; ibi partitus milites, C L. in cuneo conlocavit, ipse cum reliquis in acie effigiem cornuum referebat potius, quam vere præstabat. Mixtus cuneus est equitatu, & aliquādiu varie pugnatū, tandē cesserunt barbari. Ceciderunt eo primo congressu ex equitibus XV. ex nostris autem quinque. Nostri dum fugientes insequuntur, eodem impetu in urbem irruerunt. Quem impetum quum non ferret peditatus, terga etiam dant, & per eam portam, per quam in continentem exitus, fuga seruati sunt. Obcisi & capti sunt viri C C. Vrbs tota incensa & euerfa. Naues similiter complures, & gauli partim cæsa materia, partim annona aliisque rebus onerati. Hæc præter, multa alia oppida & pagos incenderunt eodem litore, est enim regio frequens, sed quoniam minus hæc sunt insignia nec nos quoq; referemus. Summa nauium combustarum, & gaulorum, C C C. quarum complures oneratæ mercibus, nonnullæ annona, hæc Diuum, illæ ad Arabicum sinum nauigaturæ erant. In partem Lusitaniæ regis præter alia, cesserunt captiui numero CLX. viri remigio strenui. His peractis nostri ad nauigarunt in insulam Bazaim in eodem tractu, vt illic dulciores aquas classi prouiderent, exigerentq; tributa Bandarazii, Tanae, & Carangie, urbium, quas Hector Silueria tributarias fecerat. Atque hic quidem Antonii Silueriæ per eam oram excursus.

Nunc ad Diodocum properandū, cui data erat prouincia arcendi hostis ab ea ora quæ à Cananorio ad extremum vsq; Narfingæ promontorium excurrit. Tractum siquidem illum Arianorum, qui in Oceanum longo se ductu insinuat, Narfingam nostra ætas adpellat. Crescit enim in eodem promontorio piperis magna copia ad oppidum Cailes, & cognominem fluuium, atque inde inuehitur à Rhomæis & Turcis Mècham, & Alexandreiam, & Venetias. Quin & reportandarū mercium aliarum gratia, indigenæ ipsi exportant. Omnium vero maxime, quidam semiregulus mercatorum Indiæ potentissimus, Chetinus illic vocatur. Is in Mangalorio oppido, non procul à Cananorio vrbe regia, castrum habebat super mare, edificiis, viris, armis, tormentisq; munitum. Infestus nostris, Turcis amicus, ad quos naueis suas aromatis oneratas mittebat quotannis. Quod vt ne fieret, cauere volens Nonius Cugna, Diodocum classe mediocri obseruare iussit oram Cailes, vt quum Rhomæorum classis egrediretur, illi obcurreret. Quæ quoniam aliquanto plusculum morabatur egredi, receptis à Nonio literis, Diodocus Mangalorium contendit. Quo perueniens ad vii. Ca-

Calendarum Aprilium, quia portu arcebatur multitudine sagittariorum, & funditorum castrum tueticum bene ordinata statione & bombardarum fragore terribili duob. fere passuum millibus ab oppido, iactis ancoris egressus est, cum viris CCXL. quorum CXX. æneis machinulis, vulgus sclopetas adpellat, utebantur. Oppidani, castro, ut arbitrabatur, viris & tormentis probe munito, ipsum oppidum caudicibus contextisq; trabibus, & tormentis tutabantur. Nec eo contenti, egressi statione, excipiunt venientes. Incruduit prælium aliquantisper in campo, sed vrgentibus nostris, illi nonnullis caesis, pluribus vulneratis, ad stationem se recepere. Vnde tormentorum magister quum ignem adhibere, & iaculari meditaretur, à Lusitano quopiam serpentinulam æneam exarmante, ictus interiit. Commodum ergo præbita occasione nostri irrumpunt in oppidum, prædantur, euertuntq; singula, atq; adeo subcessu felici adrethianimis ad castrum oppugnandum adcinguntur. Illud quidem forti muro cinctum erat, tum per murorum minas lapideæ quædam mansiuiculae exterius prominentes, vnde sagittis, veruttis, serpentinis, saxis, plenisq; ollis nitri tormentarii adhibito igne, nostros arcebant strenue. Nec nostri segnius, pars machinulis æneis impetere, pars molarcis fustibalis cõtore, alii scalis contendere in murum, infringere alii portas arietibus, donec barbari desperatis rebus, in flumen se saltu deiicientes, nando pars euaserunt, pars intus caesa est, per fractis iam foribus, alii præoccupati à liburnis, & phaselis iam adpropinquantibus in ipsis vndis obcisi sunt, inter quos ipse Chetinus castrum dominus. Capta sunt in castro, & in statione illa oppidani, LX. ænea tormenta. Castrum refertum erat cupro, corallio, hydrargyro, panis cocineis, & sericis heteromallis, quos vulgus villutos adpellat, quæ à Mecha inuehebantur. Erant & alix merces quam plurimæ, copia nitri tormentarii, adhæc annonæ, cæterorumque victui necessariorum. Ex quibus oneratis nauigiis, quum capacitas non ultra permitteret, & adhuc à præda non temperarent milites, Diodocus receptis ad nauigia tormentis, iussit oppidum & castrum incendi. Ea vero pars muri quæ super mare erat lapide quadrato quum igni resisteret, tormentis diruta est. Combustæ sunt in portu onerariæ naues XIII. Ex Lusitanis vulnerati sunt nonnulli, desideratus nemo. Hoc quidem factum maximam in India Lusitanorum rebus commoditatem attulit. Nam semiregulus iste indies fiebat superbior, & notior diuitiis, & potentia, & quotannis Mangalorii Rhomæis onera dabat, aut ipse naueis suas pipere onerabat in Mecha. Iam Malabares Indi, in illum sacram figebant ancoram. Quo sublato, fracti animis à nouis motibus temperant.

Posthæc Diodocus Cananorium rediit, atque nauigia exonerabat, quum egreditur classis Callicutii oryzam inuectura. Erant autem LX. naues quas Indi paroos vocant, nobis parones sint Latino nomine. Obcurrit illis Diodocus biremi vna, liburnicis sex, non enim exonerata erant nauigia cætera. Quoniam vero resabat Diodoco ventus obcidiuus, quo insequi cogebatur eos, quibus Notus flabat prosperior, quantum licuit tõsarum remigio adcessit, tormentisq; submersit parones sex, alii nonnulli bombardarum ictibus semifracti & hiantes, plures intacti euaserunt. Vna ex liburnicis quæ biremem remigio anteuertat submersa est. Nam quum Malabares Callicutii harpagonem in eam iam iniicerent, & vellet retrouertit, oppressa à maioribus nauigiis, receptoque intra se mari, obruta fuit. Perierunt in vndis VI. aut VII. viri, qui à sociis seruari hequierant. Ioannes quoq; Silueria, frater Diodoci, saxo tormentario à paronibus eiaculato vulneratus est, at curatus. Sic euasit classis Callientia aurâ nostris reflante. Diodocus vero Cochinum ad ibi hyemandum petiit.

Hector Syluxaria XII. Cal. Ianuarii, Goa, nobili vltra Chaulium vrbe, profectus Syagrum extimum promontorium Eudæmonis Arabiæ, cum quatuor longis nauibus, duabus celocibus, quas Lusitani carauelas vocant, liburnicis quatuor, atq; in his viris DC. Eoq; præterito, Zocotoram insulam in Azanio mari attingit, causa aquæ dulcis recipiendæ. Cæterum, quando nos etiam situs mouet locorum, distat ea insula à Syagro promontorio CCLXXX. mil. p. Plinio auctore, veteribus Dioscuriada nominata. Inde classem diuisit in parteis ante ipsum sinum, ne Turcarum classis egredi ingredire, nisi visa à nostris posset. Heic quum sic classis sparsa præternauigaret, fortissima quædam Chetini nauis, quæ superstes adhuc è Mangalorio Mechâ miserat pipere gariophylo, cynamomo, zinzibere, nuce myristica, & macere onerata, Hectori obuiam fit. Hæserunt missis vtrinq; harpagonibus, atque pulchre ab aliis defensa diu, impetita ab aliis. Sed prævalentibus nostris capta est, obcisis quotquot in ea erant. Quo factum est, ut toto eo anno nihil quicquam piperis per Arabici sinus angustias inuectum sit. Habuit præter hanc, non paucas prædas alias, sed minutiores quam ut referre libeat. Non pigeat tamen & hoc memorare. Nauem quandam Dio profectam, referantq; viris albis; aliisq; Pellaconensibus, quum conspicatus esset Martinus Caster, nauarchus longæ nauis, cui nomē Diuus Hieronymus, adhæsit iacto harpagone, atq; ipse primus omnium ingressus est, aliis sequentibus. Prælium diu anceps, & nauis strenue adeo defensa, ut ipse

Martinus Caster & X aut XII. Lusitani alii à Turcis obcisi sint. Navis tamē sat plena diuitiis, capta est, & viri ad vnum obcisi. Nec caruerunt suis prædis alia nauig' a sparsa, sed nos celebriora recensemus. At vero quoniam Diensis & Cambaiensis classes, adcepto nostrarū nauium nuncio, egredi non audebant, Hectoris Siluæriæ classis in insula Mete siue Barbara, vt Ptolemæus vocat, sinus Trogloditici, cōgregata est, vbi in sine prædarum dulces aquæ Nonii Cugnæ præcepto prouidēda erant. Ab eo etiam institutū fuerat, vt Hector inde nauigaret Adenam è regione sitam in Eudæmone Arabia, & si quas nauis, gaulosve inueniret maioris æstimationis momentive caperet, tentaret præterea velletne rex parere, & tributū soltere regi Lusitanorum, occasioneq; quamcunq; tempus offerret, raperet. Est autē Adena, siue vt à nostris hominib. dicitur, Aden, vrbs regia felicit Arabiæ, non procul à Posidio promontorio, paulo exteriori, quā vbi Ptolemæus Saninā urbem ponit, nō tam magnitudine, quam natura & operib. munitissima. Magnitudo quidem, citra larium est sex milliū, vt adcepi, verum trib. partib. altissimis clauditur iugis, & perpetuis, solumq; auib. peruiis. Ipsa inter iuga montis, vt coniectamus, Cabubathræ, quoad conuallis qua sita est permittit, extenditur, atq; ob malignius spatium, quod in latitudine crescere negatur, ædium celsitudine, & viarum angustia compensat. Nam ædes Vlissiponensi modo illic exstruuntur. Iam ad mare, qua parte solū oppugnabilis est, muro, & castris ad miraculum fortibus ambitur. Cæterum quia in continentem nullibi patebat exitus, mons à summo iugo ad radicem vi discissus est in gurgitis angusti modum, turribus, & ferratis portis emuniti. Habet intus cisternas cōpluris, ingentem vnam extra muros ad latus, quam domū aquæ vocant. Aqua camelis importatur quotidie. Estq; dies, quo camelorum duo millia, mille & DC. mille & quingentos numerare quis possit. Hi si interdiū veniunt, intus in vrbe exonerantur. Sin nocte, in illa exteriore cisterna, quoniam clausis murorum portis quemquam ingredi nō licet, aut egredi. In summa, talis vrbs est, vt toti mari rubro, siue Arabico sinui, possit facile dominari, ipsaq; negantē nulla classis eius maris angustias penetret. Quare nostri iam olim hanc frustra pertentauerunt, expugnaverūt semel duce Alphonso Alboquerque, sed excedere coacti sunt, vrbs virib. se integrantib. Sed ad narrationē reuertamur. Hector Siluæria à Mete insula prædas misit Mascaten oppidū situm in promontorio Corodamo; altero sinus Persici. Nā huc se venturum ex Adena sociis declarauerat. Profectus igitur à Mete peruenit Adenā nonis Aprilib. Vbi iactis ancoris, regii nuncii aduenerūt aduentui eius gratulatū, adferentes ad nauis bo- ues & arietes multos, frugumq; copiam, regio munere. Atq; per duos ciuium nobilissimos, rex Hectoris Siluæriæ animū requisit, quidnam vellet, quidue facere proponeret. Hector, misso etiā munere quo regem intellexit gauisurū, respondit, se missum à Nonio Cugna duce Indiæ maximo designato, in ipsius regis auxiliū cōtra Rhomæos & Turcas, quoniā rescisset ipsum ab illis oppugnari. Siquidem Rhomæi X. triremib. actuariis nauib. & gaulis XL. improuiso Adenam obsederant mari, terra vero equitatu & peditatu maximo, copiis videlicet auxiliariis. Nam ipsi Rhomæi DC. erant, plus minus. Durauit obsidio menses V. Oppugnabatur quotidie mari præcipue, atq; adeo terra, exstructo in modum muri tabulato contextis trabib. ad exteriorem cisternā, & tormentis conlocatis, quorū quatuor erant basilisci, tormentorū omnium genus impetuosissimū, quib. murum totum ea parte diruerant, propeq; expugnaverāt urbem, nisi defensa pertinacissime fuisset. At vt rescitum est classem nostram aduentare, Rhomæi obsidione leuata discesserunt, desideratis ex ipsis CC. præter eos qui ex auxiliis mortui sunt. Ciuiū fere turba pauperior fame & siti perit. Addebat etiam Hector, se maiorem classem duxisse, verū quia in insula Zocotora leuatā audiisset obsidionem, partem classis alio cū prædis misisse. Nunc si ipse rex vellet parere & soluere honestū aliquod tributum Lusitanorum regi, vt & alii reges Indiæ, pro certo haberet se semper à Lusitanis contra Rhomæos, & Turcas, aut quamcunq; aliam nationē, tutandum. Ad hæc rex, Dicite, inquit, Hectori, me dignū memet arbitrari cui gratia habeatur, quod bellum sustineā contra Rhomæos, non tam mihi, quam ipsis Lusitanis infestos. Rhomæos hoc agere, vt aut amicitia, aut vi Adena potiantur, vnde tuto in Indiā nauigare possint, tutariq; contra Lusitanos mare rubrū. Quare satis superq; erat me cū Rhomæis, & Turcis amicitia nolle, interdicerē illis Vrbe & regno meo, at Lusitanorū cupere amicitia & societate, ne etiam parere & soluere tributū exigat. Cui contra respondit Hector, illud esse verissimū, Rhomæos conari illac irrūpere in Indiā contra nostrā voluntatem, idq; adeo Venetos & Turcas eniti maxime. Verū si à Lusitanis iam omnino profligati & destructi non erāt, in causa esse, nusquā certo loco eosdem inueniri. Quod si Adena in Lusitanorū esset arbitrio, haud dubiū, quin aut profligaretur, aut penitus Indicam contentionē relinquerent, quū nullibi certius quā ad angustias eius maris intercipi possent. Ideoq; ipse videret, & sibi consuleret, quodq; optimū factu iudicaret, maturius eligeret. Hæc & similia respondente Hectorē, additis blande minis, & iterū iterum-

que nunciis hinc inde comitantibus, adqueiuit rex vt pareret Lusitanorum regi, solueretque quotannis, iure tributis Seraphinorum decem milia ponderis & valoris Ormuzii, quæ regia vrbs est, cognominis insulæ inter sinus Persici angustias. Ea summa latina supputatione quingenta facit sestertia. Gratis etiam dedit statim Seraphinos mille quingentos, id est, sestertia LXXV. vt Ormuzii ex puriori auro fieret corona, quam regi Lusitaniz mittit in symbolum amicitiz & obedientiz. Scriptæ super ea re sunt tabulæ, subscriptibus rege & Hectore Siluzaria, quuius exemplum Nonius Cugna ad regem Lusitaniz misit. Id ad nos perlatum non est. His ita se habentibus, rex Xaerii scripsit ad Hectorem ne graueretur regnum ipsius adcedere, quod est in exteriori flexu Arabici sinus in regione Homeritarum, iuxta Ptolemæi traditione. se pariturum Lusitanorū regi, & pensurum tributum vt constitueret daturū præterea quidquid tormentorum æneorum Xaerii & Dopharii haberet. Profectus igitur Hector, petente rege, ibi liburnicam vnā reliquit cum triginta viris Lusitanis. Quæ finita hyeme Cananorium adplicuit cum literis regis ad Nonium Cugnam, quibus nunciabat Rhomæos post Adenensem obsidionem partim reuersos Iudæ, quæ est circa Meham in intimo Elanitis, siue Arabici sinus recessu. partim & plures, quum reuerti Iudam non auderent, obciso proditorie duce à Turca designato, Zebiben adisse, oppidum in cōtinenti, sic eorum lingua, ab vuis passis, quibus abundat, ficto nomine. atque ex his nonnullos obcisos in itinere ab incolis terræ illius. Nam eorum depraedationibus fatigati incolæ, summo eos odio prosequabantur. Horū præcipuos Muscophaaū, Soscum, Reifolemanum, & Zopharem thesaurarium eius, adisse Camarum insulam in interiori sinu, procul ab angustis, & ibi adcepisse eos nuncium magni Turcæ exigentis omnia tormenta ænea, & trecenta ducatorum milia, id est, centies vices sestertium, quæ ab ipso adceperant ad bellū Lusitanis inferendū. Quod nisi facerent, nusquam euasuros minabatur, quin vltimum luere supplicium. Ipsos vero nuncio hoc interfecto XXX. milia hoc est sestertia mille ducenta misisse Cairi gubernatori, quo intercedente reconciliarentur, Turcæ cepisse quoque ad XXV. nauigia mercatorum, quæ ab india Mechā nauigabant, quibus imposuerint magnū tormentorum numerū, quorū multi erant basilisci. Verum ad egressum angustiarū rubri maris periisse illis nauem, in qua maior bombardarū pars vehebatur, & inde profectos versus Indiā. Atq; hæc quidē rex ad Noniū scribebat. Cæterū liburnica, illos circa Xaerii litus inuenit gyris & flexibus contendentes promōtorium superare, resistēte vento. Quin vt cōtinui flabant subsolani, & vulturni, eo anno minime Diū adnare possent. Idē quoq; retulit Hector Siluzaria qui orā Dii ad finem vsque mensis septembris præternauigauerat expectans illos. Proponebant hyemare Xaerii, quāuis dubii num facerent, rege nostrā amicitiam expetente. Quod si prohiberentur, lecta orā Ethiopiz Mombazam contenderent. Quædam tamen nauis cum centum ex illis, Cambaiz adpulit mense Augusto, nec in vrbe Dio recepti sunt, vt retulit Iudæus quidā quem Nonius ad explorandam Diū miserat. Iubebat illos rex Cambaiz ire Surrate. Quin alii fere CC. quos rex fecerat prætorianos milites defecerunt ad regem Maiulium. Sunt autem Maiules. gens Tartarorum à Persidis cōfinio per Gedrosos, & Arachosios effusi viri, bellicosi nimis, & qui regnū Sindæ expugnauerint, quod inter ipsos & Cambaiā omnium regionis eius est maximum. Peruadunt iam Cambaiz regnum paulatim. Atq; vno prælio, militum regis Cambaiz XXX. milia cōfecerunt. Qui propterea tristis & perterritus est, quum præcipue Rezbutii Maiulibus iungantur. Id si fiat, non longo tempore regnū Cambaiz expugnabunt. Cæterum vt ad Lusitanos redeat oratio Hector Siluzaria quū proficisceretur à Mete, vt ante dictū est, classem cum prædis iusserat ire Mascatem, relicta ibi liburnica vna cum nauī quadā ex captis. Quod vt Rhomæi rescuerunt, mittunt illuc triremem cum viris XXX. Rhomæis, sclopetariis, & sagittariis, & Arabibus decem. Nostrorū quindecim qui in liburnica erant, conspicati triremen procul, putantesq; esse ex nostris quampiam, egrediuntur ad illos. At cognito errore, se comparāt ad prælium, iactis vtrinq; vncis. Præliatum est tot horis, quoad vtriusq; sublato signo ad halitum recipiendum quiescere placuit. Deinde instaurato prælio, triremis capta est, viri omnes obcisi, præter Lusitanū quendam cognomine Boccarrum, qui à Christiana religione ad ipsos Turcas defecerat. Hic in vnda defiliens clamore maximo feruari flagitabat, quia Christianus esset. Ductus est Goā, laiturus capite supplicium publice. Ex nostris desiderati duo, cæteri omnes vulnerati euaserunt. Congregata itaq; classe apud Mascatem, vt conuenerat, Hector Cananoriū reuersus est. Dedit in ærarium Regis Lusitanorum ex prædis XXXII. milia nummum aureorum, quos Indi pardaos vocant, ad Latinam rationem, duodecies sestertiū. Vrbs Dium, vt scribit Nonius, in sua manet fortitudine & superbia, secura Lusitanorum, quos nō credit commissuros, vt se oppugnent. Atq; adeo hæc confidentia Nonio placet, datq; operam prudens vt securior sit, quo incautam inuadat.

Habes Conradæ Gocleni summam rei totius, si minus Latine aut ordinate, tuū erit boni consulere quando & exemplū ipsum epistolæ minus adhuc ordinem seruabat. Et in re mihi male comperta, seriem narrationis maiori ordine texere non potui. Cæterum orationem vbi hæc subiecero, cludam. Quum hæc iam, vt petiueras scripta ad te deferre meditarer, commodum litteris Martini Ferrariæ mei, adolescentis bene eruditi, mireq; candidi, quuius patruus in Belgica Lusitaniæ præest negotiationi, sum factus certior, delatus ab Alexãdreia litteras ad ipsum negotiationis præfectum, quibus nunciatur Lusitanos absolute rerum in India potiri, C. C. nauibus mare vltro citroque peruadere, Turcæ copias male ibi multatas, illiusque tyrannidem tota India depulsam, ideoque suspicari Diuina nostris expugnatam, certo tamen nescire. Lusitanum nomen Turcis esse capitaliter odiosum. Ipsorum tyrannum, qui rumor heic etiam creber est, ad hæc vindicandas iniurias, sibi à nostris hominibus inlatas, festinare, atque adeo cum Pannoniis, ob id pactas inducias. Id si verum est, nescio me hercules, quando opportunius Christiani principes, si religioni deesse nolint, ecclesiæ ruinas vindicarent. Nam hostem pluribus locis imperitum, nemini dubium est infirmiozem multo, quam fuerit huc vsque futurum. Atque vtinam Europa tumultibus his, & intestinis diffidiis in melius compositis, tãtillum ad se colligendam respiraret, spes erat rempub. ex conlapsa restitutum iri, eaque vulnera curari posse, quæ nuper adcepta maiori cum dolore recordamur. Nam spem recuperandi Græcorum, ne iam Asiæ, Libyæque dicam, imperium, regum aliorum in alios inuidia, & rerum inter se publ. discordiæ, mihi omnino ademerunt. Sed hæc ad musarum

candidatos nihil. Vale Louanij

XI. cal. Iul. M. D.

XXXI.

FINIS TOMI SECUNDI

Rerum Hispanicarum.

I N D E X R E R V M E T V E R B O R V M

M A X I M E I N S I G N I V M E T M E M O R A B I L I V M,
Q V Æ I N H O C S E C V N D O T O M O C O N T I -
nentur, quorum prior numerus paginam, posterior
lineam denotat.

A

- | | |
|--|---|
| <p>A <i>Bbatia Lusitanica</i> 1128. 41
 <i>Abdala vnus è filiis Mahame-
ti</i> 1069. 8
 <i>Abdalla Arabum Rex.</i> 167. 12
 <i>Abdalla militiae magister Rege
Moabia</i> 404. 22
 <i>Abdalla Benallabeci Maroan fugiente regnum
Arabum occupat.</i> 172. 43. <i>insequitur Ma-
roan & eum interficit</i> 172. 51
 <i>Abdalla fratri mortuo succedit.</i> 177. 34. <i>Ho-
mar Arabum principem bis rebellantem in-
terficit.</i> 177. 40. <i>mortuus est</i> 177. 49
 <i>Abdalla Moabia Dux</i> 359. 8
 <i>Abdalasifius Dux</i> 391. 38. <i>mons</i> 393. 36
 <i>Abdalasifii res gesta</i> 393. 14
 <i>Abdelmelich Arabum Vicerex</i> 178. 47. <i>cum
Christianis pugnans in fugam conuertitur</i>
178. 49. <i>moritur</i> 178. 51
 <i>Abdelmelich Arabum Rex Abdallam interfe-
cit</i> 167. 16. <i>moritur</i> 167. 20
 <i>Abdelmelich fugatur</i> 89. 55
 <i>Abdelmelic Hispania praefectus</i> 171. 2. <i>eius ge-
sta</i> 171. 8. <i>vinculis detinetur</i> 170. 16. <i>à vin-
culis liberatur</i> 171. 28. <i>interficitur</i> 172. 8
 <i>Abdelmutalib auus Mahometi</i> 163. 5
 <i>Abderrahmanus alter Cordubæ Rex patruis
praelatus</i> 425. 23
 <i>Abderramen Abdalla auunculo succedit</i> 177. 53.
 <i>Almanzor Ledinele & Amiramomeni vo-
catur</i> 177. 57
 <i>Abderramanus Cordubæ Rex</i> 413. 3
 <i>Abderramen Adabil in Hispaniam transfretauit</i>
173. 8. <i>bellum contra Yuceph mouet</i> 173. 13.
 <i>eo occiso regnum Hispania occupat</i> 173. 21.
 <i>Cordubensi Mezquita fundata moritur</i> 173.
29
 <i>Abderramen Hispania imperium occupat</i> 170. 7.
 <i>eius gesta</i> 170. 12. <i>eius mors</i> 170. 52.
 <i>Abderrahmen in Hispaniam traicit</i> 980. 24.
 <i>Eboram capit</i> <i>ibid.</i> 28
 <i>Abderramen in Regē electus Hayrami & Mun-
dari conuersationem auersatur</i> 184. 4. <i>Gra-
natam obsidet</i> 184. 8. <i>interficitur</i> 184. 14
 <i>Abderramen Iosephum bello laceffit & interfi-
cit</i> 980. 48
 <i>Abderramen IV. Sarracenorum Rex</i> 1006. 29.
 <i>eius pater qui & qualis.</i> <i>ibid.</i> 32. <i>quas vrbes
cœperit</i> <i>ibid.</i> 37
 <i>Abderramen Maurorum regulus</i> 97. 10
 <i>Abderramen patri mortuo in regno succedit</i></p> | <p>175. 43. <i>Abdallam rebellantem in fugam
conuertit</i> 175. 47. <i>eius praelia</i> 175. 55. 176.
1. <i>Cordubam lapideo pavimento sternit</i> 176.
21. <i>relictis 45. filiis & 42. filiabus moritur</i>
176. 25
 <i>Abderramen quamdiu bella gesserit</i> 178. 3. <i>mo-
ritur</i> 178. 8
 <i>Abderramen Sanciolus ironice dictus fratri
succedit</i> 178. 52. <i>ab Issem instituitur successor
regni</i> 178. 54. <i>interficitur</i> 178. 55
 <i>Abdulaxi Muzæ filius Hispalim mittitur</i> 167.
46. <i>à suis obruncatur</i> 167. 49
 <i>Abenabetus Rex Hispalis</i> 485. 51
 <i>Abengamia Maurus Valentia praefectus</i> 517. 52
 <i>Abenaia perfidia</i> 84. 56
 <i>Abenbabel Arabis perfidia</i> 123. 23
 <i>Aben Hamet Iuseph Rex Granata</i> 1237. 53
 <i>Abenhatinus Maurus</i> 716. 38
 <i>Abenbutus Rex Murciae ex Regum Casarau-
gustanorum prosapia ortus</i> 574. 53
 <i>Abidis Rex</i> 220. 50. <i>eius gesta</i> 220. 55
 <i>Abitus Antonii è Lusitania</i> 1181. 20. <i>classis è por-
tu Lisibonensi</i> 1211. 44. <i>regis Portugallici in
Africam</i> 1076. 53
 <i>Aboaces Maurorum Rex</i> 883. 33
 <i>Abohali Dux Arabum captus centum millibus
aureorum redimitur</i> 78. 59
 <i>Abomelicus Algezira Rex</i> 670. 6
 <i>Aborrabes ex Marroci regum sanguine ortus se
Almeria Regem vocat</i> 649. 17
 <i>Abraham & Azba fratres Æthiopum reges</i>
1279. 53. <i>religionis Christiana adsertores
ibid.</i>
 <i>Abrantensis Comes primus</i> 1266. 46
 <i>Absentius Eborensis Episcopus</i> 979. 13
 <i>Absolutio Aldefonsi à Iuramento fœderis cum
Almenone</i> 106. 39
 <i>Absolutio peccatorum</i> 1308. 16
 <i>Abubacar Rex Arabum</i> 166. 17
 <i>Abulenses fideles dicti</i> 528. 51
 <i>Abutalib patruus Mahometi</i> 163. 6
 <i>Abyla, alias Ceipta vrbs in freto Herculeo à no-
stris occupatur</i> 890. 35
 <i>Abyssini Æthiopes</i> 1285. 8. <i>duabus astatibus 10-
tidemq; mēibus felices</i> <i>ibid.</i> 46
 <i>Academia varia</i> 817. 37
 <i>Academia Hispanica</i> 1184. 26. 823. 19
 <i>Academia Casaraugustana quando & à quo
constituta</i> 823. 27. <i>Tarraconensis & Gan-
diensis. quando & à quo constituta</i> <i>ibidem</i>
30. 33</p> |
|--|---|

<i>Academia Coimbricensis</i> 1099.29. extirpanda censetur	1184.20	<i>Aduentus Ultramontanorum ad bellum</i>	129.49
<i>Academia Conimbricensis</i> 1260.46. eius fundator Dyonisius VI. Portugaliae rex	ibid. 47	<i>Adub Alguazilus captus decollatur</i>	183.13
<i>Academia Complutensis totius Hispaniae oraculum</i>	815.36	<i>Augecanus & Hicalcanus occisi</i> 1344.49. 1372. 1. &c.	
<i>Academia Palantina</i> 811.39. quando condita ibidem 44. Romana Lutetiam Parisiorum translata & à quo 812.49. Toletana 817.42. Valentina	813.42	<i>Adulationes & hyperboles poeticas unde quidam sint buccinati</i>	818.59
<i>Acca uxor Faustuli Pastoris</i> 190.1. ob impudentiam lupa dicta	190.2	<i>Adulatio quo loco habeatur ab auctore</i>	1061.6
<i>Acephalorum conatus concilio Hispalensi irriti facti</i>	810.39	<i>Adulteratores historiarum aequè puniendi ac falsi monetarii secundum Nonium</i>	1223.20.
<i>Acerrimè cum Turcis & Christianis pugnatum</i>	334.48. 1344.14	<i>Aedes Cratensis pro asylo petita per Antonium Priorem profugum</i> 1108.44. vi aperta & spoliata	1150.10
<i>Achilles à Diocletiano superatus</i>	38.14	<i>Aedificatio monasterii Regalis Cisterciensis ordinis</i>	127.46
<i>Acies Christianorum ignavia, imbecillitas & clades</i> 64.38. eorundem numerus in congressu cum Arabibus	64.48	<i>Xenodochii Burgenfis</i>	127.55
<i>Acies Antonii</i>	1166.42	<i>Aedilitia & mercatoria leges Barcinonensis, Consulares leges dicuntur</i>	845.16
<i>Acies Lusitanica</i>	1165.43	<i>Aegidius Cortinus turri D. Ioannis praefectus</i> 1331.	
<i>Acipenser qualis</i> 919.10. ubi capiatur ibidem	50	54	
<i>Acometa quid Lusitanis</i>	1073.28	<i>Aegidius Petri, D. Petri Ioannide Portellensis clericus</i>	1006.21
<i>Acquisitio Vasconia</i>	128.8	<i>Aegidius Piresius, Petreiani, Portellii sacrificus</i> 979.	
<i>Actiones Albani</i> 1171.15. Antonii in Tercera	1197.49. Emanuelis Syluii 1211.41. Gallorum reprehensa 1113.49. Hispanorum inhonesta 1114.22. Tristani Vacii Vega 1144.28	32	
<i>Actus Aldefonsi Legionensis Regis</i> 124.17. eius mors	124.24	<i>Aegyptii Aethiopiae coloni</i>	1286.40
<i>Adena ciuitas qualis.</i> 1321.7. à Turcis capta & spoliata	1321.16	<i>Aegyptiis, & Assyriis & aliis regionibus qua laus tribuatur</i>	804.56
<i>Aden urbs regia felix Arabia</i> 1376.10. munitissima ibid. aqua Camelis eo quotidie importatur	ibid. 21	<i>Aelius Adrianus unde oriundus</i> 808.17. eius ingenium	ib.20
<i>Aden à Rhomæis obsessa</i> 1376.36. soluta ibid. 40. eius situs	1320.24	<i>Aelius Senerus</i>	808.2
<i>Adenenses Lusitanorum tributarii</i>	1321.15	<i>Aelius Spartianus</i>	808.27
<i>Adeodatus Pontifex</i>	369.51	<i>Aemilia deuastatur à Gotthis</i>	41.37
<i>Adfectus iuuentutem, praecipue nobilem, quinam comitentur</i> 1060.55. priuati 1154.130		<i>Aemilianus cucullatus</i>	341.11
<i>Adham Hispania praefectus</i> 168.53. à suis interfertus	168.58	<i>Aemilius Paulus Consul Rom.</i>	930.4
<i>Adoptandi vetus ritus in Hispania</i>	444.41	<i>Aemilius Regulus in necem Imp. Caligulae coniurauit</i>	858.49
<i>Adosinda Regis Silonis uidua</i>	408.43	<i>Aemuli Alcasoua ipsum odiosum reddunt</i> 1068.7.	
<i>Adpulsus Lupi Figueroa in insulas Terceras</i> 1181.20		1089.40	
<i>Adrianus insignis Mathematicus</i> 808.27 eius obitu litterae Roma deficiunt	ibid. 42	<i>Aeneas matrimonium cum Didone in somnis prauidit</i> 188.2	
<i>Ad turrin D. Thomae acruer pugnatum</i> 1340.33. 39. &c.		<i>Didonem in coniugem assumit & dominium Carthaginis adipiscitur</i> 188.6. fide & fœdere violatis eam deserit. 188.16.	
<i>Aduentus Antonii in Galliam</i> 1181.20. classis Hispanica in insulam S. Michaelis 1197.48. regis Lusitania in Africam	1076.53	<i>Aeneas gener Priami.</i> 188.34. se in Italia regnaturum Deorum oraculo accipit 188.35. iubetur in somnis Euandri auxilia precari contra Latinum. 188.38. Ciuitatem condit Albanorum. 188.46. & cum Euandro fœdera init. 188.50	
<i>Aduentus Regis Francia in Hispaniam</i>	116.37	<i>Aeneas occiso Turno & Latino Lauiniam sponsam Turni ducit uxorem.</i> 189.26. Latino succedit in regno Italia	189.27
		<i>Aeneas praelium committit cum Turno</i>	189.5
		<i>Aenea mortuo succedit Ascanius.</i> 189.32. dictus Iulius. 35. eius mors	189.38
		<i>A. ER. A. Cas. quomodo imperiti explicuerint</i>	829.5
		<i>Aera Caesaris quando inceperit</i>	978.59
		<i>Aera definitio</i>	829.1.43.
		<i>Aera Maurorum qua</i>	980.23
		<i>Aera uocabulo qui usi</i>	829.35.41
		<i>Aetas</i>	

I N D E X.

<i>Ætas Christianorum sub Constantino Magno Imp. qualis</i>	1019. 5	<i>Aiax Gallus Sueuos Ariana hæresis inficit</i>	158. 24
<i>Æthiopia inopia Chaldaeorum librorum laborat.</i>	1312. 34. &c.	<i>Aimanns Carmaniae rex</i>	1318. 42. rex Dely vocatus ibid. 43. cur Regi Cambaia bellum inferre voluerit ibid. 44. dictum Regem in fugam cõiicit ibid. Tamberlani Scytharum Imp. trinepos. ibid. 58
<i>Æthiopia regibus duplex nomen</i>	1278. 26	<i>Aiub Calataiuba conditor</i>	398. 38, 504. 20
<i>Æthiopia Rex cui incrementum regni sui ascribat</i>	1319. 17	<i>Alabor Arabum Dux Hispania præficitur</i>	168. 8
<i>Æthiopia Romanum Pontificem ut primum Episcopum semper agnouit</i>	1310. 33. quando ad fidem Christi conuersa 1286. 43. ubique locorum ab hostibus fidei Christiana circumdata	<i>Christianos Cordubæ degentes persequitur</i>	168. 19
	1311. 51	<i>Alamber Hunnorum Rex Ostrogothos prostrauit.</i>	38. 56
<i>Æthiopia Rex quibus David vocatur</i>	1311. 43	<i>Alani, Massigethæ dicuntur</i>	945. 34. Saxonibus coniuncti dicuntur 889. 24
<i>Æthiopes</i>	1128. 55. 1155. 7. regnorum Angollensis & Congensis incolæ 1065. 23. connubium cum Lusitanis inire cupiunt. 1292. 29. satis virium sibi ad fidei hostes abolendos adscribunt Deo iuuante ibid. 34. cuncta ad bellum & classes armandas necessaria Lusitaniæ Regi suppeditare promittunt.	<i>Alanorum in Hispaniam aduentus</i>	153. 58. regni sedes 154. 9. interitus 157. 25. mores & regnum 321. 35, 323. 4 origo 153. 24
	ibid. 39	<i>Alarcus oppidum</i>	537. 7, 542. 47
<i>Æthiopes nudis pedibus templum ingrediuntur</i>	1305. illorum ecclesias monti Sinai similes fingunt ibid. 27. quot libris vetus & nouum Testamentum comprehendant 1307. 54. regem suum quatuor indignant nominibus 1278. 13. &c.	<i>Alarici dictum religiosum</i>	41. 58. mors & sepultura 42. 16
<i>Æthiopum fides quæ & opinio de vero Deo</i>	1302. 28, 1303. 15. &c. vita & mores 1280. 31. 38. &c.	<i>Alaricus cum suis Romam occupat & sibi subiicit.</i>	41. 46, 42. 4, 320. 50. mortuo Radagaso solus regnat 41. 25. nomine Christianus, professione autem hæreticus 41. 26. minatur Honorio vastationem Italiae 41. 27
<i>Ætius Dux</i>	327. 18, 328. 2	<i>Alaricus secundus, Gothorum Rex</i>	46. 32. bellum contra Fluduinum Principem Francorum gessit 46. 36. ab ipso deuictus & interfectus 46. ibid.
<i>Africani victoria uti non possunt</i>	1088. 54	<i>Alaricus alter</i>	332. 56. 15
<i>Africa per Oceanum circumdari cæpta</i>	1064. 43.	<i>Alanquera, olim Gerabriga</i>	823. 40. eius situs 889. 17
<i>tertia pars mundi</i>	1285. 7	<i>Alanquerium</i>	1188. 58
<i>Africa bona pars & Insula multa Oceani Lusitanorum ditioni cessere</i>	1265. 15	<i>Alauecini & Benhumeia</i>	404. 15. 17
<i>Africa Romanorum prouincia fit</i>	193. 1	<i>Alba</i>	1096. 5
<i>Africa descriptio</i>	668. 9	<i>Alba fluiuius</i>	834. 33
<i>Afrorum interitus</i>	166. 41	<i>Albacarinus Maurus</i>	1075. 37
<i>Agaliense monasterium</i>	367. 42, 375. 18	<i>Albanus</i>	1070. 25, 1074. 1, 1076. 16, 1094. 40. 50, 1096. 25, 1124. 54, 1133. 18. 51, 1141. 31, 1151. 17. 27, 1157. 2. 43, 1158. 48, 1161. 20, 1164. 43, 1166. 47, 1167. 28, 1173. 7. 47, 1174. 2. 11.
<i>Agapius Cordubensis Episcopus</i>	859. 21	<i>Albanus in imperatorem exercitus electus</i>	1125. 26, 1127. 58. laudatus 1164. 8. moritur 1208. 32. reprehensus 1164. 8, 1168. 52, 117. 19.
<i>Agathocles Siculus</i>	239. 25	<i>Albarracinum, olim Lobetum</i>	492. 48, 518. 25
<i>Ager Barcinomensis, Leletanus dictus</i>	846. 24. eius fertilitas ibid. 26. syluas caduas quamplurimas habet ibid. 32	<i>Albertus Archidux Austriae</i>	1194. 36. 1210. 44
<i>Ager Hetruscus</i>	1027. 46	<i>Albigenfes</i>	555. 50
<i>Aquila Rex Gothorum eligitur</i>	47. 28. sepulturam	<i>Albobacenus ad Tariffam victus</i>	676. 28
<i>Aciseli martyris profanauit</i>	47. 30. filium cum opibus amisit 47. 33. à suis interemptus est 47. 38	<i>Albula flumen Tiberis dicitur à Tiberio Albanorum rege</i>	189. 46
<i>Agathes frater Moluchi, Sebastiani consilia exploratum mittitur</i>	1033. 48	<i>Albuquerquei oppidi auctor</i>	1257. 35
<i>Agnes filia Petri Fernandi à Castro</i>	1261. 51. uxor legitima Petri Regis Portugalliae 1262. 19. translatio eius ex Conimbricensi in Alcobaciense monasterium ibid. 22. funus regia pompa Alcobaciam deductum ibid. 24. cadis eius auctores seuerissime puniti ibid. 30	<i>Albuscatar Hispaniae praefectus</i>	172. 14. regno abdicatur ibid. 17. contra Zimaelem pugnando victus succumbit ibid. 21
<i>Agnes Castrina</i>	683. 37	<i>Alcantara</i>	1165. 27, 1160. 41, 1161. 33
<i>Agricola Termestini constantia</i>	292. 1	<i>Alcantara militiæ</i>	559. 23
<i>Agricultura laus</i>	807. 27	<i>Alcantara oppidum Vettoniae</i>	909. 13

- Alcantara pagus unde dictus 1054.43
 Alcasar 1076.51.1079.10.1081.28.
 Alcaualae initium 679.31 confirmatio 711.49
 Alcazar quibirium 1078.16.1081.37.1098.48.
 Alcazim fratri in regno succedit. 183.54. in regem
 Hispalis electus 184.17 secunda vice in Regem
 eligitur 184.24 fugit Corduba 184.29
 Alchaman Arabum propheta interfectus 78.41
 Alchama à Pelagio victus 398.19
 Alcobacia 1262.23. eius à Comibrica distantia
 ibid.24
 Alcobamons ubi 917.7
 Alcobasa monasterium 515.57
 Alcorexi Agarenorum rex 1016.50. eius strages
 87.29
 Aldana 1086.53
 Aldephonsus I. Rex Portugalliae 115.31. eius pra-
 lia 115.36 obitus eius & sepultura 115.39
 Aldephonsus à fratre Sancio vincitur & monachali
 habitu induitur. 101.51. ab Almenone Rege
 Toletano recipitur. 101.55. Venationibus dele-
 ctabatur. 102.10. prognosticum eius 102.27
 mortuo fratre Sancio in Regem eligitur. 103.
 25. recedit ab Almenone Rege Toletano 104.
 1. iuramentum praestat 104.10. eius uxores.
 104.15
 Aldephonsi commendatio 121.35
 Aldephonsus consensu magnatum Palatii regnum
 occupat 72.51. regno priuatur à Mauregato
 72.55. fugit à conspectu eius 72.56
 Aldephonsus duos presbyteros cum literis ad Papam
 mittit 79.13
 Aldephonsus filius Fernandi regnum Legionis ob-
 tinet 123.40. eius liberi 123.58
 Aldephonso V. filius Veremundi rex succedit Patri
 90.17. matrimonium eius & liberi 90.
 20 Aldephonsi mors 91.1
 Aldephonsus fratres suos priuat oculis 78.51. per
 triennium cum Sarracenis inducias inuit. 79.3.
 Aldephonsus Legione sibi imperatoriam coronam
 imposuit. 116.7. filius suis diuidit imperium 116.
 14. eius mors 117.44
 Aldephonsus magnus filius Ordonii regnat 77.50. pa-
 cem cum Gallis inuit. 78.8. eius uxor & filii.
 78.10. belli amator & victoriis clarus 78.10.
 Arabes profligat 78.21
 Aldephonsus mortuo Froila regni scepra adeptus est.
 84.3. eius uxor. 84.4. monachalem habitum
 assumit 84.12. eius mors. 84.34
 Aldephonsus regnum occupat 71.47. agnominatus
 Catholicus 71.48. multa praelia gessit & Cui-
 tates quamplurimas ab Arabibus recuperat. 71.
 53 moriens tres filios & unam filiam reliquit
 72.11. Castus dictus 73.12. eius vita & opera
 ibid.
 Aldephonsus Rex Aragoniae dicitur 75.2. pluri-
 mas urbes deuastat & occupat. 75.8. eius vi-
 ta 76.3
 Aldephonsus rex capitur à Fernando 123.13
 Aldephonsus Rex Castellae vindicat iniurias Regis
 Nauarrae 127.5
 Alemanni ex varia hominum colluione constane
 29.22
 Alexander Farnesius Princeps Parmensis 1035.21
 Alexander Formentus 1107.42. 1131.28. nun-
 cius Apostolicus 1039.54 & Georgius Almada
 iudices constituti ibid.56
 Alexander magnus plures mundos esse arbitratus
 est 821.38. Philippi filius gurges excidiorum di-
 ctus 191.34. patri succedit 191.36
 Alexander princeps Parmensis 1092.18.43
 Alexander Riarius 1155.43. Cardinalis 1050.8.
 Philippum ab armis abstinere iubet ib.27
 Alexander IV. Papa 1064.11.12
 Alexander III. Pontifex Rom. 1248.36. regiam
 dignitatem Alfonso 3. Comiti contulit primum
 ibid.37 eidem confirmat. 1229.27
 Alexander V. Pontifex 774.55
 Alexander sextus equitibus Christi potestatem u-
 xores ducendi concedit 1063.51
 Alexander Seuerus 301.55
 Alexandri facinus egregium 819.11 interitus 36.
 40
 Alexius Angelus Graciae Imp. 955.23. filias suas e-
 locat. ibid.25.
 Alexius Paleologus 955.25
 Alexius Vanagius 822.11
 Alfonsi Garsia Matamori praefatio ad Vroniae Co-
 mitem 801.30
 Alfonsi Henrici Lusitanorum regis historia qualis
 de corpore D. Vincentii 1005.22
 Alfonsus Albuquerqueus 1065.31. Prorex Indiae
 1291.34
 Alfonsus Anensius equitum Anisensium magister
 984.20
 Alfonsus Alfonsi III. Filius Dominus Portalegrii
 & multorum oppidorum 1259.5. uxor eius Vio-
 lante filia Infantis Emanuelis ibid.7. proles ex
 ea numerosa ib.9.
 Alfonsus à Paina & Ioannes Petrus à Conuilham
 Regis Lusitani legati ad Preciosum Ioannem.
 quando missi 1290.40. &c. Varia loca peruesti-
 gare separatim constituunt ibid.47. &c. Cay-
 rum conuenire decreuerunt. ibid.52. literas Re-
 gis Lusitani à duobus Iudeis accipiunt ib.52 mors
 1290.53
 Alfonsus Aragonius dictus Imperator 499.55
 Alfonsus Aragonius alter 530.3 Rex in Italiam
 euocatur 790.58.791.1
 Alfonsus Bazanus 1056.18
 Alfonsus Bonifacius 1331.56. 1351.44
 Alfonsus Borgia fit Episcopus Valentinus 801.3
 Alfonsus Cardinalis 692.6 filius Emanuelis Lusit-
 an. regis 1270.18. dignitates & honores ib.20.
 Princeps munificētiss. & magnanimus ib.19. obi-
 tum eius uniuersa Lusitania luxit ib.22 primus
 pueros in Ecclesiis institui, & libros plebanos à
 presbyteris conscribi ordinavit ibid.28
 Alfonsus

I N D E X.

- Alfonfus Carrillius Toletanus Praeful* 485.5,812.
 39
Alfonfus Castellblancus 1099.56,1210.9.
Alfonfus Castella Rex, Imperator 882.41
Alfonfus Comes de Ourem 1243.5. ex Comite factus *Marchio Valentiae* *ibid.* 6
Alfonfus Comes Bononiensis 1230.59,1231.49 *vicarius Sanctio Capello regi Portug. ab Innocentio IV. Pont. datus* 1258.43. cui & in regno successit *ibid.* 58. Rex v. *Portugalliae* *ibid.* 57. *uxor eius* *ibid.* 52. *Liberi* 1259.4. &c.
Alfonfus Comes Vimiosensis cum Rege Sebastiano in clade Africana occumbit 1243.20
Alfonfus Crassus Portugalliae III. rex 1258.6. *uxor Vrraca Alfonsi IX. Castella regis filia* *ibid.* 8. *liberi* *ibid.* 7. & 16. *alienus eius in fratres sororesq. animus* *ibid.* 14. *obitus* *ibid.* 28
Alfonfus de Aguilar 1080.59.1083.9
Alfonfus de Castro Zamorensis, monachus Franciscanus 817.25
Alfonfus decimus fit Imperator Germania 597.53
Alfonfus ferox Portugalliae rex VII. 1261.4. *uxor eius Beatrix Sanctii ferocis Castella regis filia* *ibid.* 6. *liberi ex ea* *ibid.* 10. *Simultates cum Castella rege Alfons. XI. cur gesserit* 1261.20. *multa praclare gessit* *ibi.* 28. *vitiis non caruit* *ibid.* 50. *obit Olyssipone An.* 1357. *ibid.* 37
Alfonfus F. Iohannis moritur 1241.20
Alfonfus Gusmannus 1127.56
Alfonfus Henricus filius Henrici Comitis Lotharingiae 959.46 *sibi Christum apparentem in aere conspiciit* 960.7. *pugnat cum Mauris* *ib.* 24. *victoriam obtinet* *ibid.* 31. *insignia sua transmutavit* *ibid.* 48. *primus Lusitania rex a militibus suis creatur* 961.28
Alfonfus I. Portugalia rex 1228.14, 509.2, 514.49, 538.4
Alfonfus III. Portugalia rex 1259.37. *laudes eius* *ibid.* 39. *obitus* *ibid.* 32
Alfonfus IV. Portugalia rex 1236.43. *uxor eius Beatrix filia regis Sanctii Castella* *ib.* 44
Alfonfus V. Rex Portugalliae duodecimus 1064.46
 XII. 1267.33. *sub matris tutela relictus* *ibid.* 34. *Socero Petro Infanti malam retulit gratiam* *ibid.* 52. *Isabellam Petri Infantis filiam duxit* *ibid.* 58. *liberi ex ea* 1268.1. *inuiti fuit animi* *ibid.* 4. *victorias de Saracenis multas reportavit* *ibid.* 6. *ex maerore obijt* *ibi.* 24. *a Venere continentis.* *ibid.* 21
Alfonfus I. Henrici Burgundi filius 1255.27. *patri in regno successor datus* *ibid.* 31. *uxorem habuit Mahaldam* *ibid.* 36. *liberi* *ibid.* 40. &c. *ex illegitimo coniugio quog. suscepit liberos* *ib.* 58
Alfonfus I. cum Ismaele & quatuor aliis Saraceno- rum regibus confli- git 1256.8. & *vincit* *ibid.* 10. *insignia regni amplificat* *ibid.* 11. *totam fe- re Portugalliam, quanta nunc est iugo Sarace- norum liberat* *ibid.* 13. *magnanimus dux* *ibid.* 15. *robur eius* *ibid.* 17. *pietas & deuotio* *ibid.* 21. *plurima monasteria & templa ditavit & fundavit* *ibid.* 32. &c. *obit Conimbrica* *ibid.* 38
Alfonfus I. Bellator, Aragoniae Rex Hisp. Imp. 850.39. *in pugna ad Gallicam Flauiam perijt* *ib.* 41
Alfonfus II. Castus dictus, Aragoniae Rex 851.11. *obit* *ibid.* 14
Alfonfus III. Beneficus, Aragoniae Rex 851.42. *obit* *ibid.* 47
Alfonfus III. 1064.13
Alfonfus IV. Benignus & Pius, Aragoniae Rex. 851.57. *unde nomen Benigni adeptus* 852.2
Alfonfus IV. Lusitaniae Rex 984.31
Alfonsi IV. regis sepulchrum 883.31
Alfonfus V. Lusitaniae Rex 1147.27, 1198.47
Alfonfus VI. Toletum expugnat, victis Saracenis 21.19
Alfonfus X. Hisp. rex 811.57
Alfonfus VI. Castella Rex 1063.55. 1095.8
Alfonfus X. Castella Rex cognomento sapiens 1064.16. 1095.9
Alfonfus XI. Castella Rex 653.55. *Vincit Mauros ad Tarittam* 676.38
Alfonfus XI. ultimus Castella rex 1239.10 1261.19.
Alfonfus Hisp. Rex, Imp. proclamatur 959.24
Alfonfus Infans Portugalliae 1235.21. *cadauer eius translatum & neglectum* *ibid.* 18
Alfonfus Ioannis II. Lusitaniae Regis filius 1092.4
Alfonfus Iordanus, filius Raymundi Tolosatis 503.15
Alfonfus Leyua 1049.52, 1052.48, 1168.25
Alfonfus. Lorogna 1088.29
Alfonfus Lusitaniae Rex, Sanctij Capelli frater 589.40
Alfonfus octauus Castella Rex 530.22. 552.39
Alfonfus Peresius S. Luciferi Regulus 655.57
Alfonfus Peretius Gusmanus Dux Metimnae Sidoniae 1042.9
Alfonfus Portugallus Comes de Vimiosio 1079.33, 1088.27
Alfonfus Rex cognomento Catholicus 401.57
Alfonfus rex Portugalia 1249.2. *vi & interminationibus ad sceptrum enectus* *ibi.* 6
Alfonfus Rex 1229.5. *dua eius filia legitima* *ibid.* 6.
Alfonfus Rex Legionensis pater Ferdinandi Regis sancti 535.11
Alfonfus Sapiens & Magnanimus, Aragoniae Rex 852.42. *studiorum patronus fuit* *ibid.* 45. *obit* *ibid.* 50
Alfonfus Sextus Castella Rex Toletum fugit 467.5. *succedit fratri* 470.22
Alfonfus Tostado Abulensis Episcopus 812.29
Alfonfus Valentiae Comes 1243.21. *celebs de- cedit* *ibid.* 27
Algarbii olim Turdetani 1041.27

IN II. TOM. RER. HISP.

<i>Algarbium</i>	1062.51	<i>tani Prior</i> 1244.5 <i>triginta duos filios ex concubinis suscepit</i>	<i>ibid.</i> 6
<i>Algibarotta</i>	1149.9	<i>Aluarus Gometius græca lingua Doctor Toletanus</i>	
<i>Algierium</i>	1069.14, 1109.58, 1191.34.	817.55	
<i>Algoris</i>	1081.52	<i>Aluarus Garsias, Pauli Burgenfis filius, historicus</i>	
<i>Alhaca Regi Iffem succedit</i> 174.21. <i>commendatur</i> 174.22. <i>prælium cum Zuleman & Abdalla rebellantibus committit.</i> 174.32 <i>Zuleman interficit & Abdallam in fugam conuertit</i> 174.34		763.42	
<i>Alhacam patri in regno succedit</i> 178.9 <i>Almuzticar bille nominatur</i> 178.10. <i>moritur</i> <i>ib.</i> 13		<i>Aluarus Luna</i> 773.54 <i>Magister equitum</i> 792.33. <i>aula pellitur</i>	778.27
<i>Alhacam mittit Ambroz præfectum Oscensem Toletum cum literis suasoriis</i> 174.48 <i>sibi subiicit Toletanos</i> 175.21. <i>Calaguriam occupat</i> 175.29		<i>Aluarus Melius</i>	1088.30
<i>Alhagib. quid significet</i> 178.22 <i>moritur</i> 178.46		<i>Aluarus Monachus</i>	1141.47
<i>Alhama Granatæ Rex</i>	586.53	<i>Aluarus Moraisius</i>	1123.15
<i>Alhambra Granatæ edificatur</i>	617.57	<i>Aluarus Osorius primus in Castella Comes</i> 605.42	
<i>Alieziræ obsidio memorabilis</i> 1237.56. <i>expugnata ab Alfonso Castella rege</i>	<i>ibid.</i> 58	<i>Aluarus Pereira præfectus</i>	1044.50
<i>Aliquot naues interceptæ à Saracenis</i>	1353.58	<i>Aluarus Perezius</i>	1083.8
<i>Alisa</i>	1106.31	<i>Aluarus Syluius</i>	1098.58, 1091.14
<i>Aliubarrotæ prælium</i>	737.1	<i>Aly Mahometi pater</i> 162.38. <i>moritur</i>	162.51
<i>Allibus Iacobus Hispanensis rex</i>	1005.41	<i>Amalaricus Rex</i>	336.17
<i>Almada</i> 1104.17, 1156.42.56, 1185.40		<i>Amalaricus regnum obtinet Gothicum à Theodorico</i>	149.47
<i>Almadæ urbis situs</i>	883.57	<i>Amalasiuntha Theodorici Ostrogotti filia</i> 335.26	
<i>Almahadi ab Eunuchis capitur</i> 180.36. <i>ab Iffem iubetur decollari</i>	180.48	<i>Amalorum gentis conditor</i>	945.24
<i>Almahadi ab omnibus in Regem recipitur</i> 180.18 <i>contra Zuleman pugnat</i> 179.29 <i>vincitur cum ingenti strage suorum</i>	179.31	<i>Amator Vieira</i>	1220.15
<i>Almandraue</i>	1077.17.27	<i>Amazones aliis se prostituebant</i> 34.57, 35.18. <i>mafculos occidebant, & fæmellas referuabant ad bellum gerendum.</i> 34.59, 35.1 <i>dextras mamillas abscondebant.</i> 34.5. <i>Lampedo & Marpesiam principatus præficiunt.</i> 35.4. <i>totam Asiam domuerunt & alias regiones</i> 35.12 <i>templum Dianæ condiderunt</i> 35.15. <i>centum annis Asiam gubernarunt</i> 35.16. <i>ad socias in cautes Marpesias se conferunt</i> 35.18. <i>à Persis</i> 40. <i>millia occisa cum Marpesia</i> 35.22 <i>earum Ducissa post Marpesiam</i> 35.23 <i>pugna contra Herculem</i> 35.26. <i>interitus</i>	35.26
<i>Almanzor fulgure terretur</i> 89.23 <i>eius mors</i> 89.147		<i>Amazones vsque ad Iulium Cæsarem regnauerunt</i> 35.39	
<i>Almanzor Ledinele quid significet</i>	177.56	<i>Amazonom habitus</i>	35.36
<i>Almenon Toletanus Rex</i>	473.11	<i>Ambrosii Moralis Epistola ad L. And. Resend.</i> 1021.35	
<i>Almeria captæ à nostris</i>	518.26	<i>Ambrosius Aguiarius</i> 1149.12, 1179.56, 1185.42, 1196.35, 1199.21, 1201.12. &c.	
<i>Almerinum</i> 1038.33, 1115.26, 1116.42, 1119.2.44, 1120.29.56, 1121.55, 1123.31, 1127.31, 1132.21, 1133.2, 1134.48, 1156.39.48, 1173.34. &c.		<i>Amedeus II. Comes Maurianæ</i> 1228.48. <i>Arelatensium Prorex & vicarius Imp. Romani per Italiam</i> <i>ib.</i> 50. <i>uxor & liberi</i>	<i>ib.</i> 53
<i>Almogaraues</i>	503.33	<i>Amentia Diensum</i>	1367.28
<i>Almohades</i> 1237.5 <i>veniunt in Hispaniam</i> 522.5		<i>Amici Antonii</i>	1056.33, 1189.5
<i>Almohadum ritus & opiniones de Religione improbantur</i>	574.55	<i>Amilcar Barchinus</i>	240.41
<i>Almondar Rex Arabum creatur</i> 177.27. <i>moritur</i> 177.30		<i>Amilcar Gifgonis</i>	239.32
<i>Almorauides</i>	486.13	<i>Amilcar, Barcha dictus, Hispaniam amissam recuperat</i>	928.17
<i>Almorauidum in Hispaniam aduentus</i>	185.50	<i>Amilcaris Rex Afrorum</i> 191.42. <i>eius filius Hispanias infestat</i> 191.46. <i>Seguntiam nunc Medinam Celim dictam obsidione diutina coarctat</i> 191.49. <i>expugnat</i>	191.53
<i>Almuhayat bille quid significet</i>	178.19	<i>Amiralius</i>	1184.18
<i>Almundarus Cordubensis Regis filius</i> 421.18. 424.4		<i>Amiramomennus</i>	177.57
<i>Almuzticar bille quid significet</i>	178.10	<i>Ana Tagus, Munda, Vacca Durius Auus, Limia ac Minus: fluuii Lusitania</i>	917.43
<i>Aluarus Bazanus</i> 1049.51, 1050.2, 1124.50, 1152.9 <i>regia classis Hisp. præfectus</i> 1043.32 <i>Sanctæ Crucis Marchio</i> 1222.34		<i>Anabadius Episcopus</i>	170.14
<i>Aluarus Castrius</i> 1340.19.53, 1367.2		<i>Anace-</i>	
<i>Dux strenuus à funditore occiditur</i> 1342.14			
<i>Aluarus de Castro</i> 1068.18. <i>mors</i> <i>ib.</i> 38			
<i>Aluarus Consaluis Pereira Hospitalis Hierosolymitani</i>			

I N D E X.

- Anacephaleosis 763.41
 Anagarus Gallicæ gentis Dux, non Germanica fertur 842.52
 Anagarum, Nagera, Tritium metallum, idem 713.46
 Anas fluvius 834.37 commendatur ab Aurelio Clemente Prudentio 834.42
 Anastasius Ilerdensis equestris ordinis vir, martyr 842.28
 Ancus Marcius Tullio Hostilio succedit 191.6
 Andaluzii 1081.51, 1083.30, 1089.8
 Andaluçia 1062.47, 1063.18, 1078.10, 1123.48, 1196.30, &c.
 Andrea Apostoli acta conficta 329.2
 Andreas Corsus 1090.15
 Andreas de Cuesta professor Theologiae Complutensis 823.12
 Andreas Doria 1185.14
 Andreas Resendius poeta 824.23, eius epigramma in musicam Damiani à Goes ib.25
 Andeca Sueuorum Rex 158.40, regno priuatur 158.43
 Anusius Capuanus Princeps 484.31
 Angela Zapata Valentina 822.3
 Angeli boni 28.20, Angeli mali 28.23
 Angelici Aurifices 73.43
 Angelorum præsidia 57.58
 Angli 1113.7, 37, 1154.20
 Anglia 1063.16, 1181.2, 1192.22
 Angra 1178.58, 1179.25, 1187.3, 1190.14, 1215.19, &c.
 Angrensif Ciuitas Philippo Hispaniarum regi rebellis 1276.25, milites Philippi quadringentos trucidat ibid.28 Philippo dedita 1277.1
 Animi Lusitanorum uehementer irritati 1183.30
 Anna gens 806.22
 Anna Osoria Burgensis 822.9
 Anna Regina Hispanica moritur 1057.31, 1165.10
 Annales Hispaleses 509.33, Toletani 580.12, Iohannis secundi 1060.37 Northmannia 1254.56
 Annibal 1088.53 in signum victoriarum tres modulos annulorum ex Romanorum digitis præcisorū, ferri Carthaginē destinat 192.14 pugnā cum Scipione committit 192.1 relieta Italia cum Scipione congregitur 192.50, cum exercitu effugatur 192.52, desperans se ueneno poculo interficit 192.54
 Annibal ubi natus 240.46 venit in Hispaniam 241.41
 Anittecus Rex 10.37
 Annonarii, nunc dispensatores annonæ quales 202.13, eorum pœna ob negligentiam in dispensandis militibus annonis 202.18
 Annona quid & in quo consistat 202.19, quando stellatura dicta 202.25, salarium dictum 202.28
 Annorum ratio ab ortu Christi cæpta Valentia 701.54, Segobia in Castella 734.5, in Lusitania 786.40
 Annorum uariatio 392.29
 Annulus Salomonis dono datus filio Sabeorum reginae 1278.17, insigne regum Æthiopiae ibid. 18
 Annus quo nihil piperis per Arabici sinus angusti- as inuectum 1375.55
 Annus 80. Lusitanis infaustus 1114.55
 Annunciationis festum mense Decembri 366.43
 Antoniani in fugam coniecti 1167.27
 Antonini Imp. Augg. 808.42
 Antonij à Sylueira magnanimitas & oratio ad suos 1326.19, excursus hostilis in regnum Cambaia 1373.1374.30
 Antonius Prior Cratensis 1088.35, 1092.48, 1101.36, 1115.56, 1121.4, 1134.46, 1139.58, 1140.33, 1142.8, 1158.25, 1160.20, 54, 1164, 8, 1165, 14, 1166, 23, 1167, 32, 1168, 46, 1176, 8, &c. illegitimus filius Ludouici Ducis Patensis 1270.9, 1246.15, 1034.44, 1103.1, 13, 1105.4 rex salutatus 1161.58, 1162.28, 1179.8, &c. Sanctarena à promiscua turba rex Portugaliae proclamatur 1253. Olyssiponem uenit 1039.39 à Mauri captus 1188.46 aduenit in Terceram 1197.49, apparatus nullos instituit 1155.8 capitur 1086.59
 Antonius ex insula Tercera vicibus suis alii demandatis soluit 1207.57 fugit 1165.19, in castris ipsis ab Albano contra opinionem inuaditur 1167.32, in medijs calamitatibus lasciuit 1207.27 laborat pecunie inopia 1207.7, 1056.47 Lusitaniam defendere nequit 1184.42 uenit in Hispaniam 1109.14
 Antonius Scalabim fugit, sed introitu in urbem prohibetur 1056.1 arcem vi occupat 1253. Olyssiponem in suam fidem recipit ibid. à Philippi exercitu funditur ibid. Portuensem ciuitatem capit ibid. ambitiosus 1046.20 redit in Lusitaniam 1109.16 hostis patriæ declaratur à Gubernatoribus Portugallia 1074.38
 Antonius iubetur se legitimum natum probare 1036.16 ad regnum Portugallia adspirat ibid. 47.1111, 10.1253, 30
 Antonius perduellis 1147.18 plausu à Setubalensibus exceptus 1047.34, 1149.3 ab Albano in fugam coniectus mutato habitu fugit in Galliam 1253.48 pro se non proceres regni, sed collectum popularium & pessimorum hominum manum habuit 1254.10
 Antonius Rex proclamatur 1045.50 contra Philipp. arma sumere impellitur 1046.3
 Antonius Ferdinandum Pinam interfici iubet 1039.51
 Antonii fuga 1055.58, 1057.14
 Antonius Castilius à consilijs Catholicae maiestatis 1228.19

<i>Antonius Melus Eluenfis urbis praefectus</i>	1044.	1309.17	<i>Apparatus bellici Philippi contra Lusitanos</i>	1091.
32			44 <i>Regis Philippi & Gallorum</i>	1179.23
<i>Antonius Fraxinus iaculo confossus perit</i>	1334.		<i>Lisibona ad expeditionem in Africam suscipiendam</i>	1062.20
47, 1351.46, 1355.9			<i>Apparatus bellicus Moleii Moluci</i>	1076.50
<i>Antonius Correa</i>	1369.48		<i>Philippi ad Insulas Terceras expugnandas</i>	1211.42
<i>huic arcis Diutenedae cura commissa</i>	ib.		<i>Apparatus insularum Tercerarum</i>	1179.22
<i>Antonius Corrugia Bazainenfis quaestor</i>	1343.58		<i>Apparatus Lusitanus</i>	1071.53
<i>Antonius de Padua Olysiptonensium gloria</i>	812.14		<i>Apparatus missarum à quo Regi Aethiopia missus</i>	1296.19
<i>Antonius Nebriffensis</i>	813.12		<i>Appius Claudius Nero</i>	904.55
<i>magnus Hisp. Aristarchus</i>	813.16		<i>Appulus classis Gallicae in Insula S. Michaelis</i>	1197.47
<i>Antonius Baracchius</i>	1140.50, 1215.3		<i>Hispanica ad Insulas Terceras</i>	1211.44
<i>Antonius Moralis medicus</i>	860.21		<i>classis Philippi in portum Setubalensem</i>	1151.10
<i>Antonius Castelblancus</i>	1145.2		<i>Apringius Ecclesia Pacensis Hispaniarum Episcopus</i>	4.9, 809.10, 957.29
<i>Antonius Riarius</i>	1151.10		<i>Apringius scripsit in Apocalypsin Ioannis Apostoli</i>	4.10, 337.44
<i>Antonius à Sylueira</i>	1334.24, 1356.53, 1347.46, 1321.39, 1363.32		<i>Aqua alua</i>	1215.29
<i>ex tribus Turcis captis hostiū secreta percipit</i>	1323.48		<i>Aqua Argētea à Sertorio Eborā perducta</i>	1272.35
<i>à Prorege India subsidium implorat</i>	1324.8		<i>Aqua ex lapidibus emanauit</i>	111.36
<i>et eius oratio ad suos milites</i>	1325.20		<i>Aqua calida in Barcinonensi agro</i>	846.47
<i>hostem fortiter aggreditur & reuicit</i>	1326.22		<i>Aqua Pali</i>	1199.18
<i>suos cibores facit</i>	ib.52		<i>Aqua ductus celebris ciuitatis Eboensis instauratus</i>	1272.32
<i>Gratianum à Naronha certiore facit fuga hostium & liberationis urbis Diensis ab obsidione eorundem</i>	1327.47		<i>Aquitani quales</i>	986.8
<i>&c. penuria pulueris tormentarii laborat</i>	1327.12		<i>Aquitania seu Guiena</i>	1231.11
<i>Antonius Scalinus Gallus</i>	1179.23		<i>olim sub regibus erat Anglorum</i>	ib.12
<i>Antonius Pignerus</i>	1116.8, 1183.37		<i>ad Francos quando redierit</i>	ibid.14
<i>Antoninus Florentinus Pontifex</i>	1009.55		<i>Arabes</i>	1066.49, 1081.59, 1086.17, 56
<i>Antonius Custodius</i>	1371.19		<i>quamdiu unius Amiramomeni dominio subiecti fuerunt</i>	172.54
<i>momento temporis hostes unde profligauerit</i>	1371.18, &c.		<i>in factiones diuisi</i>	167.5
<i>Antonius Castricus</i>	1015.48		<i>deuastant Baticam & Lusitaniam</i>	64.29
<i>Antonius Aluarezus</i>	1191.2, &c.		<i>totā Hispaniam subuertunt</i>	66.38
<i>Antonius Castrensis</i>	1047.21		<i>omnes urbes occupant</i>	67.48
<i>Antonius de Castro</i>	1144.2, 1145.11, 1157.4, 1158.50, 1159.10		<i>Castellanos bellis impetunt</i>	87.11
<i>Antonius Soarezus</i>	1131.47		<i>pacis inita cum Ranimiro violatores</i>	87.16
<i>Antonius de Toledo</i>	1096.25		<i>longam vitam sibi & aliis caelitus compararunt</i>	823.4
<i>Antonius Serranus</i>	1056.43, 1174.42, 50		<i>medici cognomen semper reportarunt</i>	823.7
<i>Antonius Susa Contignus</i>	1175.10		<i>Arabia ingenti fame vexatur</i>	162.45
<i>Antonius Mentius à Vasquogoncelos</i>	1326.3		<i>Aragonesium & Catalanorum imperia coniuncta</i>	843.22
<i>Antonius Melius</i>	1138.33, 47, 1139.29		<i>Aragonia Comites</i>	402.12
<i>Antonius Padiglianus</i>	1102.24		<i>insignia</i>	457.44
<i>Antonius Rodericus</i>	1358.59		<i>Aragonia datur Ranimiro</i>	94.24
<i>regius quaestor</i>	1331.57		<i>Aragonia regnum quando foemina primum collatū</i>	850.57
<i>in pugna occumbit</i>	1351.49		<i>nomen unde</i>	402.12
<i>Antonius Cerda</i>	1139.1		<i>Araquincus portus</i>	1285.36
<i>Antonius Passanna</i>	1358.56, 1360.41, 1373.57		<i>Arca reliquiarum à Rege & Episcopo metu direptionis in Asturias translata</i>	73.30
<i>turri D. Georgii praefectus</i>	1331.55		<i>Arcadius & Honorius Theodosio successerunt</i>	41.10
<i>Antonius Guenara Episcopus</i>	818.45		<i>Arcadius Hispanus martyr</i>	155.26
<i>Antonius Pineirus Episcopus Leriensis</i>	1038.54		<i>Arces ad Tagi Ostium sitae</i>	1127.40
<i>Antonius Monizius & Gratianus Rodericus Tabora Diensem portum ingrediuntur</i>	1340.27		<i>Arces Portugalliae traditae Antonio</i>	1047.19
<i>Antonius Sosa Chaulii praefectus</i>	1330.20		<i>Archidux Austria germanus</i>	1112.55
<i>Antonini Caesaris mentio de Cale</i>	1224.35		<i>Archiepiscopus Braganus iurisdictionem nō modo spiritualement sed & temporalem obtinet</i>	1062.55
<i>Antypho somniorum coniector</i>	871.17		<i>Eboranus</i>	
<i>Apollonius Tyaneus</i>	294.1, 823.3			
<i>Apogetica narratio de Academiis Hispania</i>	804.14			
<i>Apothegma Iohannis II. Lusitaniae regis</i>	1269.10			
<i>Apostoli Petro de baptizato Cornelio succensuere</i>				

I N D E X.

- Eboranus 1119.4 *Lisybonensis* 1144.52 *Toletanus* 1180.58
- Archiepiscopus *Toletanus* 1114.11
- Archimedis *Syracusani sepulcrum à quo repertum* 993.29
- Archipelagus *magnum insularum Molucarum* 1065.44
- Architas *Tarentinus Philolai preceptor* 814.13
- Arcobriga *capta (nunc Arcos)* 226.55
- Arcus *triumphales* 1186.4
- Ardaricus *Rex Gepidarum* 148.49
- Areda *fluuius, à quo Arenates populi nominati* 834.47
- Areus *Lusitanus, graecae & latinae linguae Salmantica Professor* 1015.54
- Argantonius *Rex* 225.24
- Argobadus *Antistes Narbonensis* 373.20 *prose & aliis ab excidio euadentibus ueniã à Rege petit* 57.42 *impetrat* 57.52
- Argentaria *officina Eborae* 994.11
- Argumenta *ad virtutem Albani eleuandam* 1171.19 *clumbia ad Antonium defendendum adducta* 1150.50 *regis Philippi, quibus sibi successionem regni Lusitanici competere ostendit* 1037.12, 1091.43
- Ariacus & Auricus *Gothorum Reges* 38.23 *eis succedit Geberic.* 38.28
- Arria *Gonzalesius Macedius* 1116.53
- Arri duo 312.45, 54
- Ariana *heresis damnatur in tertio Concilio Toletano* 21.49, 49.6 *per Theodoricum inducitur* 150.1
- Ariana *India regio* 1373.20 *celebriores in ea urbes* *ibid.* 27
- Ariminense *Concilium* 314.32
- Aristans *olei inuentor fingitur* 899.36
- Aristobulus *multa falso adiecit certaminis Alexandri Magni descriptioni* 819.9 *ea de causa ab ipso punitur* 819.13
- Aristoteles *Alexandri Magni Doctor* 814.5
- Arma *Lusitania* 1128.40
- Armentum *bovum loco valli hostibus Hispanis per Lusitanos obiectum* 1187.44
- Armengaudorum *familiae conditor* 444.12
- Armozium *insula* 1065.35
- Arnaldus *Villanova medicus* 628.23
- Arrotebra *iidem qui Artabri* 902.9
- Arpedo *Rex Scytharum filium in auxilium mittit Amazonibus* 35.30
- Arriogorriagans *antea Padura dictum quid designet* 424.41
- Arrius *Sylvius* 1088.33
- Arrogantia *intimorum Sebastiani* 1150.43
- Ars *bellandi quare maxime indigeat* 1074.55
- Artabri *qui* 900.27
- Artabrum *promontorium, in quo equae dicuntur sine masculis concipere* 839.3 *falsè Olyssponense reputatur* 902.22, 30
- Arx *Bethlem se Albano duci tradit* 1054.31
- Arx *Cascaisii tormentis concutitur* 1161.27 *diuisi Iuliani ubi extracta sit* 1063.40
- Arx *Diensis militum inopia laborat* 1331.59. 1332.1 *ab hostibus inuaditur* 1338.7 *acriter defensa ibid.* 8 *obsessa in difficultate summa versatur* 1358.3 *eius milites varia in hostem mittunt* *ibid.* 53
- Arx *Lisybonensis* 1164.33 *Namurcensis* 1073.40. *S. Georgii* 1065.20 *S. Iuliani* 1130.39, 1157.1, 1160.36, 1161.20, 1162.54, 1163.37, 1175.43, *capta ab Albano Duce* 1053.52
- Arx *Otthonis* 1049.38 *exercitui Philippi tradita* *ibid.* 58
- Arx *Setubalensis ab exercitu Philippi capta* 1151.9
- Arzilla *olim Zilia Mauritania oppidum* 1033.22, 1064.3, 1075.37, 1078.10, 1079.32, 1081.3, 1087.7, 1088.2, *Regi Sebastiano ad Abdelcherino traditum* 1033.42
- Asagra *reguli* 625.48 *eius conditor* *ibid.* 49
- Ascarides *Babyloniorum Rex* 899.30
- Asclepiades *Mirlianus literas professus est in Academia Berica* 805.44 *ludi literarii in Turdetania praefectus* 880.47
- Asdrubal *à Romanis interfectus* 192.47
- Asdrubal *242.31 eius res gesta* 242.36
- Asia & Europa *terminus famosus* 28.50
- Asia *gentes Turcis infesta* 1370.30
- Asinius *cuius Florentinus* 992.34
- Asperitas *Albani* 1147.39
- Asidonia *duces, unde genus deducant* 636.3
- Astrologia *cognitio medico necessaria* 823.2
- Astura *fluuius, à quo Astures populi nominati* 834.50 *auro abundat* *ibid.* 53 *vulgo Auriga dictus* *ibid.* 57
- Asturio *piscis qualis* 918.7, 29 *Acipenser esse fertur* 918.33 *variis nominibus dictus* *ibid.* 34. *Galeus Rhodius dicitur* *ibid.* 18. *ubi degat* *ibid.* 46
- Asturius *Audentio Pontifici Toletano succedit* 8.42 *eius laus* 8.44 *eius vita & acta* 8.46 *mors* 8.51 *Toletanus Episcopus nonus* 1020.40
- Astutia *Antonii* 1057.28
- Athanagildus *Rex Gothorum* 340.1 *tyrannizat* 47.43, *obit* 47.46
- Athanarici & Fridigerni *habitatio* 39.28 *mors* 40.53 *sepultura* *ibid.* 54
- Athanaricus *primus Gothorum Rex* 39.16 *crudelissime persecutus Christianos ob fidem* 39.20
- Atani *Tinghil quid Aethiopicis designet* 1193.40
- Athaulfus *Rex* 325.2
- Athaulphus *Alarico succedit* 42.24 *eius habitus* 42.26 *Roman more locustarum abradit* 42.28 *accusatus* 87.43 *moritur* 88.3 *miseris Hispanorum condolens Vandalorum incursum occurrit* 42.39 *primus Gothorum Rex Hispaniarum regnum obtinuit* 42.40 *mors Athaulphi* 42.41 *quando, ubi & à quo occisus* 842.33. *eius sepulcrum* *ibid.* 37

- Athaulfus Compostellanus Episcopus* 418. 29 *signo crucis se ab incurſu tauri liberat* 418. 37
cornua Tauri in manu eius relicta in Templo monumenti loco ſuſpēdit 418. 46
Athena & Zacynthus vrbes Græciæ 846. 20
Atlantici, Æthiopicæ, Oceani Inſule & littora à quo primum inuenta 879. 37
Atlanticus Oceanus in Indicum profluat & contra 1290. 22
Atlas frater Promethei 30. 16 *Hiſpania Rex* 217
2 mons 233. 1
Attila Rex Hunnorum ſciſcitatur aruſpices 43.
52 infauſta ipſi prædicunt ib. victus 44.
29, 45. 4, 327. 54 cum Thuriſmundo pugnat
152. 32, 153. 8 eius augurium ex ciconiis 152.
42 Leonis Papæ precibus Italiam deſerit 152.
55 Honoriam Valentiniani ſororem petit uxorem
153. 4 terribilis mors 153. 12
Atumanus Alaſecinorum gentis conditor 404. 15
Auruman Hiſpaniæ præfectus 169. 46
Auarium, Barbarium promontoria 838. 27
Auctoritas Albani 1096. 29
Auentinus mons unde nomen duxerit 189. 53
Auerienſes Duces, eorumque ſtemma 1268. 58
Auerros Cordubeniſis, Auicenna amulus 811. 26
Auerus 1165. 9, 1170. 56, 1173. 25, 50
Auguſtinus Oliua medicus 860. 31
Auguſtus rex Franciæ 1229. 42 *bellum contra*
Principes fæderatos geſſit *ibid.*
Auicenna Cordubeniſis, quibuſdam Hiſpalenſis 811.
25
Auidi rerum nouarum in Gallia multi 1192. 38
Auila 1173. 58, 1174. 16, 32
Auinteſium 1175. 23
Auiſenſium militiæ initium 984. 6 *confirmatio*
ib. 10
Auitus Vienneniſis Episcopus 4. 51 *eius libelli, &*
epigramma ad Fuſcinam ſororem 452. 55
Anla palatii Liſybonenſis maior 1099. 50
Anocladus fluiuius 834. 58
Aurafius Toletana Eccleſiæ pontifex 9. 29 *poſt*
Adelphium in loco ſacerdotis aſciſcitur 9. 30
perfectis viris equiparatur 9. 33 *vixit in ſacerdotio annis ferme duodecim* 9. 35
Aurea atas Luſitanorum 1271. 29
Aurea Cheroſoneſus 1065. 40
Auri & argenti fodina ad Senium montem in agro
Barcinonenſi 846. 46
Aurei velleris militia ſub D. Andrea patrocini
inſtituta 1265. 48
Aurelius Rex Legionenſis 72. 40
Auriſicus filius ſe pro patre morti offert 697. 37
Aurum ob ſui copiam vile & in nullo precio ſub E-
manuele Luſitano 1271. 10
Auſenæ montis ſpelunca 397. 24
Auſhanagilde ciuitas 1004. 17 *à quo nomen ſor-*
tita *ib. 21*
Authoritas Comitum apud Gothos 197. 28
Autumar Arabum Rex 166. 25 *eius prælia* 166.
- 26 moritur* 166. 29
Auxilia Chriſtianorum per Luſitanos ſperata 1130
10 Baſſaimorum à Diensibus petita 1358. 5
Auxilia Gallica 1164. 3 *miſſa ad inſulas Terce-*
ras 1211. 43
Auxilium Gallorum per Luſitanos implorandum
1111. 49
Azarias princeps Sacerdotum cum Dauide in Æ-
thiopiæ miſſus 1306. 11 *eius ſacrificium ib.*
15 Tabulas fæderis Dei aufert & adulterinas
in locum reponit *ib. 16*
Azenarius primus Aragonum Comes 848. 50,
849. 22
- B
- BaZenarex Æthiopum* 1279. 17 *huius tēpore*
Chriſtus mundi Seruator natus *ibid.*
Baccalarei Hiſpanis ſunt Doctores conſilii regiæ
1182. 6
Bachitres 219. 9
Bacchus fluiuius Batiæ 834. 59
Bacchus Lyſius dictus 899. 39
Badagiozum 1070. 14, 1132. 56, 1135. 9, 1153. 23,
1155. 59, 1169. 17, 1173. 2, 1182. 6, &c.
Badioza Batiæ vrbs 903. 47 *alias Pax Auguſta*
944. 39 ſiue 1001. 3
Baducus Cambaiæ Rex 1347. 31
Baduris Imperator Cambaiæ 1329. 30
Batiæ nomen 214. 17 *idem Vandaluſia* 211. 57
Batiæ 1062. 47 *Philoſophis & Poëtis florebat o-*
lim 805. 42 *Academia* *ibid. 44*
Batici prima doctrina ſemina hauſerunt 805. 27
Batis fluiuius, alias Vandaluſia dictus, eiufq; deſcri-
pſio 835. 3 *à Lucano & Martiali commen-*
datur *ibid. 13 olim Cirtius & Tarteſſus* 854.
3
Baturia regio à Bati fluiuo dicta in montibus Ma-
rianis bifariam diuiditur 854. 2
Betus Rex Hiſpaniæ 805. 22
Baiacetes captus à Tamerlane 766. 12
Baiazit Imp. Turcarum Baudeli Regi Granatæ ad-
uerſus Hiſp. Regē ſuppētiæ ferre promittit 867
45 eius legatus ad Regem Granatæ 867. 17
Baldeſius 1190. 9. 47
Baleares captae 575. 37
Balfa Algarbii ciuitas, alias Tanilla 952. 48
Balthazar Feria 1122. 3
Baltharum familia conditor 945. 25
Bamba à Quirico Pontifice Toletano in Regem un-
gitur Gothorum 53. 13
rebelleſ ſibi ſubiicit 55. 8
Bamba à Viſlimiro conuiciis impetitur 55. 43
ciuitatem Narbonam obſidet & expugnat 55.
50
eius exercitus Nemaſum cingit obſidione 56. 8
occupat 57. 7
Bamba & Eruiſius Reges Gotthorum 810. 42
Bamba per Eruiſium veneno potui mixto inſicitur
60. 7 moritur 60. 13
Bamba Rex monachus 60. 11
Banda

I N D E X.

<i>Banda miliria</i> 669.45 <i>Hispanis Tania dicta</i> ib.	32
<i>Baneanes populus disciplina Pythagorica de non occidendis animalib. obseruantissimus</i> 1373.34	
<i>Baptismus Aethiopum</i> 1306.39 <i>unde illis datus</i> ib.44	
<i>Baptismus Christi</i> 1302.53 <i>quid sit</i> 1303.1	
<i>Baptista Antonellus</i> 1043.17	
<i>Baptista Florentinus</i> 1207.58	
<i>Baraia pagus</i> 1125.13	
<i>Barbarici qui</i> 908.10 <i>cur sic dicti</i> 909.2	
<i>Barbarium promontorium</i> 908.15	
<i>Barbuda Alcantara magister</i> 757.16	
<i>Barce vrbs Libya</i> 841.19	
<i>Barcelli</i> 1177.26	
<i>Barcino an pulchritudine vincat Florentiam Etruria urbem dubitatur</i> 845.12	
<i>Barcino à Mauris capta</i> 444.5, 843.1 <i>recepta de Mauris</i> 843.10 <i>Gotthica genti & Alanis subdita</i> 842.32 <i>sedes regni Gotthici</i> 842.41 <i>metropolis Catalanorum</i> 843.17 <i>inter parua oppida Hispaniensis ora enumeratur</i> 841.24 <i>Fauentia cognominata</i> 841.25 <i>inter primas Hispania & celebriores Europa urbes numeratur</i> 843.24 <i>Romanis subdita</i> ib.38	
<i>Barcinonenses Martyres</i> 842.18	
<i>Barcinonensis Comitatus quando & qua occasione unitus cum Aragonia regno</i> 1229.17	
<i>Barcinonis principatus origo</i> 420.3	
<i>Barcinonis primordia à Barcilo Caria vrbe fuisse dicitur</i> 841.21 <i>eius situs</i> 844.1 <i>eius urbis templa</i> 844.17 <i>ibi in ade veneris Romanorum sepulcra fuerunt</i> ib.25 <i>eiusdem descriptio</i> ib.28 <i>Leletania caput</i> 844.41	
<i>Barnegasi Arabibus & Aegyptiis habitu corporum &c. similes</i> 1285.39	
<i>Barnegastorum Rex</i> 1285.34	
<i>Barones Hispania</i> 1182.24	
<i>Barones quib. caeremoniis olim creati</i> 198.10	
<i>Barretus</i> 1154.43	
<i>Barrerium oppidum</i> 882.18	
<i>Barsetus amnis à suo alueo deriuatur</i> 42.17	
<i>Bartholomaeus Caranza Mirandensis</i> 817.28	
<i>Bartholomaeus Ferreira Theologiae professor</i> 1235.9	
<i>Bartholomaeus Oliuera</i> 1046.32	
<i>Bartholomaeus Pinus Portodomus</i> 815.25	
<i>Basilides haereticus</i> 299.17	
<i>Bastida</i> 1204.22	
<i>Bastuli vbi</i> 905.26	
<i>Bastulorum fines</i> 226.57	
<i>Batalense caenobium</i> 1266.18	
<i>Batazala scara, Graeciae Imp. neptis</i> 956.11. <i>eius monumentum</i> ib.18	
<i>Baucius Capetus</i> 227.17	
<i>Baudelis Granata Rex</i> 866.23	
<i>eius exercitus prostratus fortunam incusat suam</i> 877.21	
<i>se Regi Ferdinando cum suis dedit</i> ibi. 26	
<i>à Rege Ferdinando consolationem percipit</i> ib.	
<i>Bazai ciuitas cum arce in potestatem Aethiopia Regis venit</i> 1317.57. 1318.7. <i>quot aureorum milia Regi Aethiopia annuatim soluat</i> 1318.17	
<i>Baxainensis ager</i> 1318.13	
<i>Bazani</i> 1065.36	
<i>Beata vocabantur virgines sacra</i> 366.48	
<i>Beatrix Caroli III. Sabaudiae ducis vxor</i> 1092.11	
<i>Beatrix filia Alfonsi. X. naturalis</i> 1064.16	
<i>Beatrix filia Fernandi Portugalliae regis</i> 1262.48. <i>insignis eius pudicitia,</i> ib.50	
<i>Behetria</i> 690.29. <i>addicta Petro regi</i> 715.15	
<i>Begia</i> 1122.58	
<i>Beira</i> 1062.50	
<i>Belemum</i> 1121.23. 1131.35. 1159.59. &c.	
<i>Belga</i> 1113.7. 1193.20.33 <i>vrbe Olystiponensi expulsi</i> 1054.13 <i>hostes regis Hispaniae omnium acerbissimi</i> 1164.37 <i>per Lusitanos semper habiticlementer</i> 1113.2 <i>propter quam causam ab Ecclesia Romana defecerint</i> 1114.31	
<i>Belgici rebelles</i> 1182.42	
<i>Belgium</i> 1073.33. 1113.29. 1169.56. 1192.22	
<i>Belisarius</i> 338.24	
<i>Bella cur Lusitanis non tam utilia, quam honorifica quaedam fuerint</i> 1064.24	
<i>Bella Fernandi Roderici</i> 122.33	
<i>Belli praeludia inter Saracenos & Christianos</i> 135.27	
<i>Belli Troiani initium</i> 31.59	
<i>Bellum Alarcuris</i> 126.1 <i>Castellanorum</i> 10.64.1 <i>Africanum</i> 1103.37. <i>contra Persas</i> 1191.37	
<i>Bellum ciuile inter Henricos Imp. patrem & filium</i> 1226.46 <i>Granatense</i> 1106.57. 1114.38 <i>Lusitanicum quietem orbis Christiani publicam turbaturum, timetur</i> 105.23. 1155.26	
<i>Bellum intestinum Arabum</i> 171.34 <i>Punicum Iugurthinum & Catilinarium quando cessauerint</i> 191.23 <i>Regis Aldofonsi contra Mauros & victoria</i> 80.41 <i>eius mors & sepultura</i> 80.44	
<i>Bellum Sociale in Gallia</i> 1229.41	
<i>Bellum Veremundicum cum Arabibus</i> 88.4.89.38	
<i>Belo fluuuius item oppidum Batica</i> 835.1	
<i>Benedictio Marci Patriarchae</i> 1291.57	
<i>Benedictinarum virginum domicilium</i> 382.19	
<i>Benedictus XIIII. Pontifex fit</i> 758.25 <i>spoliatur</i> 788.6 <i>obit</i> 794.21	
<i>Beneficia Lusitania</i> 1128.41	
<i>Beneficia per Philippum parentibus collata</i> 1179.22	
<i>Berengaria, minor erat Blanca sorore</i> 565.38	
<i>Bernardi primatis Toletani reditus</i> 108.58	
<i>Bernardus Agenensis Abbas creatur SS. Facundi</i>	

- & Primitiui monasterii. 106. 19. *eligitur in Toletanum Archiepiscopum* 21. 20, 106. 21, 479. 25. 41.
Bernardus ad sacrum bellum cum aliis Ducib. proficiscitur 491. 58
Bernardus glossator Decretalium 595. 20
Berosi liber fabulosus 213. 28
Bertramus à Cucua Alburquequensium Dux 1042 11. 1127. 54
Bertrandus Clachinus 709. 34. *Magister equitum in Gallia* 719. 48
Besola fluius 835. 2
Betheleem oppidum 884. 19
Betulus fluius 835. 22
Bexa quenam urbs 998. 47
Bezuar 1115. 19
Biblia sacra in maternam linguam versa 624. 23
Bibliotheca Hispani Colonorum amplissima 821. 50
Bibliotheca Romana incendium 809. 26
Bilbaum conditum 643. 12
Bilbilim fluius unde dictus 835. 20
Bisaica 1063. 16
B. Isidorus apparet Aldefonso Regi 117. 30 *apparet Regi Ferdinando* 100. 5 *Gothicus Historiographus* 50. 24. *obit.* 50. 29
Blanca Petri Castella Regis uxor 690. 44. *occiditur* 764. 43
Blanca Gallorum regina 1232. 38. *mater Sancti regis Ludouici* *ibid.*
Blasius Camellus 1179. 29
Blasius Toletanus Praesul 692. 29. *idem Vascus* 704. 7
Bletisa, nunc Ledesma 403. 10
B. Mancius Eborensis primus Episcopus 977. 50. 56. *eius sepultura* 978. 9. *quo corpus eius translatum sit* *ibid.* 12
B. Maria Virgo Hispania & Toletana prouincia Patrona 135. 33
Bolonia 1064. 14
Boccarus Lusitanus 1377. 52
Bombarda primus vsus 681. 30. *vocatur Lombarda* 769. 21
Bona spei promontorium 880. 16. 1269. 32
Bona Lusitania vacantia quibus conferenda 1128. 46
Bonifaci Christum adoptiuum & non proprium dicunt 4. 31
Bonifacius octauus 637. 41
Bonitas fructuum Portugallia 1063. 40
Bononia oppidum Gallia olim Gessoriacum 1035. 58, 1093. 14
Bonna oppidum Germania ad Rhenum 883. 24
Bononienses Comites 1226. 27 *origo eorum* *ibid.*
Bononiense collegium 674. 16
Boruisa Rex Gothorum 36. 47. *Germanorum terras occupauit* 36. 48
Bouaticum uectigal 564. 30
Boues Elephantibus maiores Gracis tradentibus, ubi reperiantur 839. 46
Boues sclopetorum ictus excipientes ordines Hispanicos perturbant 1187. 47
Boues tanquam vallum hosti per Lusitanos obiecti 1187. 51, 1217. 29.
Bracara Augusta metropolis Callecia 1001. 54
Bracarense Concilium primum 340. 50. *secundum* 243. 26. *tertiu* 375. 26.
Bracarenses cuius opera ad Christum conuersi 964. 40
Bracari olim Gronii dicti 911. 51. *quadrifariam diuiduntur* *ibi.* 59
Braccius Dux 794. 3. *occiditur* 796. 33
Brachari Portucalenses dicti 1224. 17
Braga 1062. 55
Braganza 1083. 23, 1091. 12, 1102. 45, 1103. 2
Bragmines sagittarii 1371. 12
Brasile vulgo dicitur prouincia S. crucis 1065. 51
Brasilia 1070. 39, 1189. 28
Braulio Casaraugustanus Episcopus 50. 48, 362. 16
Braulio Casaraugustana Ecclesia sacerdos. 10. 58. *vitam Emilianii monachi descripsit.* 11. 1. 2. *sacerdotium ferme viginti annis habuit* 11. 3
Briga qui essent 213. 55, 214. 4
Briga quid Hispanis 956. 25
Brigantium regionis Transmontana caput 1041. 41
Brigantium portus, hodie Corugna 209. 23
Brinnius mons 213. 58
Bromienses monachi 520. 21
Brunecildis à calumnia liberatur 341. 27
Bucar Merinorum conditor 602. 39. 43
Buccinator sclopetis petitus 1161. 24
Bulla Cruciatæ per Pontificem promulgata 1073. 15. 1121. 45
Bullonii Comitatus 1225. 51. *eiusq. aliquot Domini* *ibid.*
Bullonium oppidum 1225. 52. *uenditum Sperto Episcopo Leodiensi* *ib.* 54
B. Virgo Maria apparuit Ildefonso 52. 41
Burdini schisma 504. 36
Burgenses primum locum in conuentu regio petunt 686. 46
Burgi urbs extruitur 431. 36
Burgundia nomen 321. 34
Byzantium ciuitas quando & à quo condita 191. 4. *Constantinopolis dicta* 191. 5

C

- C** *Accioppo* 1130. 37
Cacus armenta Herculis abegit 31. 34. *mors*
Caci 31. 49
Cacus 218. 34
Cacus in Carpetania & Celtiberia morabatur 30 53. *Vulcanifilius dicitur.* 30. 54 *armenis, gregibus & venationum copia abundabat* 309. 58

Caci

I N D E X.

<i>Caci innumera caedes</i>	31.5	<i>Cancellarii munus datur Toletanis Praesulibus</i>	
<i>Calius sacerdos</i>	1338.11	559.4	
<i>Ceremonia Portugalesium in regib. declarandis</i>		<i>Cancellarius magnus regis</i>	1128.57
1252		<i>Candela consecrata</i>	1305.2
<i>Casar Augusta capitur, multaq. alia oppida</i>	503.41.	<i>Canica Vallem, hodie Cangas dicimus</i>	395.
504.1. quando facta est metropolis	658.7. quan-	47	
do fundata	289.41	<i>Canis areus tormenti genus</i>	1355.5
<i>Cesares dicti Imperatorum successores</i>	298.52	<i>Canisium</i>	1078.4
<i>Cesarianum captum (nunc Xerez)</i>	226.55	<i>Canius Rufus Gaditanus</i>	808.12
<i>Cesar Lusitania imperium quando adeptus</i>	9.15.	<i>Canones sacri praepostere explicati</i>	1184.32
15.19. Iterminii montis incolae expugnat ibid.		<i>Cantabria fines</i>	211.38
45 quatuor annis bellis in Hispania gestis Ro-		<i>Cantabricum bellum</i>	287.59.288.1
mam redit & occidi iubetur	195.5 interemptus	<i>Cantiliana</i>	1136.26
942.48		<i>Cantores facelli regii</i>	1129.8
<i>Caiae oppidum in xta Promontorium Narsinga</i>		<i>Capella veteribus Mirabriga</i>	573.34
1374. pipere abundans	ibidem	<i>Capellanus pontificis maior</i>	1184.47
<i>Caeciae Episcopatus diuisi</i>	340.57	<i>Capellus Portugalesibus cucullus dicitur</i>	1258.
<i>Calagurrum oppidum Hispania</i>	807.12	34	
<i>Calabiata</i>	1065.28	<i>Capillati Aethiopes</i>	1285.28
<i>Calataiuba conditor</i>	398.38	<i>Capitanei in Lusitania</i>	1120. 51 maiores 1184.
<i>Calatraua milita</i>	526.56	14	
<i>Calatraua datur Abbati Fiteriensi</i>	118.58	<i>Capitale ubi sit piscem Asturionem captum ad Re-</i>	
<i>Caiae oppidum, nunc Caia</i>	210.49	<i>gem non deferri</i>	921.22
<i>Caletum</i>	1189.24	<i>Captio Alarconis</i>	125.11
<i>Caiae urbs alias Portugale</i>	989.43	<i>Captio Alcaratii &c. 137. 20. Beatia, Vbeta &</i>	
<i>Calippe de Baldac Papa Arabum</i>	117.4	<i>aliorum Castrorum 136. 41. Concha. 124. 55</i>	
<i>Calixti. 11. Pontificis Romani diploma. de restitu-</i>		<i>Malachonis. 131. 39. Montis Alacris. 140</i>	
<i>tionem urbis Bracarensis</i>	508.28	<i>40. Salua terra 128. 23 urbium Navarrae</i>	
<i>Calixtus secundus patruus Alfonsi Imperatoris</i>	505.	127.20	
13.507.46		<i>Captiui in Africa 1130. 12. redimendi 1129.</i>	
<i>Callipodes fluius alias Sadanum 921. 47 quibus</i>		20	
<i>piscibus abundet</i>	921.57	<i>Caput angurii 1077.52. 1078. 30. bonae spei 1065.</i>	
<i>Calpe mons Europam ab Africa separat</i>	838.	24. Comeri ibid. 37. Morrum 1199.	
30		13. 1200.33. S. Vincentii 1068. 21. 1200.	
<i>Calpurnianus Lusitania Praeses</i>	1012.33	3. 1290. 17. Siccum 1157. 1. viride 1189.	
<i>Calumnia aduersus Albanum</i>	1171.18	28	
<i>Calys, Clerum & Durius Hisp. fluius</i>	835.	<i>Capy Syluius urbem Capiam in Campania aedifi-</i>	
32		<i>cat</i>	189.44
<i>Cambaia qualis ciuitas</i>	1317.56	<i>Caracae conuentus celeberrimi Ioanne primo</i>	744.
<i>Cambyses Rex</i>	1286.39	18	
<i>Camera Lisybonensis</i>	1059.34	<i>Caraca nunc Guadalaiara, vicus ducum Infantaf-</i>	
<i>Cameracenses</i>	1192.4.11	<i>gorum</i>	822.17
<i>Camerates Lisybonenses 1095. 26. 1112. 22. 1129.</i>		<i>Carauaialii fratres de rupe praecipitati</i>	653. 20.
23. 1163. 49. quotidie per Antonium mutati		24	
1161.53 dignitati pristinae restituntur	1170.7.	<i>Carauella nauigii celerrimi genus</i>	1368. 34.
<i>Camerates Sanctaena</i>	1126.46	1375.45. commeatu &c. onusta Diu perducta	
<i>Camilla Amazonum regina in pralio contra Ae-</i>		ib.35	
<i>neam occumbit</i>	189.15	<i>Carceres publice Lisybona iussu Antonii aperiuntur</i>	
<i>Campana ad S. Iacobi templum relata</i>	147.31	1055.56. 1167.45	
<i>Campana loco clausi pulsata</i>	1187.21	<i>Cardinales legati</i>	1156.21
<i>Campanellum urbs regia</i>	1318.4	<i>Cardinalis Alexandrinus 1156. 27. Archidux</i>	
<i>Campi Gotthorum in Vaccas</i>	424.56	<i>Austria 1197. 52. Burgensis</i>	1096.26
<i>Campus maior Arronghazia 1141. 56 Outiche vo-</i>		<i>Caridemum promontorium</i>	838.44
<i>catus</i>	1064.9	<i>Caritas annomae in Lusitania</i>	1114.57
<i>Canariorum regia urbs Arianorum</i>	1373.5	<i>Carmen Ioannis Costa ad Lusitaniam</i>	1347.4
<i>Canatus mons in quo lacus esse fertur & demo-</i>		<i>Carmona proditur a Comite Iuliano</i>	68.22
<i>num sedes</i>	838.37	<i>Caroli Magni mandatum Comitib. factum</i>	197.43
<i>Canaria Insula quando reperta</i>	685. 55. 755.	<i>Caroli mira de praeliis committendis cum Alde-</i>	
17		<i>fons 74.16. eius mors & sepultura</i>	74.42

<i>Caroli Verardi Casenatis ad Raphaëlem Riarium</i>		<i>Castinaldus Nabantia princeps</i>	944. 53
<i>Cardinalem prefatio</i>	861. 23	<i>Castra Albani</i>	1146. 49, 1164. 19
<i>Carolus Burgundus Isabella & Philippi III. filius</i>		<i>Castrum Alcala capitur 109. 1. Dominarum occupatum & fratribus Calatrana restitutum</i>	137. 17
1265. 45. <i>in pralio ad Naxcaum occubuit ibid.</i>		<i>Castulo conditur</i>	219. 19
46. <i>filiam suam Mariam Maximiliano I. despondit</i>	ibid. 47	<i>Catalanorum nomen Anagarus Germanorum Dux suis militibus indidit</i>	842. 51
<i>Carolus Caluus Francorum Rex</i>	418. 53, 1004. 58.	<i>Catalogus fraudum 1129. 57. iudicum 24. & gubernatorum 1100. 33. 46. Praesulum Toletanorum ante excidium Hissp.</i>	14. 12. 19. 24.
<i>Carolus & Ludouicus Comites Barcinonenses</i>	843. 10	<i>Catharina Bragancia Ducis uxor</i>	1038. 56, 1092. 39, 1099. 27, 1119. 1, 1123. 27, 1181. 17, 1182. 51
<i>Carolus III. Nauarra Rex</i>	1251	<i>Catharina Pacensis</i>	822. 16.
<i>Carolus III. Sabaudia Dux</i>	1092. 11	<i>Catharina Castella regina</i>	1073. 5
<i>Carolus Gallus</i>	1207. 59	<i>Catharina Medicea 1061. 21, 1093. 9, 28. 1192. 25</i>	
<i>Carolus Borgia</i>	1209. 40	<i>Catharina soror Caroli V. 1092. 25. nupsit Iohan. III. Portug. regi</i>	1247. 13
<i>Carolus Spinellus</i>	1127. 59	<i>Catharina uxor Henrici tertii Castella Regis</i>	743. 14. 17
<i>Carolus Magnus venit in Hispaniam eius gesta & pralia</i>	411. 4. 411. 23	<i>Catharrus</i>	1170. 26
<i>Carolus Martellus Francia & Germania consul 170. 45. cum Abderamen bellum gerit ibid. 49 deuincit eum</i>	170. 52	<i>Cathelauni campi in Gallia 327. 17. Gracum imperium vexant</i>	656. 7
<i>Carolus Philibertus Allobrogum Rex</i>	1035. 19	<i>Cato Censorius imperium in tota Hispania tenuit</i>	990. 23
<i>Carolus V. Rom. Imp. 810. 59, 1035. 18, 1081. 18, 1092. 11, 1114. 42, 1293. 23. V. in Germania IV. in Nauarra I. in Aragonia & Castella</i>	1244. 51	<i>Cato Consul venit in Hispaniam</i>	259. 45
<i>Carolus quintus Gallia Rex 707. 46. sextus 751. 27. septimus 800. 26</i>		<i>Catholici cognomē Regibus Hispanie datum</i>	399. 12
<i>Carolus Rouerius Dux Sabaudus</i>	1102. 30	<i>Catures nauigiorum genus</i>	1352. 40
<i>Carpetania à Romanis occupatur</i>	29. 54	<i>Caua, Iuliani Comititis filia</i>	384. 34
<i>Carpetani, Vettones, Vaccari ac Callaici qui</i>	900. 30	<i>Caudati Incolae in prouincia Anan</i>	1283. 53
<i>Carri sexies mille in unum locum coacti</i>	1127. 19	<i>Causa persecutionis Decianae</i>	842. 22
<i>Carteia, Cartessus, idem 230. 9. nunc Carteia Tarifa in Batia vetustior Colonia</i>	858. 13	<i>Caunus mons, nempe Moncaius</i>	209. 46
<i>Carthago condita in Africa 223. 25. noua in Hispania 242. 53. à quibus constructa 841. 12. Hispania quando condita 188. 31. à Tyriis condita fertur 928. 40. 46. quamdiu ante Romam condita 155. 10. noua paret Ecclesia Toletana</i>	154. 37	<i>Caya fluuiolus</i>	1147. 48
<i>Carthago Didonis quando condita 188. 31. à Gothis euerfa</i>	1020. 19	<i>Cayrus 1311. 6. à Turcarum Imp. occupata</i>	1320. 6
<i>Carthaginis iura Toletum translata</i>	325. 40	<i>C. Catinius pugnat cum Lusitanis 932. 1. occumbit ibid. 5. qualis fuerit</i>	992. 18
<i>Carthusiani & Cistercienses monachi</i>	504. 24	<i>C. Galpurnius Piso Catinio succedit in Praetura 932. 6. cum Lusitanis pugnant victoriam obtinuit ibid. 40.</i>	
<i>Caryophyllon unde aduehatur</i>	1065. 45	<i>Celenis concilium</i>	328. 48
<i>Cascais</i>	1076. 15	<i>Celestinus quintus 637. 41. eius elogium ibid. 49</i>	
<i>Cascaisum 1144. 2. 1156. 43. 1057. 3. 50. 1158. 11. 32. 49. 1169. 42. 1173. 47. 1175. 38</i>		<i>Celoces Prioris</i>	1169. 3
<i>Cascale arx à Philippo capta</i>	1052. 53	<i>Celoy Antonii Sylueira à Turcis impetitur</i>	1322. 39
<i>Cascale urbis situs</i>	884. 14	<i>Celtarum gens in Lusitaniam venit</i>	988. 42
<i>Casteata donatur Roderico Archiepiscopo Toletano</i>	146. 24	<i>Celtiberia fines proprie</i>	504. 11. 14
<i>Casilda Almenonis Mauri filia</i>	459. 8	<i>Celtici qui</i>	904. 27, 998. 2, 1000. 26
<i>Casille</i>	1156. 42	<i>Celticum, Cuneus promontaria</i>	838. 46
<i>Caspar Casalius</i>	1120. 49	<i>Centenarii Centuriones dicti quales fuerint 201. 38</i>	
<i>Casinus mons</i>	150. 48	<i>Centenariorum pœna ob fugam ab exercitu suo 201. 24. pœna ob fugam ad altaria vel Episcopum ibid. 44. eorum pœna ob veniam concessam cuidam militum domum redeundi</i>	201. 46
<i>Castella 1095. 7, 1096. 12, 1097. 1, 1102. 47</i>		<i>Centi Senatores ad gubernandam Romam eliguntur</i>	190. 29
<i>Castella & Aragonia motus</i>	560. 34	<i>Centum & quinquaginta Diensum casi</i>	1359. 46
<i>Castella Comites occiduntur</i>	431. 56	<i>Centuriones Antonii inexperti</i>	1160. 8
<i>Castellani 1066. 50, 1155. 46, 1174. 6. regiones occidentales inuestigant</i>	1065. 47	<i>Centuriones & milites Hispani</i>	1163. 32
<i>Castellum S. Georgii fundatum 1269. 38. ex quo magna vis auri Lusitanorum regibus aduehatur ibid.</i>		<i>Cerde fratres</i>	630. 30. 631. 11
		<i>Cerealis Castulensis Ecclesia Episcopus 15. 34. eius cum</i>	

I N D E X.

- cum Maximiano Ammonitarum Episcopo cō-*
certatio 15.35 eius opusculum 15.38
- Ceremonia baptismi* 1305.24
- Cerebrunus Toletanus Praesul* 531.7 *mors* 538.45
- Cerretani Hispania antiquissimi populi* 845.56
- Cerua Sertorii* 276.32
- Cetobriga urbs ubi olim sita* 956.22 unde dicta
ib. 25 piscationibus nobilis *ib.* 31 *Episcopatus*
Eborensis terminatio 956.50 vulgo *Cetobra*,
alias cætus Tubalis 957.9
- Cetubales iuxta fluvium Iberum edificarunt & se*
Celtiberes nominarunt 29.50
- Chalcedonensis synodus* 329.20
- Chalium ciuitas regni Calequi* 1324.29
- Charis Insula noui orbis* 1284.21 eius incolæ fe-
roces ibid. 23 carne humana vescuntur *ib.* 24
habitus & mores eorum *ib.* 27
- Chauls* 1065.36.40
- C. Herennius prope fluvium Sucronem cum exer-*
citu perit 837.36
- Chersonesus aurea* 1065.40
- Chetinus regulus Indiae* 1374.53 *Lusitanis infe-*
stus *ib.* 55
- Chichorrorum familia* 1259.30 generis origo *ib.*
31
- Childebertus Francorum Rex & Clotarius Hispan-*
nam repetunt 338.1
- Chindauintus Rex* 364.5
- Chintila Rex* 361.2
- Chintilianus Gottbus* 810.42
- Chirurgi, Medicinarii & Tabelliones nulli nisi*
probatissimæ fidei, Barcinone admittuntur 845
35
- Chorea à nostris cur ducta & quales* 1326.56,
1327.1 ex latitia super hoste superato ducta
1188.14
- Chrisma apud Æthiopes pro sacramento non habe-*
tur 1307.50
- Christiani ad montium ardua confugiunt* 67.49
Arabes è regno Legionensi expellunt 811.31
electi qui in utero matrum suarum 1307.27
interioris Indiae Regibus odiosi & cur 1353.25
noni 1150.16, 1070.59 *transfuga* 1362.22
cultum pristinum se abiicisse negant 1362.24
Iuzarcanem per humanum iactitant *ib.* 30 &c.
lucro corpus & animum addixerunt *ib.* 32
- Christianorum persecutio sub Diocletiano & Ma-*
ximiano Imp. 978.21
- Christi imitatores veri qui* 1303.32
- Christi militia in Portugalia* 659.15
- Christophorus Colonus Indiarum repertor* 821.25
Euangelium Christi in repertas insulas propa-
gavit 821.40
- Christophorus Columbus* 1065.47 *nouas in ma-*
ri Indico reperit Insulas 1282.18
- Christophorus Erassus* 1202.32, 1204.3
- Christophorus Licanati, alias Zaga, Zabò* 1296.27
- Christophorus Madrucii Carpenteracti praesul* 824
- Christophorus Morus* 1090.1, 1091.1, 1094.38,
1096.21, 1097.34, 1098.35, 1102.13, 1106.47,
1109.26, 1132.39, 1148.15, 1182.25, &c. lega-
tus Regis Hispania 1034.35
- Christophorus Tauera* 1068.45, 1074.47, 1083.
9, 1087.19, 1088.32, 1180.20, &c.
- Christus nostra salus &c.* 1303.21 *qua specie pro-*
phetis apparuerit 1305.41, &c. *natus* 291.
11 an ex tribus substantiis 379.46
- Chronologia Conciliorum Hispania* 21.33 *Regū*
Gothorū 23.10 *Toletanorum Praesulum* 20.9
- Chyrogaphum demonstrans, quibus vectigal Sy-*
renum aliarumq; rerum pendere debeat 882.23
- Cibi immundi vetiti* 1307.52 *per Iesuitas vel*
permisi vel vetiti 1066.35
- Ciceroni poesis peregrina visa est* 805.54 *eo mor-*
tuo litera Romæ ceperunt deficere 806.7
- Ciceronis orationes ut monumenta & ornamenta*
familiae suae à Romanis seruata 819.19 eius or-
ius 274.40
- Cicus mons Lusitania Marianorum montium ap-*
pendix 912.34
- Cidellus Iudeus medicus* 111.10
- Cidiauus* 432.50 *victoriae* 472.1, 6, 476.31 *fi-*
lia 49.27 *Valentiam capit* 493.17
- Cidus belli Bæticae praefectus* 476.25
- Cinamomum omnium optimum ubi nascatur* 1065
39
- Cinthauius Rex* 11.15 *regnum Gothorum*
tyrannide inuasit 51.8 *obitus eius* 52.3
- Cinga fluvius Ibero mixtus* 835.26
- Cingulo militaris honor continebatur* 374.5
- Cinibila Rex Gothorum* 10.55, 11.15, 50.42
- Cippus marmoreus Cordubæ in D. Mariae tem-*
plo 855.21
- Circumcisio Æthiopum* 1306.30, 51
- Cisnerus militum quidam Dux* 1146.49
- Ciues Angrani* 1205.21 *Eborenses* 1148.43
Landini 1148.16 *Lisibonenses* 1163.49, 1164
1 Olyssiponenses quibus auctoritate regis Seba-
stiani fuerint assuefacti 1067.28 *Nemausen-*
ses vrbe capta in praesidium arenarium confu-
giunt 57.9 *eorundem strages* 57.11 *Porten-*
ses 1173.30
- Cinica apud Romanos quid fuerit* 858.9
- Ciuitas regia adificatur* 604.4
- Ciuitates Hispania à quibus acquisita* 74.57 *ad*
regni conuentus venientes 682.11 *quales in*
Æthiopia 1311.48
- Ciuitatum Hispania occupatio* 75.1
- C. Iulius Caesar ab Ænea per Iuliam familiam ori-*
tur 193.30 *negotiiis Scythia compositis & nepo-*
tibus filiaq; Pompeii occisis Romæ fit consul 194,
17 aduersus filios Pompeii & C. Labienum &
Accium Varum plurima bella gerit 194.46
Sex filium Pompeii maiorem cum aliis pluribus
ducibus interficit *ib.* 52 *Ptolomæi regnum inua-*
dit *ib.* 6a *Ptolomæo ad paciscendū inuitatur* *ib.* 8
Ptolomæum se aggredientē interficit *ib.* 11 *Tyrre-*

<i>na littora penetrat</i> 193. 43 cum Popeio pugnans vincitur 193. 46 secunda vice pugnans vincit ibid. 50 venit in Hispaniam 279. 59	<i>Coius Sopharus quibus rationibus Mamudium ad bellum incitarit</i> 1329. 30, &c. magnos exercitus comparat ibidem 38 Diensem civitatem sibi à Mamudio dono datam fingit ibid. 43 literas ad Mascaregnam mittit ibidem 51 militum copia in urbem Diensem missa bellum dissimulat 1350. 14 ipse urbem ingreditur ibid. 48, &c.
<i>Clades Romanorum ingens</i> 931. 20 Hispanorum à Romanis accepta 932. 28	<i>Coius Sophar varium exercitum à propinquo suo colligi petit</i> 1349. 35 toti exercitui cur praeficiatur ib. 41. Diem oppidum à Rege Cambaia dono accepit ibid. 25 globo bombardae peris 1357. 12 omnium Christianorum hostis ibid. 15
<i>Claudius Imperator Romanorum</i> 38. 2 Gothos devicit & in fugam coegit 38. 3 gloria, quae ipsi à Romanis contigit 38. 4	<i>Coii Sofari consanguineus cum navibus interceptis perit</i> 1343. 1, 5 promissa falsa inuenta 1327. 24
<i>Claudius Vnimanus Imp. Rom.</i> 935. 14 cum Viriato pugnat ibid. 24	<i>Coimbria, urbs regia</i> 115. 4 1062. 50, 57 1126. 32 1153. 49 1170. 33, 55 1173. 13, 19, 56, &c.
<i>Claudius Emeritensis Dux</i> 350. 41	<i>Coimbrienses tumultuantur</i> 1116. 48 1153. 49
<i>Claramontanum concilium</i> 491. 497. 3	<i>Collatorum beneficiorum gratia pluma leuior</i> 1329. 9
<i>Clari ciues Barcinonenses</i> 841. 31	<i>Colla oppidum Orighiensis provinciae</i> 961. 36
<i>Classes Indicae</i> 1129. 25	<i>Collegia multa litteraria</i> 790. 42
<i>Classicum cani iussum</i> 1165. 40	<i>Colles Olyssiponis quing.</i> 1063. 32
<i>Classis diuersarum navium ad bellum sacrum in Syriam soluit</i> 1257. 44 1258. 19 Lusitania obfessis venit auxilio 1366. 30 Viginti quing. navium 1367. 4 Diem appellit ibid. 6 Philippi in portum Setubalensem appellit 1151. 9 Indica 1056. 16 Turcica 1191. 34 1324. 31 1353. 27 1320. 2, &c. qualiter instructa ibidem 17 Adenensi Regi dono missa ibid. 29 Hispanica 1189. 40 1200. 23 multarum navium vi tempestatum acta in portum Olyssiponensem appulit 1237. 44 1258. 19 Gallica 1200. 34 1201. 42 1202. 28 1206. 1 &c.	<i>Collis ex arena congestus</i> 1130. 33
<i>Clavis & scutum Hispaniae quae</i> 1067. 10	<i>Colloquia nocturna nostrorum cum Saracenis</i> 1354. 14
<i>Clemens quintus</i> 648. 7 septimus 728. 31	<i>Colloquium cum Petro Tarasia Magnatibus Narraorum denegatum</i> 95. 15 Guadalupense 1076. 20 inter Hispanum & Sebastianum Lusitanum 1070. 18 Mascaregna & Proregis Indiae 1343. 31
<i>Clemens Pseudopapa</i> 1250. 22	<i>Colonia municipium</i> 974. 37
<i>Clementinus Constantii praefectus</i> 1. 41 veniam à Gregorio petit supplex 1. 54 16. 17	<i>Colonia in Hispania conuentusq; iuridicundo</i> 296. 57
<i>Cleopatra filia Ptolomaei fratri nubit</i> 194. 12 sibi regnum & fratri necem à Casare impetrat 194. 15	<i>Color niger Hunnis odiosus</i> 151. 58
<i>Clerici arma capere iubentur</i> 1051. 25	<i>Columba Iudaea</i> 692. 43
<i>Cn. Seruilius & C. Flaminius Consules Romani</i> 929. 25	<i>Columbus Genuensis</i> 1290. 32
<i>Cn. Seruilius Consul in pugna Cannensi occisus</i> 930. 3	<i>Columna dirimens provinciam Eboresensem à Pa-</i> <i>censi</i> 948. 44
<i>Cochinum oppidum. Proregum Lusitaniae sedes</i> 1324. 53	<i>Columna dua firmissima Lusitaniae</i> 1143. 42
<i>Codanus Oceani maris sinus</i> 32. 20	<i>Comarca</i> 1062. 48
<i>Caelestinus quartus Pontifex Romanus</i> 587. 58	<i>Comes apud Gothos milites sub se ad subita belli pericula habuit</i> 197. 17
<i>Cænobium D. Vincentio martyri sacrum</i> 885. 15	<i>Comes apud Gothos in summa auctoritate fuit</i> 197. 28
<i>Vestalium D. Clara nomine</i> 885. 19	<i>Comes Aluarus capitur</i> 142. 34 carcere liberatur ibid. 47 Castrum & Orzeion ipsi à fratre restituitur ibid. 55
<i>Cognomentum Lancastrorum quo tempore in Hispaniam venerit</i> 1260. 16	<i>Comes Caglietanus</i> 1135. 6 Cincionius 1156. 15
<i>Cohors Antonii promiscua</i> 1054. 49 Setubal missa 1047. 25	<i>Desmondus</i> 1075. 45 Matosignosus 1186. 27
<i>Cohortes aliquot militum in ditione Papae conscriptae</i> 1075. 55	<i>Sifontinus</i> 1125. 4 Toghianus 1189. 44. 1190. 4 Vimiosus 1144. 35, 1152. 38, 1155. 15, 1163. 59, 1167. 36, 1178. 11 1183. 24, 1184. 55
<i>Coius Sofar Italus</i> 1348. 19 exercitus Turcici praefectus ibidem qualis ibidem 21. &c. 1221. 47	<i>Comes Notariorum</i> 198. 38 patrimonii regii 198. 14 procurator Lampridio dicitur ibidem 15 officium ibidem 18 sacrarum largitionum quale administret officium 200. 20 iudicem sacrarum largitionum sub se habet & prouin-
<i>Coius Sopharus autor belli Cambaici</i> 1329. 25 ex Christiano fit Mahumetanus ibid. 56	

I N D E X.

provinciarum caterarum largitionum Comitès	200.24, donis regalibus prasidebat secundum		
Caſſiodorum	200.26		
Comes Sancius Fernandi, patri ſuccedit	83.39, eius filius	83.45, eius mors	83.55, magno exercitu adiuuat Zuleman contra Almahadi
	179.24		
Comes Scanciarum	197.59, 198.1, prima eius mentio	198.1, officium eius & munus	198.5, Spathariorum idem quod custodum corporis regii praefectus
	198.55, 199.18	ſtabuli, Condeſtable	354.57 theſaurorum quis fuerit
	198.11, comes ararii alias dicitur		ib.12
Cometa loqui ſingitur	1073.27, omnium, qui à multis ſeculis apparuerunt, multo pulcherrimus	maximusq;	1073.21
Cometa quid portendant			1073.23
Comitatus Bononiensis	1103.29, 1225.48		
Bulloni ibid. Lemburgensis initium			1227.8
Loranguillienſis			1093.33
Comites ab Aldeſonſo occiſi	82.10, ad dirimendam litem inter Gotthos deſtinati		196.24
Comites creandi ceremonie priſcorum	198.9, 66.5.		49
Comites Cubiculi quales fuerint	199.20, dignitas eorum in Regum aulis noſtra atate viget		199.24, exercitus, rei militaris Comites dicti
	200.1, quale officium adminiſtrarint apud Romanos	200.4, qui apud Gotthos nominentur	200.9
Comites an poſſint Commiſſarios ſubſtituere	198.56, 197.5	quo ritu antiquitus creati	196.33, qualiter apud Hiſpanos creati
	196.34, quando orti	943.52, ſacri ſtabuli quales ſint	199.47, apud quos in magna exiſtimatione habeantur
	199.52 qui fuerint	199.53, ſtabuli quales & qui fuerint	199.31, 33, in quo precio olim fuerint
	199.38, protoſtratoræ dicti & equiſonum præfecti	199.41.45, unde orti iuxta Spartianum	196.19 quarum rerum Comites dicti
	196.25, qui Comites dicti		196.26
Comitia	1091.41, 1128.21, 1134.18, 1197.51, 1208.22, 1210.22, &c.		
Olyſſipone habitæ	1276.46, in quib. Philippo fidelitas iuratur		ibid.47
Comitis Aluari rebellio			140.34
Comitis olim appellatio generalis			197.34
Comitis officia apud Gotthos			197.2
Comitiſſa Bononiensis	1093.13, 29, 1103.30		
Comitiæ Neapolitanæ formula			197.20
Comitum rerum pub. munera & dignitas	198.29, 32	Tolofæ & Provinciæ genealogia	1227.53
Commenda Luſitanica	1122.37, 1128.42, 1186.52		
Commendatio fidei			121.15
Commendatio Regina Berengarie			147
Commendatio Regis Aldeſonſi nobilis	130.47, eius		
Tomus II.			
largitas			131.10
Commendatio Theodorici			149.35
Commendatio urbis Cordubæ			147.25
Commendator Caſtelle maior			1107.29
Commendatur Fernandus Rex Legionenſis	121.48	eius geſta bella	122.5, Salamantinam ciuitatem occupauit
			122.11
Commentum Homeri de Agamemnone			819.1
Commercia Luſitanorum cum Indis & Æthiopiis			1128.35
Commercium Inſularum Tercezarum interdictum			1186.47
Commiſſarij à Comite conſtituti Vicarij Comitum dicti ſunt			197.9
Comperiores regni Luſitanici ſe inuicem ladere iuramento interueniente prohibentur			1122.58
Complutum captum			509.33
Compoſtellana Eccleſia ſit metropolitana			507.34
Compoſtella capta			442.5
Computatio annorum à morte Herculis uſq; ad Caium Iulium Caſarem			30.2
Cona Vicus			883.35
Concha urbs regia			124.56
Conantius ſedem Eccleſiæ Palentina adeptus eſt.			10.49, eius ſcripta. 10.52, uixit in Pontificatu amplius triginta annis
			10.53
Conciones confeſſionesq; Deum ſibi ſcopum propoſitum non habentes			1207.25
Conciones monachorum in orationes militares & claſſicæ conuerſæ			1130.56
Concilia Hiſpaniæ			810.47
Concilium Conſtantinopolitanum ſub Damaſo Papa cur celebratum			131.23
Concilium Eliberitanum ſub Melanthio.	20.10, 21.33, 978.40		
Concilium Ephelinum ſub Celeftino Papa cur celebratum	1310.25, in Eccleſia S. Petri extra Toletum celebratum	61.48, Legionenſe & eius Leges	90.50, 109.34
Concilium Luſitanicum			1041.57, 1128.58
Concilium Nicenum cur celebratum ſub Iulio Papa			1310.17
Concilium Setubale habitum			1043.8
Concilium Sorienſe			120.22
Concilium Toletanum primum	20.12, ſecundum	20.30, tertium	2.36, quartum
	20.44, 979.10, quintum ſextum	979.11, & ſeptimum	2.46, octauum
	979.12, nonum & decimum		20.48,
Vndecimum Concilium Toletanum	20.52, 59.		
31, duodecimum			60.23, 979.18,
decimum tertium			ib.28
decimum quartum			ibid.31,
decimum quintum			20.55, 60.56,
decimum ſextum			20.58, 21.1, 61.18
decimum ſeptimum	61.22, decimum octauum		22.40,
Concilium Tomarenſe			1057.36

<i>Concordia Regis Aragonum & Regis Aldefonsi</i>	114.4	<i>Constantinus Magnus Imperator</i>	808. 47 978. 36 quomodo Hispan. diuiserit 1019. 59 1020.1 Gothos deuicit 38. 18 laus ipsi à Romanis data 38. 20. per profusionem bonorum in Ecclesiam Romanam magni cognomen affectus est 801. 54
<i>Concordia Arabum & Africanorum de Alulit Pulchro in Regem eligendo</i>	172. 12	<i>Constantinopolis</i>	1069. 16 1191. 34, 46 ab Amurathe Turcarum Imperatore capta. 656. 2
<i>Fernandi cum sororibus</i>	146. 14	<i>Constantinopolitana synodus prima</i>	317. 30 secunda à multis non recipiebatur 379. 25 tertia ibid.
<i>Concurfus Pontificum & magnatum Hispania ad bellum</i>	130. 27	<i>Constantius Episcopus</i>	2. 17
<i>Conditio exercitus Moleii Moluci</i>	1076. 50	<i>Consuetudo nationis Hispanica</i>	1107. 33 Portugallia quoad primogenita & reliquos Regum liberos 1251
<i>Conditiones Philippo per Papam, ad bellum in Angliam transferendum proposita</i>	1105. 11	<i>Consul Gallorum</i>	1154. 48
<i>Confessio Æthiopicibus usitata</i>	1308. 2 apud sacerdotem 1303. 34	<i>Consules ad gubernandam Rempub. Romanam eliguntur</i>	191. 14 eorundem series 191 16 quandiu rexerint urbem Romanam 191. 21
<i>Confidentia Lusitanorum propria</i>	1154. 2	<i>Consultores Antonii mali</i>	1163. 58
<i>Conflictus Lusitanorum & Turcarum</i>	1344. 10 ad ruderam turris Diui Iohannis collapsa & conuulsa 1364. 58 1365. 6	<i>Contestana gentis conditor</i>	218. 30
<i>Congi Æthiopia regnum quorum opera ad religionem Christianam conuersum</i>	921. 14	<i>Contractus Æthiopia Regis cum Rege Cambaia imiti conditiones quales</i>	1318. 36 &c.
<i>Congregatio Regum in urbe Toletana ad ineundum bellum</i>	129. 26	<i>Controuersia de Elbora urbe</i>	1009. 52
<i>Coniugia inter Gothos & Romanos legibus prohibentur</i>	843. 40	<i>Conuentus desertio</i>	1231. 31
<i>Coniugium Regis Enrici cum Masalda</i>	1406	<i>Conuentus Almerinensis</i>	1038. 32, 52 1116. 6 Aragonensis 1194. 35. 1208. 16 &c. Dynastiarum Portugalliae prasente Rege Philippo ubi 1057. 42
<i>Coniunctio Portugallia cum Castella</i>	1062. 26 &c.	<i>Conuentus fori in Lusitania</i>	979. 53 Lisbo-nensis 1109. 49, 1126. 4 Philippo primogenitoque illius Iacobo iuramentum fidelitatis prasstant 1181. 18
<i>Coniuratio Iuliani Comitis cum Arabibus</i>	63. 48	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Conimbrica caput comitatus Portugallia</i>	1225. 4	<i>Copia Antonii</i>	1052. 34 1053. 17, 1149. 27 1160. 1, 1169. 23
<i>Conimbrica à monacho quodam Munda dicta fingitur</i>	1010. 48	<i>Copia Christiana uelitationibus crebris vexata</i>	1078. 41 Gallica 1211. 7 Hetrusca 1075. 59 Hispanica per Auracum contempta 1073. 18 Lusitanica 1164. 24
<i>Conimbrica obfessa & capta</i>	457. 1	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Conimbricensis Academia</i>	815. 10	<i>Copia Antonii</i>	1052. 34 1053. 17, 1149. 27 1160. 1, 1169. 23
<i>Connubium Regis Fernandi cum Beatrice Regis Philippi filia</i>	143. 56	<i>Cordia è cadaueribus euulsa dentibus conteruntur</i>	1188. 16
<i>Regis Fernandi cum Ioanna filia Comitis Simonis de Pontino</i>	147. 55	<i>Coraduba colonia Patricia</i>	806. 16 854. 52 856. 1 urbs regia 146. 41 à sordibus Machometi expurgatur 147. 3 urbs Baticea 904. 47 à barbariis infestatur 184. 28 à Romanis ad Vandalos, inde ad Gothos peruenit 860. 51 bellum aduersus Agilam suscepit & eum deuicit 860. 53 à Persis condita dicitur 856. 10 à quocerte condita sit, dubitatur ibidem 19 à M. Marcello condita fertur ibid. 26 à Mauris capta 388. 42 de Mauris capta 518. 7, 582. 33 fundata à M. Marcello 262. 29 sedes Imperii Maurici 404. 46 eius situs 581. 58
<i>Conradus Goelenius Westphalus</i>	894. 21 & Petrus Nannius Latina lingua Doctores 824. 13	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Conscientia maculata</i>	1176. 13	<i>Cordia è cadaueribus euulsa dentibus conteruntur</i>	1188. 16
<i>Consilia Antonii</i>	1151. 16 per Academiam Coimbraensem pro Ducissa Bragantia scripta 1099. 29	<i>Coraduba colonia Patricia</i>	806. 16 854. 52 856. 1 urbs regia 146. 41 à sordibus Machometi expurgatur 147. 3 urbs Baticea 904. 47 à barbariis infestatur 184. 28 à Romanis ad Vandalos, inde ad Gothos peruenit 860. 51 bellum aduersus Agilam suscepit & eum deuicit 860. 53 à Persis condita dicitur 856. 10 à quocerte condita sit, dubitatur ibidem 19 à M. Marcello condita fertur ibid. 26 à Mauris capta 388. 42 de Mauris capta 518. 7, 582. 33 fundata à M. Marcello 262. 29 sedes Imperii Maurici 404. 46 eius situs 581. 58
<i>Consiliarii Palatii</i>	1128. 57 patrimonii Corona 1211. 29	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Consiliarii tres</i>	1210. 45	<i>Cordia è cadaueribus euulsa dentibus conteruntur</i>	1188. 16
<i>Consilium Albani est, si Philippus moriatur, ut regina cum filio primogenito Lisibonam recta contendat</i>	1170. 1 regis Lusitaniae de locis mediterraneis adeundis 1076. 49	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Conspiratio Legionensium in Regem</i>	86. 14	<i>Cordia è cadaueribus euulsa dentibus conteruntur</i>	1188. 16
<i>Conspiratio Regis Ranimiri in fratrem Garfiam</i>	97. 31	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10
<i>Constantia, Castella regina</i>	1235. 56	<i>Cordia è cadaueribus euulsa dentibus conteruntur</i>	1188. 16
<i>Constantia filia Petri Regis nubit Lecestriae Duci</i>	718. 12	<i>Conuersio Veremundi</i>	90. 9 eius mors 90. 10

I N D E X.

<i>Corduba mons ubi</i> 916. 58 <i>alias Corua</i> 917. 1	<i>Cura Curarum quid denotet</i> 1008. 8
<i>Corduba tempore Diocletiani noua conditur</i> 859. 27 <i>cur renouata fuerit ib.</i> 33. 44 <i>ante Marcellum condita dicitur ib.</i> 58 <i>qua forma sit instaurata</i> 860. 1 <i>Romanorum opere & consilio extructa</i> 856. 53 <i>totius prouincia Batice caput</i> 857. 47	<i>Curia Arabum Hispali transfertur Cordubam</i> 167. 52.
<i>Corduba ingenti fame vexatur & peste</i> 181. 9. 54	<i>Curia ad quos olim apud Romanos pertinebat</i> 989. 26
<i>Cordube passi martyres</i> 311. 17 416. 30, 859. 15	<i>Curia Regia Hispali transfertur Toletum</i> 68. 28
<i>Corduba Rege Abderrahmano platea lapidib. strata</i> 417. 44	<i>Curiones quid apud Romanos olim</i> 1025. 11
<i>Corduba unde nomen Colonia attributum</i> 858. 10	<i>Cursus Alcasana</i> 1130. 40
<i>eius origo</i> 853. 47 <i>situs ib.</i> 52 <i>fertilitas</i> 854. 13	<i>Cus primus Ethiopia rex</i> 1278. 28 <i>ab eo regio denominata ibid.</i> 29 <i>in sacris literis Ethiopia vocatur hoc nomine ibid.</i> genus & familia ibid. 31
<i>Cordubense concilium tempore Abderrahmani</i> 417. 19	<i>Custodia Enrici Regis Comiti Aluaro committitur</i> 139. 38
<i>Cordubenses Poeta ante Augustum plurimi</i> 805. 52	<i>Cyprianus Figueredus</i> 1180. 34 1187. 31 1195. 22
<i>Rege carent</i> 185. 43	<i>Cyprianus monachus Cisterciensis Theologiae professor Complut.</i> 819. 40 <i>de ipso iudicium Matamori</i> 820. 1
<i>Cordubensis urbis tractus omnium generum fructibus abundans</i> 854. 18	<i>Cyriacus Anconitanus epigrammatum per orbem collector</i> 842. 3
<i>Cornelia, Gracchorum mater</i> 822. 23	<i>Cyrus famosus à Tomyri occisus</i> 33. 29 36. 6
<i>Cornelius Callidius Batauus</i> 823. 44 <i>Graphaeus Reis. Antuerpiensi à Secretis fuit</i> 824. 39 <i>Hispanus</i> 807. 6	D
<i>Cornipedes qui sint</i> 1013. 45	<i>D Alharab Marrochiorum Miramolinus & Corduba Rex</i> 1006. 16
<i>Corona Galliae</i> 1192. 53	<i>Dalmachius Compostellanus Episcopus</i> 495. 6
<i>Corpora Eulogii & Leocritae martyrum Corduba Oueti delata</i> 424. 19 <i>ex anima, parca & confessa</i> 1188. 15	<i>Damane</i> 1065. 36
<i>Corrupti mores Hispania</i> 138. 48	<i>Damascus Pontifex</i> 315. 56 809. 16
<i>Cosmus Patua</i> 1371. 3	<i>Damiani à Goes contubernium cum Erasmo Rotodamo</i> 1313. 51 <i>de Lappiorum conuersione colloquium ibid.</i> 53. <i>disceptatiuncula ad Paulum Iouium</i> 890. 8 <i>vita</i> 8. 2339 <i>uxor & filius</i> 824. 42 <i>eius habitatio</i> ib. 55
<i>Coruorum mons unde nomen sortitus sit</i> 1005. 35	<i>Damianus à Goes Ethiopiae statum iubetur describere</i> 1312. 20 <i>quomodo latine vertere debeat</i> 1312. 30 <i>&c. à quo fuerit instructus</i> 824. 35
<i>Cortesi Marchiones Vasconum</i> 692. 2	<i>Emanueli Lusitania Regi à Cubiculis</i> 823. 51 <i>ad Sarmatia Regem legationes obiit</i> 823. 57 <i>primum in Belgium profectus</i> 823. 59 <i>que opuscula ediderit</i> 825. 9.
<i>C. Publicius Melissus. IV. vir Barcinonensis</i> 841. 35	<i>Damianus Aguiarius</i> 1132. 1 1183. 46
<i>Crato</i> 1104. 33. 53.	<i>Damonium oppidum ingens in regno Cambatae</i> 1374. 15. <i>à Lusitanis expugnatum & solo aequatum</i> ibid. 22
<i>Creatio Antonii in Regem</i> 1129. 50 <i>ab Olysioponensibus approbata</i> 1046. 54	<i>D. Antonii, cognominati Paduani sacellum ubi conditum</i> 883. 38
<i>Creatio hominis qualis</i> 1305. 51	<i>D. Antonius Patavinus</i> 568. 21
<i>Creatio Regis Henrici</i> 1076. 51	<i>Daroca corporalia</i> 587. 13
<i>Crimina Alcasanae imputata</i> 1068. 9	<i>Datianus totius Hispaniae praeses</i> 306. 31 994. 49. 1011. 49 1013. 10 <i>Elboram venit</i> 1014. 32
<i>Crocodili & Hippopotami ubi uiuant</i> 921. 20	<i>Daualus hortatur Ferdinandum, ut regnum Castellae accipiat</i> 770. 48
<i>Cruces Lusitanorum in Oriente extremo posita</i> 1066. 19 <i>ordinum equestrium</i> 1150. 14	<i>D. Augustinus obiit</i> 326. 25
<i>Cruciata</i> 1128. 44 1130. 53	<i>Dauid Ethiopiae Rex</i> 129. 1. 10. <i>Ioannem Petrum à se dimittere renuit</i> ibid. 15 <i>cur Mauris non inferat bellum</i> 1296. 43. <i>quo aetatis anno imperare cepit</i> 1297. 11
<i>Crucis forma Constantino ostensa</i> 312. 17	<i>D. Bernardus venit in Hispaniam</i> 507. 18
<i>Cruce & baculus cur Francisco Alvarez concessa</i> 1295. 20	
<i>Cruce equitum D. Iacobi rubra, ut equitum Benedictinorum viridis</i> 1069. 47 <i>equitum ordinis Christi qualis</i> 1063. 49	
<i>Cubicularius, Cubicularis, Cubiculum & Cubile quid proprie designent</i> 199. 26	
<i>Cultus Orientalis exercitus Dux</i> 171. 38 <i>interficiuntur</i> 171. 48	
<i>Cura omnium maxima mentes principum exercentes in quibus consistant</i> 1058. 50	
<i>Cura Philippi Regis omnes in Belgium conuertenda</i> 1073. 48	

D. Bernardi magister	714.41	1008.23	
D. Catharinae monasterium Talavera	310.43, 764	D. Iacobi fanum religiose visitatur	1246.58
53		D. Iacobus Apostolus Hispanorū patronus	1337.6
D. Dominici templum, & collegium D. Petri nomine, Olisipone	886.45	à Lusitanis & Hispanis honoratur	1360.4.
D. Dominicus Calsadius	498.57, 499.1	&c.	
multa miracula contra Albigeneses edidit	557.45	Dialogus de expugnata Granata	863.13
Exiliensis	470.47	Dianium promontorium unde	218.57
Decani Decuriones dicti quales fuerint	201.41, 54	Dicimus Gothorum consiliarius	36.47
eorum pœna ob discessum ab exercitu	201.55	mores barbaricos immutat & artibus liberalibus illos imbuit	36.57
De Carolo Magno varia & repugnantes sententia	74.44	ei succedunt Eumosticus & Dorpaneus	37.2
Decianus Emeritanus	808.15	Dictum Frontonis Grammatici de Comite	196.
Decima nulla in Ecclesia Æthiopica	1308.19	36	
Decius Iunius Brutus in Hisp. venit	938.33	Didacus à Leina Conafruias I.C. 1016.12	Oxomensis Episcopus
Lusitaniam sibi subiecit ibid. 42			1017.20
cum Bracaribus pugnans victoriam reportavit	938.45	Didacus cognomēto Porcellus, Castella Comes	420
Callaici cognomen unde nactus ib. 49		52 Gelmerius Compostellanus Episcopus	496.
eius monumentum	ibid. 57	6 Henrichius Gufmanus Comes Alba	1042.
Decollatio nobilium Gallorum quorundā	1206.31	15	
Decretum Caroli M. de Comitum studio & diligentia in officio	197.43	Didacus Lupinus à Sequeira trirēmium præfectus	1047.6
Decuma Regi Castella data	850.45, 658.45	India Prorex	1292.51, 1294.24
Dedicatio Ecclesie Toletane	106.57	Menesus 1052.15	occiditur 1053.2
S. Iacobi	79.59	Ortyfius Insula S. Thoma Episcopus	1308.33
Deditio arcis S. Iuliani	1151.14	Didacus Thurecrematius Episc. Tydensis	1042.18
Eluarum	1146.	Vinar Cidi filius in pugna perit	476.51
47 Stremi	1129.52	Didicus Casariane Classis præfectus	942.20
Insularum Tercezarū	1211.46	Dido historiam Troianorum in templo Aeneae descripsit	188.8
Defensores quale gerant officium	202.25, 46	amore nimio Aeneae capti se in pyram igneam coniecit	188.30
quādiu gerant officium suum	202.41, 46	Diegus Lopezius de Sequeira	1083.16, 1084.58
Deianira virum Herculeum data carnissa concremavit	31.54	Dieghus Mendoza à quo Infantatus Duces	749.
Deieratio Sophari militum	1343.46	13	
Dei benignitas omnis immunditiae execratrix	55.1	Dienſe præsidium	1329.16
Dei metus & religio efficax ad permouendos hominum animos	1239.32	Dienſes acriter oppugnati	1322.54
Delaca Insula	1285.35	turres arcisq; pinnae collabuntur	1323.3
Delectus ciborum in Aethiopia	1308.35	fortiter se defendunt	ib. 39
Deliberationes Regis Henrici	1091.38	centum & quinquaginta tormenta ab hostibus fugientibus nacti	1327.46
Deliria Asiatica	1066.28	cur fere de subsidio desperarint	1332.41
Delphinus vocatur Galli Regis primogenitus	689.56	de victoria ab hostib. reportata Deo gratias agunt	1361.25
Democritus Abderites	823.3	murium & felium carnib. pasti	1363.16
Deploratio Hispaniae & eius excidii causa	65.56, 66.11	penuria pulueris tormentarii laborant	ib. 25
populorū super expugnato Castro	128.25	Dienſis arcis descriptio	1331.25
Depradatio suburbiorum Lisibonensium	1165.7	& situs	1351.23
Descriptio expugnationis regni Granatae	863.13	Dies Augusti quarta Lusitanis nefasta ob cladem Africanam	1247.42
Descriptio filii Dei eiusq; natiuitatis	1302.46.	Dominicus	1303.57
&c		S. Michaelis	1304.14
Insula S. Michaelis	1197.46	Sabbati	1304.16
Insula Tercezarum	1211.44	cur seruetur	ib. 17
Portugalliae	1062.18	SS. martyrum	1304.15
Desertio propugnaculi in capite sicco	1151.15	Differunt conuentus & Monasterium	1231.29
Desiderius præfectus exercitui Bamba	54.51	Dignitas Comitum stabuli bifarie diuisa	199.
Desiderii Viennensis Episcopi vita	342.33, 356.43	52	
Detentio Ducis Albani in custodia	1091.40	Dignitas Conestabilis Lusitaniae	1183.9
Deucalion dictus Noe	219.10	Dignitates per Christianos novos ab Antonio facillime obtenta	1051.33, 1150.18
Deus quæ & quorum sacrificia semper receperit	1297.24	Dii bicornes à Fauno orti	187.42
Deus quæ amore & odio prosequatur	1309.40	Diligentia Regis Philippi in inquirendo, num bona cum conscientia bellum mouere possit contra Lusitanos	1038.41, 1111.11, 1129.48
D. Iacobi corpus ex Gallacia Tolosam deportatum			Diocle-